

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**GÜÇ OLGUSUNDA NÜKLEER SİLAHLANMA: KAZAKİSTAN –
KUZEY KORE ÖRNEĞİ**

**SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ**

**Hazırlayan
Andaç KARABULUT**

**Tez Danışmanı
Prof.Dr. Ragıp Kutay KARACA**

İSTANBUL–2019

TEZ TANITIM FORMU

YAZAR ADI SOYADI : Andaç KARABULUT

TEZİN DİLİ : Türkçe

TEZİN ADI : Güç Olgusunda Nükleer Silahlanma: Kazakistan-Kuzey Kore Örneği

ENSTİTÜ : İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

ANABİLİM DALI : Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler

TEZİN TÜRÜ : Doktora

TEZİN TARİHİ : 08.05.2019

SAYFA SAYISI : 218

TEZ DANIŞMANLARI : Prof.Dr. Ragıp Kutay KARACA

DİZİN TERİMLERİ : Sert Güç, Kuzey Kore, Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti, Kazakistan, Realizm, Milli Güç Unsuru

TÜRKÇE ÖZET : Uluslararası sistemde devletler, sürekli olarak güç arayışı içerisinde olmuştur. Bu durumun sebepleri arasında, devletlerin tarihsel tecrübe ile birbirlerine güvenmemesi bulunmaktadır. Bu doğrultuda devletler, savaşlarda daha kitlesel silah yapım sürecine girmiştir. Ancak 21. Yüzyılda kitlesel silahların devletler için salt kuvvet olması düşünölemeyeceğinden dolayı, söz konusu askeri güç, ancak milli güç unsurlarının nitelik ve nicelik açısından potansiyellerinin arttırılması ile gerçekleşebilir.

Klasik realist teorisyenlerin “nükleer silahlanma politikalarına” ılımlı bakışı vardır. Ancak neo-realist teorisyen olan Hans Morgenthau’nun belirtmiş olduğı “milli güç” kavramı ile devletlerin sadece “askeri güç” anlayışına ve bu doğrultuda devletlerin nükleer silahlanma politikasına farklı bir boyut kazandırmıştır. Çünkü nükleer silahlanmalar devlet ekonomisini etkilediğı gibi nükleer denemeler coğrafyayı ve toplum sağlığı

gibi devletlerin milli güç unsurunu etkilemektedir.

Devletlerin nükleer silahlanma veya silahsızlanma politikalarının devletin milli güç unsurları göz önüne alınarak belirlenmesi gerektiği, klasik realistlerin bu durumu göz ardı ettiği tez çalışması sonucunda yer almaktadır.

Tez çalışmasında Kuzey Kore'nin nükleer silahlara sahip olması, Kuzey Kore milli güç unsurlarına olumsuz etki etmektedir. Bu doğrultuda Kuzey Kore nükleer güç olsa da, "güçlü devlet" statüsüne sahip olmadığı sonucuna varılmıştır. Ayrıca tez çalışmasında Kazakistan'ın nükleer silahlardan vazgeçmesi ile Kazakistan milli güç unsurları üzerinde olumlu etki ettiği sonucuna varılmıştır. Tez çalışmasında bu sonuç Kazakistan'da gerçekleştirilen saha araştırması ile de desteklenmiştir.

DAĞITIM LİSTESİ

- : 1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne
2. YÖK Ulusal Tez Merkezine

Andaç KARABULUT

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**GÜÇ OLGUSUNDA NÜKLEER SİLAHLANMA: KAZAKİSTAN –
KUZEY KORE ÖRNEĞİ**

**SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ**

**Hazırlayan
Andaç KARABULUT**

**Tez Danışmanı
Prof.Dr. Ragıp Kutay KARACA**

İSTANBUL – 2019

BEYAN

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğu, başkalarının ederlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğu, kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez/proje olarak sunulmadığını beyan ederim.

Andaç KARABULUT

...../...../2019

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Andaç KARABULUT'un Güç Olgusunda Nükleer Silahlanma: Kazakistan-Kuzey Kore Örneği adlı tez çalışması, jürimiz tarafından SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER Anabilim Dalında DOKTORA tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan _____
Prof.Dr. Ragıp Kutay KARACA
(Danışman)

Üye _____
Dr. Öğr. Üy. Emine Akçadağ ALAGÖZ

Üye _____
Dr. Öğr. Üy. Fatih Fuat TUNCER

Üye _____
Dr. Öğr. Üy. Selin DİNGİLOĞLU

Üye _____
Dr. Öğr. Üy. Fatma Zeynep ÖZKURT

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım

.../.../2019

Prof. Dr. İzzet GÜMÜŞ
Enstitü Müdürü

ÖZET

Güç Olgusunda Nükleer Silahlanma: Kazakistan-Kuzey Kore Örneği

Uluslararası sistemde devletler, sürekli olarak güç arayışı içerisinde olmuştur. Bu durumun sebepleri arasında, devletlerin tarihsel tecrübe ile birbirlerine güvenmemesi bulunmaktadır. Bu doğrultuda devletler, savaşlarda daha kitlesel silah yapım sürecine girmiştir. Ancak 21. Yüzyılda kitlesel silahların devletler için salt kuvvet olması düşünölemeyeceğinden dolayı, söz konusu askeri güç, ancak milli güç unsurlarının nitelik ve nicelik açısından potansiyellerinin arttırılması ile gerçekleşebilir.

Klasik realist teorisyenlerin “nükleer silahlanma politikalarına” ılımlı bakışı vardır. Ancak neo-realist teorisyen olan Hans Morgenthau’nun belirtmiş olduğı “milli güç” kavramı ile devletlerin sadece “askeri güç” anlayışına ve bu doğrultuda devletlerin nükleer silahlanma politikasına farklı bir boyut kazandırmıştır. Çünkü nükleer silahlanmalar devlet ekonomisini etkilediğı gibi nükleer denemeler coğrafyayı ve toplum sağlığını gibi devletlerin milli güç unsurunu etkilemektedir.

Devletlerin nükleer silahlanma veya silahsızlanma politikalarının devletin milli güç unsurları göz önüne alınarak belirlenmesi gerektiğı, klasik realistlerin bu durumu göz ardı ettiğı tez çalışması sonucunda yeralmaktadır.

Tez çalışmasında Kuzey Kore’nin nükleer silahlara sahip olması, Kuzey Kore milli güç unsurlarına olumsuz etki etmektedir. Bu doğrultuda Kuzey Kore nükleer güç olsa da, “güçlü devlet” statüsüne sahip olmadığı sonucuna varılmıştır. Ayrıca tez çalışmasında Kazakistan’ın nükleer silahlardan vazgeçmesi ile Kazakistan milli güç unsurları üzerinde olumlu etki ettiğı sonucuna varılmıştır. Tez çalışmasında bu sonuç Kazakistan’da gerçekleştirilen saha araştırması ile de desteklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kuzey Kore, Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti, Kazakistan, Realizm, Milli Güç Unsuru

SUMMARY

Nuclear Armament In Concept Of Power: The Case Of North Korea – Kazakhstan

States have continuous searching power in international system. Among these reasons, firstly, states has historical experience and after states has not distrusting to each other. Therefore, states has making process mass weapons in wars. But in 21st century, it can not think mass weapons for pure power of states. And also, with the 21st century, If states are able to increase the potentials of national power elements in terms of quality and quantity, so states will have power in 21st century.

Classical realist theoreticians have moderate perspective nuclear weapons policies of states. But only military power perception of states have been different size for it was specified national power concept by neo realism Hans Morgenthau. Because nuclear arsenals affect the state economy, nuclear trials also affect geography and public health.

Nuclear armament or disarmament policies of states should determine considering national powers elements. But, classical realist theoreticians overlook this situation in thesis work.

North Korea is "nuclear power" because of North Korea has nuclear weapons even if North Korea is not powerful state in result of thesis work. Nuclear weapons can negative effect on national power of governments. In result of thesis, National power elements of Kazakhstan positive effect because of has been give up nuclear weapons politics. It was also supported by a field survey in Kazakhstan.

Keywords: North Korea, Democratic People's Republic of Korea, Kazakhstan, Realism, National Power Elements, National Power Elements.

İÇİNDEKİLER

SAYFA

ÖZET.....	I
SUMMARY	II
İÇİNDEKİLER.....	III
KISALTMALAR LİSTESİ	VI
TABLolar LİSTESİ	VII
HARİTALAR LİSTESİ	IX
RESİMLER LİSTESİ.....	X
EKLER LİSTESİ	XI
ÖN SÖZ.....	XIII
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM	5
REALİZMDE GÜÇ – MİLLİ GÜÇ KAVRAMI VE NÜKLEER SİLAHLARIN ETKİSİ .	5
1.1. Realizmde Devlet ve Güç Anlayışı	5
1.2. Milli Gücün Öğeleri.....	11
1.2.1. Coğrafik Unsur	12
1.2.2. Bilim ve Teknoloji Unsuru	13
1.2.3. Psiko-Sosyal ve Kültürel Unsur (Demografi).....	13
1.2.4. Siyasi Unsur	14
1.2.5. İstihbarat Unsuru	15
1.2.6. Ekonomik Unsur	17
1.2.7. Askeri Unsur	19
1.3. Tarihsel Süreçte Küresel Güç Algısına Nükleer Silahların Etkisi	20
1.3.1. II. Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş Döneminde ABD'nin Nükleer Silah Denemesinin Uluslararası Sistemdeki Önemi ve Prestiji Üzerine Etkisi	22
1.3.2. Soğuk Savaş Dönemi SSCB'nin Nükleer Güç Politikası	27
1.3.3. SSCB'nin Dağılmasından Sonra Küresel Güç Algısı ve Nükleer Silahların Yeri – Önemi	30

1.3.4. Nükleer Silahlara Dair Uluslararası Antlaşmalar ve Kurulan Uluslararası Örgütler	32
---	----

İKİNCİ BÖLÜM.....41

KUZEY KORE’NİN NÜKLEER SİLAH POLİTİKASI ÇERÇEVESİNDE GÜÇ ALGISI

41

2.1. Japonya’nın Kore İşgali Sonrası Shimonoseki Antlaşması’nın Kore İçin Önemi.....	42
--	----

2.2. Güney Kore – Kuzey Kore Savaşı ve Uluslararası Sistemdeki Önemi.....	44
---	----

2.3. Kuzey Kore Milli Güç Öğeleri	46
---	----

2.3.1. Coğrafik Unsur	48
-----------------------------	----

2.3.2. Bilim ve Teknoloji Unsuru	50
--	----

2.3.3. Psiko-Sosyal ve Kültürel Unsur (Demografi).....	55
--	----

2.3.4. Siyasi Unsur	59
---------------------------	----

2.3.4.1. Kuzey Kore ve Güney Kore’nin Birleşme Politikası	66
---	----

2.3.5. İstihbarat Unsuru.....	69
-------------------------------	----

2.3.6. Kuzey Kore Milli Güç Unsuru: Ekonomik Unsur.....	71
---	----

2.3.7. Askeri Unsur	78
---------------------------	----

2.4. Kuzey Kore Ulusal Çıkarları ve Nükleer Silah Politikaları	82
--	----

2.5. Kuzey Kore’nin Nükleer Silah Politikasının Milli Gücüne Etkisi	91
---	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM102

KAZAKİSTAN’IN NÜKLEER SİLAH POLİTİKASI ÇERÇEVESİNDE GÜÇ ALGISI

102

3.1. Tarihsel Süreçte Kazak Topraklarında Rus Yayılması ve 1917 Ekim Devrimi	103
--	-----

3.2. Kazakistan Milli Güç Öğeleri	106
---	-----

3.2.1. Coğrafik Unsur	107
-----------------------------	-----

3.2.2. Bilim ve Teknoloji Unsuru.....	110
---------------------------------------	-----

3.2.3. Psiko-Sosyal ve Kültürel Unsur (Demografi).....	113
--	-----

3.2.4. Siyasi Unsur	118
---------------------------	-----

3.2.4.1. Kazakistan Din-Devlet İlişkisi.....	125
--	-----

3.2.4.2. Kazakistan-Kırgızistan Arasındaki Fergana Vadisi Sorunu.....	127
3.2.5. İstihbarat Unsuru.....	128
3.2.6. Ekonomik Unsur.....	130
3.2.7. Askeri Unsur	135
3.3. Kazakistan Ulusal Çıkarları ve Nükleer Silah Politikaları	138
3.4. Kazakistan'ın Nükleer Silah Politikasının Milli Gücüne Etkisi.....	140
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	144
KUZEY KORE VE KAZAKİSTAN'IN NÜKLEER SİLAH POLİTİKASININ MİLLİ GÜÇ UNSURLARI ÜZERİNE ETKİSİNİN KARŞILAŞTIRMASI	144
4.1. Kuzey Kore ve Kazakistan'ın Nükleer Silah Politikasının Milli Güç Unsurunun Karşılaştırması: Coğrafya	144
4.2. Kuzey Kore ve Kazakistan'ın Nükleer Silah Politikasının Milli Güç Unsurunun Karşılaştırması: Bilim ve Teknoloji	146
4.3. Kuzey Kore ve Kazakistan'ın Nükleer Silah Politikasının Milli Güç Unsurunun Karşılaştırması: Psiko-Sosyal ve Kültürel Unsur	148
4.4. Kuzey Kore ve Kazakistan'ın Nükleer Silah Politikasının Milli Güç Unsurunun Karşılaştırması: Siyasi Unsur.....	151
4.5. Kuzey Kore ve Kazakistan'ın Nükleer Silah Politikasının Milli Güç Unsurunun Karşılaştırması: İstihbarat	154
4.6. Kuzey Kore ve Kazakistan'ın Nükleer Silah Politikasının Milli Güç Unsurunun Karşılaştırması: Ekonomi.....	155
4.7. Kuzey Kore ve Kazakistan'ın Nükleer Silah Politikasının Milli Güç Unsurunun Karşılaştırması: Askeri.....	158
SONUÇ	160
KAYNAKÇA	165
EKLER	-

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
AB	:	Avrupa Birliği
BM	:	Birleşmiş Milletler
M.Ö	:	Milattan Önce
M.S	:	Milattan Sonra
NATO	:	North Atlantic Treaty Organization
SSCB	:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyet Birliği

TABLÖLER LİSTESİ

	SAYFA
Tablo 1. 1949 - 1983 Yılları Arasında ABD Envanterinde Yer Alan Nükleer Silahlar	24
Tablo 2. 1954 - 1979 Yılları Arasında SSCB Envanterinde Yer Alan Nükleer Silahlar	29
Tablo 3. Asya Kıtasında İnternet ve Bilgisayar Kullanım Oranları (Mart 2017).....	52
Tablo 4. Kuzey Kore Nüfus Dağılım Ortalaması (2016).....	55
Tablo 5. Kuzey Kore Totaliter ve Post Totaliter Dönem Süreci Karşılaştırması.....	63
Tablo 6. Kuzey Kore'nin Başlıca Ekonomik Endeksleri.....	75
Tablo 7. Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti İhracat ve İthalat Oranları 2001-2017 (Bin ABD Doları)	76
Tablo 8. Asya'da Askeri Harcamalar 2001-2017 (Milyar ABD Doları)	79
Tablo 9. Kuzey Kore Balistik Füzeleri	84
Tablo 10. Devletlerin İlk Nükleer Test Sonuçları	86
Tablo 11. Devletlerin Yeraltı Hidrojen Bombası Denemeleri	89
Tablo 12. Kuzey Kore Doğum ve Ölüm Oranları 1000 Kişide (2000-2017).....	98
Tablo 13. Kuzey Kore Ticaret Hacmi 2001-2017 Yılları Arasında (Milyon ABD Doları).....	99
Tablo 14. Asya Kıtasında İnternet ve Bilgisayar Kullanım Oranları (Mart 2017)....	112
Tablo 15. Kazakistan'da Slav Unsur ve Azınlıkların Yoğun Yaşadığı Bölgeler.....	115
Tablo 16. Kazakistan'dan göç eden Rus nüfus miktarı	116
Tablo 17. Kazakistan Nüfus Dağılım Ortalaması (2017).....	118
Tablo 18. 2017 GSMH ÜLKE SIRALAMASI	130
Tablo 19. Kazakistan 1991-2017 Yılına Kapsayan GSMH.....	131
Tablo 20. 1996-2017 Yılları Kazakistan Kişi Başı Gelirler	132
Tablo 21. Kazakistan Cumhuriyeti İhracat - İthalat Oranları 2001-2017 (Bin ABD Doları).....	133
Tablo 22. Orta Asya'da askeri harcamalar, 2000-2017	136
Tablo 23. Kazakistan Askeri Harcamaları Ortalama (Milyon ABD Doları 1993-2017)	142
Tablo 24. Kuzey Kore ve Kazakistan'ın Nükleer Silah Politikasının Milli Güç Unsuru Olan Coğrafik Unsur Üzerine Etkisinin Karşılaştırması	145
Tablo 25. Kuzey Kore ve Kazakistan'ın Nükleer Silah Politikasının Milli Güç Unsuru Olan Bilim ve Teknoloji Unsuru Üzerine Etkisinin Karşılaştırması	147

Tablo 26. Kazakistan ve Kuzey Kore Nükleer Silah Politikasının Doğum ve Ölüm Oranlarına Etkisi (1000 kişide) (2005-2017).....	149
Tablo 27. Kuzey Kore ve Kazakistan'ın Nükleer Silah Politikasının Milli Güç Unsuru Olan Psiko-Sosyal ve Kültürel Unsuru Üzerine Etkisinin Karşılaştırması.....	149
Tablo 28. Kuzey Kore ve Kazakistan'ın Demokrasi Endeksi Karşılaştırması (2006-2017) (10 Puan Full Demokrasi, 1 Puan Otoriter Rejim)	152
Tablo 29. Kuzey Kore ve Kazakistan'ın Nükleer Silah Politikasının Milli Güç Unsuru Olan Siyasi Unsuru Üzerine Etkisinin Karşılaştırması	152
Tablo 30. Kuzey Kore ve Kazakistan'ın Nükleer Silah Politikasının Milli Güç Unsuru Olan İstihbarat Unsuru Üzerine Etkisinin Karşılaştırması	154
Tablo 31. Kuzey Kore ve Kazakistan'ın Nükleer Silah Politikalarının Ekonomik Gücüne Etkisi: Dış Ticaret Dengesi 2005-2017.....	155
Tablo 32. Kuzey Kore ve Kazakistan'ın Nükleer Silah Politikalarının Ekonomik Gücüne Etkisi: Doğrudan Dış Yatırım Tutarları 2005-2017	156
Tablo 33. Kazakistan ve Kuzey Kore Nükleer Silah Politikasının Ekonomik Gücüne Etkisi: Kişi Başı Milli Gelir 2005-2017	157
Tablo 34. Kuzey Kore ve Kazakistan'ın Nükleer Silah Politikasının Milli Güç Unsuru Olan Ekonomik Unsuru Üzerine Etkisinin Karşılaştırması	157
Tablo 35. Kuzey Kore ve Kazakistan'ın Nükleer Silah Politikasının Milli Güç Unsuru Olan Askeri Unsuru Üzerine Etkisinin Karşılaştırması	159
Tablo 36. Kazakistan ve Kuzey Kore'nin Nükleer Silah Politikalarının Milli Güç Unsurları Üzerine Etkisi	163

HARİTALAR LİSTESİ

	SAYFA
Harita. 1. 15. Yüzyılda Joseon Hanedanlığı.....	39
Harita. 2. Kuzey Kore.....	47
Harita. 3. Kazakistan.....	114

RESİMLER LİSTESİ

	SAYFA
Resim 1. “Küçük Boy” Nükleer Silahı Ulusal Atom Müzesi	23
Resim 2. Rayon Baykonur Uzay Araştırmaları Merkezi 26.07.2018	192

EKLER LİSTESİ

EK-1 SAHA ARAŞTIRMASI RAPÖRTAJ

ÖNSÖZ

Çalışmada, devletlerin nükleer silah politikasının milli güç unsurları üzerine etkisi araştırılmıştır. Bu doğrultuda, Kazakistan'ın nükleer silahsızlanma politikası ile Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti'nin (Kuzey Kore) nükleer silahlanma politikaları incelenmiştir. Çalışma 11-21.07.2017 tarihleri arasında Kazakistan'ın Astana ve Karaganda bölgelerinde saha araştırmalarıyla birlikte, bürokrat ve politikacılarla yüz yüze görüşmeler yapılarak desteklenmiştir. Kuzey Kore'nin kapalı bir ülke olması ve ülkeye giriş çıkışların doğrudan Çin üzerinden gerçekleştirilmesi sebebiyle, saha araştırması yapılamamıştır.

Tez çalışmamda ilgi ve alakasını eksik etmeyen değerli tez danışmanım Sn. Prof. Dr. Ragıp Kutay KARACA'ya şükranlarımı arz ederim. Ayrıca, birbirinden değerli tez izleme üyelerim Sn. Dr. Öğr. Üyesi Emine Akçadağ ALAGÖZ ve Sn. Dr. Öğr. Üyesi Selin DİNGİLOĞLU'na, tez çalışmamda bir fiil yanımda olan anneme, kardeşlerime ve babam Metin KARABULUT'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

GİRİŞ

Teori, bilim dalındaki ilgili olgu ve olaylar arasındaki ilişkileri belli bir çerçevede analiz etmede gereklidir. Teoriler, doğa bilimlerinde önemli olduğu gibi savaşların önlenmesi ve barışın sağlanabilmesi için de önemlidir. Bu sebeple “teoriler” sosyal bilimlerin bir dalı olan Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler alanı için de bir o kadar önemlidir.

Bilimsel çalışmalarda verilerin sentezlenip analiz edilmesinde teorilerin şüphesiz önemi büyüktür. Bu durum çalışmaya belli bir sınırlılık getirse de, deney yapılamayan sosyal bilimler için ilgili konu hakkında daha sağlıklı analiz yapılmasına katkı sağlamaktadır. Uluslararası ilişkiler teorisi, uluslararası olayların neden meydana geldiğini açıklamaya çalışmaktadır. Bu teorilere rağmen teorisyenlerin büyük çoğunluğu ise, egemen devletlerarasındaki ilişkiler hakkında spekülasyonlarda bulunurlar. Bunların amacı, devletlerarasındaki karşılıklı politik etkileşim kalıplarını bulmak ve anlamak olarak yorumlanmaktadır.¹

Arkaik toplumdan modern topluma, devletlerden uluslararası örgütlere kadar bütün yapılar, sürekli bir güç arayışı çerçevesinde gelişmiştir. Savaşın nedenleri ve güç arayışlarının temeli incelendiğinde ise, çeşitli görüşler ortaya konulmaktadır. Kimi görüşler bu durumun insan doğasından kaynaklandığını, kimi görüşler ise devletler arasında ittifakların oluşturulmasıyla güç arayışından vazgeçilebileceğini belirtmektedir.

Uluslararası ilişkiler alanının teorik çalışmaları, Thucydides’in “Peloponezya Savaş Tarihi” isimli çalışmasına kadar dayanmaktadır. Realizmin kökeni Thucydides ve Machavelli’ye, liberalizm ise Rousseu’ya atıfta bulunarak Wilson İlkeleri’ne dayanmaktadır. Ancak bu bakış açıları, uluslararası ilişkilerde diplomasi tarihi açısından incelendiğinde, birbirini destekleyen veya farklılaşan perspektiflerin önemlerinin, farklı zamanlarda ortaya çıktığı görülmektedir.

Teorilerin önemi, aynı zamanda tanımlanması zor olan kavramların açıklanmasına da katkı sağlamaktadır. Bu doğrultuda çalışmamızın önemli bir unsurunu oluşturan ve uluslararası ilişkiler alanında farklı bakış açılarıyla yorumlanan “güç” kavramının, aslında net bir tanımı yoktur. Uluslararası örgütlerin yaygınlaşması, küresel medyanın gelişimi ve yeni aktörlerin ortaya çıkmasıyla, uluslararası ilişkilerde gücün niteliği de değişmeye başlamıştır.² Bu durum hem uluslararası sistemi, hem de savaşların nedeninin açıklanmasını zorlaştırmaktadır.

¹ Mustafa Aydın, “Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz” *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt. 51, Sayı.1, 1996, s.71.

² Haluk Özdemir, “Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme” *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt. 63, Sayı.3, 2008, s. 113.

Uluslararası ilişkiler literatüründe “güç” kavramının, realist yaklaşımın çizdiği ekseninde incelenmesi mümkündür.³ Machiavelli, Montesquieu, Hobbes, Hans Morgenthau ve Kenneth Waltz gibi düşünürler, “gücün” insan doğasının bir tezahürü olduğunu belirtirken, devlet yöneticilerinin ve haliyle devletlerin de sürekli bir güç arayışı içerisinde olduğunu açıklamaktadırlar.

21. Yüzyıla gelindiğinde, küreselleşmiş bir dünya sistemi içerisindeki “güç” kavramı, sadece askeri veya ittifaklar nezdinde açıklanacak bir durum olarak; ekonomiden demografik yapıya, askeri teknolojiden nükleer silahlara varıncaya kadar yeni trendler çerçevesinde yorumlanmaktadır. Uluslararası ilişkiler açısından önemli bir kavram olmasına rağmen “güç” kavramının tanımlanmasında yapılan çalışmalar, kavramın anlamını net olarak ortaya koymayı başaramamıştır. Bu başarısızlığın temelinde, çok karmaşık bir kavramı teorik basitlikte ifade etmeye ilişkin bir ikilem yatmaktadır. Kavram basitleştirildikçe de anlamını kaybetmektedir. Ayrıca, gerçeğe yaklaşan açıklamalar analize imkân vermeyen bir karmaşıklıkta olmaktadır. Bu nedenle, uluslararası ilişkilerin en temel analitik birimi olan “güç”, genellikle en basit şekliyle tanımlanmakta ve tanımlar eksik yapılmaktadır.⁴

Tez çalışmasında, uluslararası ilişkiler disiplini, devletlerin birbirleriyle olan güç ile mücadeleleri incelenmektedir. Bahsi geçen konu çeşitli disiplinlerde farklı yorumlansa da, realist kuram bağlamında ele alınan bu durum devletlerin çıkarları doğrultusunda hareket ettiği sonucu üzerinden aktarılacak istenmektedir.

II. Dünya Savaşı, Soğuk Savaş dönemi ve 21.YY’da devletlerin ulusal güç unsurları arasında nükleer silahların önemi büyüktür. Ancak bu önem ile birlikte uluslararası hukuk çerçevesinde yapılan antlaşmaların sonucu, hala netlik kazanamamıştır. Halen nükleer silahlanmaya devam eden devletler mevcutken, Kazakistan’ın nükleer silahtan vazgeçmesi ancak Kuzey Kore’nin nükleer silah üretimi ve denemesine devam etmesi durumu, “Anarşik uluslararası sistemde nükleer silah gibi bir güçten vazgeçilmeli mi? Yoksa devam mı edilmeli?” gibi bir takım soruları doğurmuş, bu anlamda cevapların aranması da önemli bir konu haline gelmiştir.

Literatür taraması ile gerçekleştirilen araştırma neticesinde, siyaset bilimi, sosyoloji ve kamu yönetimi gibi birçok bilimsel alanda devletlerin güç algısının irdelendiği belirtilmektedir. Bu doğrultuda “güç” kavramı üzerine yapılan analizler çeşitlilik kazanmaktadır. Değişen zaman ve gelişen teknolojiye bağlı olarak devletler için başat güç faktörü, insana dayalı asker iken, zamanla bu durum değişmiş ve

³ O. Bahadır Dinçer ve Mustafa Kutlay, **“Türkiye’nin Ortadoğu’daki Güç Kapasitesi: Mümkünün Sınırları”** USAK Ortadoğu ve Afrika Araştırmaları Merkezi, USAK Raporları NO: 12-03, 2012, s. 9.

⁴ Joseph NYE, **“Soft Power”** Public Affairs, Newyork, 2004, s.1.

askeri teknolojinin sonucu olan daha kitlesel nükleer bombalar haline gelmiştir. Bu doğrultuda tez çalışmamızda “güç” olgusu kavramsal olarak açıklanmaya çalışılmış, jeopolitik, jeostratejik kavramlar da çalışmamızın referans noktasını oluşturmuştur.

Çalışmadaki hipotezler ise; “Kazakistan, anarşik uluslararası sistemde nükleer silahlanmayı durdurarak güçten vazgeçmiştir; Kuzey Kore nükleer silah politikası ile birlikte elinde güç bulundurmaktadır; anarşik uluslararası sistemde güç algısı değişmiştir” şeklinde belirlenmiştir.

Tez çalışmasında veri toplama teknikleri olarak; yazılı ve elektronik kaynaklardan yararlanabilmek maksadıyla “*Literatür Taraması*” yapılmış, yerli ve yabancı konu uzmanları ile birebir yapılan görüşmelerden veri elde edebilmek amacıyla “*Mülakat Yöntemi*” kullanılmıştır.

Birinci bölümde, tezin teorik açıdan incelenmesi ve sınırlılıklarının belirlenebilmesi için çalışmanın parametresini oluşturan devlet, güç ve nükleer silahların birbirleri ile olan ilişkisi, realizm teorisi çerçevesinde açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca, uluslararası sistemdeki Soğuk Savaş öncesi ve sonrası güç algısı ile nükleer silahların önemine değinilmiştir. Ayrıca tez çalışmasının önemli bir faktörü olan milli güç unsuru da açıklanmıştır.

Soğuk Savaş dönemindeki iki kutuplu sistemde, nükleer silahlanma yarışı devletler için önemli bir güç unsuru haline gelmiştir. Bu Soğuk Savaş döneminde aktörler, hızla nükleer silahlanmaya sahip olurken; dönemin demir perdesini oluşturan SSCB ve ABD arasında nükleer silahlanma yarışı gerçekleşmiştir. Bu iki devlet arasında gerçekleşen nükleer silahlanma yarışının önlenmesi için SALT 1 ve SALT 2 gibi bir dizi nükleer silahlanma önleme ve nükleer silah sayısını azaltma anlaşmaları imzalanmıştır. SALT 1, SALT 2, NPT, IAE antlaşmaları ve konferansları, ABD ve SSCB öncülüğünde gerçekleşse de, hala bu iki devlet envanterinde nükleer silahlar yer almaktadır.

Tezin ikinci bölümünde, Kuzey Kore’nin jeopolitik ve stratejik konumunun önemi ile nükleer silahlanmaya karşı perspektifi incelenirken, dış politika yöntemi analiz edilmiş ve ülke görünümü açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca, Kuzey Kore’nin milli güç unsurlarını oluşturan coğrafya, bilim-teknoloji, demografi, siyasi, istihbarat, ekonomi ve askeri unsurları incelenmiştir.

Tezin üçüncü bölümünde, Kazakistan’ın jeopolitik, stratejik konumunun önemi ile nükleer silahlanmaya karşı perspektifi incelenirken, dış politika yöntemi analiz edilmiş ve uluslararası örgütler ile ilişkisi açıklanmaya çalışılmıştır. Tezin bu bölümünde, milli güç unsurlarını oluşturan coğrafya, bilim-teknoloji, demografi, siyasi, istihbarat, ekonomi ve askeri unsurları incelenmiştir. Ayrıca, Kazakistan’ın Astana ve Karaganda bölgelerinde saha araştırması yapılmıştır.

Tezin dördüncü bölümünde, Kuzey Kore ile Kazakistan'ın nükleer silah politikalarının, bu iki ülkenin milli güç unsurları üzerindeki etkisi karşılaştırılmıştır.

Tezin sonuç bölümünde ise; Soğuk Savaş döneminde devletler için nükleer silahlar cazip bir güç faktörü haline gelmiştir. Bu doğrultuda başta ABD ve SSCB olmak üzere Çin, Pakistan, Kuzey Kore, Hindistan gibi pek çok devlet nükleer silahlanma politikasına önem vermiştir. Ancak uzun vadede sadece nükleer silahların devletler için bir güç olmadığı sonucuna varılmıştır. Klasik realist teori nükleer silahların bir "güç" olduğunu vurgulamıştır. Neo-Realist yaklaşımcılarda klasik realistler gibi "güç" kavramının açıklanmasını "asker" ile özdeşleştirmişlerdir.

Hans Morgenthau gibi Neo-Realistler, askeri güç ile beraber devletlerin "milli güç unsurları"nında önemli olduğunu vurgulamışlardır. Bu doğrultuda tez çalışmasında devletlerin coğrafik unsuru, siyasi unsuru, ekonomik unsuru, demografik unsuru, teknolojik unsuru, 21. Yüzyılda devletler için ek güç unsuru olan istihbarat unsuru ve askeri unsuruna nükleer silahlar olumlu etki ediyorsa nükleer silahlar bir "güç" oluşturmuştur. Tez çalışmasının sonuç bölümünde ayrıca Kazakistan'ın genç bir devlet olması sebebi ile nükleer silahlardan vaz geçmesi, klasik realizm teorisi çerçevesinde değerlendirildiğinde "güç"ten vaz geçme sonucu ortaya çıkmaktadır. Ancak Neo-Realizm teorisi çerçevesinde Kazakistan'ın nükleer silahsızlanma politikası değerlendirildiğinde; Kazakistan'ın milli güç unsurları; askeri unsur, ekonomik unsur, istihbarat unsuru, demografik unsur, coğrafik unsur, siyasi unsur ve teknolojik unsuruna olumlu etki etmektedir.

Kuzey Kore'nin nükleer silahlanma politikası Kuzey Kore milli güç unsurları olan siyaset, coğrafya, demografi, bilim ve teknoloji, ekonomi unsurlarına olumsuz etki etmektedir. Kuzey Kore'nin nükleer silahlanma politikasının milli güç unsuru olan "istihbarat unsuru"na bir her hangi bir etkisinin olmadığı sonucuna varılmıştır. Kuzey Kore nükleer silahlanma politikası milli güç unsuru: askeri unsuruna ise olumlu etki etmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

REALİZMDE GÜÇ – MİLLİ GÜÇ KAVRAMI VE NÜKLEER SİLAHLARIN ETKİSİ

Savaş araçları, oklardan günümüz tüfeklerine kadar ciddi bir gelişme kaydetmiştir. II. Dünya Savaşı'yla savaşlarda, kitleselden ziyade daha bölgesel çapta zarar veren ve etkisini uzun yıllar devam ettiren savaş araçları ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda realizm teorisi, “güç” kavramı, buna bağlı olarak devletlerin güvenlik ve savunma politikalarında bir değişim olmuştur.

Tezin birinci bölümünde, “güç” olgusuna realizm teorisi çerçevesinde değinilerek çalışmanın teorik çerçevesi belirlenmeye çalışılacaktır. Çalışmanın önemli bir unsurunu oluşturan devlet, güç ve nükleer silahların birbirleriyle olan ilintisi belirlenecektir. Sonuç olarak, çalışmanın ilk sorunsalı olan nükleer silahların güç kavramını etkileyip etkilemediği incelenecektir.

1.1. Realizmde Devlet ve Güç Anlayışı

1930 yılında Almanya’da Nasyonal Sosyalizm hareketinin iktidara gelmesi ile birlikte, siyasal idealizm yerini realizme bırakmıştır. II. Dünya Savaşı’nın çıkmasıyla realizm hızlı bir ivme kazanarak, uluslararası ilişkiler alanında revaçta olmuştur.⁵ 1940 ve 1970’li yılların ardından, realizm sürekli olarak kendini güncel bir hale getirmiştir. Bu güncellik, özellikle realizm teorisinin uluslararası politikada güvenliğin önemini vurgulamasıyla oluşmuştur. Uluslararası sistemin anarşik olduğu, ana aktörün devlet olduğu ve güç ile güvenlik arasındaki ilişki, realistlerin teorik çerçevede savunduğu üç temel argümandır.⁶ Bu duruma bağlı olarak realistler, “İnsan güce neden ihtiyaç duyar?, Savaşın/savaşların sebebi nedir?” sorularına insan doğasını inceleyerek cevap aramışlardır. Realistlere göre insan, doğası gereği günahkâr ve güce karşı içgüdüsel bir arzu içerisindedir. Bu güç arzusunun getirdiği içgüdü sebebiyle insan, bir güç mücadelesine girmekte ve sonuç olarak bu sebeplerden dolayı savaşlar meydana gelmektedir.⁷

Machiavelli, Thommes Hobbes, Kardinal Richelieu, Hans Morgenthau, Kenneth Waltz gibi realist düşünürler, devlet ve devletlerarası ilişkiyi öncelikle insan doğasını açıklayarak belirtmeye çalışmışlardır. Machiavelli’ye göre, insan doğası sürekli bir güç arayışı içerisinde olmuştur. İnsanın savaşma arzusu, doğal bir durumdur. Hatta zengin insanlar, halkı baskılamak arzusundadır. Hükümdarlar ise,

⁵ Fuat Keyman vd., *“Uluslararası İlişkilere Giriş”* T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2013, s. 48-49.

⁶ Elif Toprak ve Sevilay Zehra Aksoy, *“Uluslararası İlişkiler Kuramları - 2”* Tayyarı Arı, Elif Toprak,(ed.), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2013, s. 17

⁷ Faruk Sönmezoğlu vd., *“Uluslararası İlişkilere Giriş”* Der Yayınları, İstanbul, 2015, s. 49.

iktidarlarını korumak için mücadele içerisindeyler.⁸ Köklü bir geçmişe sahip olan bu görüşün temel dayanağı, Thucydides (*Thukydides*, *Tukididis*)'e kadar uzanmaktadır. Thucydides, dönemine göre bir devletin güç politikasını çarpıcı şekilde açıklamış, geçmişte ve günümüzde realist düşünürlere esin kaynağı olmuştur.

M.Ö. 478 yılında Atinalılar ve Spartalılar, Perslere karşı gerçekleştirmiş oldukları askeri seferde müttefik olmuşlar, Kıbrıs ve Byzantion'u özgürleştirmek için müşterek seferler düzenlemişler ve bu müşterek askeri seferlerden de başarılı çıkmışlardır. Ancak, Atinalılar ile Spartalılar arasındaki bu gizli güç mücadelesi sonucunda, Hellen Birliği komutasına Atinalılar geçmiştir. Peloponnesos Savaşları'nda dikkat çekici olan husus ise, sadece Atinalıların değil Spartalıların da iktidarın bekası için güç arayışı içerisinde olmuş olmaları ve güç kullanmış olmalarıdır. Sparta Kralı Leotikhidas, iktidarını korumak için gücünü kullanmaktan çekinmemiş, Perslere yardım eden kentlerin cezalandırılma kararını almıştır.⁹

Thucydides, Atina ve Sparta'nın Perslere karşı gerçekleştirmiş olduğu müşterek askeri seferden sonra Atina'nın denizalan hâkimiyetinin artmasının, Sparta'nın Atina'ya olan güveninin azalmasına sebebiyet verdiğini ifade etmiştir. Bu durum haricinde, oligarşiyi devirmenin Atina için olağan bir politika olduğunu belirtse de, kralların hem iç siyasette hem de diğer ülkelere karşı sürekli bir *güç mücadelesi* içerisinde olduğunu açıklamıştır.¹⁰

Uluslararası sistemde savaşların temel aktörünün devlet olması ve ulusal çıkarın maksimize edilme gayesi, yine savaşların sebebi olarak görülmektedir. Realistler, devletlerin güç mücadelesine girmesini, uluslararası sistemlerde kendi güvenliklerini komşuları pahasına sağlamaya çalışmaları, birbirleri ile çıkarları doğrultusunda ilişkilerde bulunmaları ve birbirlerine güvenmemeleri sebebiyle giriştikleri girişim olarak açıklamaktadırlar.¹¹

Ulusal çıkarlar için askeri gücün optimum seviyeye getirilmesi gerektiği, realistler tarafından belirtilmektedir. Düşman ve tehdide karşı askeri güç kullanmanın, güç dengesi için ise ittifak yapmanın mümkün olduğu kabul edilmektedir.¹²

⁸ Machiavelli, "*Prens*" Çev. Alev Tolga, SAY Yayınları, İstanbul, 2015, s. 16-25-47-57.

⁹ Türkan Banu Güler, "Kuruluşundan M.Ö. 404 Yılına Kadar Sparta'nın Peloponnesos Bölgesi'ndeki Üstünlük Çabaları" Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2014, s. 65. (**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

¹⁰ Thucydides, "*History Of The Peloponnesian War*" Çev. Charles Forster Smith, Harvard University Press, London, 1958, s.209 – 281.

¹¹ Andaç Karabulut, "Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı ve Realist Yaklaşım'a Genel Bakış" İGÜSBD, Cilt. 2, Sayı. 2, 2015, s.70-71.

¹² Sönmezoğlu vd., a.g.e., s. 49.

Güç ve güvenlik arasındaki farklı bakış açıları sebebiyle, realizm kendi içerisinde *saldırgan* ve *savunmacı* olarak iki kısma ayrılmaktadır. Ancak ortak noktaları, her iki bakış açısının da güce ve güvenliğe önem vermesidir.

Savunmacı realizmin savunduğu görüşte, devletlerin genişlemesine sadece belli başlı koşullarda izin verilmektedir. Normal şartlar altında, bir devletin kendi güvenliğini arttırmak için alacağı önlemler, diğer devletlerin güvenliklerini olumsuz etkilediğinden, diğer devletler buna karşı çeşitli önlemler alarak kendi güvenliklerini sağlamaya çalışacaklardır. Dolayısıyla *güvenlik ikilemi* kaçınılmaz olacaktır. Yani, bir devletin savunma amaçlı silah sistemi üretmesi, diğer devletleri daha az tehdit edeceği için devletlerin birbirleriyle savaş ortamının doğmasına engel olacaktır. Ayrıca yönetici, agresif politikalardan ziyade ılımlı politikalarda bulunmalıdır.¹³ Bu duruma ek olarak, savunmacı realist görüşün öncü ismi olan Stephen Walt, "İttifak'ın Kökenleri" adlı eserinde bütünleştirilmiş güç (aggregate power) konusuna vurgu yapmaktadır. Walt'a göre güç, sadece askeri boyutta değil, nüfus, endüstriyel kapasite ve teknolojik düzey ile de diğer devletlere tehdit oluşturabilir. Ancak güçsüz bir devlet, bu ileri seviyedeki devlete karşı kapasitesini arttırmak için ittifak kurabilir.¹⁴

Savunmacı realizme göre, silahlanma yarışı devletler arası rekabet önleyici politikalarda önemli bir konudur. Silahlanma yarışından ziyade, silah üretiminin kontrolünü sağlayacak antlaşmalar, güçlü devletlerin güvenliğini sağlayacaktır. Ayrıca, askeri yapıların niteliğine de vurgu yapılmaktadır. Devletler için birincil güç olan askeri güç, eğer savunma (*defansive*) üzerine var olsaydıysa, diğer devletler bunu daha az tehdit olarak görecektir. Örneğin, bir devletin aldığı hava savunma sistemleri, diğer devletleri daha az tedirgin edecektir. Yani bir devletin askeri kapasitesi, savunma ve saldırı olarak belirlenebiliyorsa, rakip devletlerin tutumları da buna göre şekillenecektir.¹⁵

Saldırgan realizmde ise, neorealizmin temel varsayımları üzerinde durulmaktadır. Örneğin John Mearsheimer, "Uluslararası Kuruluşların Yanlış Vaatleri" konulu makalesinde uluslararası teorilere değinirken, realist görüş çerçevesinde de gücü tanımlamıştır. Şöyle ki; nispi askeri kapasitenin, topyekûn konvansiyonel savaşa girebilecek kapasiteye sahip olması olarak açıklamaktadır.¹⁶ *Saldırgan realizmin* değindiği diğer bir konu ise, konvansiyonel savaş yapabilecek kapasiteye

¹³ Toprak vd., a.g.e., s. 53-54-55.

¹⁴ Stephen Walt, "*The Origins of Alliances*" Cornell University Press, USA, 1987, s. 21-22.

¹⁵ Toprak vd., a.g.e., s. 53-54-55.

¹⁶ John Mearsheimer, "The False Promise of International Institutions" *International Security*, Cilt. 19, Sayı. 3, 2003, s. 7

sahip büyük devletlerin almış olduğu kararların, bir gücü temsil ettiğini belirtmesidir.¹⁷

Bir devletin diğer bir devlete güvenmemesi, askeri açıdan ne kadar güçlü olunur ise o kadar da güvende olunacağı inancı, uluslararası sistemin anarşik yapısı ve rakiplerin güçlenmesini engelleme çabası, realist görüşün uluslararası sisteme karşı perspektifini de açıklamaktadır.¹⁸ Realist görüşte “güç”, kavramsal olarak asker ile birlikte kullanılsa da Schwazenberger, realist perspektifte gücü, kural/disiplinlere uyulmaması durumunda kişilerin iradesini başkalarına dayatma olarak açıklamaktadır.¹⁹ Charles Schleicher ise gücü tanımlarken, karşı tarafa ödül vererek, vaat ederek ya da değer verilen şeylerden mahrum bırakarak, tehditle kontrol etme beceresi olarak tanımlamaktadır.²⁰

Hans Morgenthau ise gücün, sadece asker ile özdeşleştirilmesine karşıdır. Morgenthau bu durumu şu şekilde açıklamaktadır:

“«Güç» konusunda yanlış anlaşılma durumuna karşı — bu öge topyekûn ihmal edildi ve bu yüzden de, özellikle askerî mahiyetteki maddî güçle eş sayılma kadersizliğine uğramıştı.”²¹

Morgenthau bu açıklamayı yaparken “güç” ile asker arasındaki ciddi farktan bahsetmemektedir. Askeri potansiyelin, gücün maddi unsurunu oluşturduğunu belirtmekte, iktidarı da karizmatik güç olarak adlandırmaktadır. Ayrıca ülkenin siyasal durumunu “siyasal güç”; yönetimin niteliği ve iç politika ile dış politika arasındaki ilişkiyi ise “milli güç” olarak çeşitlendirmiştir.²² Morgenthau, salt “güç” kavramını ise şu şekilde açıklamaktadır:

“...güç dediğimiz zaman kastettiğimiz insanın diğer insanların düşünce ve eylemleri üzerindeki gücünü kastetmekteyiz...”²³

Zbigniew Brzezinski, küreselleşen dünya sisteminde askeri güç ile birlikte ekonomi ve üretim kapasitesi gibi faktörleri göz ardı etmemektedir. Bir devlet için askeri gücün önemi etkileyici olsa da ekonomi ve üretim kapasitesi gibi milli gücü etkileyen faktörler de gücü etkileyebilmektedir.²⁴ Bu doğrultuda, milli gücün önemi ortaya çıkmaktadır. Devletin başka devletler üzerindeki etkisini arttırması ve milli güç unsurlarının sınıflandırılması noktasında pek çok görüş olmakla birlikte, güç doğal (coğrafya, nüfus, doğal kaynaklar) ve sosyal (ekonomik, askeri, politik, psiko-sosyal,

¹⁷ Toprak vd., a.g.e., s. 58.

¹⁸ Toprak vd., a.g.e., s. 58-59-60.

¹⁹ Myres McDougal, “Yale Law School Legal Scholarship Repository” **Yale Law School Faculty Scholarship, 1953**, s. 115-116.

²⁰ Srivastava Joshi, **“International Relations”** GOEL Publishing House, U.P, 2005, s. 57.

²¹ Hans Morgenthau, **“Uluslararası Politika Cilt. 1”** Çev. Baskın Oran, Ünal Aksoy, Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları, Ankara, 1970, s. XII

²² Morgenthau, a.g.e. s. XII – XVI.

²³ Morgenthau, a.g.e. s. 32.

²⁴ Zbigniew Brzezinski, **“Tercih”**, İnkılap Kitapevi, İstanbul, 2004, s. 87.

bilgi) etmenler olarak gruplandırılmaktadır.²⁵ Uluslararası sistemde ise, devletlerin güçleri uluslararası hukuk sınırlılıkları çerçevesinde belirlenebilir.²⁶

Son on beş – yirmi yıldır yapılan uluslararası güvenlik müdahaleleri ve çok uluslu harekât örnekleri, silahlı kuvvetlerin üstünlüğü ile ilgili önemli dersleri ortaya çıkarmaktadır. Bir ülkenin askeri gücünün uluslararası düzeyde etkinliğini belirleyen faktörleri şu şekilde sıralayabiliriz: Nükleer silahlara sahip olma, dış ülkelerde askeri varlık bulundurma, güç projeksiyonu (üsler, deniz aşırı varlıklar vb.), stratejik kuvvet kaydırma (ulaştırma) ve takviye yeteneği, stratejik ve taktik haberleşme kabiliyetleri, modern teknolojinin keskin uçlarını kullanan, çevik, etkili (isabetli ve tahrip gücü yüksek) ateş desteğiyle takviye edilmiş manevra kabiliyetleri, küresel ve bölgesel coğrafyalarda süratli, zamanında ve emniyetli bir şekilde kuvvetlerinin lojistik desteğini, barınma ve idamesini sağlama.²⁷

Her ne kadar uluslararası sistemde devletler için güç faktörünün anlamı çeşitlense de, artan askeri harcamalar ile birlikte *sert gücün* önemi ilk sırada yer almaktadır. Savunma gücünün, barış zamanında etkin bir şekilde kullanılması için diplomasi ve silahlı kuvvetlerin uyum içerisinde olması da gerekmektedir.

Dünya politikalarında önemli rol oynamak isteyen ülkeler, daima güçlü ordularının olmasını ister. Bu durumu Machiavelli şu şekilde belirtmektedir:

*“Fransa Kralı eğer kendi kuvvetleriyle Napolilere saldırabilecek durumda ise saldırmalıydı... Orduların iyi olmadığı yerde iyi yasaların olamayacağı, yine iyi orduların olduğu yerde de zorunlu olarak iyi yasaların olması gerektiği için yasalar ve ordulardan konuşmayacağız.”*²⁸

Kenneth Waltz “İnsan, Devlet ve Savaş” konulu eserinde de, gücün kavramsal açıklamasından ziyade, tasviri ile açıklamada bulunmuştur. Bu tasvirdeki örneği, Sovyetler üzerinden vermiştir. Sovyet gücünü, korkutucu olarak belirten Waltz, Sovyetlerin saldırı özelliğini bir caydırıcılık üzerine tasarladığını açıklamıştır. Waltz, bu doğrultuda devletlerin nihai güç parametresini orduların teknolojik ve saldırı kapasitesi olarak vurgulamıştır.²⁹

Hem savunmacı hem de saldırgan realist düşünürler, anarşik uluslararası sistemde devlet güvenliğinin öncelikle askeri unsurlar ile sağlanabileceğini, bu duruma bağlı olarak askeri teknolojilerin önemli olduğunu belirtmektedirler. Örneğin, devletleri nükleer silah elde etmeye yönelten temel etkenin “güvenlik” olduğunu iddia

²⁵ Sait Yılmaz, “Uluslararası İlişkilerde Güç ve Güç Dengesinin Evrimi” *Stratejik Araştırmalar Dergisi Journal of Strategic Studies*, Cilt. 1, Sayı.1, 2008, s. 11.

²⁶ Hans Morgenthau, *“Uluslararası Politika Cilt II”* Çev: Baskın Oran ve Ünsal Oskay, Sevinç Matbaası, Ankara, 1970, s. 361.

²⁷ Yılmaz, a.g.e., s. 14.

²⁸ Machiavelli, a.g.e., s. 25 -39.

²⁹ Kenneth Waltz, *“İnsan, Devlet ve Savaş”* Asil Yayınları, İstanbul, 2009, s. 202.

eden realist politika savunucuları, nükleer silahların yayılımını devletlerin güç arayışına bağlayarak, doğal bir durum olarak karşılamaktadırlar.³⁰ Gücün güvenliği sağlaması ve güvenliği sağlanan bir ortamda da mutlak bir güç ortaya çıkarmanın mümkün olacağını belirtmektedirler. Bu durum, nükleer silahın elde edilerek, güç üzerindeki etkisini haklı çıkarmaktadır.³¹ Kissinger da reel politika çerçevesinde nükleer silaha sahip olmanın gerekçelerini üç başlık altında toplamıştır. Bunlar; devletlerin dünya gücü olma isteği, kendini savunma arzusu ve rakiplerle yarışma gücüne sahip olma arzusudur.³²

Kenneth Watz, “neden nükleer silah elde edilmeli?” sorusunu beş ana temada cevaplamaktadır. Büyük güçler, diğer büyük güçlerin silahlarını dengelemeye çalışırlar ve bunu da genellikle diğer devletin geliştirdiği yeni silah teknolojilerini kopyalama yoluyla başarırlar. İkinci olarak, güçlü müttefiklerin herhangi bir nükleer saldırı durumunda kendileri için nükleer silah kullanmayacaklarına ilişkin korkunun, nükleer silah elde etmek için bir motivasyon sağlayacağını iddia etmektedir. Üçüncü olarak, rakipleri nükleer silaha sahip olan ve nükleer bir ittifaka üye olmayan devletlerin nükleer silah elde etmeyi amaçladıklarını belirtmekte, bu bağlamda Çin, Hindistan ve Pakistan’ın çalışmalarını örnek olarak göstermektedir. Dördüncü olarak, nükleer silahlar düşük maliyetle güvenlik ve bağımsızlık sağlamaktadır. Son olarak, uluslararası ortamdaki konumunu güçlendirmek isteyen bazı devletlerin nükleer silaha sahip olma yolunu seçebileceğini vurgulamaktadır.³³

Realistlere göre nükleer tehlike dönemi, Soğuk Savaş döneminden sonra daha da artmıştır. Nükleer silahların artması her ne kadar caydırıcılığı sağlamış olsa da, yeniden nükleer silah kullanılmayacağı anlamını taşımamaktadır. Dale Walton, nükleer silahlara sahip devletlerin daha pragmatist kararlar alarak Balistik Füze Sistemleri gibi unsurları işlevsiz hale getireceğini, böylece silahsızlanma antlaşmalarının artmasına sebep olacağını belirtmiştir. Ayrıca, nükleer silah gücünün farkında olmadan nükleer silaha sahip olan veya olmak isteyen “haydut devletlere” karşı, devletlerin veya büyük güçlerin engel olması gerekmektedir.³⁴

Realist düşünürler, nükleer devletler açısından NPT’nin (Nükleer Silahların Artırılmasının Önlenmesi Anlaşması) uygulanmasının maliyet açısından çok fazla

³⁰ Natasha Bajema, “*Beyond security model: assessing the capacity of neoclassical realism for forecasting nuclear proliferation*”, Standford: Standford University Press, USA, 2010, s. 58-59.

³¹ Sujeet Samaddar, “Thinking proliferation theoretically”, *Nonproliferation Review*, Cilt. 3, Sayı. 12, 2005, s. 440.

³² Henry Kissinger, “*Does America need a foreign policy: toward a diplomacy for the 21st century*”, New York: Touchstone Books, USA, 2001, s. 158-159.

³³ Kenneth Waltz, “*Peace, stability and nuclear weapons*”, Policy Papers, UC Berkeley, 1995, s. 5-6-7-8-9-10.

³⁴ Dale Walton, “Navigating the second nuclear age: proliferation and deterrence in the twenty-first century”, *Global Dialogue*, Cilt. 1, Sayı. 2, 2006, s. 25-26

olduğunu, ancak askeri açıdan devletler tehdit edilmezlerse, bu devletlerin nükleer silah yarışına dâhil olacakları belirtmektedirler. Waltz da teknolojik ve ekonomik olarak kabiliyete sahip tüm devletlerin, nükleer silah elde edecekleri sonucuna ulaşacaklarını savunmuştur.³⁵ Bu duruma karşın Gregory Shaffer ve Mark A. Pollack'a göre, nükleer silahları olmayan ülkelerden geniş bir blok, BM Genel Kurulu'ndaki bir dizi yumuşak kararlar için 1996 Nükleer Silah Uluslararası Adalet Divanı'ndan görüşme talep etmiş ve nükleer silahlara karşı mücadele etmişlerdir. Nükleer silahları olmayan devletler, sayısal çoğunlukları ile uluslararası sistemde nispeten başarı sağlamıştır.³⁶ Ancak G. W. Bush'un realist politikaları, ABD politikalarını da etkilemiştir. 1972 yılında SSCB ile ABD arasındaki ABM (Anti Balistik Füze Antlaşması), 2000-2007 yılları arasında Bush Dönemi'nde iptal edilmiştir. 11 Eylül Saldırıları'ndan sonra G. W. Bush, "kural hukuk tanımaz devletlere karşı" açıklaması ile uzaydan savunma kalkını oluşturma projesini resmen ilan ederek, tek taraflı bir savunma ve güvenlik politikası belirlemiştir.³⁷ G. W. Bush'un bu politikaları sadece Rusya'ya karşı değil, Irak, İran, Libya, Çin ve Kuzey Kore olmak üzere nükleer silah çalışmaları yapan/yapmaya çalışan devletlere karşı realist bir politika izlemesinden kaynaklanmaktadır.³⁸

1.2. Miili Gücün Öğeleri

Hans Morgenthau gücü, uluslararası politikanın en temel amacı olarak açıklarken, amacın gerçekleştirilmesi için de bir araç olduğunu belirtmektedir. Bu açıklama ile birlikte, bir ulusun gücünü de sistematik bir şekilde değerlendirmektedir.³⁹ Milli güç tanımsal olarak, milletin milli hedeflerini gerçekleştirmek için unsurlarının toplamı olarak açıklanmaktadır.⁴⁰ Frederick Hartman "Milletlerin İlişkisi" eserinde milli güç, bir ulusun kendini güvence altına alması için zayıf ve güçlü yanlarının belirlenmesi olarak tanımlamaktadır.⁴¹

Morgenthau'nun niteliksel ve niceliksel olarak sınıflandırdığı milli güç unsurlarını⁴², Yılmaz Tezkan da maddi ve manevi unsur olarak açıklamıştır.⁴³ Bu ortak tanımlarda milli güç unsurları şunlardır; coğrafya, bilim ve teknoloji, psiko-sosyal ve kültürel unsur (demografi), siyasi unsur, istihbarat, ekonomik ve askeri

³⁵ Kenneth Waltz, *"Theory of International Politics"* McGraw-Hill, USA, 1979, s. 45-46.

³⁶ Jeffrey Dunof ve Mark Pollack, *"International Perspectives On International Law and International Relations"* Cambridge University Press, UK, 2013, s. 99-212.

³⁷ NTV, "ABD Füze Anlaşmasından Çekildi" <http://arsiv.ntv.com.tr/news/124715.asp> (Erişim Tarihi: 30.05.2017).

³⁸ US Department of Defense, "Nuclear Posture Review", 31 Aralık 2001

³⁹ Morgenthau, a.g.e., s. 141 – 152.

⁴⁰ Yılmaz Tezkan, *"Siyaset, Strateji ve Milli Güvenlik"* Ülke Kitapları, İstanbul, 2000, s. 11.

⁴¹ Frederick Hartmann, *"The Relations of Nations"* The Macmillan Company, USA, 1957, s. 118-121.

⁴² Morgenthau, a.g.e., s. 141 – 152.

⁴³ Tezkan, a.g.e., s. 11.

unsurlar.⁴⁴ Teorik açıdan bu faktörler birbirinden ayrı gibi gözükse de, aslında milli güç için birbirleriyle bağlantılıdır. Çünkü “güç” özünde bölünmez bir bütündür.⁴⁵ Milli güç, devlet çıkar ve hedefleri için kullanılabilecek devlet yeteneğidir.

1.2.1. Coğrafik Unsur

Bir ulusun kuvvetine temel teşkil eden en istikrarlı faktörler arasında, ülkenin coğrafyası yer almaktadır. Olası savaşlarda milli güç kaynağı oluşturan ülke topraklarının genişliği, önem arz etmektedir.⁴⁶ Coğrafyanın tabii ve yapay unsurlarının, milli güç üzerindeki etkisi de büyüktür. Ülke büyüklüğü, arazi yapısı, dünya üzerindeki konumu, deniz ve diğer su yolları ile ilişkisi, akarsuları, iklimi, bitki örtüsü ve nüfus dağılımı milli güç unsurundaki coğrafik faktörün önemli parametrelerini oluşturmaktadır.⁴⁷

Bir ülkenin coğrafik konumu, ihtiyacı olan dış kaynakların, iktisadi pazarların, dost ve müttefiklerinin düşmanlara uzaklıklarını belirler. Coğrafik önem ayrıca coğrafik büyüklüğe bağlı olarak, olası istilaları zorlaştırmaktadır. Diğer yandan, doğal ve tabii yapı coğrafyanın savunma hattında önemli bir faktör oluşturmaktadır.⁴⁸ Sun Tzu, coğrafyanın önemini şu şekilde açıklamaktadır:

“Arazinin yapısı orduya yardım eder, zaferi tayin etmek için düşmanların gücünü ölçmek, tehlikeleri ve mesafeleri kestirmek lider için gerekli bir davranıştır.”⁴⁹

Devletler için coğrafik konumun önemini örneklendirmek gerekirse; İtalya şehir devletleri, Alp Dağları ile coğrafi olarak Avrupa’nın diğer kısımlarından ayrılmıştır. Bu doğal sınır, herhangi bir gücün İtalyan şehir devletleri üzerinde otorite kurmasına engel olmuş ve İtalyan şehir devletlerini Orta Çağ Avrupası’nın monarklar, feodal beylikler, kilise ve imparatorluklar arasında yaşanan güç mücadelesinden uzak tutmuştur.⁵⁰

Devletlerin üretim faktörünün önemli bir unsurunu oluşturan toprak, iklim ve ticaret güzergâhı, yine coğrafik öneminin vurgulanmasına sebep olan diğer bir faktördür. İnsanın yaşamını sürdürebileceği verimli topraklar, yaşama elverişli iklim koşulları ve ticaret güzergâhı üzerinde olması, bir devletin gelişme ve

⁴⁴ Morgenthau belirtmiş olduğu parametrelerde kendi içerisinde nicelik ve nitelik ayrımı yapılmaktadır. Örneğin silahlı kuvvetler, hem nitelik hem nicelik açısından değerlendirilmiştir. Morgenthau, a.g.e. s. 141 – 152.

⁴⁵ Edward Hallett Carr, *“The Twenty Years’ Crisis 1919-1939 An Introduction to the Study of International Relations”* Macmillan Co. LTD, London, 1946, s. 108.

⁴⁶ Morgenthau, a.g.e., s. 143.

⁴⁷ Tezkan, a.g.e., s. 13.

⁴⁸ Mert Bayat, *“Milli Güç ve Devlet”* Belge Yayınları, Ankara, 1986, s. 235.

⁴⁹ Sun Tzu, *“Savaş Sanatı”* Çev: Sibel Özbudun ve Zeynep Ataman, Anahtar Yayınları, İstanbul, 2008, s. 170.

⁵⁰ Barış Özdal ve R. Kutay Karaca, *“Diplomasi Tarihi: 1”* Dora Yayınları, Bursa, 2014, s. 31.

ilerlemesindeki önemli bir durumu yansıtmaktadır.⁵¹ Örneğin, İngiltere'nin kendi özvarlığı, II. Dünya Savaşı öncelerine kadar yiyecek tüketiminin ancak %30'unu iç üretimden karşılamıştır. Bu durum sebebiyle, İngiltere'nin deniz yollarını tutabilmesi hayati önem taşımıştır. Çünkü İngiltere'nin yiyecek maddelerini deniz yoluyla adaya getirebilme zorunluluğu vardı.⁵²

1.2.2. Bilim ve Teknoloji Unsuru

Çağımızda devletler için gelişmişlik ve çağdaşlık; bilim ve teknolojik gelişme ile eş anlamlı olarak telaffuz edilmektedir. Özellikle teknolojik gelişmeler, ekonomiden askeri gelişmişliğe; insan hayat standardının kalitesinden etkili siyasete kadar pek çok alana nüfus etmektedir. Toprak verimliliği ile yer altı kaynaklarının zenginliği teknoloji ile bütünleşmediği sürece önem kaybetmektedir.

Milli güç bağlamında bilim ve teknolojinin büyük önemi olduğu gibi, devletin küresel güç olma yolunda da yine bilim ve teknoloji önemli unsurlar arasında yer almaktadır. Bu bağlamda, en önemli örnek olarak Çin Halk Cumhuriyeti gösterilmektedir. Çin'in teknoloji ve bilimi, askeri alandan ekonomik konuma kadar geniş yelpazede etkisini gösteren önemli bir milli güç unsurudur.⁵³

Endüstriyel Devrim'le birlikte savaşın makineleşmesi, görülmemiş derecede büyük bir ivme kazanmıştır. Bu durumun sebebi, barışta ve savaşta ham madde kaynaklarını kontrol altında tutabilmeye bağlanmıştır. En kuvvetli iki devlet olan Birleşik Devletler ile Sovyetler Birliği'nin, modern endüstriyel üretim için gerekli ham maddeler alanında kendilerine yeterli olmaları ve ülkelerinde çıkaramadıkları ham maddeleri hiç değilse kendi kontrolleri altında bulundurabilmeleri, bu doğrultuda anlam kazanmıştır.⁵⁴

Teknolojik patentlerin uluslararası hukuktaki konumu ile birlikte, teknoloji güven altına alınmaya çalışılmıştır. Bu sayede devletler, kendi teknolojilerini koruyabilmiştir. Teknolojinin milli güçten önemli kılınmasının sebebini ise, çağın yeniliklerine ülkeyi adapte etmesi oluşturmaktadır.⁵⁵

1.2.3. Psiko-Sosyal ve Kültürel Unsur (Demografi)

Beşeri faktör milli güç için ele alındığında, *nitelik* ve *nicelik* olarak ikiye ayrılarak incelenmelidir. Niteliksel öğeler: ulusal karakter, ulusal moral, tarihi miras,

⁵¹ Bayat, a.g.e., s. 236.

⁵² Morgenthau, a.g.e., s. 145.

⁵³ Jhon Nolan, *"Protecting Critical Information and technology: Fourth National Operations Security Conference: Chinese Security and Economic Interests, American Technologies and Critical Information"* McLean Hilton Association of Old Crows Interagency Opsec Support Staff, USA, 1993, s. 244.

⁵⁴ Morgenthau, a.g.e., s. 147.

⁵⁵ Bayat, a.g.e., s. 247-248-248.

örfler, etnik gruplar, dini ve mezhepsel inançlar; niceliksel öğeler ise nüfus büyüklüğüdür.⁵⁶

Devletlerin nüfusları genel olarak değişkenlik göstermektedir. Nüfustaki bu değişim hızı bazı etkenlere bağlıdır. Refahtan gelişim düzeyine, sağlıktan çocuk ölümlerine kadar bu durumu etkileyen pek çok faktör ve etken vardır. Ancak bu nüfus yoğunluğunun önemi milli güç unsurları arasında yer alsa da, diğer milli güç unsurları ile birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir. Hatta nüfus, niceliksel ve niteliksel olarak değerlendirilmesi gereken bir “Milli Güç Unsuru”dur.⁵⁷ Örneğin, 1 milyar 367 kişiye sahip Çin Halk Cumhuriyeti⁵⁸ niteliksel nüfus açısından değerlendirildiğinde, dünyanın en güçlü devleti olması gerekmektedir. Ek olarak 3.287.263 km² toprağa ve 2015 yılı verilerine göre 1 milyar 305 kişilik nüfusa sahip Hindistanın⁵⁹, dünyanın ikinci güçlü devleti olması gerekmektedir.⁶⁰ Ancak diğer güç unsurlarıyla değerlendirildiğinde, Hindistan’ın ve Çin’in dünyanın en güçlü devlet sıralaması tartışılır bir durum sergilemektedir. Hindistan ve Çin haricinde, milli güç unsurunda nüfusun önemine Osmanlı Devleti örnek gösterilebilir. 1914 yılında, Osmanlı Devleti’nin Anadolu topraklarındaki 12 vilayetin toplam nüfusu 9 milyon 6 yüz bin 245’ti. Bu nüfus yoğunluğunun 6 milyon 947 bin 948’i Müslüman’dı.⁶¹ Nüfusu etkileyen “Milliyetçilik” ideolojisi ve ek olarak “Müslüman” inanç sistemindeki “şehitlik” olgusu, bu az nüfusun niceliğini oluşturmuş ve Çanakkale ile I. - II. İnönü Savaşları’nın kazanılmasında önemli bir etken olmuştur. Bu durumda, nüfusun milli güç unsuru olarak değerlendirilmesinde nitelik ve nicelik beraberinde değerlendirilmelidir.

1.2.4. Siyasi Unsur

Devletlerin milli güç parametreleri belirtilirken, *siyasi güç* unsuru önemli bir yer tutmaktadır. Siyasi gücün temel unsurunu ise birey oluşturmaktadır. Ekonomi nasıl *ekonomik insan (homo-erectus)* ile ilgileniyorsa, siyaset de *politik birey (homo-politicus)* ile ilgilenmektedir.⁶² Siyasi güç; bir devletin iç politikasının çağın gerekliliklerine ve isteklerine göre uygulanması ile dış siyasi faaliyetlerini ittifaklar ve

⁵⁶ Morgenthau, a.g.e., s. 157.; Tezkan, a.g.e., s. 13.

⁵⁷ Bayat, a.g.e., s. 201 – 202.

⁵⁸ Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı “Çin Künye” <http://www.mfa.gov.tr/cin-halk-cumhuriyeti-kunyesi.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 03.03.2017)

⁵⁹ Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı “Hindistan Künye” <http://www.mfa.gov.tr/hindistan-kunyesi.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 03.03.2017).

⁶⁰ Morgenthau, a.g.e. s. 157-158.

⁶¹ Dağılımının diğerleri: Rumlar: 1.058.048, Ermeniler: 887.099, Yahudiler: 113.150. T.C. Genel Kurmay Başkanlığı “*Arşiv Belgeleriyle Ermeni Faaliyetleri Cilt: 1 1914 – 1918*” Ankara Genel Kurmay Basımevi, Ankara, 2008, s. 601.

⁶² Tezkan, a.g.e., s. 14.

kuruluşlarla ilişkide bulunarak uluslararası itibarını arttırmaya yönelik girişimlerin sonuçlanması olarak açıklanmaktadır.⁶³

Toplumun örgütlenme kültürü, siyasi partilerin toplum adına tutumu ve anayasal düzen, milli gücün iç siyasetteki parametrelerini oluşturmaktadır. Ayrıca siyasette liderlik önemlidir. Siyasi gücün kullanılmasında önemli bir motor olan liderlik, nitelikli olduğu zaman milli güç unsurunu kullanabilir.

Siyasi unsurun diğer bir parametresi ise dış politikadır. Devletlerin elindeki gücün en büyük başarısını, kendi dış politikasına uygun hedeflerin ve yöntemlerin tespiti ve seçimi oluşturmaktadır. Kendi gücünün yeteceğinden daha düşük düzeyde bir dış politika izlemek isteyen uluslar, uluslararası sistemdeki önemli aktörler arasında olamazlar. Bir millet, destekleyemeyeceği ve gücünün yetmeyeceği kadar yüksek hedeflere yönelmiş bir dış politika uygulamaya kalkışabilir. Bu durumda ulusun elindeki güç, dış politikanın başarılı bir şekilde yürütülmesi için yetersiz kalır. Sahip olunan milli gücün, dış politika sınırlarını belirlemesi gerekmektedir ama bir ulusun öz canı ve varlığı tehlikeye düştüğü zaman bu kural bir istisna oluşturur. Ulusal varlığın devamı, milli güç ile ilgili rasyonel ölçü ve düşünceleri aşar; ihtiyaç hâli, siyaset ile güç arasındaki normal ilişkileri bir yana bırakır, siyaset-ulusal varlığın ne olursa olsun korunmasını amaçladığı için güce ilişkin sun rasyonel düşünme gereğinin önüne geçer. Böyle bir ulus, ulusal varlığın sürdürülmesi uğruna, diğer çıkarlarını bir kenara bırakmak, feda etmek ve rasyonel açıdan düşünüldüğünde yapılmasına olanak olmayan işler yapmak zorunda demektir.⁶⁴

1.2.5. İstihbarat Unsuru

“İstihbarat” kavramı paradigmalarda, genel olarak askerlik ile özdeşleşmektedir. Hâlbuki “istihbarat” bir bilim olarak değerlendirilmektedir.⁶⁵ Devletler için güçlü bir istihbarat yapısı, çağımızın en büyük ihtiyacını oluşturmaktadır. Bu durumda, klasik milli güç unsurlarına eklenmesi gereken bir diğer unsur “istihbarat”tır. Çünkü anarşist uluslararası sistemde, aktörlerin birbirlerine karşı gerçekleştirecekleri diplomatik tutumu doğrudan etkilemektedir. 1998 – 2005 yılları arasında Milli İstihbarat Teşkilat Müsteşarlığı görevini ifa eden Şenkal Atasagun, “Milli İstihbarat Teşkilatı Tarihçesi” adlı eserinde, aşağıdaki ifadelerle çağımız istihbaratının devletlerin güç unsurunda etkili olabileceğini belirtmektedir:

⁶³ Bayat, a.g.e., s. 100.

⁶⁴ Morgenthau, a.g.e., s. 186-187-188.

⁶⁵ Ümit Özdağ, “İstihbarat Teorisi” Kripto Yayınları, Ankara, 2012, s. 2-3.

“Rejimleri ne olursa olsun dünyadaki bütün devletler, milli güvenliklerinde içeriden ve dışarıdan yönelik mevcut veya muhtemel tehditler hakkında önceden bilgi sahibi olabilmek ve alınacak karşı tedbirler yönünden gelişmeleri ilgili makamlara zamanında bildirmek için milli ve uluslararası alanda görev yapacak bir istihbarat teşkilatına ihtiyaç duymuştur.”⁶⁶

Kavramsal olarak İngilizce ve Fransızca “intelligence” kelimesi ile ifade edilen ve anlamı “akıl, zeka” olan istihbarat kelimesinin, Türkçe’deki sözlük anlamı haber almak olarak belirtilmektedir. Türk Dil Kurumu istihbarat kavramını “bilgi toplama, haber alma” olarak açıklamıştır. İstihbarat kelimesi, Arapça “istihbar”, “haber” ve “bilgi alma” kelimelerinin çoğuludur.⁶⁷

İstihbaratın dar anlamda “bilginin alınması ve değerlendirilmesi” olarak tanımlanması, sosyal hayatta da kullanıldığını göstermektedir. Örneğin; avcıların, avlarının izlerini sürmesi, av hakkında istihbarat toplamaları ile gerçekleşmektedir.⁶⁸

İstihbarat, milli gücün askeri bir unsuru olarak gözüktse de, yaşamın her alanında bilginin çok boyutlu değerlendirilmesinin bir sonucu olmaktadır.⁶⁹ Milli güç, hedeflerine yönelik olarak istihbarat çeşitlendirmektedir. Bir ülkenin siyasi yapısından, sosyal durumuna; ekonomik ve askeri durumundan, coğrafik durumuna kadar destekleyici ve bilgilendirici bir alanı kapsayan istihbarat türleri bulunmaktadır.⁷⁰

İstihbarat, ekonomik, teknolojik, diplomatik olarak çeşitlendirilmektedir. Örneğin, istihbarat ekonomik açıdan değerlendirildiğinde, yabancı ilgililer tarafından politik ya da ticaretle ilgili teknolojik veri, finansal ve hükümet bilgilerini içeren, hedef ülkeye ait doğrudan ya da dolaylı olarak ekonomik bilginin temini olarak belirtilmektedir.⁷¹

İstihbarat günümüzde önemli olduğu kadar tarihte de önem arz etmiştir. Geçmişte etkili olan ve düşünceleri ile günümüzde hala etkililiğini gösteren komutanlar, bilgi almak ve değerlendirmek üzerine çalışmalar yapmış, sık sık istihbaratın önemini vurgulamışlardır. M.Ö. 500 yıllarında Çinli komutan Sun Tzu, *“Yol, arazi, hava durumunu askerlerini sevk etmeden önce düşman askerlerinin*

⁶⁶ Erdal İter, *“Milli İstihbarat Teşkilatı Tarihçesi”* Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı Basım Evi, Ankara, 2002, s. 1.

⁶⁷ Andaç Karabulut, “İstihbaratta Propagandanın Önemi”, *TURANSAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi*, Cilt.5, Sayı.20, 2013, s. 34.

⁶⁸ Andaç Karabulut vd., *“İstihbarat Dünyası: İstihbaratta Yapay Zeka Teknolojisi”*, Ed: Sait Yılmaz, Kripto Yayınları, Ankara, 2015, s. 205-206.

⁶⁹ Jhon Mills, “All Elements of National Power”: Re-Organizing the Interagency Structure and Process for Victory in the Long War” *Strategic Insights*, Cilt. V, Sayı. 6, 2006, s. 2.

⁷⁰ Karabulut vd., a.g.e., s. 207.

⁷¹ Allen, Robber, “The Role of Interindustry Studies in Economic Intelligence” *Center for the Study of Intelligence CIA Historical Review Program*, Cilt.11, Sayı.4, 1995, s. 866-87.

durumunu gözlemleyerek yap” açıklaması ile savaş alanlarında istihbaratın önemli olduğunu belirtmiştir. Yine, Sun Tzu döneminde komutan olan Zhang Yu, “Herhangi bir askeri harekâta öncelikle, arazinin şeklini bilmek önemlidir. Savaşta önce yolun durumunu, yolun uzunluğu bilersen nasıl bir rota izleyeceğini de bilirsin” açıklaması ile savaşta önce istihbaratın önemini göstermektedir.⁷²

Modern zamanda istihbarat temini ve döngüsünü etkileyen faktörler arasında, teknolojiye gelişmeler de yer almaktadır. Ayrıca teknoloji, doğru bilginin yetkili mercie vaktinde ulaşmasında, güvenliğin sağlanmasında ve bilginin analizinde önemli rol oynamaktadır. İstihbarat, devlet siyasetinde de önemli bir faktördür. Örneğin, Hz. Muhammed dönemine bakacak olursak, Hz. Muhammed’e inananlar, ondan İslam’ı öğretecek bir öğretmen istemişlerdi; bu talep üzerine Hz. Muhammed, Mus’ab b.Ümeyr’i İslam’ı öğretecek öğretmen olarak görevlendirdi. Mus’ab b.Ümeyr, bu görev ile Medine’ye vardığında, Arap kabilelerin çoğunun İslam’ı kabul ettiğini belirten bir raporu Hz. Muhammed’e göndermiş ve bu rapor ileride yapılacak olan çalışmaları kolaylaştırmıştır. Ayrıca Hz. Muhammed’in, Medineli halk hakkında gerekli istihbaratı elde etmesini de sağlamıştır.⁷³ Bu duruma diğer bir örnek olan Jül Sezar ise, sofistike istihbarat sistemi içerisinde gelişmiş kriptosistemi kullanmıştır. Ancak Arapların, bu kriptoyu dokuzuncu yüzyılda kırdıkları açıklanmaktadır. Kripto iyi şifrelenmiş olsa da, Araplar tarafından bu sistemin çözülmesi, Roma siyaset ve politikasının bozulmasına neden olmuştur.⁷⁴

1.2.6. Ekonomik Unsur

Bir devletin ekonomik gücü, iç ve dış kaynaklar ile birlikte endüstriyel kapasitenin devamlılığı, ticaret dengesi, ekonomik kurumların durumu ve ekonomik sistemi kapsar. Maddi ve parasal ihtiyaçlar, ekonomik güç tarafından karşılanır. Ayrıca, bir devletin ekonomik potansiyelinin önemli bir faktörü olan dış ticaret hacmi de, devletlerin ekonomik gücünü etkileyen doğrudan bir faktördür.⁷⁵ Aynı zamanda bir devletin gücünün yegâne unsurlarından bir tanesidir. Bayraktar Bayraklı, Farabi’nin *bio-organik nazariyesinde* ekonominin devletler için önemini şu şekilde belirtmiştir:

“Toplumdaki fert ve sosyal grupların birbirleri ile olan ilişkileri, insanın psikolojik yapısını ve organlarının işleme tarzını andırır. Biyolojik

⁷² Karabulut vd., a.g.e., s. 206.

⁷³ Andaç Karabulut, *“İstihbarat Bilimi: Dünya Tarihinde İstihbarat”* Ed: Sait Yılmaz, Kripto Yayınları, Ankara, 2014, s. 128.

⁷⁴ Peter J. Jackson ve Jennifer Siegel, *“Intelligence and statecraft : the use and limits of intelligence in international society”*, Westport Conn, USA, 2005, s. 18.

⁷⁵ Albert Hirschman, *“National Power and The Structure of Foreign Trade”* California University Press, UK, 1980, s. 13

bakımdan insanda ilk teşekkül eden beslenme kuvveti, devlette de ilk teşekkül etmesi gereken ekonomik yapıdır.”⁷⁶

Endüstri ve teknoloji, ekonomik karar yapısı, dış ticaret ve tarım, ekonomik gücün alt unsurlarını oluşturan temel öğelerdir ve bu öğeler çoğaltılabilir.⁷⁷ Ekonomi hem milli güç unsurunu oluştururken, hem de *yumuşak güç* için bir araçsal nitelik taşımaktadır. CIA (*Amerikan Merkezi Haber Alma Teşkilatı*) eski personeli Jhon Perkins, güçlü ekonominin bir devlet için önemli olduğunu, askeri operasyonlardan ziyade ekonomik operasyonların önem taşıdığını vurgulamaktadır. Josph Nye’in, Marshall yardımlarını insani faktör çerçevesinde asıl Amerikan çıkarları doğrultusunda gerçekleştirdiğini⁷⁸ belirtmesini Perkins de ifade etmektedir. Perkins’in açıklamasında şu ifadeler yer almaktadır:

“Birleşik Devletler dünya nüfusunun %5’ten azına sahiptir ama Dünya kaynaklarının %25’ten fazlasını tüketir. Bu büyük ölçüde başka ülkelerin ve öncelikle gelişmekte olanların sömürülmesiyle gerçekleşir.

Birleşik Devletler dünyanın en sofistike donanımlı ordusunu besler. Her ne kadar imparatorluğu ekonomi temelli olsa da, dünya liderleri başka yaptırımların yetersiz kaldığı anda ordunun devreye gireceğini bilir.

Birleşik Devletler her ne kadar ülkeleri doğrudan vergilendirmezse ve dolar ulusal para birimlerinin yerine resmen geçirilmezse de dolar dünya ticaretinin standart para birimi haline gelmiştir.”⁷⁹

Sovyetler Birliği, büyük devlet potansiyelini her zaman bünyesinde barındırmıştır. Büyük bir güç ve büyük bir devlet sayılması, 1930 yılında Sovyetlerin önde gelen endüstri devletlerinden biri olmasıyla mümkün kılınmıştır. Sovyetler Birliği’nin, Amerika Birleşik Devletleri’ne rakip olma gücü ise, 1950 yılında savaş gücüne ulaşmak için gerekli endüstriyel düzene geçmesiyle gerçekleşmiştir. Morgenthau, Amerika’nın gücünü ise Birleşik Devletler’in ekonomik gücüne bağlamaktadır:

“Büyük Devletlerin potansiyel kaynaklarına oranla, Amerika Birleşik Devletleri, Hitler savaşından önceleri, maddi güç, endüstriyelleşme derecesi, kaynaklarının ölçüsü, hayat standardı, ve her türlü üretim ve çoğaltım endeksleri yönünden dünyanın diğer bütün devletlerinin ilerisindeydi. Savaş ise, diğer Büyük Devletleri yıkıp geriletliği hâlde Birleşik Devletlerin millî gelirini iki misline çıkarmış, Birleşik Devletlerin yakınlarındaki Büyük Devletlere çok daha yükseklerden bakmasına

⁷⁶ Bayraktar Bayraklı, *“Farabi’de Devlet Felsefesi”* Seçil Ofset, İstanbul, 2008, s. 49.

⁷⁷ Tezkan, a.g.e., s. 12.

⁷⁸ Joseph Nye, a.g.e., s. 9.

⁷⁹ Jhon Perkins, *“Bir Ekonomik Tetikçinin İtirafı: 2”*, April Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 6-7.

sebepe olmuştur. Bu (Büyük) Devletler, şimdi, tıpkı fil sırtına konulmuş bir fare gibi, korku ve endişe içinde mamutun hareketlerini takip etmek durumunda kalmışlardır. Bu devletlerin fil için bir ağırlık teşkil etmeleri şöyle dursun, filin bir yerde durup oturmaya karar verecek olması bile bunlar için yeterli bir tehlike sayılmak gerekir.”⁸⁰

1.2.7. Askeri Unsur

Bir ulusun askeri açıdan sahip olduğu güç, silahların ve insanların nicelik ve niteliklerine bağlıdır. Bir devlet, askeri teknolojik açıdan çok iyi olabilir. Liderler de bu askeri teknolojinin öneminin farkındalığına sahip olabilir. Ancak, işlevsiz bir ordu sistemine sahip bir ülke, siyasi ve askeri açıdan zayıf kalır. Devletlerde niceliksel olarak asker sayısı ne çok ne az olmalı, niteliksel olarak donanım ve savaş kabiliyeti yüksek bir ordu sistemine sahip olunmalıdır.⁸¹

Milli gücün en somut unsuru olan askeri güç, silahlı kuvvetlerin mevcut durumu, teşkilat yapısı, komuta sistemi, sahip olunan silah sistemleri, asker alma sistemi, asker-siyaset ilişkisi olarak değerlendirilmelidir.⁸² Genelkurmay Başkanlığı Müşterek Terimler Sözlüğü’ne göre “Askeri Güç” kavramı, şu şekilde tanımlanmaktadır;

“- Ulusal gücün bir elemanı olup, ulusal politikanın uygulanmasında ve ulusal hedeflerin elde edilmesinde kullanılan fiziki güçtür.

- Askerliğe, silahlı kuvvetlere, milli savunma ve milli güvenliğe ilişkin, beşeri, bilimsel, fiziksel, ekonomik, moral ve kültürel tüm nitelikler ve nicelikleri kapsayan güce askeri güç denir.”⁸³

Savaş gerçek bir politik araç, politik bir ilişkinin devamı ve politikanın başka araçlarla uygulanması olarak belirtilmektedir.⁸⁴ Askeri gücün politikadaki önemi vurgulanmıştır. Bu durumu vurgulayan diğer önemli bir açıklama ise Machiavelli’dir. Machiavelli, yasalar üzerinde askerin etkisinin önemli olduğunu vurgulamıştır.⁸⁵

Thukydides, askeri kaynaklar ile siyasi hedeflerin dengelenebileceğini, savaşları sonlandırabileceğini, etkili müttefik ve koalisyonların kurulabileceğini belirtmiştir. Roma, *Lejyon*⁸⁶ ve *müttefik askerlerden* oluşan bir sisteme sahip iken, *Lejyonların* dostlarına hayranlık, düşmanlarına korku saldığı belirtilmektedir.⁸⁷ Askeri

⁸⁰ Morgenthau, a.g.e., s. 151-152.

⁸¹ Morgenthau, a.g.e., s. 156.

⁸² Tezkan, a.g.e., s. 12-13.

⁸³ Bayat, a.g.e., s.122-123.

⁸⁴ Ömer Esenyel, “*Stratejinin Öncüleri*” Okyanus Yayınları, İstanbul, 2013, s. 21

⁸⁵ Machiavelli, a.g.e., s. 26-27.

⁸⁶ Roma Lejyonu: Principe, Hastati, Triarii ve Antefignani adlarındaki ağır piyade birlikleri ve Ferentarii, Balistarii adlarında okçulardan oluşan birliğin adı; aktaran Esenyel, a.g.e. s. 92.

⁸⁷ Esenyel, a.g.e., s. 21- 93.

teknolojilerin gelişmesi ve kullanılması da bir devletin güç unsurunu doğrudan etkilemektedir. Devletlerin güç unsurunu oluşturan askeri unsur, aynı zamanda devletlerin prestijini de etkilemektedir. Örneğin, yabancı ülkelerin askerî temsilcileri, barış zamanları düzenlenen askerî manevralara davet edilebilirler. Amaç, ülkenin askerî sırlarını açıklamak değil, hem kendilerini hem de ülkelerini söz konusu ülkenin askerî hazırlıklarıyla etki altına almaktır.⁸⁸

1957 yılında Japonya'da kabul edilen "Ulusal Savunma Temel Politikası", Japonya'nın savunma politikasının temellerini oluşturmaktadır. Japonya bu politikanın temelinde, savunma odaklı bir amaç benimsemiştir. Teknolojik ve ekonomik açıdan gelişmiş olan Japonya'nın güvenliğini, II. Dünya Savaşı'ndan sonra sadece polis gücü ile sağlaması planlanmıştır. ABD Başkan Yardımcısı Joe Biden, 2016 yılında yapmış olduğu açıklamada Japonya Anayasası'nı kendilerinin yazdığını da teyit etmiştir. 1947 Anayasası ABD'li yetkililer tarafından yazılmış, Japon hükümeti tarafından da düzeltilerek kabul edilmişti. 1967 yılında da Japonya'ya nükleer silah girişi yasaklanmıştı. Mart ayında ise, II. Dünya Savaşı'ndan beri ilk defa Japon birliklerinin ülke dışında çatışmasına izin veren bir yasa çıkarmışlardır. Şinzo Abe ile birlikte 2013 yılı savunma bütçesi, bir önceki yıla göre %0,8 oranında artırılarak, 4,68 trilyon Yen'e (45 milyar dolar) yükseltilmiştir. 2014 yılı savunma bütçesi ise, 2013'e göre %2,2 oranında artırılarak, 4,78 trilyon yine çıkarılmış ve 2018 yılına kadar da yıllık %3 oranında bir artış teklif edilmiştir. Japonya'nın Öz Savunma Kuvvetleri'ni daha sonrasında geliştirmesi ise, milli güç ihtiyacı haline geldiğinin bir göstergesini oluşturmuştur.⁸⁹

1.3. Tarihsel Süreçte Küresel Güç Algısına Nükleer Silahların Etkisi

Liberal perspektifte nükleer silahların değerlendirilmesinde, Japonya'da meydana gelen patlamaların etkilerinin halen devam etmesi ve bunu hatırlatmaya yönelik çabalar, bu ahlaki değişim ve gelişime katkı sağlamaktadır. Şafak Oğuz, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde NATO'nun Nükleer Silah Politikasının Uluslararası Güvenliğe Etkileri ve Türkiye" konulu doktora tez çalışmasında, liberal görüşün nükleer çağda güvenliği tek taraflı tedbirlerle sağlayamayacağını ve doğu batı

⁸⁸ Morgenthau, a.g.e., s. 99.

⁸⁹ Emine Akçadağ Alagöz, "Japonya Savunma Politikası ve Askeri Gücü" BİLGESAM, Yayın Tarihi: 03.11.2014 <http://www.bilgesam.org/incele/1844/-japon-savunma-politikasi-ve-askeri-gucu/#.WMbNsZuLSU> Erişim Tarihi: 13.05.2017; Milliyet, "Japon anayasasını biz yazdık lafı kızdırdı" Yayın Tarihi: 19.08.2016 <http://www.milliyet.com.tr/-japon-anayasasini-biz-yazdik--dunya-2297366/> (Erişim Tarihi: 13.05.2017)

ilişkilerinde eğer bir taraf kendini güvende hissetmiyorsa diğer tarafın da kendini güvende hissedemeyeceğini belirtmektedir.⁹⁰

Orta Çağ zamanında, dönemin teknolojik imkânlarının maksimum seviyede kullanılmasıyla atlı askerlerin önemi büyük olmuştur. 16. Yüzyılda mermi ve okçuluğun gelişmesi ile birlikte, göğüs göğse muhabereden ziyade menzilli ve tesirli savaş araçları ortaya çıkmış, bu durum da savaşların ve ordu sistemlerinin değişmesine sebep olmuştur.⁹¹ Savaş alanlarında mobilite, tesirli silah ve uzun mesafede etkililik önemli bir savaş unsuru oluşturmuştur. Ancak kitlesel savaşın önem kazandığı I. Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan yeni devletler, hızla savaş teknolojisine önem vermiştir.⁹² II. Dünya Savaşı esnasında ise, silah endüstrisi ve teknolojisi hızla ivme kazanmaya devam etmiştir. Silah endüstrisi ve teknolojisi askeri güç açısından niceliğin yanında niteliğin de önemli bir faktör haline gelmesine sebep olmuştur. II. Dünya Savaşı ile birlikte silah endüstrisi ve teknolojisi bir askerin aracı olurken, bir ulusun da güç unsurunu oluşturmuştur.

Askeri terminolojide psikolojik operasyonlar; *stratejik*, *taktik* ve *politik* olarak üç kademedan oluşan ve birbirleri ile geçişkenliği müsait ve aralarında rijid bir ayrıma sahip olmayan ayrımdır. Örneğin, operasyonların ilk olarak stratejik gerçekleşmesinin ardından, askeri operasyonun politik operasyona dönüşmesi mümkündür veya tam tersi olabilir. Ancak bu duruma ek olarak *psikolojik operasyonlar stratejik, taktik veya politik* bir ayrımdan da farklı olarak değerlendirilir. ABD Ulusal Güvenlik Karar Yönerge'sinde (National Security Decision Directive) 1983 yılında psikolojik operasyonların önemine yer verilmiştir. Genel olarak yabancı devletlerin davranışları, toplumların davranışları ve psikolojik durumları incelenirken; yabancı devlet yöneticilerinin ve toplumlarının davranışlarını etkilemeye yönelik faaliyetler olduğu görülmektedir. Ancak, nükleer silahlar ile ilgili hususlarda sürekli olmayan faaliyetlerdir.⁹³ Reel politikalarda potansiyel bir güç olan nükleer silahlar, savaşların seyrini de değiştirmektedir. Askeri teknolojinin bu şekilde gelişmesi birden fazla yerde sıklet merkezi oluşmasına neden olmaktadır.⁹⁴

Özellikle 1945 yılından sonra nükleer silahlara karşı uluslararası sistemde artan ilgi üzerine, devletler bu güce ulaşmak istemiştir. Örneğin, 16.07.1945'te ilk

⁹⁰ Şafak Oğuz, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde NATO'nun Nükleer Silah Politikasının Uluslararası Güvenliğe Etkileri ve Türkiye" Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Doktora Tezi, Ankara, 2014, s. 23. (Yayımlanmış Doktora Tezi)

⁹¹ Christer Jørgensen vd. "*Dünya Savaş Tarihi Erken Modern Çağ 1500 – 1763 Cilt II*" Çevr: Özgür Kolçak, Timaş Yayınları, İstanbul, 2011, s. 61.

⁹² Ali Kaşığıuğun, "Osmanlı Devleti'nin 1. Dünya Savaşına Girmeden Önceki İttifak Arayışları", *History Studies*, Cilt. 1, Sayı. 1, 2009, s. 319.

⁹³ Timothy A. Kinnan, "*Psychological Operations: Air Force Document 2-5.3*" Air Force Doctrine Center, USA, 1997, s. 1- 31.

⁹⁴ Burak Çınar ve Haldun Yalçınkaya, "Blitzkrieg'in II. Dünya Savaşı Öncesi Uygulaması: Büyüz Taarruz" *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Sayı. 9, 2009, s. 78.

nükleer silah denemesinde ABD bulunmuştur, 29.08.1949 tarihinde SSCB ilk nükleer silah testini gerçekleştirmiştir. İngiltere 3.01.1952, Fransa 3.12.1960, Çin 3.01.1964, İsrail 2.11.1966, Hindistan 18.05.1974, Kuzey Kore 9.01.2006 tarihlerinde ilk nükleer silah denemelerinde bulunmuşlardır.⁹⁵

1.3.1. II. Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş Döneminde ABD'nin Nükleer Silah Denemesinin Uluslararası Sistemdeki Önemi ve Prestiji Üzerine Etkisi

II. Dünya Savaşı'nda Albert Einstein, 1939 yıllarında atomun en derin sırlarını çözmüştür. Bu zaman zarfında ise Adolf Hitler'in askerleri Çekoslovakya ve Avusturya'yı işgal etmişlerdi. Almanya'nın Avrupa'daki hızlı ilerleyişi esnasında Albert Einstein, Amerikan Başkanı Franklin Roosevelt'e önemli bir mektup göndermiştir:

*"Büyük bir uranyum kütlesi içinde bir nükleer zincir reaksiyonu kurmak mümkün olabilir. Bu durum büyük miktarda yeni güç üretecektir."*⁹⁶

Mektuptaki bu açıklamasının en önemli sebebi, Hitler'in de nükleer silah üzerine denemede bulunmasıydı. Hitler'in Çekoslovakya'yı işgal etmesi, uranyum üretiminin Hitlerin eline geçmesi anlamını taşımaktaydı. Roosevelt bu durum üzerine "Uranyum Komitesi" adlı bir araştırma kurulu kurarak, nükleer füzyon çalışmalarına hız verdi. Bu çalışmalar ile birlikte İngiltere'de mülteci bilim adamları Otto Frisch ve Rudolph Peirels, atomun yıkıcı bir güç olabileceğini detaylandırdı. 5 kilogramlık uranyumun, birkaç bin tonluk dinamit patlamasına eşit olabileceğini belirttiler.⁹⁷

Vanner Bush öncülüğündeki "*Manhattan Projesi*" dolayısıyla, nükleer silahın askeri bir unsur olarak kullanılması kararı alınmıştır. Özellikle Aralık 1941 tarihinde, Pearl Harbor saldırısından sonra Amerika için daha etkili ve tesirli bu teknolojinin askeri bünyede araştırılması gerektiği kararı alınmıştır.⁹⁸

ABD "Küçük Boy" (*Little Boy*) adındaki ilk gizli nükleer silahını, 6.08.1945 yılında Japonya Hiroşima'da kullanılmıştır. Bu bombanın ağırlığı sadece 64 kilogramdır⁹⁹. Bu nükleer silahın kullanılmasıyla, aynı anda 70 bin insan hayatını kaybetmiştir. 9.08.1945 tarihinde ise "Şişko Adam" (*Fat Man*) adlı ikinci nükleer bomba, Japonya Nagasaki'ye atılmış ve 35 bin insan bu nükleer saldırıda hayatını kaybetmiştir.¹⁰⁰

⁹⁵ Dale Walton, "*The Second Nuclear Age: Nuclear Weapons in the Twenty-First Century*," Oxford University Press, UK, 2012, s. 195-196

⁹⁶ Joseph Cirincione, "*Bomb Sacre*", Colombia University Press, Newyork, 2007, s. 2-3.

⁹⁷ Cirincione, a.g.e., s. 3.

⁹⁸ Cirincione, a.g.e., s. 3.

⁹⁹ Cirincione, a.g.e., s. 3.

¹⁰⁰ James Gibson, "*Nuclear Weapons of the United States*" Schiffer Puplishing, China, 1996, s. 86.

Resim 1. “Küçük Boy” Nükleer Silahı Ulusal Atom Müzesi¹⁰¹

Amerika “Küçük Boy” (*Little Boy*) ve “Şişko Adam” (*Fat Man*) adındaki nükleer bombaları kullanmış olsa da, ilk nükleer silahı “Serbest Düşen Bombalar” (*Free-fall Bombs*) adındaki bombası olmuştur. Bu bomba geliştirilerek, hemen ardından “Küçük Boy” (*Little Boy*) ve “Şişko Adam” (*Fat Man*) ABD askeri envanterinde yer almıştır.¹⁰²

Prestij ve güç sembolü olan nükleer silahlar, tarihsel süreç zarfında önemini Hiroşima ve Nagazaki’de göstermiştir. Nükleer silahlara sahip olma yoluna gitmiş ülkelerin hemen hemen hepsi, nükleer silahlanmayı “prestij” meselesi olarak görmüşlerdir.¹⁰³ ABD, Japonya’ya gerçekleştirmiş olduğu nükleer saldırının ardından bu gücünü uluslararası *alanda prestij* sağlamak için kullanmıştır. 1946 yılında Pasifik Okyanusu’nda iki adet atom bombasının denenmesine, yabancı gözlemcilerin davet edilmesi de uluslararası alandaki prestijini artırma amacı ile kabul edilmiştir. Yabancı gözlemciler, Amerika’nın deniz gücü ve teknolojik seviyesinin etkisinde bırakılmak istenmiştir. New York Times, “Birleşmiş Milletler Atom Enerjisi Kontrol Komisyonunun Yirmi Bir Üyesi” diye yazmıştır. Komisyon, Birleşik Devletler’in dünyanın pek çok deniz kuvvetlerinden daha büyük hacimde gemileri bombardıman ettiğinde, görüş birliğine varmışlardır. Ayrıca, yabancı gözlemciler atom bombasının su üstünde ve su altında neler yapabildiğini ve atom bombası tekeli elinde tutan bir ulusun diğer uluslara oranla askerî kuvvet bakımından ne kadar üstün olacağını görmüşlerdir.¹⁰⁴ Bu durum ile birlikte Hiroşima

¹⁰¹ Gibson, a.g.e., s.88

¹⁰² Gibson, a.g.e., s. 88.

¹⁰³ Mustafa Kibaroglu, “Enerji mi? Silah mı? Nükleer’in İki Yüzü” *Avrasya Dosyası Nükleer Özel Sayı*, 2005, s. 5.

¹⁰⁴ Morgenthau, a.g.e., s. 99.

ve Nagazaki saldırıları için SSCB'nin görüşünü, Truman hatıralarında şöyle belirtmiştir:

“Rus Başbakanı hiçbir özel ilgi göstermedi. Bütün dediği, bunu duyduğuna memnun olduğu ve onu Japonlara karşı iyi bir şekilde kullanacağımızı ümit ettiğinden ibaretti.”

Henry Kissinger'a göre Sovyetlerin bu açıklaması, kendi atom bombalarını yapana kadar nükleer silahtan etkilenmedikleri, uluslararası sistemde göstermenin sadece bir stratejiden ibaret olduğudur.¹⁰⁵

Amerika Birleşik Devletleri uluslararası prestijini etkileyen ve etkili olan bu silah için çalışmalarına hızla devam etmiştir. Mark 6 / Mark 18 adındaki nükleer silahlarını 1951 yılında envanterlerine sokmuşlardır. 10 fit uzunluğunda olan bu nükleer bomba, 5 fit çapına sahiptir. Mark 8 nükleer silahı ise, 9 fit uzunluk ile 1 fit çapa sahiptir. F-84E uçağına entegre edilen bu nükleer bomba, ilk hafif nükleer bomba olarak ABD askeri envanterinde yer almıştır.¹⁰⁶ Devam eden yıllarda ABD Tablo. 1'de yer alan nükleer silahları envanterine eklemiştir:

Tablo 1. 1949 - 1983 Yılları Arasında ABD Envanterinde Yer Alan Nükleer Silahlar¹⁰⁷

Model / İsim	Uzunluk (Ft)	Çap (Ft)	Ağırlık (lbs)	Entegre	Yıl
Mark-14	18 ft 6	5 ft 1.4	29,851	B-36 Uçak	1949
Mark-17/ Mark-24	24 ft 9.5	5 ft 1.4	41,400	B-36 Uçak	1955
Mark-21/ Mark-36	12 ft 5.8	4 ft 10.5	17,500	B-36,B-47, B-52 Uçak	1957
B-11	12 ft. 2.5	1 ft. 2	3,343	Saldırı Savaş Uçakları	-
Hot Point W-34	12 ft	1 ft 7	1,500	A-1, A-3, A-4, P-3, FJ-4B	1958-1960
Mark-27	11 ft. 9.5	2 ft. 6.2	3, 150	A-3, A-5,	1961 -63
B-61	11 ft 9.5	1 ft 1.3	710	B-52, B-1B UÇAK / A-4, A- 6 Gemi	1967
Mk-28 Internal	8 ft	1 ft 8	1,980	B-52, B-66, B- 47, F-1 05	1978
Mark-41	12 ft. 4.8	4 ft. 2	10,670	B-47 ve B-52 Uçak	1976
B-43	12 ft 6	1 ft 6	2, 100	F-100-101-104 uçakları	1983

II. Dünya Savaşı'nın sona ermesinden hemen sonra birçok ülkenin sosyalist düzene geçmesi, ABD'nin tepki göstermesine neden olmuştu. Bu durum, II. Dünya Savaşı etkisi geçmeden uluslararası sistemde yeni bir mücadeleye sebep olmuştu.

¹⁰⁵ Kissinger, a.g.e. s., 480.

¹⁰⁶ Gibson, a.g.e. s., 92-93.

¹⁰⁷ Gibson, a.g.e. s., 86-104.

SSCB ve ABD arasındaki mücadele *Soğuk Savaş (Cold War)* olarak literatürde tanımlanmıştır. Bu durum devletlerin silahlanma yarışına sebep olmuştur.¹⁰⁸

SSCB'nin yayılmacı politikası Küba'ya nükleer füze vererek, ABD'de de SSCB'ye karşı Türkiye'ye Jüpiter füzelerini konuşlandırdı. Bu durum uluslararası sistemde, artık çağın nükleer çağa geçtiğinin göstergesini oluşturdu.¹⁰⁹ 1973 yılında Mısır – İsrail Savaşı'nda Sovyetler, ABD ile görüşerek Kahire'ye müşterek olarak ordu gönderme teklifinde bulunmuştur. Bu doğrultuda Sovyetler, Ortadoğu coğrafyasında etkin olma isteğini uluslararası sisteme göstermiş oldu. Henry Kissinger'a göre nükleer güce sahip olan Sovyetlerin, Arap coğrafyasında olması önerisi, risk oluşturacağı düşüncesiyle iptal edilmiştir.¹¹⁰

ABD Eski Başkanı Ronald Reagan'ın 1983 yılındaki Stratejik Savunma Girişimi (SDI) adlı uygulaması, balistik füzelerle ABD'ye yapılacak olası bir nükleer saldırıyı, yere ve uzaya konuşlandırılmış silahlarla savuşturmayı amaçlıyordu. Aynı zamanda bu girişim, "Yıldız Savaşları" projesinin de ilk adımını oluşturmuştur. Ancak girişim, MAD (Karşılıklı Güvence Doktrini) prensibinin getirdiği caydırıcılık rejimini yok edip, stratejik savunma amaçlı olduğundan, yeni bir silahlanma yarışını tetikleyebilir gerekçesiyle eleştirilmiştir.¹¹¹

Soğuk Savaş Dönemi'nde MAD, bir oyun olarak Hugh Everett tarafından tanımlandı. Bu durum, kendisinin ABD operasyon araştırmalarındaki yerini garantiledi.¹¹² Karşılıklı Güvence Doktrini (MAD: Mutual Assured Destruction), 20. Yüzyılda temel olarak şehirlere gerçekleştirilen stratejik hava saldırılarının, daha komplike bir hal almasında önemli bir rol olarak özetlenmektedir.¹¹³ MAD'in geniş tanımında ise, bir nükleer güç karşı tarafın neredeyse tüm nükleer başlıklarını kesin bir şekilde yok edecek bir saldırıda bulunsan bile, (iki gücün astronomik düzeye ulaşmış nükleer silah kapasiteleri düşünüldüğünde) karşı tarafın kalan silahları çerçevesinde aynı veya daha yüksek şiddette cevap alacağı yer almaktadır. Doktrinin teknik açıklaması ise, tarafların medeniyeti haritadan silmekteki isteksizliğine "Bağımsız hedeflenebilir çoklu yeniden giriş araçları" (MIRV), tek bir balistik füzeye iliştirilmiş, birden fazla nükleer başlığın farklı hedeflere ulaştırılması prensibini esas alır.¹¹⁴ Morgenthau da MAD'i destekleyen bir açıklama yapmış, nükleer silah gücüne sahip iki süper devletin doğrudan karşı karşıya gelmesinin her

¹⁰⁸ David Schmitz, *"Cold War 1945 – 1991: Causes"* Oxford University Press, USA, 2008, s. 15-16.

¹⁰⁹ Dursun Varlı, "1962 Küba Krizi'nin Türkiye'ye Etkileri" Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2006, s. 7-8-9. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)

¹¹⁰ Henry Kissinger, *"Kriz"*, Çevr: Beyza Sümer Aydaş, ODTÜ Yayıncılık, Ankara, 2004, s. 310

¹¹¹ Aljazeera, "Nükleer Silahlar Terminolojisi" <http://www.aljazeera.com.tr/haber-analiz/nukleer-silahlar-terminolojisi> Erişim Tarihi: 06.05.2017.

¹¹² Peter Byrne, *"The Many Words of Hugh Everett"* Oxford University Press, USA, 2010, s. 67

¹¹³ Richard Muller, *"Getting MAD: Nuclear Mutual Assured Destruction Its Origins And Practice"* Ed: Henry Soloski, Strategic Studies Institons, USA, 2004, s. 12.

¹¹⁴ Aljazeera, "Nükleer Silahlar Terminolojisi" a.g.e.

iki devlet için de yok olması ile sonuçlanabileceği riskini taşıdığını açıklamıştır.¹¹⁵ Nükleer terminolojide ilk ve ikinci saldırı kavramları, Soğuk Savaş Dönemi'nde çok fazla telaffuz edilmiştir. İlk saldırı, karşı tarafın nükleer cephaneliğini tamamen ya da çok büyük ölçüde yok etme prensibiyle yapılan saldırdır. Fırlatma rampaları ve depolama alanları öncelikli hedeflerdir. İkinci saldırı kapasitesi, saldırıya uğrayan tarafın nükleer kapasitesini, karşı tarafa aynı şiddette bir saldırı düzenleyebilecek kadar koruması anlamına gelmektedir. Tarafların ikinci saldırı kapasitesi olduğu müddetçe, caydırıcılık ve MAD prensibi büyük ölçüde geçerli bir duruma getirmektedir. Ancak Esnek cevap (Flexible response), MAD doktrininden kaçınma adına uygulanan bir prensip olup, karşı tarafın nükleer saldırıda bulunması durumunda, yapılan saldırının şiddetine ve kapsamına göre çeşitli kademelerde, sınırlı şiddette ve kapsamda bir cevap verilmesi ve karşı tarafın caydırılması olarak belirtilmektedir.¹¹⁶

MAD Doktrini'nin uluslararası sistemde bir oyun olduğunu belirten Peter Byren, Soğuk Savaş Dönemi'ni bir güç bölünmesi olarak görmüş, iki oyuncunun (devletin) birbirleriyle iş birliği yaparak riskleri azaltabileceklerini ve bunun da ilk adımının silahsızlanmayla sağlanacağını açıklamıştır. Bu durum aynı zamanda devletlerin bu seçeneklerinin, rasyonel hale geleceğini savunmuştur.¹¹⁷

ABD Başkanı Ronald Reagan'ın "Yıldız Savaşları" olarak adlandırdığı ancak 1980'li yıllarda henüz araştırma safhasında olduğu nükleer güç ve uzay araştırmaları projesi, dünya kamuoyunda da yer aldı. Reagan, 1985 yılında NATO'nun Lüksemburg toplantısındaki açıklamasında, bütün NATO üyesi devletlerin "Uzay Silahları Programı"na dâhil olması gerektiğini açıklamıştı.¹¹⁸ Reagan aynı yıl içerisinde, nükleer silahlanma yarışındaki Rusya ve ABD için şu açıklamalarda bulunmuştur:

*"Biz dünyada birlikte yaşamak zorundayız. Birlikte barış içinde yaşayabiliriz de... ABD ve Sovyetler, bugün bir dünya savaşı çıkartacak ama aynı zamanda bunu önleyecek tek iki ülkedir."*¹¹⁹

Reagan'ın bu açıklamada bulunması ile birlikte 1987 yılında "Orta Menzilli Nükleer Kuvvetler Antlaşması" imzalanarak, olası nükleer savaşın önüne geçildi. Sovyetler Birliği Cumhurbaşkanı Mikhael Gorbachov ve ABD Başkanı Reagan tarafından imzalanan bu anlaşma, aynı zamanda Moskova ve Washington arasında gerçekleştirilen ilk askeri mutabakat olarak kabul edilir.

¹¹⁵ Hans Morgenthau, "To intervene or not to intervene" *Foreign Affairs*, 1967, s. 427

¹¹⁶ Aljazeera, "Nükleer Silahlar Terminolojisi" a.g.e.

¹¹⁷ Byrne, a.g.e., s. 67-68.

¹¹⁸ Milliyet, "Yıldız Savaşlarına Katılın" Yayın Tarihi: 27.03.1985, s. 5.

¹¹⁹ Milliyet, "Reagan, Gorbachev ile yapacağı Kasım Zirvesi için kesin konuştu" Yayın Tarihi: 19.09.1985

Kissinger'a göre, Amerika güç dengesine karşı öfke duymaktadır ve bunun nedenini Soğuk Savaş sonrası ABD dış politikasına bağlamıştır. Kissinger, tarihinde ilk kez Amerika'yı, uluslararası sistemin bir parçası ve sistem içindeki en güçlü ülkesi olarak tanımlamaktadır. Amerika her ne kadar askeri bakımdan süper bir devlet olsa da, uluslararası sistemde isteklerini dayatmayacağını açıklamaktadır. Çünkü ne gücü ne de ideolojisi imparatorluk ihtiraslarına uygundu. Ayrıca Amerika'nın üstün olduğu nükleer silahlar da, kullanılabilir gücün eşitlenmesine doğru eğilim göstermiştir.¹²⁰

1.3.2. Soğuk Savaş Dönemi SSCB'nin Nükleer Güç Politikası

22.403.000 km² yüz ölçümüne sahip Sovyetlerin iki kutuplu sistemdeki mücadelesinin temeli, 1917 Ekim devrimlerine kadar dayanmaktadır. Sovyetler Birliği'nin güvenlik parametresini kapitalizm oluşturmuştur. Bu durum ABD'nin Avrupa'da yayılmacı politikasına karşı, Sovyetlerin de uluslararası alanda komünist sistemi desteklemesi ile karşılık bulmuştur.

1941 yılında SSCB'nin Hitler ile yapmış olduğu savaşta Hitler, Romanya ve Finlandiya bölgelerine iki bin hava harekâtı ve üç bin beş yüz tank ile saldırı düzenlemiştir. SSCB ise bu bölgeleri Kızıl Ordu'ya ait tanklar ile yirmi dört bin harekât ve yedi bin hava harekâtı ile savunmaya çalışmıştır. Ancak bu zaman zarfında en önemli teknolojik gelişmenin, askeri sanayi üzerine gerçekleştirilmesi, Kızıl Ordu'yu T 34 tanklarına ve Il-2 ağır bombardıman uçak üretimine itmiştir. 1945 yılında Stalin ile birlikte SSCB'nin askeri sisteminde modernizasyona gidilmesi ön görülmüştür. Stalin bu doğrultuda, ilk adım olarak "Kızıl Ordu" ismini kaldırmış, "Sovyet Ordusu" ismini kullanmaya başlamıştır. 1953 – 1957 yılları arasında ise, konvansiyonel silahların yeni dizaynı ve yeni savaş stratejileri üzerine çalışmaların SSCB için gerekli olduğu belirtilmiştir. "Kızıl Ordu" öncelikle saldırı üzerine bir stratejide bulunurken, yeni Sovyet Ordusu hava ve kara savunması üzerine yoğunlaşmıştır.¹²¹

II. Dünya Savaşı ile birlikte fizikçi Igor Vasilievich Kurchatov önderliğinde Sovyetlerin nükleer çalışmaları başladı. Ancak çalışmanın materyallerini, ABD'nin Manhattan Projesi'nden elde edilen raporlar oluşturmaktaydı. Yakov Zel'dovich ve Yuli Khariton 1941 tarihinden sonra, Sovyet atom silahının geliştirilmesine öncülük ettiler.¹²²

¹²⁰ Henry Kissinger, *"Diplomasi"* Çev. İbrahim Kurt, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 2000, s. 184.

¹²¹ Susan L. Clark, *"The Soviet military Power"* Collection, Westview Press, USA, 1991, s. 39-40-41.

¹²² Nuclearweaponarchive, *"The Soviet Nuclear Weapons Program"* (Yayın Tarihi: 12.12. 1997), <http://nuclearweaponarchive.org/Russia/Sovwpnprog.html> (Erişim tarihi: 30.04.2017).

ABD'nin 1945 yılında Japonya'nın Nagazaki ve Hiroşima bölgelerine atmış olduğu nükleer bombalar üzerine Sovyetler, bu kitlesel etkiyi yaratan silah girişiminde bulunmuşlardır. Moskova'da yer alan Kurchatov Enstitüsü'nde, 1946 tarihinde yerel saatlerde 06.00'da, Noel günü Sovyetler için ilk atom bombası denemesinin reaktörde materyal sağlandı.¹²³ Stalin yönetimindeki Sovyetler Birliği (SSCB), ilk nükleer denemesini 29.08.1949'da Kazakistan'ın, bugünkü adı Semey olan Semipalatinsk şehrinde gerçekleştirdi. 22 kiloton TNT gücündeki patlama, ülkeyi dünyanın ikinci nükleer gücü yaptı.¹²⁴ 530 km²'lik bir alanla Rusya'da yer alan Çelyabinsk bölgesi, Rusya'nın nükleer silah tesislerinin önemli stratejik noktalarından birini oluşturmaktadır. Bu coğrafik konum aynı zamanda Ural Dağları'na da yakındır. 1948 yılında, Rusya'ya bağlı olan ROSATAM tarafından kurulan nükleer silah üretim tesisinde, yıllarca plütonyum izotopu üretilmiştir.¹²⁵ Ancak nükleer silahta yarışa ivme kazandıran dikkat çekici bir konu vardır ki, bu da Rusya'nın 1953 yılında hidrojen bombasını kullanması olmuştur.¹²⁶

Sovyet nükleer projesinde önemli bir isim olan Nikita Khrushchev'in açıklamaları ise önemlidir:

*"Başkan Kennedy'nin bir keresinde şu sözleri söylediğini hatırlıyorum... Amerika Birleşik Devletleri, Sovyetler Birliği'ni iki kez silebilecek nükleer kapasiteye sahipken, Sovyetler Birliği'nde yalnızca bir kez Birleşik Devletleri yok etmek için yeterli atom silahı var..."*¹²⁷

R-7/SS-6 Sapwood (8K71) adı ile Sovyetlerin ilk nükleer silahı, uluslararası sistemde yer almıştır. Bu nükleer silahın uluslararası sistemdeki önemini vurgulayan diğer bir etken ise, nükleer silahlar ile birlikte balistik füze sistemlerinin askeri envanterlere girmesine sebep olmasıdır. 12000 km'lik mesafe ve 34 metre uzunluk ile bu nükleer füze sistemi, 1957 yılındaki denemelerde başarılı sonuçlar almıştır.¹²⁸

Sovyetler, nükleer silahlar ile birlikte balistik füze sistemlerine entegreli nükleer füze sistemlerini askeri envanterlerine eklemişlerdir. Daha önce ABD'nin 1945-50 yılları arasındaki denemelerinde, nükleer silahların ateşlenmesinde uçaklar kullanılırken, daha sonra uluslararası sistemde nükleer başlık entegreli balistik füze sistemleri kullanılmıştır

¹²³ Nuclearweaponarchive, **"The Soviet Nuclear Weapons Program"** Yayın Tarihi: 12.12. 1997, <http://nuclearweaponarchive.org/Russia/Sovwpnprog.html> (Erişim Tarihi: 30.04.2017).

¹²⁴ Aljazeera, "Dünyanın Nükleer Güçleri" <http://www.aljazeera.com.tr/haber-analiz/dunyanin-nukleer-gucleri> Erişim Tarihi: 17.03.2017.

¹²⁵ Serkan Ocak, "Dünyanın unuttuğu radyoaktif şehir Çelyabinsk" Yayın Tarihi: 26.04.2013, <http://www.radikal.com.tr/turkiye/dunyanin-unuttugu-radyoaktif-sehir-celyabinsk-1131132/> (Erişim Tarihi: 10.05.2017).

¹²⁶ Enes İpek, "Nükleer Gücün Tarihsel Süreçteki Gelişimi", **Pusula Dergisi**, Sayı. 74, 2013.

¹²⁷ Nikita Khrushchev, **"Khrushchev Remembers: The Last Testament"** Brown & Company, Boston/Toronto 1974, s. 530.

¹²⁸ Fas, "R-7 SS-6 Sapwood" Yayın Tarihi: 27.10.2010, <https://fas.org/nuke/guide/russia/icbm/r-7.htm> (Erişim Tarihi: 20.03.2017).

Tablo 2. 1954 - 1979 Yılları Arasında SSCB Envanterinde Yer Alan Nükleer Silahlar¹²⁹

Model / İsim	Uzunluk (M) length	Çap (M) Diameter	Ağırlık (T) Weight	Entegre	Yıl
R-7 8K71	34	2.95	280	R-7 Füze	1954
R-9 / SS-8	24.18	2.68	82	R-9 Füze	1960
GR-1 / SS-X-10	35	2.85	116	GR-1 Füze	1962
R-26 / SS-8	24	2.75	85-87	R-26 Füze	1962
R-16 / SS-7	32	3	148	R-16 Füze	1963
R-36 / SS-9	32	3	183	R-36 Füze	1964
R-46	65	1 ft 8	277	-	1965
R-36O	32	3	180	-	1966
UR-100 / SS-11 SEGO	16.925	2	39.4	RS-10 Füze	1973
R-36M/SS-18 SATAN	39.46	4	211	R-36 Füze	1975
UR-100M / SS- 17 SPANKER	22.52	2.25	63.2	MR-UR-100 Füze	1979
UR-100N/SS-19	24	2.50	103	-	1979

Tablo. 2’de yer alan ABD’nin nükleer sistemleri, öncelikle uçak ve denizaltı entegreli olarak ABD envanterlerinde yer almıştır. Sovyetler Birliği ise nükleer silahlarını, füze sistemlerine entegre etmiştir. SSCB 1960 yılında, Batı coğrafyasına karşı gerçekleştirebileceği kısa menzilli nükleer füze sistemlerine ihtiyaç duymuştur. Bu ihtiyaçtan ötürü oluşturulan ve Küba Krizi’ne neden olan yeni füze sistemi R-36O, uluslararası alanda dikkatleri üzerine çekmiştir.¹³⁰

20.05.1954 tarihinde Peyton Tasarım Bürosu’na S. Lavochkin’in atanması ile birlikte, “Buran” nükleer balistik füze sistemleri çalışmasına ağırlık verilmiştir. 1956 yılında tasarım aşaması tamamlanan füze sisteminin projesi, 1960 yılına gelindiğinde ise durdurulmuştur.¹³¹

1970’li yıllarda, SSCB’nin SS-20 füzeleri Avrupa’yı ve NATO’yu tehdit etmeye başlamıştır. NATO’nun orta menzilli füze savunma menzilleri, SSCB’nin SS-20’lerine göre teknolojik açıdan kapasitesi düşük kalmıştır. SSCB’nin hem nükleer füzeleri hem de Kuzey İskandinav bölgelerinde artan SSCB Ordusu bu duruma engel oluşturmuş; Avrupa’da kalıcı barışın sağlanması için karamsar bir tablo çizilmesine sebep olmuştur.¹³² SSCB için, özellikle 1960-1970 yılları arası olası Nükleer Savaş dönemi olarak kabul edilmiştir. Ancak SSCB, nükleer silahlar ile birlikte nükleer silahın hedefe gönderilmesi için de kıtalar arası balistik füze sistemleri ile ilgilenmiş, BM-21 gibi nükleer füze sistemlerini üretmiştir.¹³³

¹²⁹ Fas, a.g.e.

¹³⁰ Fas, “R-7 SS-6 Sapwood” Yayın Tarihi: 27.10.2010, <https://fas.org/nuke/guide/russia/icbm/r-7.htm> (Erişim Tarihi: 20.03.2017).

¹³¹ Fas, “Burya” Yayın Tarihi: 27.10.2010, <https://fas.org/nuke/guide/russia/icbm/burya.htm> Erişim Tarihi: 30.04.2017.

¹³² Ingemar Lindahl, “*The Soviet Union and The Nordic Nuclear Weapons Free Zone Proposal*” MacMillan Press, UK, 1988, s. 160.

¹³³ Jhon Erickson ve E. Feuchtwanger, “*The Management of Corporate Acquisitions*”, MAcMillan, UK, 1979, s. 76.

1.3.3. SSCB'nin Dağılmasından Sonra Küresel Güç Algısı ve Nükleer Silahların Yeri – Önemi

Soğuk Savaş döneminde hızla artan nükleer silahlanma, uluslararası sistemde önemini korusa da, yerini uluslararası antlaşmalara bırakmıştır. Buna bağlı olarak, devletlerin nükleer silah politikalarında da farklılıklar meydana gelmiştir. Hindistan, Pakistan, İsrail gibi devletler nükleer güç olma yolunda ilerlerken; Kuzey Kore, İran, Libya gibi devletler de nükleer güç olmak istemiş, Kazakistan gibi spesifik bir politika izleyen devletler de nükleer silah gücünden vazgeçmiştir.

Sovyetlerin dağılması ile birlikte Hindistan, 1998 yılında 6 adet nükleer denemede bulunmuştur. Bu altı nükleer denemeyi başarılı kabul eden Hindistan, kendisini nükleer güç olarak ilan etmiş, ABD de, Hindistan'ı *"Haydut Devlet"* sıfatı ile nitelendirmiştir. Bu duruma karşılık, 1990'lı yıllarda Pakistan da başarılı nükleer denemelerde bulunmuş, ancak ABD, Pakistan'ı *"Haydut devlet"*¹³⁴ sıfatı ile irdedilememiştir.¹³⁵

1990'lı yılların başından itibaren, İsrail'in sahip olduğu nükleer silahların yaklaşık 200 olduğu belirtilmektedir. 2000'li yılların devamında ise bu sayının 400'e ulaştığı açıklanmaktadır.¹³⁶ İsrail'in nükleer çalışmalarındaki amaçlar arasında, ülkenin stratejik amacı doğrultusunda, Sovyetler Birliği'ndeki termonükleer silahların füzeleri, gelişmiş uçak sistemleriyle hedefleri vurabilecek güce sahip olması bulunmaktadır.¹³⁷ ABD, İsrail'e karşı da *"Haydut Devlet"* sıfatını kullanmamıştır.

İran, 1991 yılı itibari ile birlikte nükleer çalışmalara önem vermiştir. İran'ın elinde nükleer silahların olup olmadığına dair net bir açıklama yer almamaktadır. İran Eski Başkanı Ahmedinejad'ın 2010 yılındaki açıklamaları, bu doğrultuda oldukça önemlidir:

"Bugün hiç kimse, nükleer silahları kullanabilecek güce sahip değildir.

ABD'nin nükleer silah depolamasını da yanlış buluyoruz. Amerika için

Irak ve Afganistan'dan daha ciddi ve önemli bir konu olmayacak. Peki,

¹³⁴ Amerika Birleşik Devletleri, 80'li yılların sonundan itibaren "Haydut Devletler Listesi" hazırlamaya başladı. Irak'ın işgali ve Libya'nın kitle imha silahlarını yok etmeye karar vermesinin ardından listede yer alan ülke sayısı 5'e indi. Suriye, çeyrek asırdır "Haydut Devletler Listesi"nde yer almaktadır. Küba, 1982 yılından bu yana "Haydut Devlet" olarak tanımlanıyor. Küba'nın diğer "Haydut Devletlere biyolojik silah üretiminde yardımcı olduğu ve dünya genelinde terör faaliyetlerine destek verdiği iddia edilmektedir. DW, "ABD Haydut Devletler Listesini Gözden Geçiriyor" Yayın Tarihi: 27.06.2008, <http://www.dw.com/tr/abd-haydut-devletler-listesini-g%C3%B6zden-ge%C3%A7iriyor/a-3442792> Erişim Tarihi: 30.04.2017.

¹³⁵ Salih Özgür, "Soğuk Savaş ve Sonrası Dönemde Kitle İmha Silahları ve Silahsızlanma Çabaları Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2006, s. 62. (Yayınlanmış Doktora Tezi)

¹³⁶ NTI, "Israel Profile – Nuclear" Yayın Tarihi: Mayıs 2015, <http://www.nti.org/learn/countries/israel/> (Erişim Tarihi: 30.04.2017).

¹³⁷ Özgür, a.g.e., s. 65

*bu silahlar, ABD'yi zafere ulaştırabilirdi mi? Asla. Nükleer silahlar artık işe yaramıyor*¹³⁸

Bu açıklamalara karşılık, 2005 ABD istihbarat raporlarında İran'ın nükleer silah üretiminde bulunduğu belirtilmektedir. Ayrıca bu rapor doğrultusunda nükleer silah üretiminde bulunmaya devam edeceği de belirtilmiştir.¹³⁹ ABD ise 1984 yılından bu yana, İran'ı *"Haydut Devlet"* olarak tanımlamıştır.

İsrail'e karşı caydırıcı bir güç olacağı fikri doğrultusunda, Kral İdris Libya'da nükleer silah alt yapı oluşturma girişiminde bulunmuştur. 1969 yılından sonra Libya; SSCB, Mısır, Pakistan ve Çin ile birlikte nükleer silah temin etme ve üretme açısından işbirliğinde bulunmuştur.¹⁴⁰ Bu durum ile birlikte Birleşmiş Milletler de şer ekseninde yer almıştır. BM'nin yapmış olduğu ambargolar neticesinde, nükleer silah elde etme çabasından vazgeçmiştir. 19.11.2003 tarihinde Kaddafi, Libya'nın artık nükleer güç peşinde koşmayacağını açıklamıştır ve Uluslararası Atom Enerji Kurumu'nu denetim amacı ile Libya'ya davet etmiştir.¹⁴¹

Londra Avam Kamarası tarafından 2016 yılında yayınlanan "Rusya'nın İngiltere ve Savunması İçin Etkisi" başlıklı raporda, Rusya'nın nükleer silah politikalarına yer verilmiştir. Raporda, Rusya'nın ham petrol ve doğalgaz üretiminde öncü ülkelerden biri olduğu, G-20 ve G-8'de de etkili aktörler arasında yer aldığı belirtilmektedir. Ancak rapordaki dikkat çekici diğer bir husus, en büyük nükleer cephaneliğe sahip olduğu ibaresinin yer almasıdır. Fakat raporda yer alan ifadeler arasında, Soğuk Savaş'ın sona ermesinden beri Rus nükleer doktrinin temelde değiştiği bulunmaktadır. 1993'te Rusya, Sovyet'in "ilk kullanımdan yoksunluk" taahhüdünü iptal etmiştir. Bu gelişme, "Rusya Federasyonu'nun ulusal güvenliği için kritik durumlarda" konvansiyonel silah kullanan düşmana karşılık olarak, nükleer silah kullanma isteğini açıkça ortaya koyarak, 2000 Rus askerinin doktrinde resmileştirilmesini sağlamıştır. Soğuk Savaş boyunca geleneksel üstünlük, Sovyetler Birliği'nin nükleer "ilk kullanımdan yoksun" politikasını izlemesini sağlamış ve NATO üyesi devletler Rusya'nın NATO'ya uyması için baskı uygulamıştır. 2010 yılında ise Rus Askeri Doktrini'nde, Rusya'nın nükleer silah politikasındaki; *"Konvansiyonel silah kullanan saldırganlığı caydırmak için nükleer silahları kullanmak için ön şartları ayarlayın; bu sadece büyük ölçekli savaşlar için değil aynı zamanda bölgesel ve hatta yerel savaşlar için de geçerlidir"* ibaresi ile birlikte, olası NATO ile savaş

¹³⁸ NTV, "Ahmedinejad: Nükleer silahların dönemi bitti" Yayın Tarihi: 13.02.2010, <http://www.ntv.com.tr/dunya/ahmedinejad-nukleer-silahlarin-donemi-bitti.KpvL6SBRy0GbrWCcLvep-Q> (Erişim Tarihi: 30.04.2017).

¹³⁹ Arzu Celalifer Ekinci, *"İran Nükleer Krizi"* USAK Yayınları, Ankara, 2009, s. 140.

¹⁴⁰ Erdem Denk, "Bir Kitle İmha Silahı Olarak Nükleer Silahların Yasaklanmasına Yönelik Çabalar" *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt. 66, Sayı.3, 2011, s. 70

¹⁴¹ Jhon Hart ve Shannon Kile, *"SIPRI Yearbook 2005"* Sipri Stockholm International Peace Research Institute, Oxford University Press, UK, 2005, s. 629.

durumunda nükleer silah kullanabileceğini ve bu potansiyele sahip olduğunu resmi olarak açıklamıştır. Statecraft Enstitüsü'nden David Clark yukarıda yer alan ifadeyi şu şekilde yorumlamaktadır: ¹⁴²

“Rusya, bazı durumlarda nükleer tehditleri açıkça ortaya koymaya istekli. Açıkça belirtmek gerekirse, Batı ciddi bir şekilde Rusya’ya müdahale ederse, Ruslar, caydırmak için taktik nükleer silahlar kullanacaklardır.”

Bu açıklamaya karşı Rusya Savunma Bakanlığı Güvenlik Politikası Genel Müdürü Peter Watkins, Rusya’nın nükleer silah kullanma politikasının sınırlı olduğunu ve nükleer silah kullanmanın önerilemez olacağını belirtmiştir. ¹⁴³

1.3.4. Nükleer Silahlara Dair Uluslararası Antlaşmalar ve Kurulan Uluslararası Örgütler

Nükleer silahlar saldırgan ve savunmacı realizm teorisi çerçevesinde irdelendiğinde, devletlerin niyetlerine bağlı olarak hem savunma hem de saldırı amacıyla kullanılarak, devletler için *potansiyel güç* oluşturmaktadır. ¹⁴⁴ Ancak bu *potansiyel güç*, II. Dünya Savaşı’ndan 21. Yüzyıla kadar değerlendirildiğinde, anarşik uluslararası sistemde devletlerin birbirlerine güvenmesini olumsuz etkilediği gibi, devletlerin birbirleriyle ittifak kurmasına da sebep olmuştur. Barışçıl amaçla nükleer kullanımına dair girişimlere, 1955’te UAEA (Uluslararası Atom Enerjisi Kurulu) ile adım atılmış ve 2011 yılı itibarıyla 151 üyesi olmuştur. Bu durum haricinde, küresel boyutta oluşacak olan nükleer savaş olasılığına karşı, 1955 yılından günümüze kadar hala bölgesel bağlamda nükleer silahlanmaya karşı bir dizi önlem alınmaya çalışılmıştır. Schwarzenberger de, uluslararası sistemdeki nükleer güç dengesinin oluşturulması için özellikle Birleşmiş Milletler’in, uluslararası hukuk çerçevesinde tedbirler alması gerektiğini vurgulamıştır. Öncülüğünün ABD olması gerektiği bu hukuksal düzenin, “federal entegrasyon”un “nükleer silahlanma modeli” çerçevesinde uygulanması gerektiğini savunmuştur. Böylelikle bölgesel olarak nükleer silahsızlanmayı ön görmüştür. ¹⁴⁵

¹⁴² House of Commons Defence Committee, *“Russia: Implications for UK defence and security”* First Report of Session 2016-2017, House of Commons, UK, 2016, s. 7

¹⁴³ House of Commons Defence Committee, a.g.e., s. 14.

¹⁴⁴ Gerçek güç ve Potansiyel Güç: Bir ulusun hem gerçek hemde potansiyel gücünü tanımlayan uluslararası ilişkiler kavramıdır. Gerçek güç, mevcutta olan güçtür. Potansiyel güç ise kriz durumlarında ve ihtiyaç duyulan zamanlarda kullanılan/üretilen güç olarak tanımlanmaktadır. Thorsten Faas ve Tapio Raunio vd., “The Difference Between Real And Potential Power: Voting Power, Attendance and Cohesion” *Zentrum für Europäische Integrationsforschung Center for European Integration Studies*, Germany, 2003, s. 3-4-5-6.

¹⁴⁵ McDougla, a.g.e., s., 118.

II. Dünya Savaşı sonrasında ABD ve SSCB nükleer silah yarışında bulunurken, diğer devletler de olası bir nükleer savaşa karşı bir dizi önlem almaya çalışmıştır. Ancak bunların öncesinde atom bombasının niteliği çok önemlidir.

Bahsedilen önlemlerin arasında “nükleer”e farklı anlamlar yüklenerek, enerji üretim faktörü olarak kullanılması da bulunmaktadır. Bu bağlamda ilk temel adımlar, 1955’te Cenevre’de BM çatısı altında toplanan Atom Enerjisinin Barışçıl Kullanımı Konferansı’yla atılmıştır (IAEA).¹⁴⁶ Ayrıca çevresel güvenliğe doğrudan olumsuz etkide bulunduğu için “doğa”nın korunması da sağlanmak istenmiştir. Bu sebeple 1959 yılında, ABD, Arjantin, Avustralya, Belçika, Fransa, Güney Afrika, İngiltere, Japonya, Norveç, Rusya, Şili ve Yeni Zelanda **Antarktika Antlaşması’nı** imzalamıştır.¹⁴⁷

ABD’nin Japonya üzerinde gerçekleştirmiş olduğu nükleer saldırının ardından, nükleer silahın niteliği çok tartışılmıştır. Atomun bir enerji olarak kullanılması gerektiği üzerinde duran Belçika, Almanya, Fransa, İtalya, Lüksemburg ve Hollanda bu durum üzerine Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu’nun Roma Antlaşması’nın imzalandığı gün kurulmasına karar vermiştir (1957).¹⁴⁸ Antlaşmadaki yegâne konular arasında, madde1’de Antarktika’nın barışçıl amaçlarla kullanılması, nükleer silahların yerleştirilmesi ve askeri denemelerin yasaklanması kararları bulunmaktadır.¹⁴⁹

Nükleer silahların önlenmesine dair uluslararası önlemler, bölgesel düzeye indirgenerek gerçekleştirilmek istenmiştir. Bunların arasında en net örnek **Tlatelolco Antlaşması**’dır. Latin Amerika’yı nükleer silahlardan arındıran, 1967 yılında Mexico City’de imzalanan ve iki protokolden oluşan Tlatelolco Antlaşması; 1. Protokol olarak Latin ve Kuzey Amerika’da ülkeleri bulunan devletleri, 2. Protokol olarak ise bütün nükleer güce sahip devletleri içermektedir. Hükümlerin durumunu ve işlevini denetleyecek mekanizmanın kurulmasını öngören antlaşmaya göre, tarafların tümü Latin Amerika’ya nükleer silahların getirilmesini yasaklayacak ve nükleer silahlara sahip devletler kıtadaki üslerine bu silahları bulundurmayacaktır.¹⁵⁰

Atom bombasının uluslararası sistemde alternatif bir enerji kaynağı olabileceği bir yandan tartışılırken, İrlanda’nın isteğiyle 1.07.1968 tarihinde Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Antlaşması (NPT) 40 devlet tarafından onaylanmış,

¹⁴⁶ Denk, a.g.e., s. 108.

¹⁴⁷ Türkiye Dış İşleri Bakanlığı “Antarktika Antlaşması” <http://www.mfa.gov.tr/antarktika-antlasmasi.tr.mfa> Erişim Tarihi: 02.05.2017.

¹⁴⁸ Avrupa Topluluklarına İlişkin Temel Belgeler, “**Avrupa Topluluklarını Kuran Temel Antlaşmalar**” Cilt.1, <http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/antlasma/at1.pdf> (Erişim Tarihi: 01.05.2017).

¹⁴⁹ Kemal Başlar “Antarktika Antlaşmalar Sistemi (1961-2001): 40 Yılın Ardından Antarktika’nın Hukuki Rejimi” *Journal of Land Use & Environmental Law* Cilt.52, Sayı. 2, 2003, s. 77.

¹⁵⁰ Oral Sander, “**Siyasi Tarih: 1918-1990**” İmge Kitabevi, Ankara, 1991, s. 372-373-374.

5.03.1970 tarihinde de yürürlüğe girmiştir.¹⁵¹ Bu antlaşmanın öncülüğünü ise Birleşik Krallık, ABD ve Sovyetler oluşturmaktadır. Türkiye'nin 20.01.1969 tarihinde imzaladığı ve 1979 yılında Resmi Gazete'de yayınladığı "Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi"ne ilişkin antlaşmadaki, atom bombasına yönelik hukuksal politikalar şu şekilde yer almaktadır:

"İşbu Antlaşmayı akdeden ve bundan böyle 'Antlaşmaya Taraf' olarak anılacak devletler, nükleer bir savaşın bütün insanlığı uğratabileceği yıkıntıyı ve böyle bir savaş tehlikesini önlemek için her türlü çabayı harcamayı ve halkların güvenliğini korumayı amaçlayan önlemlerin alınması gerektiğini göz önünde tutarak, nükleer silahların yayılmasının nükleer savaş tehlikesini ciddi biçimde arttıracığına inanarak, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun nükleer silahların daha fazla yayılmasının önlenmesi konusunda bir anlaşma akdi için çağrıda bulunan kararlarına uygun olarak, Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı'nın güvenlik denetiminin barışçıl nükleer çalışmalara uygulanışını kolaylaştırmak için işbirliği yapmayı yükümlenerek, Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı'nın güvenlik denetimi dizgesi çerçevesinde belirli stratejik noktalarda aygıtlar ve diğer teknik yöntemler kullanılarak kaynak ve füzyona uğrayabilen özel madde akımına güvenlik denetiminin etkili bir biçimde uygulanması ilkesini daha da geliştirmek için girişilen araştırma, geliştirme ve diğer çabaları desteklediklerini belirterek..."¹⁵²

Ancak İsrail, Pakistan ve Hindistan bu antlaşmaya taraf değildir. Kuzey Kore ise daha önce taraf olmakla birlikte, ABD tarafından uranyumu zenginleştirmekle suçlanma, ambargo uygulanma ve ABD'nin saldırgan tutumuna maruz kalma sebepleriyle, 10. maddeye istinaden 10.01.2003 tarihinde bu antlaşmadan ayrılmıştır.¹⁵³

BM bünyesindeki Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu tarafından 03.03.1980 tarihinde imzaya açılan "Nükleer Maddelerin Fiziksel Korunması Hakkında Sözleşme", nükleer silahlara karşı global ölçekte politikasını belirlemektedir. Ancak nükleeri, silahtan ziyade bir enerji aracı olarak niteleyen bu antlaşmaya göre nükleer enerjinin barışçıl amaçla kullanılması gerektiği nitelendirilmektedir.

¹⁵¹Ekonomi ve Dış Politika Araştırma Merkezi, "Silahların Kontrolü" <http://www.edam.org.tr/tr/Mobile/AnaKategori/silahlarin-kontrolu> (Erişim Tarihi: 02.05.2017).

¹⁵² T.C. Bakanlar Kurulu, "**Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesine İlişkin Antlaşma**" İmza Tarihi: 28.01.1969 Resmi Gazete Tarih Ve No: 28.11.1979 / 16823, bknz: Ek: 1.

¹⁵³ Mehmet Dalar, "İran'ın Nükleer Programı: Uluslararası Hukuk Bağlamında Bir Analiz" **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt.7, Sayı. 24, 2008, s. 275.

BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon ise, nükleer silahları bir enerji kaynağından ziyade silah olarak da irdelemektedir. Ban Ki-moon'un nükleer silah açıklaması şu şekildedir:

“Bazıları nükleer silahsızlanmanın hayalden ibaret olduğunu söyleyebilir. Ancak bu tarz bir düşünce, silahsızlanmanın tüm insanlığa getireceği somut faydaları göz ardı etmeye sebep olur. Zira nükleer silahsızlanma uluslararası barış ve güvenliği güçlendirir, kaynakların sosyal ve ekonomik kalkınma için kullanılmasına imkan sağlar, hukukun üstünlüğünü ileriye taşır, çevreyi korur ve nükleer materyallerin teröristlere ve aşırı grupların eline geçmesini önler ve insanlığı kaplayan korku bulutundan bir katmanı eksiltir”¹⁵⁴

ABD ve SSCB arasında gerçekleşen nükleer silah yarışının bir nebze önüne geçilmesi için uluslararası çabalar devam ederken, Silahların Sınırlandırılması Görüşmeleri (SALT) ABD ve SSCB arasında 1969 yılında Helsinki’de SALT – 1 görüşmesi olarak gerçekleşmiştir. Bu antlaşma gereği, Anti-Balistik Füze Antlaşması imzalanmış, ancak SSCB’nin Afganistan işgali ile birlikte 1982 yılında taraflar arasında imzalanmış olan SALT–2’den 1986 yılında ABD çekilmiştir. SALT 1, mevcut düzeydeki stratejik balistik füze rampası sayısını dondurmuştur ve eskiden kullanılan Kıtalararası Balistik Füze (ICBM) ve Denizaltı Tarafından Gönderilen Balistik Füze (SLBM) rampalarını söktürüp, yerine aynı sayıda yeni denizaltı balistik füze rampaları koymuştur.¹⁵⁵

Sovyetler Birliği ve ABD’nin stratejik nükleer kuvvetleri, 1968 yılında karakter değiştirdi. 1967 yılına kadar ABD tarafından düzenlenen, kayıt altına alınan 1054 ICBM ve 656 SLBM füzelerinin, aynı zamanda kayıt altına alınmayan, depolanan ve sayısı artan Çoklu Bağımsız Hedeflenebilir İniş Aracı (MIRV) savaş başlığı vardı. MIRV’ların birden fazla nükleer savaş başlığı taşımaları, ABM (Anti Ballistic Missile- Anti Balistik Füze) sistemlerini şaşırtmak için sık sık manken kullanmaları, MIRV’lara karşı olan ABM sistemleri tarafından yapılan savunmayı zorlaştırıyor ve pahalılaştırıyordu. Antlaşmanın bir maddesi, her iki ülkenin de ABM sistem sayısını limitte tutmasının gerekli olduğu yönündeydi. SALT-2 ise, 1972’den 1979’a kadar Birleşik Devletler ve Sovyet müzakereciler arasındaki stratejik nükleer silahların üretimini azaltmak amacıyla yapılan bir dizi görüşmedir. Bu, SALT-1 görüşmelerinin

¹⁵⁴ Birleşmiş Milletler Dergisi, “Tarihi Toplantıda BM yetkilileri, dünyayı nükleer tehditten kurtarmak için daha fazla çaba harcanması çağrısında bulundu” <http://www.bmdergi.org/tr/tarihi-toplantida-bm-yetkilileri-dunyayi-nukleer-tehditten-kurtarmak-icin-daha-fazla-caba-harcanmasi-cagrisinda-bulundu/> (Erişim Tarihi: 11.06.2017).

¹⁵⁵ Department of State, “STRATEGIC ARMS LIMITATION TALKS (SALT I)” <https://www.state.gov/www/global/arms/treaties/salt1.html> Erişim Tarihi: 30.05.2017, Department of State, “STRATEGIC ARMS LIMITATION TALKS (SALT II)” <https://www.state.gov/www/global/arms/treaties/salt2-1.html> (Erişim Tarihi: 30.05.2017).

bir devamı olmuştur ve iki ülke temsilcileri tarafından yürütülmüştür. SALT-2, iki tarafın da stratejik kuvvetlerinin, bütün kategorideki teslimat araç sayısını 2250'ye indiren ilk nükleer silah antlaşmasıdır. ABD'ye SSCB'nin üçüncü nesil ICBM silahları olan SS-17, SS-18 ve SS-19'la birlikte Çoklu Bağımsız Hedeflenebilir İniş Aracı'nı silahlandırmayı vazgeçirmeye yardım etmiştir.¹⁵⁶

29.06.1982 tarihinde Cenevre'de başlatılan START (Stratejik Silahların Azaltılması) görüşmeleri, nükleer silahların kontrolü için önemli adımlardan birini oluşturmuştur. Bu görüşmenin kapsamını ise, ABD ve Sovyetler Birliği'nin uzun menzilli nükleer silahlarını üçte bir oranında azaltması oluştururken, Brejnev tüm nükleer silahların üretimini ve kullanılmasını dondurmak yolunda bir çağrı da yapmıştır. Cenevre'de başlayan START görüşmelerinde, tarafların karşılıklı verdikleri önerilerde uzlaşma sağlanamaması nedeniyle görüşmeler kesintili olarak sürmüştür. Devam eden süreçlerde, nükleer silahsızlanma antlaşmaları farklı antlaşmalar adı altında devam etmiştir.¹⁵⁷

1.12.1987 tarihinde Orta Menzilli Nükleer Birlikler Antlaşması (INF), Sovyetler Birliği Devlet Başkanı Mihail Gorbaçov ile ABD Başkanı Ronald Reagan arasında gerçekleşen antlaşmadır. Antlaşmada öncelik, karşılıklı güveni arttırmaktır. Antlaşmanın teknik içeriği ise nükleer ve balistik füzelerin 500-5.500 menzil belirlenmesi ile stratejik konumunun kararlaştırılmasıdır.¹⁵⁸ Bu antlaşma ile birlikte, orta menzilli füzeler ortadan kaldırılmış, böylece Avrupa Kıtası olası bir nükleer savaş alanı olmaktan çıkarılmıştır.¹⁵⁹

Rarotonga Güney Pasifik Nükleer Silahsız Bölge (GPNSB) Antlaşması ve Afrika Nükleer Silahsız Bölge Antlaşması (Pelindaba Antlaşması) (ANSBA): 1958 yılında imzaya açılan GPNSB, bölgede nükleer silahlanmayı engellemeye yönelik antlaşmayı kapsamaktadır. Antlaşmaya, Avustralya, Nauru, Papua Yeni Gine, 1988 tarihinde Çin, 1988 tarihinde SSCB, 1997'de İngiltere, 1996'da ABD dâhil olmuştur. 11.04.1996 tarihinde Mauritius, Nijerya, Ruanda, Güney Afrika'nın ve haricen 36 ülkenin dâhil olduğu ANSBA'nın birinci protokolünde ise Çin, Fransa, Rusya, İngiltere ve ABD'nin dâhil olduğu nükleer silahların Afrika'da kullanılması, konuşlandırılması ve üretilmesini önlemeye yönelik maddeler yer almıştır. Devam eden süreçte ise Moğolistan Nükleer Silahsızlanma Statüsü, 1992 tarihinde kabul

¹⁵⁶ Department of State, a.g.e.,

¹⁵⁷ Sibel Kavuncu, "Nükleer Silahsızlanma Yolunda Start Süreci" *Bilge Strateji*, Cilt. 5, Sayı, 8, 2013, s. 128.

¹⁵⁸ NATO, "NATO ve Rusya: Ciddi Düşünceler ve Pratik Çözümler" Yayın Tarihi: 2007, <http://www.nato.int/docu/review/2007/issue2/turkish/art1.html> (Erişim Tarihi: 10.05.2017).

¹⁵⁹ Erel Tellal, "20. Yüzyılın Dengelerine Neler Oluyor" *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi*, Cilt. 62, Sayı. 4, 2007, s.228.

görmüştür. Birleşmiş Milletler genel oturumu öncesi Moğolistan Hükümeti kendisini nükleer silahsız bölge ilan etmiştir.¹⁶⁰

Kamboçya, Endonezya, Laos, Malezya, Myanmar, Filipinler, Singapur, Tayland ve Vietnam'ın taraf olduğu Çin, Birleşik Krallık, Rusya ve ABD tarafından bölgede herhangi bir nükleer silah kullanılmayacağı, tesis kurulmayacağı ve nükleer silaha dair herhangi bir teşvikte bulunulmayacağı üzerine Güneydoğu Asya Nükleer Silahsız Bölge Antlaşması (SEANWFZ) 15.12.1995 tarihinde imzalanmıştır.¹⁶¹ Ayrıca bu antlaşmanın temelini Güney Asya Birliği (ASEAN) oluşturmaktadır.¹⁶² SEANWFZ 15.12.1997 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Nükleer silahlı ülkeye kaynak sağlamayacaklarına ya da ona özel parçalanabilir donanım sağlamayacaklarına; taraf devletlerin topraklarında herhangi nükleer patlayıcının konuşlanmasını engelleyeceklerine; herhangi bir nükleer patlayıcı aygıtın test edilmesini engelleyeceklerine; denizlere ve taraf ülkelerin kara sularına radyoaktif atıkları ve başka radyoaktif maddeleri atmayacaklarına karar vermişlerdir.¹⁶³ Amaç ise, stratejik ve yer altı kaynakları açısından zengin bir bölge olan Orta Asya coğrafyasında, küresel anlamda güvenli alan oluşturulmak istenmesidir.¹⁶⁴

Orta Asya Nükleer Silahsız Bölge (OANSB)– Semipalatinsk Antlaşması: Bu bölge, 1949-89 yılları arasında Sovyetlerin, nükleer test alanlarının başlıca yerlerinden biri halindeydi. Ayrıca ilk Sovyet nükleer testi de bu sahada gerçekleştirilmiştir. Şu anda ise, Kazakistan'ın kuzeydoğusunda yer almaktadır. Sovyetler tarafından yapılan yaklaşık 456 nükleer testin sonuncusu, Balapan'da 1989 yılında gerçekleştirilmiştir. Antlaşmanın içeriğinde ise, Orta Asya ülkeleri herhangi bir nükleer silah veya nükleer patlayıcı aygıt üzerine araştırma yapmayacakları, geliştirmeyecekleri, depolamayacakları, elde etmeye çalışmayacakları ya da üzerinde kontrol sağlamayacakları, yukarıda belirtilenlerin herhangi birini yapmak için yardım almayacakları ya da buna benzer faaliyetleri teşvik etmeyecekleri konuları bulunmaktadır. Herhangi bir nükleer silahın ya da nükleer patlayıcı aygıtın tedariki, depolanması, kurulması ya da herhangi başka bir şekilde elde edilmeye çalışılması, antlaşmaya taraf devletlerin topraklarında yasaklanmıştır. Taraflardan her biri, nükleer silah testi yürütmeyeceğini ya da

¹⁶⁰ Ekonomi ve Dış Politika Araştırma Merkezi, a.g.e., (Erişim Tarihi: 06.05.2017).

¹⁶¹ NTI, "Southeast Asian Nuclear-Weapon-Free-Zone (Seanwzf) Treaty (Bangkok Treaty)" Yayın Tarihi: 22.09.2016, <http://www.nti.org/learn/treaties-and-regimes/southeast-asian-nuclear-weapon-free-zone-seanwzf-treaty-bangkok-treaty/> (Erişim Tarihi: 04.05.2017).

¹⁶² ASEAN 8 Ağustos 1967'de Bangkok'ta beş orijinal üye ülke tarafından kuruldu: Endonezya, Malezya, Filipinler, Singapur ve Tayland. Brunei Darussalam, 8 Temmuz 1984'te, 28 Temmuz 1995'de Vietnam'da, 23 Temmuz 1997'de Laos ve Myanmar'da ve 30 Nisan 1999'da Kamboçya'da birleşti. NTI, "ASEAN History" Yayın Tarihi: 31.01.2017 <http://www.nti.org/learn/treaties-and-regimes/association-southeast-asian-nations-asean/> (Erişim Tarihi: 04.05.2017).

¹⁶³ Peu Ghosh, "International Relations" PHI Learning Private Limited, Delhi, 2016, s. 246.

¹⁶⁴ Ali Açıkgöz, "Uygur Kimliğinin Oluşumunda Din Faktörü" *AMS International Journal of Social Sciences*, Cilt. 4, Sayı. 8, 2016, s. 2-3.

herhangi başka nükleer patlama denemeyeceğini ve kendi kontrolü altındaki bölgede herhangi bir nükleer patlama yapılmasını engelleyeceğini taahhüt eder. Taraf ülkeler, antlaşma yürürlüğe girdikten sonraki 18 ay içinde UAEK'in Koruma Anlaşması ve Ek Protokolü'nü yürürlüğe koymakla yükümlüdürler. Ayrıca taraflar, UAEK Kapsamlı Koruma Anlaşması ve Ek Protokolü'nü tamamlamamış herhangi bir nükleer silahlı ülkeye kaynak ya da herhangi özel parçalanabilir madde veya ilgili donanımı sağlamayacaklarına dair ihracat kontrollerini de oluşturmak zorundadırlar. Aynı zamanda devletler nükleer materyallerin, tesislerin ve donanımların fiziksel korunması standartlarını en azından UAEK öneri ve kurallarında ve Nükleer Materyallerin Fiziksel Korunması Konvansiyonu'nda belirtildiği kadar etkili bir şekilde sağlayacakları konusunda anlaşmışlardır. 9.08.1991'de Kazakistan Cumhurbaşkanı Nazarbayev tarafından, nükleer tesis resmen kapatılmıştır. ABD ve Kazakistan müşterek hareketi ile birlikte, tesis lav edilmiştir. Bölge güvenli bölge kapsamındadır.¹⁶⁵

Sovyetlerin dağılması ile birlikte, devletlerin nükleer silah politikaları çeşitlilik göstermiştir. Ancak bu durumun uluslararası alanda kontrol altına girebilmesi için, Birleşmiş Milletler tarafından 1996 yılında Kapsamlı Test Yasağı Antlaşması (KTYAÖ) imzalanmıştır. 24.09.1996 tarihinde imzalanan bu antlaşmaya 2.11.1999 tarihinde Türkiye dâhil olmuş, 26.12.1999 tarihinde ise TBMM'de kabul edilmiştir. Antlaşma, nükleer silah ya da kitle imha silahlarını, kıyı şeridinden yaklaşık 12 mil ötede deniz ve okyanus tabanına yerleştirilmesini engeller. Madde II' deki "deniz tabanı bölgesi" tanımını, 1958 Bölgesel Deniz ve Bitişik Bölge Sözleşmesi hükümlerine uygun şekilde belirlenir. Deniz Tabanında Silahlanma Kontrolü Antlaşması Washington, Londra ve Moskova'da 11.02.1971 tarihinde imzaya açılmıştır. ABD, İngiltere, Sovyetler Birliği ve 22'den fazla ülkenin onayıyla, 18.05.1972 tarihinde yürürlüğe girmiştir.¹⁶⁶

4.04.1949 tarihinde Kuzey Atlantik Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşmaya göre, net olarak nükleer silahlara dair bir ibare yer almamaktadır ancak madde 3'teki, "*silahlı bir saldırıya karşı bireysel ve toplu direnme kapasitelerini koruyacaklar ve geliştireceklerdir*" ibaresi ile silahlara karşı politikaları açıklanmıştır. Ancak madde 5'deki şu ibare önemlidir:

"Madde.5: Taraflar, Kuzey Amerika'da veya Avrupa'da içlerinden bir veya daha çoğuna yöneltilecek silahlı bir saldırının hepsine yöneltilmiş

¹⁶⁵ STS History," National Nuclear Center of the Republic of Kazakhstan, Yayın Tarihi: 01.02.2014, www.nnc.kz (Erişim Tarihi: 03.05.2017).

¹⁶⁶ Seabed Treaty Text "***Treaty On The Prohibition Of The Emplacement Of Nuclear Weapons And Other Weapons Of Mass Destruction On The Sea-Bed And The Ocean Floor And In The Subsoil Thereof (Seabed Treaty)***" Inventory of International Nonproliferation Organizations and Regimes Center for Nonproliferation Studies, London, Moscow and Washington: 11.02.1971.

bir saldırı olarak değerlendirileceği ve eğer böyle bir saldırı olursa BM Yasası'nın 51. Maddesi'nde tanınan bireysel ya da toplu öz savunma hakkını kullanarak, Kuzey Atlantik bölgesinde güvenliği sağlamak ve korumak için bireysel olarak ve diğerleri ile birlikte, silahlı kuvvet kullanımı da dâhil olmak üzere, gerekli görülen eylemlerde bulunarak saldırıya uğrayan taraf ya da taraflara yardımcı olacakları konusunda anlaşmışlardır.”¹⁶⁷

Nükleer silahların da bu kapsamda değerlendirildiği düşünüldüğünde, olası bir tehdide karşı nükleer politikalar belirlenmiştir. Küba Krizi ile birlikte nükleer silahlara karşı daha dikkatli olan NATO, ABD öncülüğünde pek çok ülkede savunma amacı ile nükleer silah bulundurmıştır. 1960'ların ortalarında Amerika B-61 yer çekimi bombasını geliştirmeye başlamıştır. Silah, Avrupa'ya yerleştirilmek üzere geliştirilmiş ve sonradan ikili kullanım komutasıyla İngiltere, Hollanda, Belçika, Batı Almanya, Yunanistan, İtalya ve Türkiye'deki hava üslerine yerleştirilmiştir.¹⁶⁸

SSCB'nin yıkılması ile birlikte nükleer silahlar, NATO gündeminden çıkmıştır. Ancak nükleer silahların yerini, biyolojik – kimyasal silahlar ve balistik/anti balistik füze sistemleri almıştır.¹⁶⁹ Fakat İran'ın nükleer silah üretme arzusu ve Kuzey Kore'nin nükleer silah denemeleriyle NATO gündeminde nükleer silah yine yer edinmiştir. NATO'nun odak ülkeleri arasında Kuzey Kore'den ziyade Rusya yer almaktadır. NATO'ya göre siber saldırılardan doğan krizlerden, konvansiyonel yeteneklerden oluşan krizlere kadar, pek çok uluslararası stresli durumun nedeni Rusya'dan kaynaklanmaktadır. Rusya'nın “saldırgan korunma” politikasını başarıyla uygulaması ve nükleer silahları caydırıcılık özelliği içerisinde uluslararası sistemde diplomatik olarak belirtmesi, devletleri tedirgin edebilmektedir. NATO ise hiçbir surette, nükleer silahlanmayı desteklememiştir. Ancak caydırıcılıkta istikrarlı olmak için NATO'nun “Çift Yetenekli Uçak” unsurlarını modernleştirmeyi ve B-16 bombalarını daha stratejik bir şekilde güncellemeleri ön görülmektedir.¹⁷⁰

II. Dünya Savaşı, ABD'nin Japonya'ya nükleer silah kullanmasıyla bitmesi üzerine, devletler yeni güç arayışına girmiştir. Realizm teorisine göre, devletlerin birbirine güvenmemesi ve uluslararası sistemin anarşik olması, devletlerin nükleer güç elde etmek için bütçe ayırmalarına sebep olmuştur. Bu durumun en net örneği,

¹⁶⁷NATO, “Kuzey Atlantik Antlaşması” http://www.nato.int/cps/fr/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=tr (Erişim Tarihi: 10.06.2017).

¹⁶⁸ Aaron Stein, “Türkiye ve NATO'nun Nükleer Silahları” **EDAM Tartışma Kağıdı**, Cilt.6, 2012, Sf.3-4.

¹⁶⁹ David Yost, “**France's nuclear deterrence strategy: concepts and operational implementation**” Carlisle: Army War College Strategic Studies Institutes, UK, 2004, s. 181.

¹⁷⁰ “21. yüzyılda Nükleer Caydırıcılık ve İttifak” **NATO Dergisi**, Yayın Tarihi: <http://www.nato.int/docu/review/2016/Also-in-2016/nuclear-deterrence-alliance-21st-century-nato/TR/index.htm> (Erişim Tarihi: 12.06.2017).

Soğuk Savaş döneminde ABD ve SSCB’de görülmüştür. Soğuk Savaş döneminin iki güçlü devleti, bir yandan elinde nükleer silah bulundurup bunu geliştirmek isterken, bir yandan da uluslararası alanda nükleer silahların yayılmasını ve temin edilmesini önlemeye yönelik bir dizi antlaşmalar gerçekleştirmiştir. Bu antlaşmalar ile birlikte olası nükleer savaşların önüne geçilmek istenmiştir. Nükleer silahların yayılmasını ve kullanılmasını engellemeye yönelik antlaşma ve konferanslar bütün ülkeleri kapsamış gibi gözükse de Soğuk Savaş’ın bitmesiyle birlikte, Kuzey Kore gibi devletler hızla nükleer silah teknolojisi üzerine çalışmalar gerçekleştirmiştir. Bu anlamda tez çalışmasının ikinci bölümünde, Kuzey Kore’nin milli güç unsurları ve nükleer silah politikalarına değinilecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

KUZEY KORE’NİN NÜKLEER SİLAH POLİTİKASI ÇERÇEVESİNDE GÜÇ ALGISI

Kuzey Kore tarihi, 1945 yılı ile birlikte literatürlerde yer alsa da, Kuzey Kore ve Güney Kore ayrılmadan önceki tarihsel geçmişi M.Ö. 2000’li yıllara kadar dayanmaktadır.

Kore kurucusu Tangun’un (M.Ö. 2333), kabileleri birleştirerek Gojoseon’u kurmasıyla Kore’nin köklü tarihinin ilk adımları atılmıştır. Kent devletlerinin kurulmasıyla da, 5. Yüzyılda Üç Krallık Dönemi başlamıştır. Büyük Kral Gwanggaeto (391-413) ve Kral Jangsu’nun (413-491) askeri zaferleri Kore Yarımadası’nın büyük bir parçasını ele geçirmesine sebep olmuştur. Bu krallıklar arasında ise Silla (M.Ö 57- M.S 935) en güçsüz krallık olmuştur. 698 yılında Goguryeo Krallığı, 9. Yüzyılın ilk yarısında Balhae Krallığı, 918 – 1392 yılları arasında Goryeo Krallığı ve 15. Yüzyılda ise Joseon Hanedanlığı kurulmuştur.¹⁷¹

Harita. 1. 15. Yüzyılda Joseon Hanedanlığı¹⁷²

Kore tarihi için Joseon Hanedanlığı, önemli bir yer tutmaktadır. 1392 yılında General Yi Seong-gye Joseon tarafından kurulmuş olan hanedanlık, Goryeo döneminde yaygın olan Budist inanç sistemini azaltmak için Konfüçyüs anlayışını desteklemesi ile dikkat çekmektedir.

Joseon Hanedanlığı, dengeli siyasal sistemle yönetilmiş, devlet memurluğu için giriş sınav sistemini kullanmışlardır. Bu sınav sisteminin önemi ise, toplumsal değişimi etkilemiş ve düşünsel etkinliği arttırmıştır. Konfüçyüs Felsefesi temeline

¹⁷¹ Kore Kültür ve Enformasyon Ajansı, “**Kore Gerçeği**” Çev: Nana Lee, Kore Kültür, Spor ve Turizm Bakanlığı, Kore, 2011, s. 179-180-181.

¹⁷² Kore Kültür ve Enformasyon Ajansı, a.g.e., s. 184.

dayanan bu toplumsal yapı, akademik çalışmalara önem vermiş ancak ticaret ve üretimi de küçümsemiştir. Hanedanlığın dördüncü kralı olan Kral Sejong döneminde ise, Kore coğrafyasında kültür ve sanat çok gelişmiştir. Kral Sejong döneminde Kore Alfabesi bulunmuştur. Ardından Kral Sejo ile birlikte (1455-1468) hanedanlıkta yasal sistem devreye girmiştir. Bu radikal değişim ile birlikte Gyeongguk Daejeon adı verilen ulusal bir yönetmelik başlamıştır. 18. Yüzyılda Kral Jeongjo döneminde ise, sel baskınları ve kuralık nedeniyle hanedanlıkta kıtlık baş göstermiş, bu durum aşırı vergilere yansımış ve işçi sınıfını oluşturmuştur. Bu bunalım ülke içerisinde ayaklanmalara sebep olmuştur.¹⁷³

18 – 19. yy'da Kore lideri Heungseon Daewong'un politikası Kore'yi kapalı bir ülke profiline itmiş gibi gözükse de, aslında kendi ideolojisini koruma yönünde gerçekleştirmiş olduğu milliyetçilik politikası olarak tanımlanmaktadır.¹⁷⁴

1868 yılında gerçekleşen Meiji Devrimi ile birlikte, Japonya'da sanayileşme başlamıştır. Japonya'nın Meiji Devrimi, Kore milliyetçiliğine karşı ciddi bir tehdit oluşturmuştur. Japonya ile Çin'in savaşmasından bir yıl önce ise (1894), Kore'de yeni bir ideolojik yaklaşım baş göstermiş, Choe Je-u Dangkok adında farklı bir milliyetçilik akımını doğurmuştur.¹⁷⁵ Bu ideolojik yaklaşımda, insanların öldürülmemesi veya eşyalarına zarar verilmemesi üzerine net bir uyarı bulunurken, Japon kuvvetlerinin bertaraf edilmesinin zorunlu olduğu, kutsal ulusal sermayenin attırılmasının şart olduğu ve yolsuzluğun yok edilmesi gerektiği vurgulanmıştır.¹⁷⁶

2.1. Japonya'nın Kore İşgali Sonrası Shimonoseki Antlaşması'nın Kore İçin Önemi

Japonya'nın Kore'yi işgali 16. yüzyılda başlamış, 20. yüzyıllara kadar devam etmiştir. 1592 yılında Japonya'nın ilk hedefi Çin olmuştur. Çin'i işgal edebilmesi için Kore Yarımadası'nı ele geçirmesi gerekmiştir. Ancak bu dönemde Joseon halkı, milis hareketi ile Japonları topraklarından atabilmişlerdir.¹⁷⁷ 1597 yılında ise Japonya, Kore'ye karşı yeni bir saldırı girişiminde bulunmuş ancak Japonya, Kore tarafından gerçekleştirilen güçlü direniş karşısında geri çekilmiştir.¹⁷⁸

19. Yüzyılın sonlarına doğru batı siyaseti, Asya ve Osmanlı üzerine gerçekleştirmiş olduğu siyasi politikalar, dönemin uluslararası sisteminde yeni bir

¹⁷³ Kore Kültür ve Enformasyon Ajansı, a.g.e., s. 184.

¹⁷⁴ Kim Heaseung, *"A Study on the Origination and Development of Korean Nationalism"*, Bi Bong Publisher, Republic of Korea, 1997, s. 191.

¹⁷⁵ Nazif Kuyucukluoğlu, "Japon Kalkınması Mucize mi?" *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi*, Cilt. 1, Sayı. 2, 1992, s. 241-242.

¹⁷⁶ Yoo Byong Yong, *"Nationalist Movement Right After Independence."* In Korean Post-Modern History and Nationalism. Yoo, Byong Yong. Jip Mun Dang. Republic of Korea Pub., Republic of Korea, 1996, s. 57.

¹⁷⁷ James Lewis, *"The East Asian War 1592-1598"* Routledge, London, 2015, s. 161.

¹⁷⁸ Lee Kenneth, *"Korea and East Asia"* Praeger, London, 1997, s. 108.

değişimin işareti vermeye başlamıştı. 1894 – 1895 yıllarında hızla sanayileşen Japonya, gücünü kazanmış, emperyalist sisteme kendisini adapte etmiştir. Bu durum, Japonya'nın Çin üzerine yeni bir saldırı gerçekleştirmesinin önünü açmış, 1895 yılında Çin'e karşı mutlak bir zafer kazanmıştır.¹⁷⁹

1895 yılı savaş sonrasında, Çin ve Japonya arasında Shimonoseki Antlaşması imzalanmıştır. Bu durum ile birlikte, Japonların "terra nullius", yani "kimsenin yaşamadığı toprak" olarak tanımladıkları adalar, Japonya tarafından ele geçirilmiştir.¹⁸⁰ Shimonoseki Antlaşması'nın ağır koşulları ise şunlardır:

- 1- Kore bağımsızlığı kabul edilecek,
- 2- Çin, Recaderos adalarını, Formasa'yı ve Liao-tung Yarım adalarını Japonya'ya bırakacak,
- 3- Çin, 750 milyon frank savaş tazminatını iki taksitte ödeyecek,
- 4- İkinci taksit ödenene kadar Japon ordusu, Wei-Hei-Wei Limanı'nda asker bulundurup kontrol edecek,
- 5- Yukarı Yang-taze Nehri üzerinde Chung-King Japon ticaretine açılacaktı.¹⁸¹

Kore'nin bağımsızlığı Shimonoseki Antlaşması ile belirtilse de, Kore Yarımadası'nın güneyinin ABD, kuzeyinin de SSCB tarafından işgal edilmesi, Kore'yi tam bağımsız bir ülke haline getirememiştir. 1904-05 yılları ile birlikte Japonya, İngiltere ve Almanya'dan almış olduğu destekle Rusya'ya savaş açmış, savaşı sürpriz bir şekilde kazanmıştır. Bu duruma karşın, ABD Başkanı T. Roosevelt'in arabuluculuğu ile Japonya ve Rusya arasında, ABD'nin Portsmouth şehrinde barış antlaşması imzalanmıştır. Japonya, bölgesel güç haline gelmiştir. Bu antlaşma ile Japonya, Kore'de hareket serbestliğine kavuşmuş, 1909 ve 1910 yıllarında Kore'yi işgal etmiştir.¹⁸² Fakat II. Dünya Savaşı'nda, ABD'nin Japonya'ya gerçekleştirmiş olduğu nükleer saldırıyla savaşta yenilen Japonya, Kore'nin bağımsızlığını kazanması için bir umut olmuştur. Kasım 1947 tarihi ile birlikte, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, BM Komisyonu'nun gözetimi ile Kore'de genel seçim çağrısında bulunmuş, ancak SSCB bu çağrıyı tanımamış ve BM yetkililerinin Kore'ye girişi engellenmiştir.¹⁸³

¹⁷⁹ Paine, *"The Sino Japanese War Of 1894-1895"* Cambridge University Press, UK, 2002, s. 121-122.

¹⁸⁰ Caner Kur, "Ulusal Ve Uluslararası Güvenlik Stratejileri Ana Bilim Dalı Bölgesel Bazda Devletler Analizi Dersi" *Yüksek Lisans Makale Ödevi Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü*, İstanbul, 2014, s. 7.

¹⁸¹ Oral Sander, *"Siyasi Tarih Cilt 1"* İmge Kitapevi, Ankara, 2007, s. 276-277.

¹⁸² Sander, a.g.e. s. 276-277-278.

¹⁸³ Kore Kültür ve Enformasyon Ajansı, a.g.e., s. 186-187.

2.2. Güney Kore – Kuzey Kore Savaşı ve Uluslararası Sistemdeki Önemi

Uluslararası hukuk açısından Kore Savaşı, 1945-75 yılları arasındaki Vietnam Savaşı'ndaki gibi bir iç savaş olarak literatürlerde tanımlanmıştır. Çünkü silahlı çatışmaların başlangıcında, ülkenin kuzeyi ile güneyi arasında bir devletlerarası sınır olmaması, bu doğrultuda önemli olmuştur. Literatürlerde “Kuzey Kore, Güney Kore'ye saldırdı” gibi bir ibare yer alsa da, içteki siyasal bunalımlarla sarsılan dönemin Güney Kore yönetimine ve “komünist bir ihtilal” söylemlerine bakıldığında, Güney Kore'nin de savaşa istekli olduğu sonucuna varılmaktadır.¹⁸⁴

II. Dünya Savaşı ile oluşan çift kutuplu dünyadaki gerginlik ve şiddet, Kore'ye silahlı çatışma olarak yansımış ve Kore Yarımadası'ndaki belirsizlik sebebi ile ABD ve Sovyetlerin askeri birlikleri tarafından Japonların bu coğrafyadan çıkarılması kararı alındığı açıklanmıştır. Bu kararla, 38. paralelin kuzeyi Sovyetler, güneyi ise ABD tarafından Ağustos ve Eylül 1945 yılında işgale uğramıştır.¹⁸⁵

Bir sorun olan Kore çıkmazı, ABD tarafından BM'de görüşülmüştür. Bu görüşmeye göre, BM Geçici Kore Komisyonu Kore'de çalışacak, Kore hükümeti milli kuvvet oluşturacak ve harici askeri birlikler kaldırılacaktı. Ancak Sovyetlerin, Kore'nin kuzeyine girmesi ile birlikte bu görüşmeler, Güney Kore'de gerçekleşmiştir. Temmuz 1948'de ise Kore Cumhuriyeti ilan edilmiştir. Kuzey Kore'de ise, 1945 yılında Halk Şurası görev almış, Eylül 1948'te Halk Şurası Kararı ile seçim yapılmış ve Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti ilan edilmiştir. Bu iki sistem, Kore'nin tek temsilcisi olarak kendini ilan etmesine sebep olmuştur.¹⁸⁶

1949 yılında Sovyetler ile Kuzey Kore arasında 10 yıllık yardım paketi imzalanmıştır. Bu durum ile birlikte Sovyetler, Çin ile de görüşmelerde bulunmuş ve Kore için iki devlet desteklerini göstermiştir. Sovyetlerin en önemli amacı komünist sistemi Kore Halk Cumhuriyeti'nde yaymaktır. Komünizmin zamanla Kore Halk Cumhuriyeti'nde iyice benimsenmesi ile birlikte, Kuzey Kore, Güney Kore'nin kırsal alanlarına milis güçler ve ajanlar yerleştirmeye başlamıştır.¹⁸⁷ 1950 yılında Güney Kore Cumhuriyeti, Kızıl Ordu'nun taarruzda bulunabileceğini bütün dünyaya açıklamıştı. Bu durum üzerine 26.01.1950 tarihinde Güney Kore, ABD ile silah ve para yardımı için antlaşma imzalamıştır.¹⁸⁸

Rusya, Kuzey Kore'de güçlü bir ordu kurması üzerine 25.06.1950 tarihinde 38. kuzey paralelini geçmişti. Güney Kore'nin güney ucu olan Pusan'a kadar

¹⁸⁴ Hans Ulrich Luther, *“Güney Kore Bir Model Olabilir Mi?”*, Çev. Erol Özbek, Belge Yayınları, İstanbul, 1984, s. 39

¹⁸⁵ Yaman, a.g.e., s. 232.

¹⁸⁶ Adil Işık, “Kore Savaşı'nda Türk Ordusu'nun Lojistik Desteği” *Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü* Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2009, Sf.232.

¹⁸⁷ Artuç İbrahim, *“Kore Savaşında Mehmetçik”* Kastaş Yayınları, İstanbul, 1990, s. 17-18.

¹⁸⁸ Işık, a.g.e., s. 11.

ilerleyen Kuzey Kore ordusuna karşı BM güçleri, orduyu Pusan'da durdurmayı başarmıştı. Kuzey Kore ordusunun ikmal ve teçhizat alanından uzaklaşması ve yaşamış olduğu başarısızlık sebebiyle, Rusya desteğini geri çekme kararı almıştır.¹⁸⁹

Kuzey Kore ordusu, BM ve ABD ordusu karşısında hezimete uğrarken, Çin bu duruma tepki için Kore Savaşı'nda yer alma kararı almış, "Çin Halk Gönüllü Ordusu" için asker toplamaya başlamıştır.¹⁹⁰ Bu bağlamda Çin, ani bir kararla BM ordusuna karşı savaş açmış, ancak ordunun ilerleyişi ve sarp arazinin olması teçhizat tedarikini güçleştirmiş, bu durumda da kalabalık Çin ordusunun niteliği azalmaya başlamıştır.¹⁹¹ Çin güçlerinin her ne olursa olsun ateşkese yanaşmaması sebebiyle, 25-27.01.1951 tarihinde Kumyangjang-ni kasabası ve çevresinde Çin ile BM ordusu arasında şiddetli bir çatışma yaşanmıştır.¹⁹² ABD Generali Douglas MacArthur, Truman'ın emrini dinlemeyerek Çin ordusunu püskürtmüş ve Çin sınırına ilerlemek istemiştir. Ancak Çin ordusunun püskürtülmesi, kalıcı bir zafer olmamıştır. Çünkü Çin ordusu BM ordusunun saldırısından etkilenmemiştir. General MacArthur ise bu durum üzerine, Mançurya'ya nükleer silah kullanılması gerektiğini belirtmiş ve bu saldırıda ısrarcı olmuştur. Ancak ABD Hükümeti, General MacArthur'un bu düşüncesine karşı çıkarak, onu emekliliğe sevk etmiştir.¹⁹³

Savaşın 38. enlemde durması için bir dizi girişimlerde bulunulmuştur. 27 .04.1953 tarihinde ise savaşta durağan süreç başlamıştır. 26.04.1954 tarihinde SSCB, Çin, Kuzey Kore ve Türkiye'nin de dâhil olduğu 16 ülke, Cenevre'de bir araya gelmiştir. Ancak bu görüşmelerden net bir sonuç alınamamıştır. 4.09.1953 tarihinde savaş esirlerinin değişimi başlamıştır. İlk olarak 2000 yılında Kuzey Kore, Güney Kore ile görüşmeye başlamış; 2007 yılında Güney Kore ve Kuzey Kore arasında sadece kâğıt üzerinde barış antlaşması imzalanmıştır.¹⁹⁴ 27.07.1953 yılındaki müzakere girişimleri, savaşın durmasına sebep olmuş ve çatışma alanından diplomatik alana geçilmiştir. Kore Savaşı aslında doğu ve batının; komünizm ile kapitalizmin Soğuk Savaş döneminde çatışması olarak yorumlanmıştır.

Kore Savaşı'nın sömürgeci anlayışın bir tezahürü olduğunu Mao Zedung, Çin Halk Siyasi Danışma Konferansı'nın 1. Ulusal Komitesi'nin 4. toplantısında yaptığı konuşmada şu ifadelerle açıklamıştır (07.02.1953):

¹⁸⁹ Metin Toker, *"Demokrasimizin İsmet Paşa'lı Yılları 1944-1973, DP'nin Altın Yılları 1950-1954"* Bilgi Yayınevi, Ankara, 1990, s. 77.

¹⁹⁰ Paul Edwards, *"Korean War Almanac"* Infobase Publishing, USA, 2006, s. 517.

¹⁹¹ Topaloğlu, a.g.e., (Erişim Tarihi.09.06.2017).

¹⁹² Eren Sarı, *"Kore Dağlarında Mehmetçğin Destanı"* Nokta E-Book Publishing, Antalya, 2016, s.54.

¹⁹³ Roger Dingman, "Atomic Diplomacy during the Korean War" *International Security*, Cilt. 13, Sayı. 3, 1989, s. 53.

¹⁹⁴ Sarı, a.g.e., s. 55-56.

“Biz barış istiyoruz. Ama Amerikan emperyalizmi zalimce ve çılgınca isteklerinden ve saldırganlığını genişletme komplosundan vazgeçmedikçe, Çin halkının tek bir kararı olabilir: O da Kore halkıyla birlikte savaşa devam etmektir. Bu karar, bizim savaş sever olduğumuzdan ileri gelmiyor, savaşı derhal durdurmayı isteriz ve öteki sorunları çözümlmek daha sonraya bırakılır. Ama Amerikan emperyalizmi bunu istemiyor... Öyleyse pekâlâ, savaşa devam etsin! Amerikan emperyalizmi kaç yıl savaşmak isterse, biz de onunla o kadar savaşmaya, savaşa devam edemeyeceği zamana kadar savaşmaya, Çin ve Kore halklarının tam zaferine kadar savaşmaya hazırız.”¹⁹⁵

Mao'nun açıklamasına karşın Truman ise şu açıklamada bulunmaktadır:

“Kore'deki tek hedefimiz, barış ve bağımsızlığı kurmaktır. Birliklerimiz orada, Birleşmiş Milletler'in onlara bu amaçla gereksinimi olduğu sürece kalacaktır. Ne Kore'de ne de başka bir yerde toprak veya özel ayrıcalık talebimiz vardır. Kore'de veya Uzakdoğu'da yahut herhangi bir yerde saldırgan niyetlerimiz yoktur.”¹⁹⁶

1940'lı yılların sonlarına doğru ABD'de senatör olan McCarthy, ABD'deki komünizm karşıtlığı hareketin evrim geçirmesine ve ilerlemesine sebep olmuştur. McCarthy'e göre komünizm, ABD bağımsızlığını etkileyecek bir güvenlik sorunsalı ve dış politikasını etkileyecek olan bir durumdur.¹⁹⁷ Kuzey Kore ve Güney Kore arasında yaşanan çatışma, bölgenin önemli bir devleti olan Çin ile ABD arasındaki mücadelenin de temelini atmıştır. Japonya'nın savaşı kaybetmesi ABD için, Kore üzerinde yeni bir tehdidin doğmasına sebep olmuştur. SSCB ve Çin, komünizminin Asya Pasifikte Kore gibi stratejik öneme sahip bir ülke üzerinde etkili olmasını istememiştir.

Kore'de yaşanan iç savaşın taraflarının uzlaşma sağlaması, yerine bölünmüş bir Kore'nin, bölgede Çin ve SSCB komünizminin önüne geçmiştir. Bu doğrultuda Kore Savaşı'nın uluslararası sistemdeki yeri oldukça önemlidir.

2.3. Kuzey Kore Milli Güç Öğeleri

Tarihsel olarak köklü bir geçmişe sahip olan Kore Yarımadası, kültürel ve siyasi olarak uluslararası sistemde sürekli dikkatleri üzerine çekmeyi başarmıştır. Tarihsel süreç zarfında, sürekli sömürü için istilalara uğrayan bu coğrafya, yer altı kaynakları çeşitliliği ve stratejik konumuyla da önemli bir yere sahiptir.

¹⁹⁵ *“Başkan MAO'dan Seçme Sözler”* Umut Yayımcılık, İstanbul, 1993, s. 54.

¹⁹⁶ Kissinger, a.g.e., s. 533.

¹⁹⁷ Altuğ GÜnar, “Amerika Birleşik Devletleri'nde McCarthy Dönemi ve Dış Politika Üzerindeki Etkileri”, *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt.4, Sayı.1, 2014, s. 63-64.

Kuzey Kore'nin "güç" algısı iç ve dış siyasetini etkilemektedir. Kuzey Kore'nin milli güç parametrelerinde askerin, askeri teknolojinin, toplumun ve toplum üzerinde ideolojinin önemi büyüktür. Bu doğrultularda, devletlerin hassasiyet gösterdiği nükleer silahların, Kuzey Kore için bir güç faktörü oluşturması da kaçınılmazdır.

Kuzey Kore, SSCB'nin dağıldığı zamana kadar ekonomik açıdan istikrarlı gelişme gösteren bir devlettir ancak 1990 tarihiyle birlikte sanayi ve ekonomideki gelişme yerini gerileyeme bırakmıştır. Komünizm ile yönetilen Kuzey Kore'de toplum refahından ziyade devlet ön plana çıkmıştır.

Soğuk Savaş'ta, başta ABD olmak üzere batıdaki pek çok devlet, Kim İl Sung'un kurmuş olduğu gerilla devletini "Haydut Devlet" olarak anmaya başlamıştır. Haydut Devlet kavramsal olarak otoriter rejimle yönetilen, insan haklarının kısıtlandığı, terörizmin desteklendiği, kitle imha silahlarına sahip olan, dünya barışını tehdit eden ve tüm sistemi bozmaya/yok etmeye çalışan ve/veya potansiyele sahip devlet olarak tanımlanır.¹⁹⁸

Kuzey Kore milli güç unsurları, Kuzey Kore'nin mevcut güçlerini kapsamaktadır. Sınır güvenliği, ulusal ticaret mekanizması gibi dış siyasete bağlı olarak asayiş, bayındırlık gibi işlerde iç siyaseti kapsamaktadır. Ancak Kuzey Kore'nin belli bir sistemde işleyen iç ve dış siyasetini oluşturan milli güç faktörleri, maddi ve manevi bileşkelerden oluşmaktadır. Hans Morgenthau'ya göre de bu unsurlar, maddi-manevi ayırmadan ziyade nitelik ve nicelik olarak ayrılmaktadır.

Kuzey Kore'nin milli imkânı, milli gücünü doğrudan etkilemektedir. Milli gücü etkileyen milli imkân ve buna bağlı kabiliyetler, olası saldırılara karşı kullanılması ve seferber edilmesi açısından önemlidir. Nükleer silah ise, Kuzey Kore'de hem askeri bir araç, hem tek başına bir güç unsuru (nükleer güç), hem de diplomasi aracı olarak kullanılmaktadır.

Çalışmanın bu bölümünde, Kuzey Kore'nin milli güç unsurları; Coğrafya, Bilim ve Teknoloji, Demografi, Siyasi Öğe, İstihbarat, Ekonomi ve Askeri Durum başlıkları altında incelenecektir.

¹⁹⁸ Barış Adıbelli, "*Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti: Devlet, İdeoloji ve Dış Politika*", IQ Yayınları, İstanbul, 2016, s. 321-322.

2.3.1. Coğrafi Unsur

Harita.2. Kuzey Kore¹⁹⁹

Başkenti Pyonyang olan Kuzey Kore, 122,760 km²'lik yüz ölçümüne sahiptir. Ülke, güneyinde 99.720 km²'lik yüz ölçümü ile Güney Kore, kuzeyinde komünist sistemle yönetilen 9.6 milyon km²'lik yüz ölçümü ile Çin Halk Cumhuriyeti, doğusunda 377.899 km²'lik yüz ölçümüne sahip Japonya, kuzey doğusunda (Undok, Sonbok bölgeleri) 17.075,000 km² yüz ölçümüne sahip Rusya ile komşudur.²⁰⁰ Kuzey Kore'nin, Çin ve Rusya ile sınırı olmasının önemli bir faktörü de bu devletlerin küresel ölçekte büyük güçlerin olmasıdır.²⁰¹

Kuzey Kore'nin coğrafi önemini arttıran faktör, Japonya ile arasında olan Doğu Denizi ve Çin ile arasındaki Sarı Deniz (yellow sea)'dir. Kuzey Kore'nin askeri sınırlar çerçevesinde, 50 millik sivilere kapalı münhasır bölgesi vardır. İklim olarak ılımandır, yazları dâhil olmak üzere sürekli yağışlı bir hava mevcuttur, kışları ise soğuk geçmektedir. Bu sebeple de tarımsal ürün düşüktür.²⁰²

Kuzey Kore'de, kuraklık sıklıkla karşılaşılan bir durum olsa da ilkbahar aylarında sel baskınları, sonbaharda ise tayfunlar sık görülen doğal afetlerdir. Aynı zamanda içme suyundaki kirlilikten dolayı, temiz su kaynağı yetersizdir. Bu sebeple oluşan salgın hastalıklar Kuzey Kore'nin çevresel sorunudur.²⁰³ Yeraltı kaynakları açısından kömür ve zengin minerallere sahiptir.²⁰⁴ Kömür, kurşun, tungsten, çinko, grafit, manyezit, demir cevheri, bakır, altın, piritler, silis, tuz, fluorspar ve hidroenerji

¹⁹⁹ Coğrafyaharita, "Dünya Siyasi Haritası" http://cografyaharita.com/haritalarim/3q_dunya_siyasi_haritasi3.png Erişim Tarihi: 29.01.2019

²⁰⁰ TC. Dış İşleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.tr/dis-politika-genel.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 21.06.2017).

²⁰¹ Selçuk Çolakoğlu, "Uluslararası İlişkilerde Kuzey Doğu Asya" USAK Yayınları, Ankara, 2009, s. 10.

²⁰² Central Intelligence Agency, "North Korea" <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kn.html> (Erişim Tarihi: 18.06.2017).

²⁰³ Central Intelligence Agency, "North Korea" <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kn.html> (Erişim Tarihi: 18.06.2017).

²⁰⁴ MFA, "Kuzey Kore Ekonomisi" <http://www.mfa.gov.tr/kuzey-kore-ekonomisi.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 18.06.2017).

maden kaynaklarıdır.²⁰⁵ 1 milyon magnetite halinde olmak üzere, 3.3 milyon ton demir, 11 milyon ton da kömür rezervi bulunmaktadır.²⁰⁶ Kuzey Kore literatürlerde, Kuzey Doğu Asya olarak yer almaktadır.²⁰⁷

Kore Yarımadası'nın %70'i dağlıktır. Bu oranın büyük bir kısmı Kuzey Kore'de yer almaktadır. Sadece düzlük alanlar, yerleşime ve tarım alanlarına elverişlidir. Su kaynakları açısından ise zengin bir coğrafyadır.²⁰⁸

Kuzey Kore coğrafyasının önemine değinilirken, ortak tarihsel geçmişe sahip oldukları Güney Kore coğrafyası da göz ardı edilmemelidir. Güney Kore, Japonya ile uzun süren coğrafik sorun yaşamaktadır. Dokdo/Takeshima Adası (Liancourt Kayalıkları) olarak adlandırılan adacıklar konusu üzerine, Japonya ve Güney Kore sürekli itilafa düşmektedir. Güney Kore ve Japonya arasında gerçekleşen ada krizlerine, "düşman kardeş" olarak Kuzey Kore de dâhil olarak, Güney Kore'yi desteklemektedir.²⁰⁹

Kuzey Kore Seul'un 56 km kuzeyinde, Panmuncom köyü yer almaktadır. Bu köy, Kore Savaşı sonrasında, Kore Silah Bırakma Anlaşması'nın 27.07.1953 tarihinde imzalandığı bölgedir. Panmuncom köyü, Birleşmiş Milletler Komutanlığı ile Kuzey Kore askerlerinin denetimindeki ortak güvenlik bölgesidir. Kuzey Kore ve Güney Kore'nin birbirlerinin sınırlarına yakın mesafede, cephanelikleri yer almaktadır.²¹⁰

Kuzey Kore, 17 km kara sınırı bulunan Rusya ile Çin arasında köprü görevi görmektedir. Bu sebeple Kuzey Kore ideolojik, ticari ve askeri açıdan önemli bir üstür. ABD'nin Asya Pasifik stratejisi için, Kuzey Kore coğrafyası önemli bir faktördür.²¹¹ Aynı zamanda Kuzey Kore, coğrafik konumu gereği Çin için Japonya'ya karşı bir tampon bölge oluşturmaktadır. Tayvan'ın bağımsızlığına karşı da Kuzey Kore karakol görevini üstlenmektedir. Çin'in Doğu Asya bölgesinde, 1400 km sınır hattı olan Kuzey Kore dışında bir müttefiki bulunmamaktadır.²¹²

²⁰⁵ Central Intelligence Agency, a.g.e.

²⁰⁶ Çolakoğlu, a.g.e., Sf.199. Güney Kore'nin yer altı kaynakları açısından oldukça zayıftır. Mevcut madenlerin %60'ını kömür, demir, grafit, altın, gümüş, volfram, kurşun ve çinko oluşturmaktadır. Bknz: Çolakoğlu, a.g.e., s. 199.

²⁰⁷ Selçuk Çolakoğlu, a.g.e. s. 197, Kuzey Doğu Asya Devletleri: Çin, Japonya, Moğolistan, Kuzey Kore, Güney Kore, Tayvan. Robert Stewart, *"Ingersoll and Derrick Frazier: Regional Powers and Security Orders"*, A Theoretical Framework, Routledge, London, 2012, s. 45.

²⁰⁸ Çolakoğlu, a.g.e., s. 198.

²⁰⁹ Kur, a.g.e., s. 27.

²¹⁰ Kore Gerçeği, a.g.e., s. 140-187.

²¹¹ Gökhan Binzet, "ABD'nin Kuzey Kore'ye Müdahalesinin Etkileri" Yayın Tarihi: 14.04.2017, <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/kuzey-kore/2017/04/14/8608/abd-nin-kuzey-koreye-mudahalesinin-olasi-etkileri> (Erişim Tarihi: 19.06.2017).

²¹² Umit Alperen, "Çin'in Kuzey Kore İkilemi" Yayın Tarihi: 15.04.2013, <http://www.bilgesam.org/incele/122/-cin%E2%80%99in-kuzey-kore-ikilemi/#.WUfnSGjyhqM> (Erişim Tarihi: 19.06.2017).

Kuzey Kore jeopolitik konumu gereği, Rusya ve Çin'deki hem ekonomik hem de siyasal değişimi etkilemektedir. Özellikle Güney Kore'deki dinamik rekabet durumu, Kuzey Kore'yi durağanlık içinde bırakmaya izin vermemektedir. Selçuk Çolakoğlu'na göre Kuzey Kore'nin, sınırlı olarak ülke sermayesini yabancılara açacağını, kıyı bölgelerinde serbest ekonomik bölgeler kurarak, ülkenin ucuz işgücünü ve ticareti canlandırmak için kullanmaya çalışacağını belirtmektedir.²¹³

Nicholas Spykman tarafından kullanılan *Jeopolitik Denklem*, daha sonrasında Saul Cohen tarafından geliştirilen bir terimdir. Cohen, yüksek gerilimli çatışma riski olan bölgelerde süper güçlerin herhangi birisinin, bu hassas jeopolitik hatlara karşı kalıcı bir hamle gerçekleştirmesine Rimland tanımlaması olarak belirtmektedir. Bu çerçevede, kalıcı hamleler bir denge teşkil etmektedir. Ancak Spykman'ın *Rimland* tanımı içerisinde bulunan Kore bunalımı, jeopolitik rasyonaliteye dayalıdır ve bu dengenin tehdit edilmesi sonucunda yaşanmıştır. Çünkü Spykman'a göre Çin ve Kore, kenar kuşak için stratejik öneme sahiptir. Bu stratejik önemin temel argümanı ise "deniz memleketleri" olarak tarif edilmiştir. Çin ve Kore'nin okyanus kıyı şeritlerine sahip olmaları yüzünden önemleri ortaya çıkmıştır.²¹⁴

Meinig, "Avrasya Rimland" tanımlamasına işlevsel kültür açısından vurgu yapmaktadır ve bu tanımlama kapsamında Çin, Moğolistan, Vietnam, Bangladeş, Afganistan, Rusya, Doğu Avrupa, Baltık ülkeleri ve Kuzey Kore yer almaktadır. Meinig, bu bölgeleri Heartland'e (Karasal Güç Blok'una) yönelimi olan bölgeler olarak değerlendirmektedir.²¹⁵

Uluslararası sistemde 20. Yüzyılda Kuzey Kore ve Güney Kore, iki farklı ideolojik ve toplumsal düzenin çatışma durumu; kapitalizm ve sosyalizmin reklamını yapan iki devlettir.²¹⁶

2.3.2. Bilim ve Teknoloji Unsuru

Kuzey Kore'nin güç unsurunu etkileyen önemli bir faktörler arasında, teknolojik gelişmeler yer almaktadır. Ancak teknolojik gelişmelerin dâhilinde eğitim, ekonomik, siyaset ve istihbarat gibi unsurların geliştirilmesinde *Juche Felsefesi'nin* önemi büyüktür.

²¹³ Çolakoğlu, a.g.e., s. 215.

²¹⁴ Mackinder'in dünya tanımlaması: "Asya, Avrupa ve Afrika kıtaları bütünü Dünya Adasını oluşturur. Amerika, Avustralya, Antartika ise Dünya Adasının uydularıdır. Dünya adası içerisinde kalan Sibirya ve Doğu Avrupa ise "Heartland (Kapgah)"ını oluşturur. Heartland'ın çevresi Balkanlar'dan Çin'e kadar uzanan saha ise "İç ve Kenar Hilal" ya da "RİMLAND" kuşağıdır, Amerika-Afrika-Avustralya-Japonya hattı Dış Kenar Hilal olarak kabul edilmiştir. Mackinder: Doğu Avrupa'yı yöneten Stratejik Merkez Alanı (Heartland) yönetir; Heartland'ı yöneten Dünya Adası Avrasya'yı yönetir, Dünya Adasını yöneten dünya'yı yönetir. Spykman ise Rimland'ı Türkiye-Irak-İran-Pakistan-Afganistan-Hindistan-Çin-Doğu Sibirya ve Kore olarak tanımlamıştır." Karabulut, a.g.e. s. 57-58-64-128.

²¹⁵ Ali Hasanov, "*Jeopolitik*", Babil Kültür Yayınları, İstanbul, 2012, s. 108.

²¹⁶ Hasanov, a.g.e., s. 374.

Kuzey Kore'nin Juche Felsefesi temelinde kurulması, siyasi ve devlet mekanizması üzerinde gerçekleşse de, bu ancak topluma Juche Felsefesi'ni kabul ettirerek gerçekleşebilir. Topluma Juche Felsefesi'nin kabul ettirilmesi ise, bu felsefe üzerinden inşa edilecek sosyo-politik faaliyetler ile gerçekleşmiştir. Örneğin, Kuzey Kore Hükümeti takvim bağlamında Juche yılını kabul etmiştir. Takvim, Kim İl Sung'un doğduğu gün olan 15.04.1912 tarihinden başlar. Bu takvim, 1997 tarihinde yürürlüğe girmiştir.²¹⁷ Juche Felsefesi'nin prensipleri ise, ekonomide kendi kendine yeterlilik, siyasette tam bağımsızlık ve ulusal savunmada kendini koruyabilirliktir.²¹⁸

Kuzey Kore'nin uluslararası sisteme kapalı olmasının önemli sebepleri arasında Juche Felsefesi bulunmaktadır. Juche Felsefesi, "*Kendi kendine güven*" sloganıyla, Kore toplumunun devrimci ruh ile toplumsal inşasını başarabileceğini ve bu sayede emperyalizme karşı durabileceğini savunmaktadır. Juche Felsefesi, uluslararası sistemde kapalı bir devlet olmanın felsefi altyapısını oluşturmuş olsa da uluslararası ilişkilere saygı, tam eşitlik, her toplumun kendi kaderini tayin etme hakkına saygı, eşitlik ve egemenliğe müdahale etmeme ilkelerini kapsamaktadır.²¹⁹

Juche Felsefesi'ne göre Kuzey Kore toplum inşası, toplumun devrimci ruhu ile birlikte başarılabilir. Kuzey Kore halkı bu başarıya ulaşabilmek için Juche Felsefesi'ne sadık kalmalı ve bu doğrultuda milli kaynaklarını kullanması gerekmektedir. Aynı zamanda devrime de sadık olunmalıdır. Kuzey Kore'nin babası olarak kabul edilen Kim İl Sung, aynı zamanda Kore devrimci hareketinin babası olarak da kabul edilmektedir. Bu doğrultuda toplum, devrime ve devrimin babasına tam manası ile biat etmektedir. Aynı zamanda toplum tarafından benimsenen Juche Felsefesi, sadakati vurgulayarak Kim İl Sung'un ve sonrasındaki iktidarların da bir güvencesi haline gelmektedir.

Milli Güç unsurları arasında önemli bir yere sahip olan teknolojik ve bilimsel gelişmeler, devletlerin savunma, ekonomi, kültür ve sosyal yaşam açısından geniş yelpazelerde etkisini göstermektedir. Bilim ve teknolojinin en önemli yapısı arasında yer alan bilgisayar ve teknoloji, devletler için önemli bir araçtır. Her yıl hızla gelişen bu teknolojik faktöre devletler, milyarlarca dolar yatırım yapmaktadır. 2017 yılı verilerine göre, Asya'da internet ve bilgisayar kullanım oranları bu doğrultuda Tablo. 4'de yer almaktadır.

²¹⁷ "*Kim Jong IL Biography*", Foreign Languages Publishing House, Korea, 2005, s. 52-53-54-283

²¹⁸ Global Security, "Juche", <http://www.globalsecurity.org/military/world/dprk/juche.htm> (Erişim Tarihi: 04.07.2017).

²¹⁹ Grace Lee, "The Political Philosophy of Juche" *Stanford Journal of East Asian Affairs*, Cilt.3, Sayı.1, 2003, s. 106-107-108.

Tablo 3. Asya Kıtasında İnternet ve Bilgisayar Kullanım Oranları (Mart 2017)²²⁰

ASYA ÜLKESİ	NÜFUS	İNTERNET KULLANICI SAYISI 2000 YILI	İNTERNET KULLANICI SAYISI 2017 YILI	Sosyal Paylaşım Siteleri Platformları /
Çin Halk Cumhuriyeti	1,388,232,693	22,500,000	731,434,547	1,800,000
Hindistan	1,342,512,706	5,000,000	462,124,989	157,000,000
Endonezya	263,510,146	2,000,000	132,700,000	88,000,000
Bangladeş	164,827,718	100,000	66,965,000	21,000,000
Japonya	126,045,211	47,080,000	118,453,595	26,000,000
Güney Kore	50,704,971	19,040,000	45,314,248	17,000,000
Afganistan	34,169,169	1,000	4,005,414	2,600,000
Kuzey Kore	25,405,296	0	14,000	14,000

Kuzey Kore’de 2017 yılı itibari ile 14 bin kişinin internet kullanmasına müteakip, 14 bin kişinin internet sosyal paylaşım hesabı bulunmaktadır. Kim Jong-un yönetime gelmesi ile birlikte kapalı bir sistemde yönetilen Kuzey Kore, güncel teknolojiye önem vermeye başlamıştır. İletişim ve haberleşme alanında ise Kuzey Kore’de sadece 1 milyon cep telefonu kullanılmaktadır. Uzun süredir cep telefonu kullanımının yasak olduğu Kuzey Kore’de, 2008 yılından sonra cep telefonu kullanımına izin verilmiş ve bu izin sadece ülke içi aramalar ile sınırlandırılmıştır.²²¹

Kuzey Kore açısından bilimsel gelişme, popüler kültüre karşı sosyalizmi göstermek ve anlaşılabilirliğini arttırmak için bir araçtır. Bununla beraber Kuzey Kore’de teknolojiye ve bilimde kazanılacak ivme; insanların çalışma koşullarını iyileştireceği, üretimi arttıracak ve kültürlü yaşamı sürdürmesi gerektiği için önemli görülmektedir. Kuzey Kore’ye göre kapitalist toplumların gerçekleştirdiği bilimsel ve teknolojik gelişmeler, kapitalist toplumların kazançlarını arttırdığı gibi emekçi insanların daha fazla sömürülmesine sebep olmaktadır. Bu doğrultuda, teknoloji ile kar elde etme bütünüleşmektedir. Pak Sang Chol, Kuzey Kore Kim İl Sung Üniversitesi Sosyal Araştırmalar Dergisi’nde yayınlamış olduğu “Teknik Yenilenmenin Temel İçeriği” konulu makalesinde, kapitalist ülkelerin teknik yenilenmesinin asıl karakteristiğinin pazar odaklı olduğunu ve piyasada kar amacı üzerine yoğunlaştığını belirtmektedir. Kuzey Kore, teknolojik gelişmenin iktisadi önem arz ettiği gibi toplumu da doğrudan etkilediğini savunmaktadır.²²²

Kuzey Kore uluslararası sistemdeki teknolojik gelişmelere adapte olma çalışmalarında bulunmaktadır. ABD’nin Apple marka Ipad elektronik tabletine karşı

²²⁰ Internet world stats, “Internet Usage in Asia”, <http://www.internetworldstats.com/stats3.htm#asia> (Erişim Tarihi: 23.06.2017).

²²¹ Milliyet, “Kuzey Kore liderinin telefonu tartışma yarattı” Yayın Tarihi: 05.02.2013, <http://www.milliyet.com.tr/kuzey-kore-liderinin-telefonu-tartisma-yaratti/dunya/dunyadetay/05.02.2013/1664884/default.htm> (Erişim Tarihi: 23.06.2017).

²²² Pak sang Chol, “The Essential Content of the Technical Renovation” *Kim İl Sung University*, Number.2, 2014, s. 81-82-83-84-85.

Kuzey Kore'de Ryonghung İpad ismiyle tablet üretilmektedir. Apple şirketi "İpad" isminden dolayı, Kuzey Kore'ye patent hakkı için dava açmaya çalışsa da Kuzey Kore'nin dünyaya kapalı olması sebebiyle hukuki hakkını savunamamaktadır.²²³

Kuzey Kore teknolojisi global ölçekte her ne kadar gelişmişlik göstermemiş olsa da, Eylül 2008 tarihinde Güney Kore tarafından Kuzey Kore'ye bilişim sistemlerine sızma ve gizli bilgilerin çalındığına dair bir suçlama gerçekleşmiştir. 4.07.2009 tarihinde ise ABD ve Güney Kore'ye, Kuzey Kore kaynaklı siber saldırılar olmuştur.²²⁴

Kuzey Kore'de bilimsel araştırma çalışmalarının, halkın refahını geliştirmek için sosyalist bir yapım içerisinde katkıda bulunduğu kabul edilmektedir. Ulusal Bilim Akademisi, Sosyal Bilimler Akademisi, Tarım Bilimleri Akademisi, Eğitim Bilimleri Akademisi ve Tıp Bilimleri Akademisi gibi kurumlar Kuzey Kore'de yer almaktadır. Juche Felsefesi odağında, endüstriyel gelişmenin modern bir biçimde geliştirildiği Pyongyang yönetimi tarafından açıklanmaktadır. Bu çalışmaların tamamı yerel hammadde ve kaynaklar ile sağlanmaktadır.²²⁵

Sosyalizmin başarısının artması veya global ölçekte başarısızlıklarının nedeni, Kuzey Kore'de ayrıca bilimsel olarak incelenen bir konudur.²²⁶ Kuzey Kore'nin bilimsel çalışmaları salt bilimden ziyade, sosyo-politik mesele ve sınıf çıkarları üzerine gerçekleşmektedir. Bilimsel çalışmalar, Kuzey Kore toplumunda refahı arttırmaya yönelik bir dizi girişimdir. Pyongyang yönetiminde, bu çalışmalarla diğer toplumlara da sosyalizmin gerçek barışçıl yönünü göstereceği inancı vardır.²²⁷

Pyongyang hükümeti, son 40 yıl içerisinde özellikle elektronik teknoloji üzerine geliştiğini açıklamaktadır. Elektronik endüstrisinde başarı sağlaması, Kuzey Kore'nin gurur kaynağı haline gelmektedir. Yeni teknolojik yatırımların ise özellikle inşaat alanında gerçekleşeceği belirtilmektedir. Ancak bu gelişmeler ne kadar Kuzey Kore için bir başarı sağlamış olsa da, bir yandan bilimsel çalışmaların yavaş ilerlediği de kabul edilmektedir. Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti, önümüzdeki 10 yıl içerisinde enerji alanında atılım yapacağını ve teknolojisini geliştireceğini planlamaktadır.²²⁸

²²³ NTV, "Kuzey Kore Apple'a rakip oldu" Yayın Tarihi:31.05.2017, http://www.ntv.com.tr/galeri/teknoloji/kuzey-kore-applearakip-oldu,bqMjrTiv5EmIdzM1WGXH-g/HPriNR_780OlwscJmFlyYQ Erişim Tarihi: 23.06.2017.

²²⁴ Mustafa Ünver ve Cafer Canbay, "Ulusal ve Uluslararası Boyutlarıyla Siber Güvenlik", *Elektirik Mühendisliği Dergisi*, 2010, s. 99.

²²⁵ Democratic People's Republic of Korea, "Science" <http://www.korea-dpr.com/science.html> (Erişim Tarihi: 23.06.2017).

²²⁶ Democratic People's Republic of Korea, "*Korean Friendship Association*" Yayın Tarihi: 2003, www.korea-dpr.com, (Erişim Tarihi: 23.06.2017), s. 3-4-5.

²²⁷ Democratic People's Republic of Korea, s. 32-33.

²²⁸ Party of Korea, "*On The Further Development Of Science And Technology*", North Korea, 1985, s. 1

Kuzey Kore'nin bilimsel gelişmesinin önündeki en büyük engel ise, yakıt ve enerji sorunudur. Bu temel enerji kaynaklarının yetersizliği, modern keşif malzemelerinin geliştirilmesine engel oluşturmaktadır. Ancak kömür cevherinin çıkarılması ve işlenmesi, aynı zamanda madencilik alanındaki diğer cevher işleme yöntemlerinde verim ve başarı sağlamaktadır. Kuzey Kore'nin hem toplumsal hem de ülke açısından en önemli sorununu, termik santral sisteminin yetersizliği oluşturmaktadır.²²⁹ Bu sebeple Temmuz – Kasım 2015 tarihinden itibaren “Elektrik Otomasyon Atölyesi, Elektrikli Tamir Atölyesi, Sıcak Döndürme Atölyesi, Demir Atölyesi” kurulmuştur. Ayrıca Devlet Bilim ve Teknoloji Komisyonu ve Metal Sanayi Bakanlığı, Devlet Bilim Akademisi, Kim Chaek Teknoloji Üniversitesi, Chongjin Madencilik ve Metalurji Üniversitesi, 23.02.2016 tarihi ile birlikte Kim Chaek Demir ve Çelik Kompleksi kurulmuştur.²³⁰

Kuzey Kore'nin ulusal ekonomisini doğrudan etkileyen diğer bir teknolojik ihtiyaç ise, makine aletleri, hidrolik cihazlar ve ölçme aletleri, damga tanıtları dövme ve presleme ile kaynak yapma aletleridir. Otomasyon mühendisliği, Kuzey Kore'nin teknolojik çalışmalarının en önemli ihtiyaçları arasındadır.²³¹ Kuzey Kore'nin, endüstriyel gelişmeye yönelik bilimsel araştırmaları sonucunda, ülkede makine üretimine geçişin önemli olduğu ve bu sayede artık malzemelerin de niteliklerinin artacağı belirtilmektedir. Bu doğrultuda, Kuzey Kore'nin teknolojik ilerleyişinin odak noktasını biyoloji endüstrisi, yeni enerji endüstrisi ve stratejik sanayi sektörleri oluşturmaktadır.²³²

Çağın teknolojisine ivme kazandıran nano yapıları teknolojik gelişmeler, Kuzey Kore'nin de ilgisini çekmektedir. Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti Kim İl Sung Üniversitesi'nde akademisyen olan Choe Hyon Chol ve Kim Nam Hyok, Kuzey Kore'de nano teknolojiler üzerine çalışmada bulunmaktadır. Bu doğrultuda, “Nano Yapılarda Elektron Saha Emisyonunun Birinci İlkelerinin Çalışması” Kim İl Sung Üniversitesi'nde makale çalışması ile incelenmiştir. Ancak çalışmadaki dikkat çekici husus, ilk paragrafında Kim İl Sung'a atıf ile başlanmasıdır:

“Büyük lider Yoldaş Kim İl Sung söyledi.

“Yeni bilim alanları açmak için uzun vadeli araştırma yapılmalıdır. Ve bilim ve teknolojiye son gelişmeleri ulusal çapta tanıtılmalıdır...”²³³

²²⁹ Party of Korea, a.g.e., s. 3

²³⁰ Satellite Imagery, “Kim Chaek Iron and Steel Complex: Down but Not Out” Yayın Tarihi: 20.06.2016, <http://www.38north.org/2016/06/kimchaek062016/> (Erişim Tarihi: 24.06.2017).

²³¹ Party of Korea, a.g.e. s. 3

²³² Kang Chun Sik, “Development of Information Industry and Environmental Problems”, **Journal of Kim Il Sung University Social Science**, Sayı.2, 2014, s. 59-60-61.

²³³ Choe Hyon Chol ve Kim Nam Hyok, “First-Principles Study of Electron Field Emission from Nanostructures”, **Journal of Kim Il Sung University**, Cilt.4, Sayı.1, 2015, s. 43.

Kuzey Kore'nin bilimsel araştırma yöntemleri, çağın teknolojik gelişmelerine uygun olarak birincil öncelikleridir. Juche Felsefesi gereğince, Bilimsel Araştırmaları'nı gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Ayrıca prensip gereği, Kim İl Sung'a atıf yapılmadan, bilimsel çalışmalar ve yayınlar yayımlanmamaktadır.

2.3.3. Psiko-Sosyal ve Kültürel Unsur (Demografi)

Kuzey Kore hükümeti, 1953 yılında 7 buçuk milyon, 1990 yılında ise 23 milyon nüfusa sahip olmuştur. Bu dönemde nüfusun %60'ı ülkenin batısında yoğunlaşmıştır.²³⁴ Kuzey Kore nüfusu 2014 yılı sonrasında yaklaşık 25.16 milyon kişidir.²³⁵ Homojen bir nüfus yapısına sahip olan Kuzey Kore vatandaşlarının küçük bir topluluğunda, Çin ve Japonlar yer almıştır. İnanç olarak Budist ve Konfüçyüs; Hristiyan ve Cennet şeklinde dinler (Syncretik Chondogyo) mevcuttur.²³⁶ Japonya'nın Kore'yi işgal etmesi ile Japon nüfusunun belli bir bölümü Kore Yarımadasında yer almıştır. Kore Savaşı ile de Kore'de yaşayan Japonların yurt dışına çıkışı diplomatik bir sorun oluşturmuştur. Kore'nin 1950'de Kuzey-Güney bölünmesinden sonra, ilk olarak Kuzey Kore'de yaşayan 10 ile 15 Japon kadına Japonya'yı ziyaret etme hakkı verilmiştir. Kuzey Koreliler ile evli olan Japon kadınların Japonya'yı ziyareti, Kasım 1997 ve Ocak 1998 tarihleri arasında gerçekleşmiştir. Bu nüfus hareketinin en önemli sonucu ise Japonya ile Kuzey Kore arasındaki ilişkilerin normalleşmesindeki ilk adım olmasıdır.²³⁷

Tablo 4. Kuzey Kore Nüfus Dağılım Ortalaması (2016)²³⁸

Yaş	Oran	Erkek	Kız
0-14	20.97%	2,678,638	2,588,744
15-24	15.88%	2,009,360	1,977,942
25-54	44.22%	5,567,682	5,537,077
55-64	9.19%	1,090,739	1,218,406
65+	9.74%	840,003	1,606,720

Tablo. 4'de görüleceği üzere en yüksek yaş ortalaması 25-54 yaş iken, 2016 yılı verilerinde % 0.53'lük nüfus artış oranı mevcuttur. Doğum oranlarında ise 1000

²³⁴ Çolakoğlu, a.g.e., s. 25.

²³⁵ 1991-2000 yılları arasında 20 milyon ve 22 milyon kişi arası; 2001-2010 yılları arasında 22 milyon ve 24 milyon kişi, 2011 – 2018 yılları arasında 24 milyon ve 25 milyon kişi. Worldpopulationreview, "North Korea" <http://worldpopulationreview.com/countries/north-korea-population/> Erişim Tarihi: 15.09.2018, MFA, "Kuzey Kore" <http://www.mfa.gov.tr/kuzey-kore-kunyesi.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 25.06.2017).

²³⁶ Centreal Intelligence Agency, "North Korea People and Society" <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kn.html> (Erişim Tarihi: 25.06.2017).

²³⁷ Tsuneo Akaha, "*Japan's RResponse to Changing U.S-Korea Relations*" Lynne Rienner Publishers, London, 1998, s. 246.

²³⁸ CIA, "North Korea" <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kn.html> (Erişim Tarihi: 24.06.2017).

kişide 14.6 doğum oranı mevcuttur. Ölüm ise 1000 kişide 9.3'tür. Nüfusun dağılımı, düzlük ve dağlık ovalarda yoğunlaşmaktadır. En az nüfus, Çin'e yakın sınır bölgelerindedir. En kalabalık nüfus, başkent Pyongyang ve çevresindedir; 2015 yılı verilerinde toplam nüfusun %60,9'unu oluşturmaktadır. Pyongyang'ta nüfus oranı 2.863 milyon kişidir (2015). Anne ölüm hızları, 100 binde 82'dir. Bebek ölüm hızı ise, toplamda 1.000 kişide 22.9 ölüm mevcuttur. Kuzey Kore'de konuşulan dil Korece'dir.²³⁹

Özel mülkiyet Kuzey Kore'de mevcut olmadığından, bütün mülkler devlete aittir. Pyongyang yönetimi, anaokullarından üniversite öğrencilerine kadar ücretsiz eğitim imkânı sağlamaktadır. Ayrıca 11 yıllık zorunlu ücretsiz eğitim sunulmaktadır. Üniversite öğrencileri devletten burs desteği almaktadır.²⁴⁰

Kolektif toplum bilincine sahip olunan Kuzey Kore'de, Sosyalist Anayasa ile haklar ve özgürlükler güvence altına alınmıştır. 17 yaşına giren tüm vatandaşlar cinsiyet, ırk, meslek, ikamet süresi, mülkiyet durumu, eğitim, parti üyeliği, siyasi görüş ve din ayırt edilmeksizin seçme ve seçilme hakkına sahiptir. Ayrıca konuşma özgürlüğü, basın, toplantı, gösteri ve dernek, dini inanç özgürlüğü, şikâyet ve dilekçe sunma hakları vardır. Kuzey Kore'de iktidarın ustası olarak tanımlanan işçiler, köylüler ve diğer çalışan insanlar devlet yönetimine katılırlar. Halk, siyasal partilerde ve kamu kurumlarında, sosyo-politik etkinliklere serbestçe katılmaktadır. Çalışanların çalışma ve dinlenme hakkı, eğitim hakkı ve ücretsiz tıbbi bakım hakkı, bilimsel, edebi ve sanatsal araştırmalar özgürlüğü vardır. Kadınlara ve erkeklere eşit sosyal statü ve haklar tanınmaktadır. Devlet, annelere ve çocuklara özel imtiyaz tanır. Evlilik ve aile Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti tarafından korunmaktadır. Çalışan insanlara, hane dokunulmazlığı ve yazışma gizliliği garanti edilmektedir. Sosyalist sistemin sağlamaştırılması ve geliştirilmesi ile vatandaşların haklarının ve özgürlüklerinin arttığı Kuzey Kore hükümeti tarafından belirtilmektedir.²⁴¹

Eğitimde okuma yazma %90'nın üzerindedir. Çocuklar, bir yıl anaokulu, dört yıl ilkokul, altı yıl ortaöğrenimden sonra üniversite eğitimine alınır.²⁴² Kuzey Kore'nin ulusal sağlık hizmeti ve sigortası vardır. Hastaneler ücretsizdir. Her 700 nüfus için 1 doktor mevcuttur. 350 kişide 1 hastane yatağı vardır. GSYİH'nın %2.5 oranı sağlığa ayrılmaktadır.²⁴³

²³⁹ Centreal Intelligence Agency, "North Korea People and Society" a.g.e.

²⁴⁰ Democratic people's Republic Of Korea, "Socio-Economic System" <http://www.korea-dpr.com/economic.html> (Erişim Tarihi: 24.06.2017).

²⁴¹ Democratic people's Republic Of Korea, "Fundamental Rights of Citizens" <http://www.korea-dpr.com/citizen.html> (Erişim Tarihi: 24.06.2017).

²⁴² Federal Research Division, "**Country Profile: North Korea**", Library of Congress – Federal Research Division, 2007, s. 8.

²⁴³ Federal Research Division, a.g.e., s. 9.

Kore Savaşı sonrasında Kuzey Kore için, nüfus mübadele sorunu ortaya çıkmıştır. Kore Savaşı sırasında, birbirinden ayrı düşmüş yaklaşık 100 bin aile parçalanmıştır. Bu ailelerin bir kısmı Kuzey Kore’de, diğer bir kısmı ise Güney Kore’de kalmıştır. Bu durum Güney ve Kuzey Kore’nin müzakerelerinde görüşülmüş ancak net bir çözüme kavuşamamıştır.²⁴⁴

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu 2013 raporuna göre, Kuzey Kore’de insanlara yönelik bir dizi uluslararası hukuka uygun olmayan kaygı verici durum özetlenmiştir. Ayrıca çocuk işçiler gibi bir dizi sorun da uluslararası raporlarda yer almıştır. Raporda:

“(A) İşkence ve diğer zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya ceza, kamusal infazlar, yargısız ve keyfi gözaltı, adil yargısız süreç ve hukukun üstünlüğü bulunmaması, siyasi nedenlerle ölüm cezası verilmesi, çok sayıda varlığın varlığı, hapisane kampları ve zorunlu emek yoğun kullanımı;

(B) Yurtdışına geri gönderilen, Demokratik Halk Cumhuriyeti’nde bulunan vatandaşlara yapılan yaptırımlar; ayrılmalara hapse, işkenceye, insanlık dışı veya onur kırıcı muameleye veya ölüm cezasına neden olacak ihanet gibi muamele edilmesi;

(C) Düşünce, vicdan, din, düşünce ve ifade özgürlüğü, barışçıl toplanma ve örgütlenme özgürlüğü ve herkesin bilgilere erişimi konusunda yaygın ve şiddetli kısıtlamalar ve ülke içinde özgürce dolaşmak isteyen her kişiye uygulanan sınırlamalar ve yurt dışına seyahat etmek;

(D) Kadınların insan haklarına ve temel özgürlüklerine, özellikle fahişelik veya zorla evlilikten kadın kaçakçılığına, enjeksiyon veya doğum eylemine neden olan doğum eylemleri de dâhil olmak üzere etnik nedenlerle zorla kürtaj yapılmasına ve geri gönderilen annelerin çocuklarının bebekken ihlal edilmesine devam edilmesi, polis gözaltı merkezlerinde ve işgücü eğitim kamplarında dâhil olmak üzere...” İbaresini yer almıştır.²⁴⁵

Kuzey Kore’de yer alan insani kaygının diğer bir önemli durumu ise, beslenme yetersizliğidir.²⁴⁶ David Hawk tarafından 2003 yılında yazılan “Gizli Gulag: Kuzey Kore Cezaevi Kampları” konulu rapor, İnsan Hakları Komitesi tarafından incelemeye alınmıştır. İnceleme sonucunda, Kuzey Kore’de sistemli bir şekilde

²⁴⁴ Çolakoğlu, a.g.e., s. 32.

²⁴⁵ United Nations Human Rights Commission, “**Situation of human rights in the Democratic People’s Republic of Korea**” Human Rights Resolution, 2015/2011, s. 2.

²⁴⁶ MFA, “Türkiye-Kuzey Kore Siyasi İlişkileri” <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-kuzey-kore-siyasi-iliskileri.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 28.06.2017).

şiddet uygulandığı belirtilmiştir. Bu sistematik şiddet ve eylem hareketi Kuzey Kore’de bir dizi göçmen sorununa sebep olmuştur. Kuzey Kore’de, muhalif olmak, Kim İl Sung’a ve idareye karşı olmak gibi suçlardan pek çok Kuzey Koreli cezaevindedir. Kore halkı 15. Yüzyıla kadar kendi yazılarını Çince karakter kullanarak gerçekleştirmiştir. Ancak dil olarak Korece konuşulmuştur. Japon istilaları sonucunda artan milliyetçilik ile birlikte dildeki ve yazıdaki yozlaşma tehlikesine karşı, Kore halkı diline daha çok sahip çıkmıştır. Kuzey Kore’nin bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte Korece harfler (*Chosun Muncha*) Çince den tamamen arındırılmıştır.²⁴⁷

Kuzey Kore’de Budist, Chondogyo, Protestan Hristiyan, Katolik ve Ortodoks cemaatler bulunur ve ibadet yerleri Pyongyang’dadır. Ancak Budist tapınaklar Kore Savaşı sonrasında beri sadece kültürel ve tarihi bir kalıntı olarak kullanılmaktadır. Çin’in etkisi ile Konfüçyüs’çülük felsefi yaklaşımı Kuzey Kore’de yer almaktadır. Japonya’da din, ticaret ve siyasetin birbirine karışması ile birlikte Hristiyanlığın Asya’da yayılması, Kuzey Kore için bir tehdit oluşturmaktaydı. Ayrıca toplumun daha katı bir hale getirmesi ve açık bir inanç sistemi içinde olmayışı sebebiyle Budizm, Kuzey Kore devlet dini olarak kabul edildi.²⁴⁸

1948 yılında Kuzey Kore’nin kuruluşu ile birlikte, istenilen sosyal sistemde demografik özelliklere bakılarak, model vatandaşlık sistemi kurulmaya çalışılmıştır. Bu demografik yapı içerisindeki kategoriler, gerçeklikten ziyade *ideal* olanı işaret etmiştir. İdeal olan temel argüman ise, “Topraksız köylüler olduğuna göre, Kuzey Kore’yi topraksız köylüler inşa edecektir” anlayışı olmuştur. Yaratılmak istenen bu imaj da propagandayla sağlanmaya çalışılmıştır.²⁴⁹ Propaganda araçları olarak, Mansudae Sanat Tiyatrosu, Halkın Kültür Sarayı, Moranbong Tiyatrosu ve Doğu Pyongyang Büyük Tiyatrosu gibi çok sayıda kültürel tesisler yapılmıştır. Kuzey Kore resmi yayın organı, bu tesislerin amacını şu şekilde açıklamıştır:

*“Edebiyat ve sanat yaratımları açısından, halkın geniş kesimlerince yapılan kreasyonlar, profesyonel yazarlar ve sanatçılarla eşit şartlarda teşvik edilir. Film, edebiyat, opera, drama, güzel sanatlar, müzik, dans ve akrobasi alanlarının her alanında devrimci gelenekleri ve günümüz yaşamlarını yansıtan çok sayıda ideolojik ve sanatsal değerli eser yaratılmıştır.”*²⁵⁰

Kuzey Kore’nin imaj yaratma ve ideal olanı inşa etme sürecindeki propaganda aracını medya oluşturmaktadır. Ancak Kuzey Kore’de medya çok sıkı

²⁴⁷ James E. Hoare, *“Democratic People’s Republic of Korea”*, The Scarecrow Press, UK, 2012, s. xix-139-167.

²⁴⁸ Hoare, a.g.e., s. 5-8

²⁴⁹ Suk-Yong Kim, *“Illusive Utopia”*, The University of Michigan Press, USA, 2010, s. 166-167.

²⁵⁰ Democratic people’s Republic Of Korea, “Literature and Art” http://www.korea-dpr.com/literature_and_art.html (Erişim Tarihi: 27.06.2017).

denetim altındadır ve devlet kontrolündedir. Kuzey Kore yöneticileri tarafından medyanın içerikleri belirlenirken, sansür uygulamaları hakkında da sert tutum sergilemektedirler. Kuzey Kore, medya üzerindeki denetimini “İletişim Gözetim Bürosu” kurumu ile sağlamaktadır.²⁵¹

Kuzey Kore’de ayrıca “Propaganda ve Ajitasyon Bölümü” (*Propaganda and Agitation Department*) adı altında görev merkezi bulunmaktadır. Bu birim ile birlikte Pyongyang hükümeti, halkı kontrol altında tutmak için ülkedeki tüm medyayı denetlemektedir. Bölüm içinde Yayın ve Yayın İstasyonu Bölümü yer almaktadır. Yayın ve Yayın İstasyonu Bölümü, gazete, radyo içeriklerini denetlemekte ve düzenlemektedir.²⁵²

2.3.4. Siyasi Unsur

Juche veya diğer adıyla Kim İl Sungizm, Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti’nin siyasi sisteminin temelini oluşturmaktadır. Aynı zamanda Juche Felsefesi, bir öğreti olarak Kuzey Kore’nin inşasında önemli bir yere sahiptir.²⁵³ Juche terimi eski Kore tarihine kadar inmektedir. Literatürlerde genellikle “Milliyetçi ideoloji”, “zihin hürriyeti”, “ulusal bir din” olarak yorumlansa da, Neo-Konfüçyüs’ün sadakat ve erdem gibi özellikleriyle benzerlikleri vardır. Bu sebeple Juche’nin yararlandığı kaynak Neo-Konfüçyüs’tür.²⁵⁴

1955 yılında Kim İl Sung, dogmatizm ve biçimciliği ortadan kaldırma üzerine yapmış olduğu konuşmada, Juche (Chuch’e) terimini ilk olarak kullanmıştır. Konuşmasında, Kore’nin Sovyetlerden farklı olduğuna dikkat çekmiş, amaçlarının barış ve birlikte yaşama üzerine olduğuna değinmiştir. Juche fikri aynı zamanda Kuzey Kore’nin tam bağımsız bir devlet olma fikrinin temelini oluşturmuştur. Temelde Juche fikri, devrimin ve yapının itici gücü haline gelmiştir. Juche Felsefesi, toplumsal ve küresel boyutta ise “herkes kendi kaderinden ve herkes kendi kaderini iyileştirmekten sorumludur” temasını vurgulamıştır.²⁵⁵

1965 yılında Endonezya’yı ziyaret eden Kim İl Sung, bu ziyareti sırasında Ali Archam Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde Juche fikrini açıklamıştır. Juche fikrine göre ilk görev, Kore Yarımadası’nın kuzeyinde sosyalizmi kurmak, Güney Kore’yi ABD emperyalizminden kurtarıp, iki ülkeyi birleştirmektir. Kim İl Sung, Juche fikrini açıklarken şu ifadeleri kullanmıştır:

²⁵¹ U.S. Department of State, “Report on Human Rights Abuses or Censorship in North Korea” Yayın Tarihi: 06.07.2016, <https://www.state.gov/j/drl/rls/259366.htm> (Erişim Tarihi: 28.06.2017).

²⁵² U.S. Department of State, “Report on Human Rights Abuses or Censorship in North Korea” a.g.e.,

²⁵³ Bruce Cumings, “*Korea’s Place in the Sun: a Modern History*”, Norton Company, Newyork-London, 2005, s. 413.

²⁵⁴ Stephan A. Juetten, “North Korea’s Juche Ideology And The German Re-Unification Experience” *Naval Postgraduate School*, California, 2008, s. 3

²⁵⁵ Jae-Cheon Lim, “*Kim Jong Il’s Leadership of North Korea*” Routledge Com., USA, 2009, s. 60.

“Kore’de bugün önümüzdeki devrimci görevler doğal olarak birbirinden farklı olmalıdır. Şöyle ki; Kuzey Kore’deki acil devrimci görev sosyalizmi kurmakken, Güney Kore’de ise anti-emperyalist ve anti-feodal demokratik devrimi yürütmektedir.”²⁵⁶

1970’lerde Juche fikirden, felsefi unsurları kendine dâhil ederek felsefi bir yapı içerisine bürünmüştür. Koreli Hwang Chang-yop bu süreçte önemli rol oynamıştır. Kim İl Sung Eylül 1972 tarihinde, Japon Mainch Shimbun adlı gazetede Juche Felsefesi’ni şu şekilde tanımlamıştır:

“Özetle, Juche [chuch’e] fikri, devrimin inşasında kitlelerin itici gücü. Başka bir deyişle, biri kendi kaderinden sorumludur ve biri kendi kaderini kurtarma kapasitesine sahiptir.

...

Juche kurmak, devrime ve inşaata karşı bir ustanın tutumunu benimsemek demektir. Devrimin ve inşaatın ustaları kitleler olduğu için, bir ustanın sorumlu tutumunu devrime ve yapıya götürmelidirler. Bir efendinin tavrı bağımsız ve yaratıcı bir tavırla ifade edilir.”²⁵⁷

Sosyalist ülkelerde siyasi sistemin birinci halkasında lider, ikinci halkasında parti, üçüncü halkasında ise devlet bulunmaktadır. Sovyetlerin dağılması ve Çin’de gerçekleşen siyasi değişiklikler, sosyalist ülkeleri etkilemiş ancak Kuzey Kore’yi etkilememiştir. Bu durum arasında en önemli sebep ise, Kim İl Sung’un, Kuzey Kore’yi inşa ederken tam bağımsız bir ülke olarak tasarlamış olmasıdır. Ayrıca Kim İl Sung, Çin ve Sovyetlerde yer alan Stalin ve Mao’cu yaklaşımların son bulacağını ön görmüş, kendi Juche Felsefesi bu dağılımdan etkilenmeyerek rejimi güvence altına almaya devam etmiştir.²⁵⁸

15.04.1912 tarihinde Pyongyang’da doğan Kim İl Sung, 1948’den 1994 tarihine kadar Kuzey Kore Başkanı olmuştur. Aynı zamanda 1949 tarihinden itibaren, Kore İşçi Partisi başkanlığı görevinde de bulunmuştur. Kuzey Kore’nin ilk lideri olan Kim İl Sung, genç yaşlarında komünist hareketlere katılmıştır. 1930 yılında ise Japonya işgaline karşı, Kore gerilla savaşçıları arasında önemli bir isim olmuştur. Kim İl Sung’un yegâne hedefi, Kore’yi birleştirmek olmuştur. Bu hedeflerini gerçekleştirme gayesindeyken, Kim iktidarı döneminde iç muhalefeti yok etmiş, rakipsiz bir lider olmuştur. Bu durum ile birlikte Kim, Juche Felsefesi’ni benimsemiş ve bu felsefeyle bağımsızlık kazanmayı istemiştir. 1950-60 yıllarda Kuzey Kore ekonomisi hızla büyümüştür. Ancak 1990’larda Kuzey Kore ekonomisi gerilemeye

²⁵⁶ Adıbelli, a.g.e., s. 164-165.

²⁵⁷ Lim, a.g.e., s. 8.

²⁵⁸ Çolakoğlu, a.g.e., s. 209.

başlamıştır. Kim İl Sung, Çin ile her zaman yakın ilişkiler kurmuş, ABD ve Güney Kore'ye düşmanlık beslemiştir. 1980 yılında ise büyük oğlu Kim Jong orduda yüksek göreve getirilmiştir.²⁵⁹

Kim İl Sung ilk üniversitesini "Kim İl Sung Üniversitesi" adı altında kurmuştur. "Kim İl Sungism" adındaki "kendi kendine güven" doktrini bu üniversiteden çıkmıştır.²⁶⁰

Umberto Eco, kimliğin tanımlanması ve kendi değer sisteminin ölçülmesi açısından, düşmanın önemli olduğunu belirtmektedir. Ayrıca düşman inşa etmek için devlete veya kişilere doğrudan tehdit oluşturan insanlar, "farklı" olan insanlardır. Bu farklılık, insanları tehditkâr yapar. Bu duruma ek olarak "farklı insan, yabancı insandır; yabancı insan ise tuhaf insandır." Tuhaf insan da Eco'ya göre, çirkin ve korkutucu olmalıdır. Tehditkâr olan düşman ile mücadele etmek savaşları meydana getirir. Düşmanlar ile gerçekleştirilen savaşlar aynı zamanda toplumun kendisini bir "ulus" olarak inşa etmesindeki en önemli araçtır.²⁶¹ Bu tanım neticesinde, Kim İl Sung'un 1994 yılındaki ölümünden sonra, görevi devralan oğlu Kim Jong İl'in ilk işi ABD ve Batılı devletlere düşmanlık besleyerek, Kuzey Kore toplumunda korku ortamı sağlamıştır. Bu durum, hem uzun bir aradan sonra devlet insanının değişmesinin şokunu toplum üzerinden atmak hem de demir yumruk ile halkı yönetmek amacıyla korku sağlamak ve bu korkunun temelindeki düşmanlar için en önemli araç olmuştur.²⁶²

Kim Jong İl devlet politikasında orduya önem vermiştir. Songun (önce ordu) ilkesinin her daim devam etmesi gerektiğini savunmuş ve ordunun güçlendirilmesi ile sosyalist sistemin savunulması gerektiğini açıklamıştır.²⁶³

Kuzey Kore lideri Kim Jong İl'in ölmesi ile birlikte Kim Jong Un, 17.12.2011 tarihinde göreve gelmiştir. Kuzey Kore ordusunda mareşal unvanı ile görev yapan Kim Jong Un, aynı zamanda Kuzey Kore İşçi Partisi Genel Başkanı unvanına sahip olmuştur. 2015 tarihinde Endonezya merkezli Sukamo Eğitim Vakfı tarafından kendisine barış ödülü verilmiştir.²⁶⁴

²⁵⁹ The Editors of Encyclopædia Britannica, "Kim Il- Sung" Yayın Tarihi: 17.01.2017, <https://www.britannica.com/biography/Kim-Il-Sung> (Erişim Tarihi: 15.06.2017).

²⁶⁰ Anna Fifield, "Why is April 15 such a big deal in North Korea?" Yayın Tarihi: 14.04.2017, https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2017/04/14/why-is-april-15-such-a-big-deal-in-north-korea/?utm_term=.8c583bb4d787 (Erişim Tarihi: 18.06.2017).

²⁶¹ Umberto Eco, "**Düşman Yaratmak**" DK Yayınları, İstanbul, 2014, s. 25-26-27-28.

²⁶² BBC, "Profile: Kim Jong İl" Yayın Tarihi: 16.01.2009, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/1907197.stm> (Erişim Tarihi: 19.06.2017).

²⁶³ Hürriyet, "Giden Kim Gelen Kim" Yayın Tarihi: 20 Aralık 2011 <http://www.hurriyet.com.tr/giden-kim-gelen-kim-19502740> (Erişim Tarihi: 19.06.2017).

²⁶⁴ Adam Taylor, "Yes, Kim Jong Un is receiving an international peace prize" Yayın Tarihi: 03.08.2015, https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2015/08/03/yes-kim-jong-un-is-receiving-an-international-peace-prize/?utm_term=.9f92b3cc9247 (Erişim Tarihi: 11.07.2017).

Kim Jung Un yönetimi güce dayalı politikasından vazgeçmemektedir. Bu durum aynı zamanda bölgede istikrarsızlığa neden olmaktadır. Ancak, iç politikada farklılıklar da bulunmaktadır. Örneğin, iletişim kanalları denetimde olsa toplum bundan faydalanabilmektedir, eğitim ve kültürel faaliyetlere ayrıca önem verilmektedir. Kırsal kesimlerde ise fakirlik devam etmektedir. Füze ve nükleer silah politikalarının hızla gelişmesi, ekonominin reform hareketini engellemektedir.

Sosyalist ülkelerin iktidar partileri tarafından gerçekleştirilen “gerçek işlevler” şu şekilde kategorize edilir: (1) Siyasi hat ve politikaların araştırılması, planlanması ve formülasyonu, (2) liderlik için adayların eğitimi ve seçimi, (3) devlet organlarının talimatı ve denetimi, (4) telaffuz ve ideolojik eğitim için insanların ideolojiye dayalı seferberliği. Bu doğrultuda, Kuzey Kore’nin diğer sosyalist ülkelere göre farkı, parti gücünün diğer ülkelere göre daha fazla olmasıdır. Kore Savaşı sonrasında Kore Komünist Partisi’nin üyesi ve Güney Kore İşçi Partisi liderlerinin birleşmesiyle kurulmuş olan Kore Komünist Partisi, Kuzey Kore’nin tek partisidir.²⁶⁵

Pyongyang, son derece merkezi ve militarize bir bürokratik rejim etrafında toplanmıştır. *Totaliter* bir rejim türüne çağımızda gösterilebilecek, örnek devletler arasındadır. Kim Jong Un ile birlikte “totaliter” dönem devam etmiştir. Ancak SSCB’nin dağılması ile “post totaliterlik” süreci yaşanmış, Kuzey Kore’de bu durum tam tersine aşırı totaliter bir sistem olarak gelişmiştir. Kuzey Kore yönetimi için “totaliterlik” ve “post-totaliterlik” değerlendirilmesi Tablo. 6’da yer almaktadır. Kim İl Sung’un 21. Yüzyıla kadar, hala Kuzey Kore’de kurucu liderden ziyade bir tanrı olarak anılması, eleştiri, mirasına meydan okumak gibi durumların Kuzey Kore’de suç olarak kabul edilmesinin yolunu açmıştır.²⁶⁶

²⁶⁵ Takashi Sakai, “North Korea’s Political System”, *Journal of World Affairs*, Sayı.61, 2013, s. 3-4-11-12-13.

²⁶⁶ Andrew Scrobell, “*Kim Jong Il And North Korea: The Leader And The System*” Strategic Studies Institute, U.S., 2006, s. 1-2.

Tablo 5. Kuzey Kore Totaliter ve Post Totaliter Dönem Süreci Karşılaştırması²⁶⁷

Totaliterlik	Post-Totaliterlik
Mutlak diktatörlük ve iktidar partisi (Monizme)	Diktatörün gücü zayıflar (Çoğulculuk ve muhalefet ortaya çıkıyor)
Dönüşümsel ideoloji (Totalist / ütöpik hedefler)	ideoloji (Ekonomik kalkınma ve parti yönetimi)
Yaygın Terör	Terör artık yaygın değil
Zorlayıcılığın Tekelciliği	Tekeli muhafaza etti
Merkezi Planlı Ekonomi	-
Kitle iletişiminin tekelciliği	-

Tablo. 5’de Kuzey Kore totaliter sisteminin bütün özellikleri yer almaktadır. Tarihsel süreçte göreve gelmiş bütün Kim yönetimlerinde, Kuzey Kore halkı şiddete maruz kalmıştır. Kuzey Kore rejimi medyayı kontrol etmektedir; rejimin zorlayıcı aygıtı ise askerlerdir ve Parti Devlet sistemi mevcuttur.²⁶⁸

Juche Felsefesi, cumhuriyetin refahının yegâne garantisi olarak kabul edilmiştir. Emekçiler, Kuzey Kore’de her şeyin efendisi olarak görülür ve sömürü sistemlerine karşı sert bir tutum sergilenir. Kuzey Kore’de Kim yönetiminin belirlediği Üç Devrim önemlidir. Bunlar, ideolojik, teknolojik ve kültürel devrimdir. Cumhuriyetin asli görevi ise devrimcilik olarak kabul edilmektedir.²⁶⁹

Kim İl Sung, 1992 tarihinde anayasada değişikliklerde bulunmuştur. Bu değişimin en önemli temasını ise Kim İl Sung iktidarını Kim Jong İl’e devredebilme yetkisi oluşturmuştur.²⁷⁰

Kuzey Kore resmi yayın organı tarafından, Kuzey Kore’nin milli güç unsurları arasında devlet organlarına ve adalet sistemine yer verilmektedir. Kuzey Kore’nin güç organları ise iki temelden oluşmaktadır. Bunların ilki merkezi güç organı, ikincisi ise yerel güç organlarıdır. Merkezi güç organı, durgunluk döneminde Yüksek Halk Meclisi’dir. Yerel güç organı ise Halk Meclisi’dir. Yüksek Halk Meclisi, cumhuriyetin en üst organıdır ve cumhuriyetin en üst düzey görev ve yetkisine sahiptir. Yasama yetkisini uygulama görevi vardır. Aynı zamanda, önemli devlet organlarını örgütleme hakları vardır. Yüksek Halk Meclisi Başkanlığı, durgunluk döneminde en üst organı teşkil eder. Yerel Halk Meclisi, yerel güç organıdır ve il (veya doğrudan yargı yetkisine sahip olan şehir) halk meclisleri, şehir (veya ilçe) halk meclisleri ve ilçe meclislerini içerir. İç yönetim organı içerisinde kabine mevcuttur. Her seviyedeki yerel halkın komitesidir. Yüksek organın idari icra organı ve genel devlet yönetim

²⁶⁷ Scrobell, a.g.e., s. 3.

²⁶⁸ Scrobell, a.g.e., s. 4.

²⁶⁹ Democratic People’s Republic Of Korea, “Political System” <http://www.korea-dpr.com/political.html> (Erişim Tarihi: 15.07.2017).

²⁷⁰ Çolakoğlu, a.g.e., s. 210.

organı olan kabine yasaları, kararnameleri, kararları, emirleri yerine getirir ve devlet yönetimindeki bütün işleri ele geçirir; böylelikle ülke çapında bir rehberlik sağlar. Yerel enerji organları ise il (veya doğrudan yargı yetkisine sahip olan şehir) halk komiteleri, şehir (veya ilçe) halk komiteleri ve il halkı komitelerinden oluşur. Ayrıca idari yürütme organlarıdır.²⁷¹

Adalet sistemi, Savcılık Organı ile sağlanır. Sosyalist yasaların uygulanması ve icrasını denetler. Bu sistem, merkezi savcılık, il (veya doğrudan yargı yetkisine sahip olan şehir), şehir (veya ilçe), ilçe savcılıkları ve özel savcılık bürolarına sahiptir. Adalet organı, sosyalist yargı yetkisini kullanan bir devlet organıdır. Adalet sistemi, merkezi mahkeme, şehir mahkemeleri, halktan oluşan mahkemeler ve özel mahkemelerden oluşmaktadır. Her mahkemede hâkimler ve kişilerin değerlendiricileri bulunur. Merkezi Mahkeme, ülkenin en üst düzeydeki adalet organıdır.²⁷²

Kuzey Kore Meclisi'nin ismi Yüksek Halk Meclisi'dir. 687 üyeli Yüksek Halk Meclisi için beş yılda bir seçimler yapılmaktadır. Yüksek Halk Meclisi Başkanı, ülkenin simgesel ve törensel başkanıdır. Son seçimler 9.03.2014'te gerçekleştirilmiştir. Pak Pong-ju (d. 24.10.1939), 3.09.2003 tarihinde Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti Anayasa Halk Meclisi tarafından Başbakan olarak seçilmiş, bu görevi 11.04.2007 yılına kadar sürdürmüştür. Pak Pong-ju, 1.04.2013 yılında, ikinci bir dönem için Choe Yong-rim'in yerine tekrar başbakan seçildi. Kim Jung Un ise devlet başkanıdır.²⁷³

Kuzey Kore Anayasası'nda ise ülke profili net olarak belirtilmektedir. Anayasanın birinci maddesinde, Kuzey Kore'nin bağımsız bir sosyalist devlet olduğu açıklanmaktadır. Devam eden maddelerde özgürlüğe vurgu yapılmaktadır. Ayrıca emperyalizmin net bir şekilde tehdit olarak görüldüğü belirtilmektedir. Devlet organları, demokratik merkezîyetçi bir yapı içerisinde işlevselliğini yürütmektedir. Madde. 6'da, vatandaşların oy kullanma işleminin eşit ve doğrudan olarak gerçekleştiği açıklanmaktadır. Ayrıca madde. 7'de, seçmenlerin güvenmedikleri milletvekilini görevinden alabilme hakları vardır.²⁷⁴

Kuzey Kore devlet yapısı ise, madde. 87'den itibaren belirtilmektedir. Yüksek Halk Meclisi (YHM), devletin en üstün organıdır. Yüksek Halk Meclisi oturumda olmadığı zaman, Başkanlık Divanı verilen yetkileri kullanabilir (Madde. 88). YHM milletvekilleri kararlarında verdikleri oylama, gizli ve doğrudan oy hakkı ile

²⁷¹ Democratic People's Republic Of Korea, "Political System" (Erişim Tarihi: 15.07.2017).

²⁷² Democratic People's Republic Of Korea A.g.e.,

²⁷³ MFA, "Kuzey Kore Siyasi Yapısı" <http://www.mfa.gov.tr/kuzey-kore-siyasi-gorunumu.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 28.06.2017).

²⁷⁴ Constitution of the Democratic People's Republic of Korea, "**Constitution Of The Democratic People's Republic Of Korea**" New Korea Press, DPRK, s. 3-4-5

gerçekleşir (Madde. 89). YHM üyeleri, 5 yıllık bir dönem için seçilirler (Madde. 90). YHM, Başkanlık Divanı tarafından kabul edilen yasaları onaylar, devletin iç ve dış politikalarını oluşturur, kabinenin başkanını seçme ve devretme görevine sahiptir. Başsavcıyı seçer, atar veya devrederler ve ekonomik planlamada bulunurlar (Madde. 91). YHM, düzenli veya olağanüstü toplantılar gerçekleştirebilir ve yılda iki kez toplanır. Olağanüstü durumlarda ise, milletvekillerinin 2/3 oranında oy talebi sonucunda toplanırlar (Madde. 92). Yasama görevi gören Yüksek Halk Meclisi, Başkan ve Başkan Yardımcılarını seçer (Madde. 93).²⁷⁵

Kuzey Kore Anayasası, dış politika temel prensiplerine değinmektedir. Madde. 16'da, yabancıların yasal haklarının güvence altında olduğu belirtilmektedir. Bağımsızlık ve yardımlaşma ile birlikte barış yanlısı oldukları belirtilmektedir. Ayrıca dost ülkeler ile eşitlik prensibi çerçevesinde ilişkiler kurulacağına da yer verilmektedir.²⁷⁶

1960'lı yıllarda Kuzey Kore, Ortadoğu ve Afrika'da yer alan pek çok ülke ile diplomatik ilişki kurmuştur. 1961 yılında Endonezya ve Hindistan ile ticari ve konsolosluk ilişkilerini başlatmıştır. Burma ile ticaret antlaşması imzalamıştır. Aynı şekilde, Gine, Gana ve Mali ile de bu antlaşmalar imzalanmıştır. Bu ülkeler Kuzey Kore'nin 1958 yılında diplomatik ilişki kurduğu, ilk sahra altı Afrika ülkeleridir. 1961 yılında ise, Afrika ve Asya dayanışması adı altında ABD emperyalizmine karşı dayanışma bildirisini ilan etmişlerdir. 1964 yılında Asya Ekonomik Konferansı'na ev sahipliği yapan Pyongyang yönetimine, otuz dört ülke temsilcisi katılmıştı. Süveyş Krizi'nde ise Kuzey Kore, Mısır Nasır rejimine ekonomik ve teknik destek vermiştir. 1967 yılındaki Arap-İsrail Savaşı'nda Kuzey Kore, Arapların yanında yer almıştır.²⁷⁷

Kuzey Kore Devleti rasyonel hareket eden bir aktördür. Dünyanın herhangi bir yerinde olduğu gibi, Kuzey Koreli karar alıcılar da kendi çıkarlarını gözetken ve hedeflerine ulaşmaya çalışan mantıklı bir politika izlemektedir.²⁷⁸ Hazel Smith'in "Kötü, Çılgın, Üzücü veya Rasyonel Aktör? 'Güvenlikleştirme' Paradigmasının Kore'nin Zayıf Politikası Kuzey Kore Analizi" konulu makalesinde, Kuzey Kore'nin rasyonel politikalarda bulunduğu belirtilmekte, bu duruma örnek olarak Kuzey Kore'nin hem iktisadi hem de askeri politikaları gösterilmektedir. Sonuç olarak, tehditlere karşılık Kuzey Kore'nin, 10.2 milyar dolarlık askeri harcamasına karşı, Güney Kore'nin 2.4 milyarlık yapmış olduğu ciddi askeri harcamalar, aralarındaki

²⁷⁵ Constitution of the Democratic People's Republic of Korea, a.g.e., s. 17-18-19-20.

²⁷⁶ Constitution of the Democratic People's Republic of Korea, a.g.e., s. 5-6.

²⁷⁷ Çolakoğlu, a.g.e., s. 204.

²⁷⁸ Çolakoğlu, a.g.e., s. 205.

silahlanma yarışını gözler önüne sermektedir (1998).²⁷⁹ Prof. Andrei Lankov, Kim Jong Un için şu açıklamayı yapmıştır:

*“O tamamen mantıklı. Bazen aşırıya kaçır. Bazen de aşırı güç kullanmaya meyilli.”*²⁸⁰

Kim İl Sung ve daha sonrasında Kim Jung Un’un, iç siyasette rakiplerine karşı politikalar yürütmesi, güvenlik içinde nükleer gücü bir caydırıcılık faktörü olarak kullanması, Kuzey Kore politikasının rasyonel bir şekilde gerçekleştirildiğini göstermektedir.²⁸¹

2.3.4.1. Kuzey Kore ve Güney Kore’nin Birleşme Politikası

Kuzey Kore’nin bağımsızlığa kavuşmasıyla, siyasetinin güncel konuları arasında Güney Kore ile birleşmesi yer almaya başlamıştır. Güney Kore ise, politikaları çerçevesinde iki Kore’yi birleştirme görüşünü benimsemiştir. Ancak Kuzey Kore bu birleştirmeyi, komünistleştirme ile pekiştirme gayesine girmiştir.

İki Kore, 7.04.1972’de Güney-Kuzey Ortak Bildirisi’ni açıklamıştır. Daha sonra Güney-Kuzey Koordinat Komisyonu ile Kızılhaç Derneği aracılığıyla, Güney-Kuzey Kore arasında görüşmeler yapılarak, karşılıklı alışverişte bulunulmuştur. Ama iki Kore, son 20 yılda yükselen itimatsızlık duvarının kolayca üstesinden gelememiştir. Güney-Kuzey Kore, hızlı bir şekilde değişen uluslararası ortamdan etkilenecek, sürekli bir çalkantıya girmiştir. Belirsizlik ve karmaşa içerisindeki Güney-Kuzey ilişkileri, 1980 ortalarında komünist ülkelerin reform ve açıklık deklarasyonu yeni bir safhaya girmiştir. Güney-Kuzey Kore hükümetleri uygun önlemleri alarak, benzeri olmayan zor problemlerin üstesinden gelmişlerdir. Eylül 1989’da, Güney-Kuzey Kore birleşmesini sağlamak için yeni bir formül olan “Kore Ulusal Topluluk Formülü” açıklanmıştır. Bu formül özellikle bağımsızlığı, demokrasiyi ve barışı geliştirme çerçevesi altında kurulmuştur. Güney Kore hükümeti, karşılıklı alışveriş ve işbirliği aracılığıyla ulusal birleşmeyi gerçekleştirmek için girişimde bulunmuş, 15 Haziran 2000’de Güney-Kuzey Kore’nin liderleri ilk kez zirve görüşmesi gerçekleştirmişlerdir. 2000 yılında Güney-Kuzey Kore liderlerinin görüşmesi sonucunda, iki devletin ortak iştirakleri ile Gaesong Endüstri Bölgesi kurulmuş, Gyeongui hattı ve Doğu Denizi hattı demir yolu inşa edilmiş ve Gımgang Dağı Turizm Projesi’ne başlanmıştır. Güney-Kuzey Kore arasındaki ticaret, 14.8 milyar, insani yardım ise 2.9 milyar dolara ulaşmıştır. Kuzey Kore ve Güney Kore’nin bu

²⁷⁹ Hazel Smith, “Bad, Mad, Sad or Rational Actor? Why the 'Securitization' Paradigm Makes for Poor Policy Analysis of North Korea” *Royal Institute of International Affairs* 1944, Cilt.76, Sayı.1,2000, s. 116-117.

²⁸⁰ Stephen Evans, “Is North Korea's leader Kim Jong-un rational?” Yayın Tarihi: 18.03.2017, <http://www.bbc.com/news/world-asia-39269783> (Erişim Tarihi: 29.06.2017).

²⁸¹ Ki-Tae Park, “Analyzing North Korea's Decision-Making Process on its Nuclear Weapons Programs with the Rational Choice and Cognitive Choice Models” *Pardee Rand Graduate School*, Santa Monica, 2010, s. 4-64.

ekonomik ilişkileri, iki ülke arasındaki siyasi ilişkileri geliştirmek ve bölgede Kore barışını sağlamaya yönelik gerçekleştirmiş olduğu ekonomik adımlardır..²⁸²

Güney Kore’de 1997 yılında başkan olan Kim Dae-Jung, **Günişığı Politikası** adında yeni bir politika belirlemiştir. Karşılık ticaretini de içinde barındıran Günişığı politikası üç aşamadan oluşmuştur. Bunların ilki konfederasyon, ikincisi federasyon, üçüncüsü ise merkezi bir hükümet oluşturulmasıdır. Konfederasyon, Güney ve Kuzey Kore’nin birleşmesinde oluşturulacak ilk devlet yönetim şekli olarak belirlenmiştir. Bu durum federasyon olmanında ilk aşamasını oluşturacaktır. Federasyon olunduktan sonra ise merkezi bir hükümet kurulması planlanmıştır. Model olarak ABD ve Almanya’nın hükümet sistemi benimsenmiştir. Ancak ABD yöntemine Bush’un gelmesi ile birlikte, ABD’nin Kuzey Kore’ye karşı gerçekleştirmiş olduğu sert politikalar, Güney Kore’nin Günişığı Politikasını anlamsızlaştırmıştır. Çünkü bölgede ABD’nin en büyük müttefiki Güney Kore’dir.²⁸³

2010 yılında Güney Kore Devlet Başkanı Park Geun-Hye, Kuzey Kore ortak sanayi bölgesini açarak iki ülke arasındaki gerginliği dindirmeye yönelik adım atmıştır. Ayrıca iki ülke arasında birbirinden ayrılmış Koreli ailelerin bir araya getirileceğinin açıklanması, Kuzey Kore’nin Barışçıl Birleşmesi Komisyonu tarafından yapılmıştır.²⁸⁴ Pyongyang hükümeti ise "Koreler arasındaki ilişkileri geliştirmeyi ve tüm Korelilerin somut çabalarıyla yeniden birleşmenin sağlanmasını hedeflediğini" belirtmiştir.²⁸⁵

Kuzey Kore açısından Kore Savaşı değerlendirildiğinde, Kuzeylilerin birleşme politikasına göre Kore Savaşı, aslında bir birleşme çabasıdır. Kim İl Sung , “Kore halkının ata topraklarını özgürleştirme savaşı” açıklaması ile savaşın amacını tanımlamıştır. Kim İl Sung’un daha sonrasında “Demokratik Temel Teorisi” hayata geçirilmiştir. Teorinin amacı, Güney Kore halkının, güçlü ve demokratik temelli Kuzey Kore’ye entegre olmasını sağlamaktır. Güney Kore ve Kuzey Kore’nin 4.07.1972’de yayınlamış oldukları ortak deklarasyonda, 7 maddeden oluşan bir karar alınmıştır:

“1. Birleşme, dış güçlerin müdahalesi olmaksızın, bağımsız olarak halledilecektir. Birleşme, silahlı güçlere bağlı olmadan barışçıl yöntemlerle gerçekleştirilecektir. Fikir ve ideoloji ile kurumsal farklılıkları gözetilmeksizin milli birlik fikri desteklenecektir.

²⁸² Kore Gerçeği, a.g.e., s. 250-251-252.

²⁸³ Adıbelli, a.g.e., s. 307.

²⁸⁴ BBC, “Kuzey ve Güney Koreli aileler 'birleşiyor’” Yayın Tarihi: 18.08.2013, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/08/130818_kuzey_kore_aileler (Erişim Tarihi: 30.06.2017).

²⁸⁵ SABAH, “Kuzey Kore’den Güney Kore’ye birleşme çağrısı” Yayın Tarihi: 10.06.2016, <http://www.sabah.com.tr/gundem/2016/06/10/kuzey-kore-den-guney-koreye-birlesme-cagrisi> (Erişim Tarihi: 30.06.2017).

2. Her iki taraf, gerilimi azaltma ve silahlanmanın teşvikini durdurma konularında anlaşmışlardır.
3. Güney ve Kuzey arasında değişik konularda değişim gerçekleştirilecektir.
4. Kızıl Haç Toplantısı aktif olarak düzenlenecektir.
5. Seul ile Pyongyang arasında direkt telefon tesis edilecektir.
6. Güney-Kuzey Koordinasyon Komitesi kurulacaktır.
7. Üzerinde anlaşmaya varılan konuların dürüstçe yerine getirileceğine dair söz verilmiştir²⁸⁶

Kuzey Kore'nin nükleer silah politikasından vazgeçmemesi ile Güney Kore'de yer alan ABD askeri varlığı, iki Kore devletinin birleşmesine engel oluşturan bir durum olmuştur. Ancak olası bir şekilde Kore'nin birleşmesi, Kore'nin komünistleşeceği yorumlarını da beraberinde getirmiştir. Kuzey Kore'de ideolojik tutum, hem Çin'in hem de Sovyetlerin halefi olan Rusya'nın Kuzey Kore ile olan ilişkisi, olası Birleşmiş Kore Devleti üzerinde komünistleşmesini kaçınılmaz kılabilir.²⁸⁷

İki ülke arasında gerçekleşen bu ateşkes antlaşması halen devam etmektedir. Ancak sınırlarında yoğun askeri yığınak da mevcuttur. Bu durum, Kore Yarım Adası'ndaki belirsizliği arttırmaktadır. Kuzey Kore'nin nükleer gücü; Güney Kore'nin güçlü ekonomik teknolojisi ve bu potansiyel güce sahip iki ülkenin birleşmesi güçlerini birleştireceği anlamına geldiği için Selçuk Çolakoğlu'na göre küresel güçler bu birleşmeye engel olabilirler.²⁸⁸ Güney ve Kuzey Kore'nin birleşmesi, ekonomik ve askeri gücü sebebiyle ABD'nin Kore Yarımadası'ndaki varlığının sonu anlamına gelmektedir. Ancak iki Kore'nin birleşmesi, ABD'ye yakın bir hükümet tarafından yönetilirse ABD'nin hem Kore Yarımadası'nda hem de Asya Pasifik'te etkinliği artacaktır. Rusya'da iki Kore'nin birleşmesini istemediği görüşü mevcuttur. Çünkü bu birleşme, Rusya'nın yayılcı politikasına engel oluşturacaktır.²⁸⁹

27.04.2018 tarihinde Kim Jong-un ve Moon Jae-in ortak açıklama yapmıştır. Liderlerin imzaladığı ortak deklarasyonda, **Kore** Yarımadası'nda savaşın bittiği ve barışın başladığı belirtilmiştir. Ayrıca taraflar, Kore Yarımadası'nda **nükleer silahsızlanma** için de anlaşmaya varmıştır.

²⁸⁶ Mahmut Ertan Gökmen, "G.Kore-K.Kore Barış Görüşmelerinin Tarihsel Gelişimi: 1970-2000 Arası", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Dergisi**, Cilt.46, Sayı.1, 2006, s. 80-81-86-87.

²⁸⁷ Çolakoğlu, a.g.e., s. 298.

²⁸⁸ Çolakoğlu, a.g.e., s. 297-375-376.

²⁸⁹ Ahmet Yavaş, "**Kore Sorunu ve Uzak Doğu'da İstikrar Arayışı: Altılı Görüşmeler**" BİLGESAM, 2014, s. 200-201.

2.3.5. İstihbarat Unsuru

Her devlet için hem iç hem de dış siyasetini belirlemede istihbarat önemli bir faktör oluşturmaktadır. Kim İl Sung “*Devletlerin en önemli gücü istihbarattır*” sözü ile Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti için istihbaratın önemini belirtmiştir.²⁹⁰

Kim İl Sung önemli bir siyaset adamı ve lider olduğu gibi hem askerlik sanatına hem de istihbarata önem vermiştir. Kuzey Kore’nin ilk bağımsızlık hareketi Kapsan Akımı içerisinde Japonya’ya karşı gerilla hareketinde bulunurken, aynı zamanda Mançurya’da ve Kore’de Japonlar hakkında istihbarat toplamak gibi bir görevi de gerçekleştirmiştir.²⁹¹

Amerika Birleşik Devletleri Merkezi Haber Alma Teşkilatı’nın (CIA) 1968’de gizli olan, daha sonrasında gizli belge konumundan çıkardığı “Kim İl Sung’un Yeni Askeri Maceracılığı” başlıklı raporunda, Kim İl Sung’un özellikle istihbarat alanında SSCB ve Çin ile yakın ilişkilerde bulunduğu belirtilmiştir. Ancak bu istihbarat anlayışı dışarıdan bilgi almak yerine, iç siyasetini güçlendirme ve savunma maksadıyla gerçekleştirilmiştir.²⁹²

Kuzey Kore, gelişen teknolojiye bağlı olarak istihbarat ağını sadece askeri alanda tutmamış, geleneksel yaklaşımdan uzaklaşarak çağın gerekleri ve ülke ihtiyaçlarına göre dizayn etmeye çalışmıştır. Bu doğrultuda 1998 yılında, Kuzey Kore Ordusu’nun siber güvenlik ve saldırı birimi olarak Bureau 121 bürosu kurulmuştur. Bureau 121 özellikle Güney Kore, Japonya ve ABD’den istihbarat toplamak ile görevlendirilmiştir.²⁹³ 2009-2010 yıllarında ise Bureau 121 de dâhil edilerek, Korunaklı Genelkurmay Başkanlığı Bürosu kurulmuştur. Büro, temelde 4 farklı istihbarat biriminin birleştirilmesi ile oluşturulmuştur. Bunlar; Operasyon Bürosu, Keşif Bürosu, Dış İstihbarat Bürosu ve Teknik Büro’dur. Siber güvenlik ve teknoloji alanında görev yapan bu büro aynı zamanda, sahada verilen görev doğrultusunda keşif yapmakla görevlendirilmiştir. 2014-2015 yıllarında Sony firmasına gerçekleştirdiği siber saldırı, başta ABD ve Güney Kore olmak üzere pek çok devlette bir travma etkisi yaratmıştır. Kore Genelkurmay Başkanlığı’nın bir üst birimini ise Kore Halk Ordusu oluşturmaktadır. Kore Genel Kurmay Başkanlığı’nın alt birimlerini de Otomasyon Ofisleri oluşturmaktadır. Bunlar, ofis 31, ofis 32, ofis 56. ve United 180’dir. Ofis 31-32-56 birimleri, psikolojik savaşlar üzerine

²⁹⁰ Kim İl Sung, “*Sosyalist Devrimin Güçlendirilmesi Üzerine*” Çev. Mehmet Atilla, Evren Yayınları, İstanbul, 1977, s. 125.

²⁹¹ Adıbelli, a.g.e., s. 67.

²⁹² Esa U Xli, “*Intelligence Report*” Directorate Of Intelligence Central Intelligence Agency, USA, 1968, s. 41-42-43.

²⁹³ BBCNEWS, “*N.S.A. Breached North Korean Networks Before Sony Attack, Officials Say*” BBC, UK, 2015, s. 1-2.

görevlendirilmiştir.²⁹⁴ United 180, rejim için siber saldırılar yaparak, yasa dışı para finanse etmek amacıyla bilgisayar profesörü Kim Heung-Kwang tarafından kurulmuştur. Bu birimin 150 devlet içerisinde, yaklaşık 300 bin bilgisayara siber saldırı gerçekleştirerek para transferinde bulunduğu belirtilmektedir. Siber saldırılar ile 2016 yılında 81 milyon dolarlık gelir elde ettiği belirtilmektedir. Bu sebeplerle Bangladeş bankalarındaki hırsızlıktan Pyongyang'a karşı dava açmıştır.²⁹⁵

Kuzey Kore istihbarat servisleri, aynı zamanda örtülü operasyon yapma yeteneğine de sahiptir. Kamuoyunda bu duruma en çarpıcı örnek, Kim Jong-Un'nun üvey abisi Kim Jong-nam'a Malezya'da biyokimyasal silah ile suikast düzenleyerek öldürtmesi olmuştur. Sony'e karşı gerçekleştirilen siber saldırıdan sonra bu operasyon, tekrardan dikkatlerin Kuzey Kore'ye çevrilmesine sebep olmuştur.²⁹⁶

Kore Genelkurmay Başkanlığı (Devlet Güvenlik Bakanlığı) (**Ofis 39**), Kuzey Kore'nin iç istihbarat servsidir. Gizli Polis olarak görevlendirilmektedir. 1973 yılında kurulan bu birim, Kim Jong İl'in ölümünden sonra yeniden revize edilmiş ve Kore Genel Kurmay Başkanlığı'na bağlanmıştır.²⁹⁷ Kim Jung İl ile birlikte Kuzey Kore istihbarat servisinde güncelleme yapılmıştır.

Ulusal İstihbarat Komitesi, Kim Jong İl'in liderliğinde, dört diğer üyeden oluşan bir karar organıdır: Sosyal-Kültürel Departmanı'nın Direktörü, Araştırma Departmanı Müdürü ve Genel Sekreterlik'ten oluşmaktadır. Bu komite, istihbarat ve güvenlik konularında ulusal düzeydeki ilk politika ve karar organıdır. Bu nedenle, tüm istihbarat ve güvenlik faaliyetleri için yönü genel politika belirler, istihbarat hedefleri belirlenir ve istihbarat ile güvenlik topluluklarına sorumluluklar dağıtılır.²⁹⁸

Sosyal Kültürel Büro ise, Japonya'da siyasi istihbarat toplanması görevini üstlenmektedir. Güney Kore ve dünyadaki diğer Koreliler ile açık ve gizli iletişimi sağlamak Kuzey Kore Dialog Bürosu'nun görevidir. Araştırma Bürosu, harici istihbaratın toplanması ve yabancılara karşı operasyonlar yürütülmesinden

²⁹⁴ Jenny Jun vd., *"The Organization of Cyber Operations in North Korea"* Center for Strategic International Studies, USA, 2014, s. 1-2.

²⁹⁵ Ju-min Park ve James Pearson, Exclusive: North Korea's Unit 180, the cyber warfare cell that worries the West" Yayın Tarihi: 21.05.2017, <https://web.archive.org/web/20170521121302/https://www.reuters.com/article/us-cyber-northkorea-exclusive-idUSKCN18H020> (Erişim Tarihi: 09.07.2017).

²⁹⁶ Dave Lee ve Nick Kwek, "Kuzey Kore lideri Kim'in üvey kardeşinin ölüm anı görüntülendi" Yayın Tarihi: 20.02.2017, <http://www.ntv.com.tr/dunya/kuzey-kore-lideri-kimin-uevey-kardesinin-olum-ani-goruntulendi,YnIJtaBVR0SEsh4GpJQveQ> (Erişim Tarihi: 09.07.2017).

²⁹⁷ Joseph S. ve Bermudez Jr. *"SIGINT, EW, and EIW in the Korean People's Army: an Overview of Development and Organization"* Bytes And Bullets: Information Technology Revolution And National Security On The Korean Peninsula, Ed: Alexandre Y. Mansourov, Asia-Pacific Center For Security Studies Published, Hawaii, 2005, s. 235-236-237.

²⁹⁸ Oh Il-hwan, "The Aims and Characteristics of North Korea's United Front Strategy," *Vantage Point*, Cilt. XIX, Sayı. 3, 1996, s. 27-29.

sorumludur. Bir karargâh ve altı ana bölüm halinde örgütlenmiştir. Bu bölümler şunlardır: Chosen Sorens, Japonya, Amerika, Avrupa, Afrika ve Asya Birimleri.²⁹⁹

Operasyon Bürosu'nun, deniz altı irtibat bürolarından dünyadaki diğer gizli servisler ile iletişim kurma ve/veya diğer gizli servislere sızma görevleri vardır. Keşif Bürosu'nun birincil misyonları, askeri alanda taktik ve stratejik istihbarat toplama ile yurtdışında stratejik özel operasyonları yönetmedir. Savunma Bürosu, Kim Jong İl ve üst düzey yetkililerin kişisel güvenliğinden sorumludurlar. Güvenlik Bürosu Kuzey Kore iç güvenliğinden sorumludur. Devlet Güvenlik Dairesi hem yurtdışında aktif operasyonlar yapan bir istihbarat ajansı hem de bir iç siyasi güvenlik gücü (yani, gizli polis) olarak görev yapmaktadır. İşlev bakımından, eski Sovyet KGB'sine ya da daha az bir dereceye kadar Ulusal İstihbarat Servisi'yle (eski Ulusal Güvenlik Planlama Teşkilatı) kıyaslanabilir; dünyanın dört bir yanında bulunan Kuzey Kore elçilikleri, misyonları ve meclisleri içindeki güvenlik (fiziksel ve siyasi) sorumludur. Devlet Güvenlik Dairesi ve Muhafız Komutanlığı, Kim Jong İl'in güvenliğinden en doğrudan sorumlu kurumlardır ve yalnızca raporlarının muaf tutulduğu bildirilmektedir. Eylül 1998'deki anayasa değişikliklerinden sonra Devlet Güvenlik Dairesi Milli Savunma Komisyonu'na tabi tutulmuştur. Kamu Güvenliği Bakanlığı öncelikle Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti'nin ulusal polis ve sivil savunma gücü görevini görür. Merkezi Pyongyang'da olup on iki alt büro, İletişim Ofisi, Kamu Güvenliği Siyasi Üniversitesi, Kamu Güvenlik Eğitim Merkezi, Kamu Güvenlik Hastanesi, Devlet Güvenlik Departmanı İrtibat Bürosu ve Tonghung Ticaret Şirketi şeklinde organize edilmiştir.³⁰⁰

Pyongyang rejimi, hem iç siyaset ve iç güvenlik konuları için hem de dış politika ve ulusal güvenlik konuları üzerinde yoğunlaşırken, bu konuda istihbaratın önemini ortaya çıkarmaktadır. Kuzey Kore halkının, Pyongyang kural ve hukukuna uyup uymadığına dair denetimlerin Kore istihbarat servisleri ile sağlanması, aynı zamanda rejimin güçlendirilmesi için de sınır dışı siber ve örtülü operasyonlarda bulunması, Kuzey Kore için istihbaratın önemini gösteren örnekler arasındadır.

2.3.6. Kuzey Kore Milli Güç Unsuru: Ekonomik Unsur

Anarşik uluslararası sistem içerisinde devletlerin olası bir işgale karşı veya savaş durumunda savaşın devamlılığını sağlayabilmesi için ekonominin gelişmişliği önemlidir. Bu sebeple bir devletin ekonomik yapısı, o devletin milli güç unsurunu oluşturmaktadır.

²⁹⁹ Il-hwan, a.g.e., s. 29-30.

³⁰⁰ Il-hwan, a.g.e., s. 29-30-31-32.

Kuzey Kore bağımsızlığını kazandığı yıllarda ekonomi zayıftır. Ancak ülke, siyasi açıdan Kore Savaşı'ndan güçlü olarak çıkmıştır. Ekonomideki bu zayıflık Kuzey Kore'yi SSCB'ye sıkı sıkıya bağlı bir hale getirmiştir. Kim İl Sung 1940-50'li yılları arasında, SSCB'yi bir model olarak benimsemiş ve bir konuşmasında SSCB için şu ifadelerde bulunmuştur:

“Sovyet halkı, savaşta alt üst olan ulusal ekonomilerini onardıkları gibi, üretimde savaş öncesi düzeyi de aşmışlar ve ülkelerini daha güçlü bir duruma yükseltmişlerdir. Sovyet ulusal ekonomisi hızla gelişmektedir....”³⁰¹

1945 yılında Kore'nin bölünmesi ile birlikte, Kore'deki mevcut sanayinin yaklaşık üçte ikisi Kuzey'de yer almıştır. Savaş sonrasındaki ilk politikalar arasında bulunan Kuzey Kore'deki iktisadi ilerleme, önemli bir unsur olmuştur. Ülke 1950-60 yılları arasında %20'lik bir büyüme sağlamıştır. Çeşitli toprak reformları ile birlikte 1970 yılında kişi başına düşen milli gelir artmıştır.³⁰²

Kuzey Kore ilk 5 yıllık kalkınma planındaki en önemli faktörü, yardım ve ucuz krediler üzerinden sağlamak istemiştir. 1960 yılındaki Che Guevara'nın Kuzey Kore ziyareti de aslında ticari temeller üzerine gerçekleşmiş, Guevara, Kuzey Kore'ye şeker satmak istemiştir. 1974 yılında Kim İl Sun, bir dizi ekonomik reform hareketlerinde bulunmuştur.³⁰³ **Üç Teknik Devrim** ile birlikte Kuzey Kore ekonomisinin yol haritası belirlenmiştir. Üç Teknik Devrim yaklaşımı çerçevesinde, ülkenin ekonomik sektörleri ayrı ayrı belirlenmiş ve bu sektörlerin yol haritası açıklanmıştır. Üç Teknik Devrim: teknik – kültürel-ideolojik devrimler olarak kategorize edilmiştir. Üç Teknik Devrim'de,, ağır çalışma ile kolay çalışma ve tarımsal emek ile sanayi emeği arasındaki farkın azaltılmasını, kadınların mutfak yükünden kurtarılması gerektiğini, sosyalist sanayinin geliştirilmesinin bir ulusal bilinç olduğu konularına değinilmiştir.³⁰⁴

Kim İl Sung, Üç Teknik Devrim yaklaşımını Kuzey Kore Halk Meclisi'nin Beşinci Yasama Yılı'nın Birinci Toplantısı'nda yapmış olduğu açıklamada şu şekilde belirtmektedir:

“...işçi sınıfı ile köylülük arasındaki sınıfsal farklılığını ortadan kaldırma sorunlarını yeterli bir biçimde çözümleme olanağı doğuracaktır...”

³⁰¹ Adıbelli, a.g.e., s. 25-26.

³⁰² Çolakoğlu, a.g.e., s. 211-212.

³⁰³ Nicholas Eberstadt, *“Policy and Economic Performance in Divided Korea during the Cold War Era: 1945-91”*, AEI Press, USA, 2010, s. 8-9.

³⁰⁴ Adıbelli, a.g.e., s. 126-147-244

...Tarımsal emek ile sanayi emeği arasındaki farkı azaltmak için de, bir bütün halinde kırsal ekonomiyi makineleştirmek ve bu alanda kimyevi yöntemlerden yararlanmak zorundayız...

...Her şeyden önce makine inşa sanayisini geliştirmemiz ve bu alanda yeni buluşlara varmamız için yoğun çabalar harcamamız gerekmektedir. Teknik devrim makine devrimi demektir. Üretimin güçlenmesi kesinlikle makinelerin güçlenmesi ile gerçekleşir.

Makine inşa sanayinin gelişimi konusunda çabalarımız öncelikle makine parçaları üretimini hızla arttırmaya yoğunlaştırmamız gerekir... Makine parçası üretiminde yeni buluşlar sayesinde, yılda 30 bin makine parçası üretme başarısını gösterdi... Partimiz yakın bir gelecekte her 100 ekili arazi için yedi traktörle bir kamyonu sahip olunmasını hedeflemekteyiz... Yılda 15 bin ile 30 bin arasında kamyon üretmeyi hedeflemekteyiz. Ağır sanayi geliştirmek gerekmektedir.

Elektronik ve otomasyon sanayiye de geliştirmeliyiz. Yan ürünler, ölçü aletleri imal edecek orta ve küçük sanayi fabrikaları açmak gerekmektedir. Demir, çelik ve dökme demir üretimini arttırmalıyız... Demir döküm evlerini arttırmalıyız. Bu yolla kapasitelerini de arttırmalıyız...

*Ulaştırma ve haberleşme sektörü Üç Teknik Devrim'in tamamlanmasında önemli rol oynamaktadır. Demir yolları, elektrikli trenleri güçlendirilmelidir...*³⁰⁵

Zengin yer altı kaynaklarına sahip olan Kuzey Kore'de Kim İl Sung, 12 milyon tonluk çelik üretimini hedeflemiştir. Mousan demir madenlerinde ise 10 milyon tonluk üretimi hedeflemiştir. Bu hedefler için pek çok maden işletmesi açılması gerekmektedir. Özellikle Tchaik bölgesinde zengin maden yatakları üzerine politikalar belirleyen Kim İl Sung, 1500 m² genişliğinde madenler için fırınlar inşa ettirmiştir. 1980 yılında, 12 milyon ton çelik üretiminde bulunacaklarını, inşaat sektöründe ise 5 milyon tonluk üretim hacmine sahip, özellikle Tcheunnai bölgesinde çimento fabrikası kurmayı hedeflemişlerdir. Ayrıca bir milyon ton bakır, 100 milyon ton kömür, 50 milyar kwh'lık elektrik enerjisi, 50 milyon ton kapasiteli makine inşa aleti, 5 milyon tonluk deniz ürünleri, 5 milyon ton kimyevi ürün, 100 mil tuz sahası, 19 milyon ton tahıl üretimi hedeflenmiştir. Ancak Aralık 1975 yılında, temel dayanağını Üç Teknik Devrim'in oluşturduğu Kim Jong İl'in **Üç Devrim Kızıl Bayrak Hareketi** ismi altındaki ekonomi politikaları uygulanmaya çalışılmıştır. Üç Teknik Devrim'den farkı ise, bu politikaları başaran bölgelere mükafat olarak Kızıl

³⁰⁵ Adıbelli, a.g.e., s. 244-245-246-247.

Bayrak verilmesidir. Kısmi de olsa, Üç Devrim Kızıl Bayrak Hareketi başarılı olmuştur.³⁰⁶

Bu politikalar ışığında, söz konusu yatırımların finansı, Çin ve Sovyetlerden gelen yardımlar ile sağlanmaya çalışılmıştır. Pekin ve Moskova arasındaki ideolojik rekabet sonucunda yardımlar kesilmiş, Pyongyang kredi borcunu ödeyememiştir. 1987-93 yılları arasında üçüncü yedi yıllık ekonomik planda ise, çok daha sonradan önem verilen, küçük sanayinin geliştirilmesi odaklı politikalar benimsenmiştir. Ancak 1990 yılında Çin'in ekonomik büyümeyi hedeflemesi ve Sovyetlerdeki siyasi değişim sonucunda, Kuzey Kore mali sıkıntı yaşamıştır.³⁰⁷

Kuzey Kore'nin 2013, 2014 ve 2015 yıllarında GSYİ satın alma gücü paritesi, 40 milyar dolar olarak tahmin edilmektedir. 1999-2011 yılları arasında ise bu oranın, yaklaşık 10 milyar dolar olduğu tahmin edilmektedir. GSYİH resmi döviz oranı ise 2013 yılında 28 milyar dolardır. Kişi Başına düşen GSYİH ise 2013 yılında 1,800 dolar, 2014 yılında 1,800 dolar, 2015 yılında 1,700 doları olduğu belirlenmiştir. Bunun haricinde pirinç, mısır, patates, buğday, soya fasulyesi, bakliyat, sığır eti, domuz eti ve yumurta, ekonomide yer alan tarım maddeleridir.³⁰⁸ Endüstriyel olarak askeri ürünler; makine yapımı, elektrik, kimya; madencilik (kömür, demir cevheri, kalker, manyezit, grafit, bakır, çinko, kurşun ve kıymetli metaller), metalurji; tekstil, gıda işleme; turizm olarak kategorize edilmiş ve ekonomide yer almıştır. Kuzey Kore'nin ithalat ürünleri arasında petrol, kok taş kömürü, makine ve ekipmanları, tekstil ve tahıl yer almaktadır.³⁰⁹

³⁰⁶ Adıbelli, a.g.e., s. 254-255-256.

³⁰⁷ Yıldırım Deniz, "Çin'in Ekonomik Dönüşümü Ve Üçüncü Dünya" Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi, Cilt.2, Sayı.2, 2014, s. 72. , Çolakoğlu, a.g.e. s. 231.

³⁰⁸ Stephan Haggard ve Marcus Noland, "*Famine in North Korea: Markets, aid and reform*", Colombia University Press, USA, 2007, s. 27-43-44-45.

³⁰⁹ CIA, "North Korea's Economy" <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kn.html> (Erişim Tarihi: 27.07.2017).

Tablo 6. Kuzey Kore'nin Başlıca Ekonomik Endeksleri³¹⁰

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
GSMH (100 milyon ABD doları)	231	229	211	205	2012	223	214	177	126
Kişi başına GSMH (USD)	1064	1038	943	904	923	957	910	741	573
Ekonomik Büyüme	-3,7%	-5,2%	-7,6%	-4,3%	-1,7%	-4,5%	-3,7%	-6,8%	-1,1%

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
GSMH (100 milyon ABD doları)	102	106	110	109	110	111	130	137	144
Kişi başına GSMH (USD)	1000	1000	1000	1000	1300	1700	1700	1800	1700
Ekonomik Büyüme	6.1%	0.4%	3.8%	1.2%	1,8%	2.1%	3,8%	1%	1,1%

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
GSMH (100 milyon ABD doları)	133	120	139	157	159	165	174	161
Kişi başına GSMH (USD)	1800	1800	1800	1700	1700	1700	1700	1800
Ekonomik Büyüme	3.1%	-0.9%	-0.5%	0.8%	1.3%	1.1%	1%	-1.1%

Kuzey Kore'ye 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin, 1992 yılında da Çin'in yardımları tamamen kesilince, ülkede gerçekleşen ham petrol akışı yavaşlamış ve dış ticaret açığı artmıştır. Kuzey Kore'nin 1990 yılında 4,6 milyar, 1991 yılında 2,7 milyar dolar, 1998 yılında ise, Kuzey Kore'nin Rusya ve Çin'e olan borcu 5 milyar

³¹⁰ Victor Cha, *"Security and Politics on the Korean Peninsula: Constantly Changing or Forever Constant?"* Prepared for the Columbia International Affairs Online Curriculum Modules, 2000, s. 5.

dolar olmuştur.³¹¹ Sanayi ve tarım üretimlerindeki teknolojik yetersizlik, aşırı silahlanma ve ambargolar sebebi ile ekonomide istikrar sağlanamamıştır.

Tablo 7. Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti İhracat ve ithalat Oranları 2001-2017
(Bin ABD Doları)³¹²

YIL	İhracat Bin ABD Doları	İthalat Bin ABD Doları
2001	969,659	2,937,875
2002	997,804	1,782,301
2003	970,254	1,608,980
2004	1,294,945	2,264,769
2005	1,354,3	2,408,454
2006	1,840,012	2,715,050
2007	2,926,563	3,160,049
2008	2,233,299	4,322,633
2009	1,492,832	2,959,858
2010	2,141,563	3,624,836
2011	3,433,574	3,813,453
2012	3,172,688	4,285,997
2013	3,639,371	4,370,735
2014	3,409,391	4,028,167
2015	3,102,606	3.204.956
2016	2,910,454	3.090,822
2017	1,941,047	3,631,8885

2001 yılından 2007 yılına kadar gelen süreçte, ihracat oranında bir artış gözükmektedir. 2007 yılında 2 milyon 926 bin olan toplam ihracat oranı, 2001 yılına göre kıyaslandığında yaklaşık 4 kat artmıştır. En fazla ihracat oranı ise 2013 yılında,

3 milyon 639 dolarla olmuştur. Ancak 2001-2014 yılları arasında ihracat oranlarında net bir istikrar bulunmamaktadır. Amerikan Merkezi Haber Alma Teşkilatı (CIA) verilerine göre, ihracat oranlarının %5,9'u mal ve hizmet olarak belirlenmiştir.³¹³

Kuzey Kore'nin ihracat ürünleri arasında özellikle mineraller, metalurjik ürünler, imalatçılar (silahlar dâhil), tekstil, tarım ve balıkçılık yer almaktadır. En büyük ihracat ortağı ise Çin Halk Cumhuriyeti'dir. Tablo. 7'de, Kuzey Kore'nin ithalat verileri çerçevesinde 2001'den 2014'e artış gözükmektedir. Bu doğrultuda, 2001 yılında dış ticaret hacmi 3,907,534 dolarken, 2014 yılında 7,437,558 dolara yükselerek, yaklaşık %90 artış göstermiştir.

³¹¹ Çolakoğlu, a.g.e., s. 234.

³¹² Trademap, "List of importing markets for a product exported by Korea, Democratic People's Republic of (Mirror) Product: TOTAL All products" http://www.trademap.org/tradestat/Country_SelProductCountry_TS.aspx?nvpm=1|408||||TOTAL|||2|1|2|2|2|1|2|1|1 (Erişim Tarihi: 27.07.2017).

³¹³ CIA, "North Korea's Economy" a.g.e., (Erişim Tarihi: 27.07.2017).

2001 yılında toplamda 969,659 dolar ihracatta bulunan Kuzey Kore'nin, buna karşılık 2001 yılında toplamda 2,937,875 dolar ithalatı Tablo 7'de yer almaktadır. Bu durum neticesinde, 675,874 dolar dış ticaret açığı bulunmaktadır. Dış ticaret açığı süregelen süreçlerde de devam etmiştir. Kuzey Kore'nin en fazla dış ticaret açığı ise 2008 yılında olmuştur. 2008 yılında dış ticaret hacmi 6,555,932 dolardır. Ancak - 2,089,334 açık ile 14 yıllık süreçteki en fazla dış ticaret açığına ulaşmıştır. Bu oran 2014 yılında da devam etmiş, dış ticaret açığı 618,776 dolar olmuştur. Bu durum, dış ticarete Kuzey Kore'nin sık kalınmışlığının ve tıkanmışlığının bir göstergesi niteliğindedir. Dış ticaret haddi 1998 yılında 1,442; 1999 yılında 1,480; 2000 yılında 1,969 dolardır. Kuzey Kore 2001 yılından sonra yerinde saymaya başlamıştır.³¹⁴

Tablo. 7 incelendiğinde, ihracat ve ithalat oranları arasında istikrar sağlanamamıştır. Kuzey Kore 2001 yılından 2017 yılına kadar sürekli dış ticaret açığı vermiştir. Temmuz 2006'da, 6. nükleer denemesini gerçekleştiren Kuzey Kore'ye karşı, ABD, BMGK'ya ekonomik yaptırımlar gerçekleştirilmesi için karar tasarısı sunmuştur. BMGK, 1695 numaralı karar çerçevesinde kitle imha silahlarında kullanılabilecek her türlü teknolojik materyalin ticaretine yasak getirmiştir. Kasım 2006 tarihinde ise BMGK, 1718 numaralı karar ile lüks mal satışına dair yasak getirmiştir. Ekim 2008 tarihinde ABD "Düşmanla Ticaret Yasası"nı yürürlüğe koymuştur. Bu yasa çerçevesinde, Kuzey Kore ile ticaret yapan devletlere uluslararası finans kuruluşlarından kredi almaktan alıkoymak planlanmıştır. Japonya'da ekonomik ambargo gerçekleştirilmiştir. Kuzey Kore'ye 300 bin yen'in üzerindeki havalelerin yetkililere bildirilme zorunluluğu getirilmiştir.³¹⁵

2006-2017 yılları arasında BMGK'nın almış olduğu karar çerçevesinde, Kuzey Kore yıllık 2 milyon varil petrol ithal edebilmiştir. Kuzey Kore'ye doğalgaz satışı, tekstil ürünleri ihracatı yasaklanmıştır. 2006 yılından sonra BMGK tarafından Kuzey Kore'ye gerçekleştirilen ekonomik yaptırımlar sebebi ile ülkenin ekonomisi olumsuz etkilenmiştir.³¹⁶

³¹⁴ Çolakoğlu, a.g.e., s. 219.

³¹⁵ Hürriyet, "Kuzey Kore'ye uygulanan uluslararası yaptırımlar" Yayın Tarihi: 26.05.2010 <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/kuzey-koreye-uygulanan-uluslararasi-yaptirimlar-14832971> (Erişim Tarihi: 29.01.2019).

³¹⁶ Anadolu Ajansı, "Bmgk'dan Kuzey Kore'ye Yeni Ekonomik Yaptırımlar" Yayın Tarihi: 12.09.2017, <https://www.haberler.com/guncelleme-bmgk-dan-kuzey-kore-ye-yeni-ekonomik-10018029-haberi/> (Erişim Tarihi: 29.01.2019).

2.3.7. Askeri Unsur

Kim Sung İl'in askeri ve istihbarat alt yapısına sahip olması, Kuzey Kore'nin kurulmasından sonraki devlet politikalarında silahlı kuvvetlere önem vermesine sebep olmuştur. Kim Sung İl'e göre, tehditlere karşı alınabilecek en önemli tedbir; silahlı kuvvetler ile gerçekleştirilebilir.

Kuzey Kore lideri Kim Sung İl, 1940-45 yılları arasında "güçlü silahlı kuvvetler – güçlü devlet" kavramını benimsemiştir. Bu bağlamda, Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti Silahlı Kuvvetleri'nin geliştirilmesi için Sovyetlerden hiç de mütevazı görülmeyecek oranda destek almıştır. Askeri strateji ve taktik anlamında ise Çin'den destek görmüşlerdir. Sovyetlerin dağılması, ABD ve Güney Kore'nin her an Kuzey Kore'yi işgal edebilir algısıyla Kuzey Kore, askeri yatırımlarındaki önemi arttırmaya devam etmiştir.³¹⁷

Kuzey Kore'nin askeri kuvvetleri ise Kuzey Kore Halk Ordusu tarafından oluşmaktadır. Kuzey Kore Halk Ordusu: Kara Kuvvetleri, Donanma, Hava Kuvvetleri ve Sivil Güvenlik Güçleri'nden oluşmaktadır. 17 yaşını doldurmuş her erkek ve kadının askerlik görevi zorunlu tutulmaktadır. Erkekler için askeri görev süreleri 10 yıl, kadınlar için 6 yıl olarak belirlenmiştir.³¹⁸

Genelkurmay Başkanlığı KPA kara kuvvetleri, KPAF, KPN, İşçi ve Köylü Kızıl Muhafızları ve Paramiliter Eğitim Birimleri üzerinde idari ve operasyonel kontrol uygulamaktadır. Kabaca, Birleşik Genelkurmay Şefleri'yle eşdeğerdir. Genelkurmay Başkanlığı, subaylar tarafından görevlendirilmiş, tüm şubelerden personel almış ve KPA içindeki tüm operasyonları organize etmek, eğitmek ve donatmakla birlikte planlama ve yürütme sorumluluğunu da üstlenmiştir. Sınır Güvenliği Bürosu, yetkisiz hareketi kontrol etmek, yasadışı giriş ve çıkışları engellemek için ÇHC ve Rusya sınırları boyunca sorumludur. Toplam dört Sınır Güvenliği Tugayı kontrol etmektedir. Kıyı Emniyet Bürosu, yetkisiz hareketi kontrol etmek ve Doğu ile Sarı Denizler kıyısındaki sahil şeridindeki yasadışı giriş ve çıkışları engellemekle sorumludur. Toplam altı adet kıyı güvenlik tugayı kontrol etmektedir.³¹⁹

Sınıflandırılmış Bilgi Bürosu, planlama ve inceleme, şifreleme ve şifre çözme de dâhil olmak üzere, KPA içinde sınıflandırılmış bilgilerin üretilmesi, iletilmesi ve depolanmasının tüm yönlerini denetlemekle yükümlüdür. Aynı zamanda bir operasyon güvenliği sorumluluğuna sahip olduğu, literatürlerde belirtilmektedir. İletişim Bürosu ile işbirliği içinde çalışmaktadır. İletişim Bürosu ise, tüm iletişimlerin yönetimi ve işletilmesinden sorumludur. Hem yerli hem de yabancı

³¹⁷ Anadolu Ajansı, a.g.e., s. 220.

³¹⁸ CIA, "North Korea Military Branches" <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kn.html> (Erişim Tarihi: 28.07.2017).

³¹⁹ Joseph ve Bermudez., a.g.e., s. 251-252-253.

telekomünikasyon trafiğini izlemektedir. Keşif Bürosu ve Devlet Güvenlik Departmanı ile yakın çalışmaktadır. İletişim güvenliği alanında da önemli bir rol oynamaktadır ve Sınıflanmış Bilgi Bürosu ile işbirliği içerisinde çalışır. İletişim Bürosu'na bağlı olan 9. İşaretler Tugayı (9. İletişim Tugayı) bir iletişim okuludur.³²⁰

Tablo 8. Asya'da Askeri Harcamalar 2001-2017 (Milyar ABD Doları)³²¹

	Asya ve Okyanusya	Orta ve Güney Asya	Güney Doğu Asya	Doğu Asya	Okyanusya
2001	201	37.6	19	127	16
2002	211	38.6	20	135	17
2003	220	43	23	141	17
2004	233	46	23	148	18
2005	246	47	23	157	18
2006	261	48	24	169	19
2007	278	52	28	181	21
2008	295	60	29	192	21
2009	332	61	30	218	23
2010	340	62	30	224	23
2011	354	63	31	236	23
2012	368	63	33	250	22
2013	387	66	36	265	22
2014	409	68	36	282	23
2015	431	73	39	297	26
2016	452	77	40	309	28
2017	469	77	40	322	28

B: Toplam Kuzey Kore, Türkmenistan ve Özbekistan. C: Kuzey Kore Harici Toplam

Askeri harcamaların uluslararası sistemde hızla arttığı düşünüldüğünde, bu orana Kuzey Kore'nin de katkısı olduğu görülmektedir. Asya ve Okyanus bölgesindeki askeri harcamalar, 469 milyar dolara ulaşmıştır. 2015 yılından 2016 yılına %4.6'lık bir artış göstermektedir.³²² Kuzey Kore, kıtlık ve yetersiz enerji kaynaklarına rağmen, GSYH'nın %20'sinden fazlasını askeri alanda harcamaktadır. İnsanların büyük bir kısmı orduda görev yapmaktadır.³²³

Kuzey Kore, 1945 yılından Sovyetlerin yıkılmasına kadar olan süreçte askeri alanda çok destek görmüştür. Ayrıca bu zaman aralığında Çin'den de destek alan Kuzey Kore, konvansiyonel savaş silahlarının hem üretimi hem de kullanımı üzerine hassasiyet göstermiştir. Kuzey Kore envanterlerinde, Sovyetlerden kalma eski

³²⁰ Joseph ve Bermudez., a.g.e., s. 251.

³²¹ SIPRI, "Trends In World Military Expenditure, 2016" SIPRI, 2016, s. 5

³²² SIPRI, a.g.e., s. 5.

³²³ Victoria Craw, "North Korea spends whopping 22 per cent of GDP on military despite blackouts and starving population" News, Yayın Tarihi: 27.04.2017, <http://www.news.com.au/world/asia/north-korea-spends-whopping-22-per-cent-of-gdp-on-military-despite-blackouts-and-starving-population/news-story/c09c12d43700f28d389997ee733286d2> (Erişim Tarihi: 30.07.2017).

model T-34, Type 59, T-55, T-63 tankları mevcuttur. Ancak devam eden süreçte, Kuzey Kore kendi üretimleri olan PT-85 tanklarını kullanmaya başlamıştır. T-55, T-63, VTT-323 gibi Kuzey Kore üretimi zırhlı araç kullanımına geçerek, askeri alanda millileşmişlerdir.³²⁴

Kuzey Kore'nin 1960 yılında 400 bin askeri personeli bulunmaktaydı. 1984-1992 yılları arasında ise bin tank, 2 bin 500 APC / piyade savaş aracı ve 6 bin roket sistemi mevcuttu. 1996 yılına gelindiğinde ise Kuzey Kore'nin ana muharip birimleri 153 Tugay, 25 Mekanize Tugayı, 25 Özel Harekât Gücü Tugayı, 30 Topçu Tugayı'na ulaşmıştır. Ayrıca Kuzey Kore yönetimi 10 tane de Kolordu Komutanlığı kurmuştur. Pyongyang'ın güneyinde ise 20 kolordu komutanlığı, 4 mekanize ve 2 topçu birliği, 1 Tank Talimat Rehberlik Bürosu ve Hafif Piyade Eğitim ve Rehberlik Bürosu oluşturmuşlardır.³²⁵

Kuzey Kore'nin 2015 yılında 950 bin piyade, 4 bin 200 tank, 2 bin 200 zırhlı araç, 8 bin 600 topçu birliği, 4 bin 800 kısa ve uzun menzilli füzesi Kuzey Kore sahasında bulunmaktadır. Deniz Kuvvetleri'nde ise 60 bin personel, 70 deniz altı, 420 devriye gemisi, 260 amfibi, 30 mayın arama gemisi Kuzey Kore'nin güney doğu kıyısı Changion, Pyongyang doğusunda kalan kıyılar Munchon Up, Mugyepo, Mayang Do, Chaho, Kuzey Kore kuzeydoğu kıyısı Puam Dong; Pyongyang'ın batısında yer alan Pipa Got, Chado, kuzeybatı kıyısı Tasa Ri kıyılarında görev yapmaktadır. Hava Kuvvetleri ise, 110 bin personel uçağı, 800 adet savaş uçağı, 300 helikopter, 300 nakliye uçağına sahiptir.³²⁶ Kuzey Kore, Rusya ile birlikte Doğu Ukrayna'daki isyancılara tank, zırhlı araç, anti-tank ihracat etmiştir. Aynı zamanda Gazze'deki Halk Direniş Komitesi'ne anti-tank füzeleri ihraç etmiştir.³²⁷

Kuzey Kore ordu sisteminde kara birlikleri kadar hava kuvvetleri de önemlidir. Kuzey Kore'nin Hava Kuvvetleri'ne karşı bakış açısında pilotların morallerin yüksek olması vardır. Pilotların Kuzey Kore hava sahasına giren düşman uçaklarını vurması önemlidir. Kuzey Kore pilotlarının düşmanla savaşmasında ideolojik sağlamlık vurgulanmaktadır. Bu doğrultuda Kim Jung Un talimat verdiğinde, Kuzey Kore hava sahasına giren düşman uçaklarının hepsi vurulmalıdır. Modern revizyonistler, bu tür davetsiz misafirlerin vurulmamaları gerektiğini belirtmektedirler ancak onları cezasız bırakmama inancına da sahiptirler. Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti düşmanla

³²⁴ MIF, "Modern North Korean Army Combat Vehicles and Artillery" <https://www.militaryfactory.com/modern-armor/north-korean-army.asp>, (Erişim Tarihi: 29.07.2017).

³²⁵ Jhon M. Sanfird, **"North Korea's Military Threat: Pyongyang's Conventional Forces, Weapons Of Mass Destruction, and Ballistic Missiles"** U.S. Government as defined in Title 17, United States Code, Section 101, U.S, 2007, s. 22.

³²⁶ Amerika Birleşik Devletleri Savunma Bakanlığı (USA department of Defense), **"Military and Security Developments Involving the Democratic People's Republic of Korea 2012"** USA Department of Defense, USA, 2013, s. 16-17-18.

³²⁷ SIPRI, **"Trends In International Arms Transfers, 2016"** SIPRI, 2017, s. 4.

savaştığında, barışmak için yalvarmak yerine; devrimci duruşu sergileyecekleri literatürlerde yer almaktadır.³²⁸ Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti Hava Saldırı ve Hava Savunma Komutanlığı'nın (Kore Halkının Hava Kuvvetleri olarak da bilinir) birincil misyonu, Kuzey Kore topraklarının ve kara sularının hava savunmasıdır. İkincil görevler, keşif, ulaştırma ve lojistik destek, özel operasyon güçlerinin yerleştirilmesi, stratejik bombardıman, yer gücüne taktik hava desteği sağlaması olarak belirtilmektedir.³²⁹

ABD'nin Güney Kore'ye yapmış olduğu açık destek ile birlikte 2017 yılı içerisinde Kuzey Kore ordusu, askeri tatbikatta bulunmuştur. Kuzey Kore'nin 2017 askeri tatbikatında, Katyuşa füzelerini kullanması ise askeri envanterinde Rusya'nın etkisini göstermektedir. Kuzey Kore'nin 2017 askeri tatbikatında, topçu birlikleri 100 ve 170 mm'lik toplar kullanmıştır. Ancak dikkat çeken diğer bir durum, Kuzey Kore'nin milli imkânları ile üretilmiş 60 km menzile sahip Koksan M-1989 toplarının kullanılmasıdır. Kim Jung Un'un, mesafeli savaş stratejisini benimsemesinden dolayı, 2017 yılındaki askeri tatbikatta 200 - 240 ve 300 mm'lik, kamyon şasesine entegre edilmiş olan MLRS füze sistemlerini kullanılmıştır. Bu füze sistemleri 100-130 km mesafeye sahiptir.³³⁰

Kuzey Kore, askeri potansiyelini nitelik ve niceliksel açıdan geliştirmeye çalışmaktadır. Bu doğrultuda, konvansiyonel savaş ekipmanlarına önem vermektedir. SSCB'den ve Çin'den askeri eğitim ve askeri teçhizat tedarik eden Kuzey Kore'nin, SSCB'nin dağılması ile birlikte askeri ortağı Çin olmuştur. 1961 yılında imzalanan Çin ve Kuzey Kore arasında "Yardım ve İşbirliği Antlaşması", 1981 ve 2001 yıllarında yenilenmiştir. Antlaşma geçerliliği ise 2021 yılına kadar devam etmektedir. Yardım ve İşbirliği Antlaşması çerçevesinde, Çin ile Kuzey Kore arasında askeri ve güvenlik işbirliği sağlanmaktadır.³³¹

³²⁸Kore Halk Ordusu 855. Ünitesinin Memurlarıyla Konuşma, 18.01.1964, "Hava Kuvvetlerini Birlikte Hazırlayın" Democratic People's Republic of Korea, 1964, s. 1.

³²⁹Kenichi Aoki, "Air Power of the ROK Navy, ROK Army, and the North Korean People's Armed Forces Air Force," *Aerospace Japan*, Sayı:1, 1991, s. 58-59-60.

³³⁰Brian Kalman, "North Korea vs. South Korea – Comparison Of Military Capabilities. What Would A New War in Korea Look Like?" Yayın Tarihi: 12.05.2017, <https://southfront.org/north-korea-vs-south-korea-comparison-of-military-capabilities-what-would-new-war-in-korea-look-like/> (Erişim Tarihi: 01.08.2017).

³³¹Sputnik, "Kuzey Kore'yi Savunmak Zorunda Değiliz" Yayın Tarihi:15.04.2017 <https://tr.sputniknews.com/asya/201704151028080224-cin-yetkililer-kuzey-kore-saldirilara-karsi-savunmak-zorunda-degiliz/> (Erişim Tarihi:29.01.2019).

2.4. Kuzey Kore Ulusal Çıkarları ve Nükleer Silah Politikaları

Kuzey Kore askeri kapasiteye her zaman önem vermiş ve askeri kapasitesini arttırarak, Seul üzerinde her daim üstünlük kurmak istemiştir. Bu sebeple konvansiyonel savaş silahları ve teknolojisi ile birlikte askeri teknolojinin daha kitlesel olarak geliştirilmesi gerektiği, Kuzey Kore için bir ihtiyaç haline gelmiştir.

1980'lerin başında Güney Kore'nin teknolojik ve ekonomik olarak gelişmeye başlaması üzerine, Pyongyang nükleer, biyolojik ve kimyasal silah üretme projesine ilk olarak başlamıştır.³³² Ancak Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti'nin nükleer silah politikası 1950 yıllarına kadar uzanmaktadır. 1950 yılında Kuzey Kore, nükleer programı için personel yetiştirmeye başlamıştır. Aralık 1952 tarihinde Atom Enerjisi Araştırma Enstitüsü ve Bilimler Akademisi kurularak, Sovyetler ve Kuzey Koreli bilim adamlarının müşterek nükleer çalışmaları gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Pyongyang yönetimi 1956 tarihinde, Sovyetler Birliği Nükleer Araştırmalar Ortak Enstitüsü'nün kuruluş tüzüğünü imzalamış ve nükleer araştırmalar için personeli Sovyetlere göndermiştir. 1959'da Kuzey Kore ve Sovyetler Birliği, Kuzey Pyongan Eyaleti, Yongbyon'da bir nükleer araştırma tesisi kurmak için Sovyet yardımına ilişkin bir hüküm içeren, nükleer enerjinin barışçıl kullanımı konusunda bir anlaşma imzalanmıştır.³³³

1960 yılına gelindiğinde ise Sovyetler Birliği, Sovyet 2000/IRT nükleer araştırma reaktörü ve bağlantı tesislerinin kurulumunu içeren Yongbyon Nükleer Araştırma Merkezi'nin kurulması için Kuzey Kore'ye kapsamlı teknik yardım sağlamıştır. Kuzey Kore bu birimi, personel eğitmek için kullanmıştır. 1964 yılında, Çin'in ilk nükleer denemesinin gerçekleştirilmesinden sonra Kim İl Sung, Mao Zedong'tan nükleer silah teknolojisini paylaşmasını istemiş ancak Mao Zedong bu isteği reddetmiştir.³³⁴

1960 sonlarında Kuzey Kore eğitim kurumları, askeri araştırmaları genişletti. Kuzey Koreli mühendisler, IRT-2000 araştırma reaktörünü genişletmek için yerli teknolojiyi kullanmışlardır. Sovyetler Birliği'nden plütonyum, yeniden işleme teknolojisi edinmeye başlamıştı. Kuzey Kore'ye 1946 yılında Mısır'dan gelen Scud füzeleri, Kuzey Kore'nin füze programları için önemli bir adım olmuştur. Temmuz 1977'de Kuzey Kore, SSCB ile IRT-2000 araştırma reaktörü için anlaşma imzalamıştır. Sovyetler, anlaşmaya dâhil edilmiştir. Çünkü reaktörün yakıtını tedarik etmişlerdir. 1980 yılında Kuzey Kore, uranyum üretme tesisini kurmuştur. Ayrıca

³³² Çolakoğlu, a.g.e., s. 220.

³³³ Jung In Chol v.d., "Advanced Load Follow Operation Mode for Korean Standardized nuclear Power plants" *Journal of the Korean Nuclear Society*, Cilt.24, Sayı.2, 1992, s. 1-2.

³³⁴ Fu Ying, *The Korean Nuclear Issue: Past, Present and Future*, China Center Brookings, China, 2017, s. 12-13-14.

Pyongyang ve Yongbyon'da nükleer reaktör inşa etmiştir.³³⁵ 1984 yılında ise Hwasong balistik füze üretimine geçilmiştir. Bin kilometrelik mesafeye sahip kimyasal/biyolojik savaş başlığı taşıyabilmişlerdir.³³⁶

1974 yılında Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (IAEA) üyesi olan Kuzey Kore, INFCIRC 66 temelinde nükleer tesislerini uluslararası alana açmayı kabul etmiştir. Kuzey Kore'nin Nükleer Silahların Artırılmasının Önlenmesi Anlaşması (NPT) yanında yer almasından sonra, 5.05.1992 tarihinde Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı ile imzaladığı ve bütün nükleer tesislerin uluslararası alana açılması antlaşması INFCIR/403'ü rafa kaldırmıştır. Ancak Soğuk Savaş sonrasında Sovyetlerin dağılması ile birlikte Kuzey Kore, 1992 yılında Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı ile INFCIRC/403 antlaşmasını imzalamıştır. Bu antlaşma ardından yaklaşık altı denetleme geçiren Pyongyang yönetimi, Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı "Kuzey Kore'nin nükleer araştırmaları askeri mi, yoksa enerji kaynaklı mı?" sorularına dair tatmin edici bir sonuca varamamıştır.³³⁷

ABD, Kuzey Koreli yetkililer ile Cenevre'de BM çatısı altında görüşmeler gerçekleştirmiştir. ABD'nin Kuzey Kore'ye saldırmayacağı teminatı üzerine Kuzey Kore, Nükleer Silahların Artırılmasının Önlenmesi Anlaşması'ndan ayrılmayacağını belirtmiştir.³³⁸ Kuzey Kore nükleer üretim üzerine bir dizi diplomatik ilişkiler içerisinde olurken, balistik füze sistemlerinin üretilmesinden vazgeçmemiştir. Kuzey Kore ilk hava savunma sistemi olan V-75 Dvina füzelerini kullanmıştır. Aslında V-75 Dvina'lar Sovyetlerin Kuzey Kore'ye vermiş olduğu füzelerdir. Devam eden süreçte, 1976 yılında füze denemelerine devam edilmiştir.

Kasım 1998 tarihinde Teapodong – 1 füzesi üzerine çalışmalar gerçekleşirken bir bildiri yayımlamışlardır:

*"Bilinmelidir ki, Halk Ordumuzun bu gezegende saldırı yapması için hiçbir sınır yoktur ve saldırıdan kaçacak yer de bulunmamaktadır. Farkına varılmalıdır ki savaşta saldırımızın hedefi sadece Amerikalı emperyalist saldırgan güçler değil aynı zamanda Güney Koreli kuklalar, Japonlar ve ABD'ye üslerini açan herkes olacaktır"*³³⁹

Uluslararası sistemde Kuzey Kore'nin en fazla dikkat çekici füze denemesi, 1998 tarihinde Taepodong – 1 balistik füzelerinin Japon hava sahası üzerinde olmuştur. Bu durum Doğu Asya'daki güvenlik endişesini tekrardan meydana

³³⁵ Jng Kyung Kim v.d., "Investigating the Fluence Reduction option for Reactor Pressure Vessel Lifetime Extension" **Journal of the Korean Nuclear Society**, Cilt.4, Sayı.31, 1999, s. 409.

³³⁶ Milliyet, "Son dakika.ABD'den korkutan sinyal! Yeni strateji uygulanacak" Yayın Tarihi: 31.07.2017, <http://www.milliyet.com.tr/son-dakika-abd-den-korkutan-dunya-2494090/> (Erişim Tarihi: 01.08.2017).

³³⁷ Mustafa Kibaroglu, "Kuzey Kore'nin Nükleer Silah Programı: Sebepler ve Sonuçlar" **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt.1, Sayı.1, 2004, s. 161.

³³⁸ Kibaroglu, a.g.e., s. 162-163.

³³⁹ Adıbelli, a.g.e., s. 306.

getirmiştir. Söz konusu tehlike, çatışmadan ziyade silahlanma yarışına gidilmesinden dolayı çıkmaktaydı. Taepodong – 1 füzesi, Pyongyang'dan Kuzey Doğu Asya'nın büyük bir kısmının menziline girmektedir.³⁴⁰

Tablo 9. Kuzey Kore Balistik Füzeri³⁴¹

Sınıf	İsim	Menzil	Başlangıcı
Kısa Menzilli (SRBM)	SA-2/HQ-2	150-200	1976
	SSM DF 61	600	Başarısız
	Scud – B	300	1981
	Hwasong -5	300	1984
	Hwasong – 6d	320-340	1985
	Hwasong-6	500	1989
Orta Menzilli (MRBM)	Ro Dong	1350	1997
Uzun Orta Menzilli (IRBM)	Taepodong -1	1.500-2.200	1998
Kıtalar Arası Menzilli (ICBM)	Taepodong – 1 / SLV	4000	1998
	Taepodong -2	4000-6000	2006-2009

Kuzey Kore'nin silah üretiminde millileşmesine rağmen, Güney Kore de bu kapasiteye sahip olmuştur. Güney Kore 2009-13 yılları arasında, en büyük sekizinci silah ithalatçısı olmuştur. Bu duruma karşılık, Kuzey Kore'nin balistik füze üretmesi üzerine Güney Kore'nin 21 F/15-K uçak füzesi ve bombaları, ABD tarafından teslim edilmiştir. 2013 yılında Kuzey Kore'nin balistik füzelerine karşı Güney Kore ise, 4 RQ-4A keşif uçağı, 40 F savaş uçağı; Almanya'dan 177 Toros KEPD-350 Cruise füzeleri tedarik etmiştir.³⁴²

Kuzey Kore'nin Taepodong – 1 füzesini denemesinin ardından Clinton yönetimi, Kuzey Kore yönetimi ile görüşmelerini hızlandırmıştır. Kuzey Kore ve ABD arasındaki ikili ilişkilerde ABD, Kuzey Kore'nin balistik füze denemelerini durdurması için 1 milyar dolar teklif etse de, Pyongyang yönetimi bunu reddetmiştir. Ancak ABD, diplomatik girişimlerini kesmeyerek her yıl 1 milyar dolar vermeyi teklif etmiş, bu yardımın 3 yıl boyunca devam edeceği taahhüdünde bulunmuş ve Kuzey Kore yönetimi tarafından bu teklif 1999 yılında kabul edilmiştir. Ayrıca bu antlaşma, siyasi ve ekonomik ilişkileri geliştireceği gibi Amerika'nın Kuzey Kore'ye gerçekleştirmiş olduğu ilk yardım antlaşması olması sebebiyle de önemlidir.³⁴³

Kuzey Kore yapmış olduğu uluslararası antlaşmalardan dolayı belli bir alanda destek görse de, ülke içerisinde elektrik kaybı yaşanmaya başlamıştı. Bu enerji kaybı, ABD tarafından karşılanmadığı takdirde yeniden nükleer programa başlayacaklarını da bildirmişlerdi.

³⁴⁰ Çolakoğlu, a.g.e., s. 224.

³⁴¹ Çolakoğlu, a.g.e., s. 224.

³⁴² SIPRI, "Trends In International Arms Transfers, 2016", s. 4-7.

³⁴³ Joseph S. Bermudez, "A History of Ballistic Missile Development in the DPRK", Monitoring Proliferation Threats Project Monterey Of International Studies, USA, 1999, s. 27-33.

2003 yılında Kuzey Kore, Radyokimya Laboratuvarı'nda plütonyum üretimini gerçekleştirmiştir. Aynı yıl ABD Dış İşleri Bakanı James Kelly, Kuzey Kore'nin yakın bir zamanda yer altı tesislerinde nükleer bomba yapabileceğini belirtmiştir.³⁴⁴

Kuzey Kore, 2003 yılında Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Anlaşması'ndan geri çekilme bildirgesini, 10.01.2003 tarihinde Pyongyang'da, nedenleriyle yayınlamıştır. Pyongyang yönetimine göre ABD, Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Anlaşması'nı nükleer silah üreten diğer devletlere karşı düşman politikasını uygulamak için bir araç olarak kullanmaktadır. Pyongyang bu doğrultuda, Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Anlaşması'na karşı bakış açısını şu şekilde açıklamaktadır:

*“Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Anlaşması'nın koyduğu tarafsızlık tabelasının yalan ve ikiyüzlülüğünü gözler önüne seriyor.”*³⁴⁵

Kore Yarımadası'nda gerçekleşen nükleer kriz ile birlikte Japonya, Kuzey Kore ile müzakerelerde bulunmak için 3 şart belirtmiştir. Bunlar; a- Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti'nin yakıt çubuklarının işlenmesini derhal durdurulması, b- Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti'nin nükleer çalışmalarının ve balistik füze satışlarının tamamen durdurulması, c- Kuzey Kore'deki Japonların durumu. Bu durum karşısında Japonya'nın teklifi ise, ekonomik yardımlarda bulunacağını taahhüt etmesidir. Ayrıca gerekli enerji ve elektrik yardımında da bulunacaklardır. Ancak bu görüşmeler sonuçsuz kalmıştır.³⁴⁶

2004 yılında ABD istihbarat teşkilatı CIA, Pakistan ile Kuzey Kore arasında nükleer ticaret yapıldığını belirtmiştir. Kuzey Kore'den uranyum zenginleştirme teknolojisi karşılığında, Pakistan'da balistik füze teknolojisi ticareti gerçekleştirmiştir. Bu durumun devamında ise Kuzey Kore yönetiminin, Libya ve İran'a gaz santrifüj teknolojisi sattığı ortaya çıkmıştır.³⁴⁷

Kuzey Kore 1988 tarihinde Haydut Devlet listesine girmiştir. 29.01.2002 tarihinde Başkan Bush Ulusa Sesleniş Konuşması'nda “Şer Eksen” devletlerini açıklamıştır. “Şer Eksen” ülkeler içerisinde Kuzey Kore ile birlikte İran ve Irak da yer almıştır.³⁴⁸ 2005 yılında ise ABD Başkanı George Bush, realist prensipleri gereğince Dışişleri Bakanlığı'na, Küba, İran, Kuzey Kore, Zimbabwe, Birmanya ve Belarus'u

³⁴⁴ Joseph R. Biden, *“Crisis on the Korean Peninsula”*, Bookings Institution Book, USA, 2003, s. 36-37.

³⁴⁵ Pyongyang, *“Official Statement Of The Government Of The DPR of Korea”* Yayın Tarihi: 10.01.2003. s. 1.

³⁴⁶ Yoshinori Kaseda, *“North Korea's Second Nuclear Crisis and Northeast Asian Security: Japan and the Second North Korean Nuclear Crisis”* (Ed) Seung-Ho Joo ve Tae Hwan Kwak, Ashgate, USA, 2007, s. 113-114.

³⁴⁷ NTI, “Nuclear”, Yayın Tarihi:03.2017, <http://www.nti.org/learn/countries/north-korea/nuclear/> (Erişim Tarihi: 01.08.2017).

³⁴⁸ Arzu Celalifer Ekinci, *“İran”* USAK Yayınları, Ankara 2009, s. 236.

despot devlet olarak nitelendirilmesi gerektiğini önerdi.³⁴⁹ Pyongyang yönetimi, Bush'un "Şer Eksen" açıklamasına karşın, kendilerine karşı bir nükleer savaş ilan ettiğini belirtmişlerdir. Bu durum neticesinde, Kore Yarımadası'ndaki nükleer sorunun barışçıl ve adil bir şekilde çözümünün artık imkânsız hale geldiğini açıklamışlardır.³⁵⁰

9.10.2006 tarihinde ise Kuzey Kore, denemiş olduğu balistik füzelerin haricinde, North Hamgyeong eyaletinde yerel saatlerde 10:35'de ilk nükleer denemesini gerçekleştirmiştir.³⁵¹

Tablo 10. Devletlerin İlk Nükleer Test Sonuçları³⁵²

Devletler	Yıl	Kilo Ton
Birleşik Devletler	1945	21
Sovyetler Birliği	1949	20
Birleşik Krallık	1952	25
Fransa	1960	60
Çin	1964	20
Hindistan	1974	12
Pakistan	1998	9
Kuzey Kore	2006	4

Bu test denemesi, bin ton TNT'ye eş değer olarak görüldü ve yer altında 4.9 şiddetinde sismik hareketliliğe sebep olmuştur. Ancak bu bomba, II. Dünya Savaşı'nın bitiminde, Birleşik Devletler tarafından Japonya'ya bırakılan bombanın boyutunun yanında çok küçük kalmıştır. Bu sebeple, beklenen potansiyel etkinin olmadığı sonucuna varılmıştır ve Birleşik Devletler yetkilileri de bu denemeyi başarısız görmüştür.³⁵³ Fakat bu deneme başarısız olarak kabul edilse de uluslararası sistemde "nükleer silah devleti" olarak kabul edilmiştir. Çinli yetkililer konuyla ilgili olarak şu açıklamayı yapmıştır:

*"Eğer (Kuzey Kore) dört kiloton hedeflendiyse, ilk test için bir kiloton kötü değil... Buna başarılı diyoruz, ancak mükemmel değil"*³⁵⁴

Kuzey Koreli yetkililer ise, testin başarısını veya başarısızlığını tartışmamışlardır; plütonyum üretimine bağlı olarak sonucun 4 kiloton olduğu

³⁴⁹ Kemal Çiftçi, "Soğuk Savaş Sonrasında ABD: Rızaya Dayalı Hegemonyadan İmparatorluk Düzenine", *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, Cilt.5, Sayı.10, 2012, s. 203-204.

³⁵⁰ Pyongyang, "Official Statement Of The Government Of The DPR of Korea" a.g.e. s. 1-2.

³⁵¹ USGS, "Earthquake Hazards Program" <https://earthquake.usgs.gov/earthquakes/eventpage/iscgem892650#executive> (Erişim Tarihi: 01.08.2017).

³⁵² Zhang Hui, "Revisiting North Korea's Nuclear Test" *China Security*, Cilt.3, Sayı.3, 2007, s. 125.

³⁵³ Amanda Erickson, "A timeline of North Korea's five nuclear tests and how the U.S. has responded" Yayın Tarihi: 14.04.2017, https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2017/04/14/a-timeline-of-north-koreas-five-nuclear-tests-and-how-the-u-s-has-responded/?utm_term=.49219cd89bab (Erişim Tarihi: 02.08.2017).

³⁵⁴ Zhang Hui, "Revisiting North Korea's Nuclear Test" *China Security*, Cilt.3, Sayı.3, 2007, s. 119.

kanısına varmışlardır. Kore Demokratik Halk Devleti resmi haber ajansı KCNA ise bu teste olan bakış açılarını:

“Yeraltı patlaması komple bir başarı ve seçkin komünist devlet için büyük bir sıçrayış. Bu, güçlü ve kendi kendine güvenen Kuzey Kore ordusu için memnuniyet veren tarihi bir olayı işaret ediyor... Bu test %100 yerli uzman ve teknoloji ile gerçekleştirildi” açıklaması ile kamuoyunda paylaşmışlardır.³⁵⁵

Stanford Üniversitesi’nden Siegfried Hecker’, bu testin diğer ülkelere göre az olan etkisinin sebebini; yerin altında gerçekleşecek olan sismik hareketi azaltmak ve uluslararası alanda olabildiğince gizli gerçekleştirme gayesi yüzünden olduğunu açıklamıştır.³⁵⁶

ABD bu ilk testi açık bir şekilde nükleer tehdit olarak algılamıştır. Dönemin ABD Bakanı Blair, bu nükleer denemelere karşı ABD’nin tepki vereceğini belirtmiştir. Ayrıca ABD, Beyaz Saray’da bir açıklama yapmış, uluslararası toplumun iradesine karşı kışkırtıcı bir eylem olarak nükleer denemeleri kınamıştır.³⁵⁷

Kuzey Kore’nin 2006 yılındaki ilk nükleer denemesine, uluslararası sistemde ABD gibi uluslararası sistemde başka devletler de reaksiyon gösterdi. Kuzey Kore’nin sınır komşusu ve tarihsel bir ilişkisi olan Çin Halk Cumhuriyeti, Kuzey Kore’yi kınadı. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi beş daimi üyesi olan ABD, Rusya, Çin Halk Cumhuriyeti, İngiltere ve Fransa nükleer denemeyi kınadı. Japonya ise bu denemeyi, affedilmez bir durum olarak tarif etti. Ancak uluslararası sistemde gündeme gelen Kuzey Kore’ye “askeri müdahale” konusunu Çin Halk Cumhuriyeti ve Rusya reddetmiştir.³⁵⁸ Böylelikle, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 1718 sayılı kararı neticesinde Kuzey Kore’ye yaptırım kararı almıştır.³⁵⁹

2006 yılında Kuzey Kore’nin nükleer denemesine karşı gerçekleştirilen uluslararası yaptırım kararı sonrasında, Pyongyang yönetimi 29.04. 2009 tarihinde ikinci nükleer denemesi kararını almıştır.³⁶⁰ 25.05.2009 tarihinde nükleer deneme yerel saat 09:54’de 41.2896 Kuzey, 129.0480 derece Doğu’da; 2006 yılında gerçekleştirilen ilk testin bölgesinde gerçekleştirilmiştir.³⁶¹

³⁵⁵Theguardian, “North Korea claims first nuclear test”, Yayın Tarihi: 09.10.2006, <https://www.theguardian.com/world/2006/oct/09/northkorea> (Erişim Tarihi: 03.08.2017).

³⁵⁶ Siegfried S. Hecker, **“Report on North Korean Nuclear Program”** Center for International Security and Cooperation Stanford University, USA, 2006, s. 5-6.

³⁵⁷ Theguardian, “North Korea claims first nuclear test”, a.g.e.

³⁵⁸ Taeho Kim, **“China’s Military Faces the Future: Strategic Relations Between Beeijing and Pyongyang Growing Strains amid Lingering Ties”** Ed: James R. Lilley ve David Shambaugh, Routledge Taylor & Francis Group, London-Newyork, 1999, s. 302.

³⁵⁹ NTI, “Nuclear”, a.g.e.

³⁶⁰ Vitaly Fedchenko, **“North Korea’s Nuclear Test Explosi On, 2009”**, SIPRI, 2009, s. 1.

³⁶¹ Comprehensive Nuclear-Test-Ban Treaty Organization, “CTBTO’S Initial Findings On The

ABD Ulusal İstihbarat Ofis Direktörlüğü (ODNI), Kore Yarım Adası'ndaki sismik olağan üstü hareketler ile ilgili şu açıklamalarda bulunmuştur:

“25.05. 2009'da Kuzey Kore'nin muhtemelen P'unggye yakınlarındaki yeraltı nükleer patlamaları. Patlama verimi yaklaşık birkaç kiloton. Olayın analizi devam ediyor.”

Bu açıklamaya karşı, IMS'nin bölgedeki sinyalleri takip etmesi, bu sismik hareketlerin nükleer denemeden kaynaklı olduğunu doğrulamış olmuştur.³⁶²

Pyongyang yönetiminin, 2009 yılındaki nükleer denemesinde ortaya çıkan enerji, 2006 yılındaki ortalama 5 kilotonluk enerji ortaya çıkaran nükleer denemesinden daha fazladır. ABD hükümeti, bu nükleer denemenin (2009) sonucunu birkaç kiloton olarak açıklamıştır. Rusya Savunma Bakanlığı ise, 10 ila 20 kiloton olarak değerlendirmiştir. Güney Kore Coğrafik Araştırma ve Mineral Kaynakları Enstitüsü ise, 5 Kiloton olarak sonuçlandırmıştır. Stanford Üniversitesi'nden Jungmin Kang'ın sonuçları, yeraltı nükleer deneyi için 2.2-2.8 kiloton olarak hesaplamıştır.³⁶³ MIT'de araştırmacı olan Geoffrey Forden'a göre, 2009 yılındaki Kuzey Kore nükleer denemesinde 2 bin 500 ton TNT patlayıcısına eşit bir enerji ortaya çıkmıştır.³⁶⁴

Kuzey Koreli yetkililer 2009 nükleer denemesinin hemen ardından “başarılı sonuç alındı” sözleri ile net bir sonuç vermişlerdir. Kuzey Kore ulusal basını olan KCNA ise;

“Test egemenlik ve sosyalizmi korumaya; Kore Yarımadası'nda ve çevredeki bölgede barış ve emniyeti garanti altına almaya katkıda bulunuyor” açıklamasıyla Kuzey Kore'nin başarısını uluslararası kamuoyuyla paylaşmıştır.³⁶⁵

Testin ardından BM Güvenlik Konseyi, oy birliğiyle Kuzey Kore'nin nükleer provokatif davranışını kınamıştır. 12.06.2009 tarihinde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, mevcut ambargonun daha da sıkılaştırılmasını ve Pyongyang finansal kısıtlamaları arttıran 1874 sayılı kararı oy birliği ile kabul etti. Kuzey Kore gemilerinin, uluslararası denizde yasaklanması için de yasal bir temel oluşturdu.³⁶⁶

DPRK's 2009 Announced Nuclear Test” Yayın Tarihi: 25.05.2009, <https://www.ctbto.org/press-centre/press-releases/2009/ctbtos-initial-findings-on-the-dprks-2009-announced-nuclear-test/> (Erişim Tarihi: 03.08.2017).

³⁶² Jonathan Medalia, *“North Korea's 2009 Nuclear Test: Containment, Monitoring, Implications”* Congressional Research Service CRS Report for Congress, 2010, s. 4.

³⁶³ Vitaly Fedchenko ve Robert Kelley, *“The New Nuclear Forensics: Applications of nuclear forensic analysis”* Ed: Vitaly Fedchenko, Oxford University Press, UK, 2015, s. 253.

³⁶⁴ Medalia, a.g.e., s. 4.

³⁶⁵ Micael Kort, *“Weapons of Mass Destruction”* Infobase Publishing, USA, 2010, s. 240.

³⁶⁶ Graham T. Allison, *“North Korean Nuclear Operationality: Regional Security and Nonproliferation”* Ed: Gregory J. Moore, Johns Hopkins University Press, Maryland, 2014, s. 222-224.

Pyongyang yönetiminin 2009 nükleer denemesi üzerine uluslararası sistemde eleştiriler yapılsa da, Kapsamlı Nükleer Test Yasaklama Anlaşması (The Comprehensive Nuclear-Test-Ban Treaty: CTBTO) ve Uluslararası İzleme Sistemi (The International Monitoring System: IMS) için siyasi önemini uluslararası sistemde arttırılacağı öngörülmüştür. Çünkü IMS'nin testleri algılaması ve bu doğrultuda da güvenilirliği artmıştır.³⁶⁷

Henüz 2009 yılındaki nükleer testin uluslararası alandaki şok etkisi geçmeden Kuzey Kore, 2013 yılında yerel saat 02:57'de yeni bir nükleer deneme gerçekleştirmiştir. Deneme, 41°17'26.88 Kuzey, 129°4'34.68 Doğu bölgesinde gerçekleştirilmiştir ve 2009 yılındaki test alanının 345 M güneyi, 453 M batısında yer almaktadır.³⁶⁸

2013 nükleer denemenin etkisinin 40 kiloton olduğu düşünülmektedir. Sismik araştırmalarda ise, test esnasında bölgede 5.1 şiddetinde sismik hareketlerin olduğu ve 2013 nükleer denemesinin 10 bin ton TNT patlayıcısına eşit olduğu belirtilmektedir. Ancak Kuzey Kore yönetimi, 2013 nükleer denemesinden önce Çin'e bilgi vermiştir.³⁶⁹ Nükleer denemenin ardından Çin, Kuzey Kore'yi sert bir biçimde kınamıştır. Devamında, Rusya da Kuzey Kore'yi kınamış, bu ülkeyle normal ticareti ve ekonomik ilişkileri engelleyecek yaptırımlar uygulanmasına karşı olduğunu açıklamıştır.³⁷⁰ Pyonyang yönetiminin 12.02.2013 yılındaki nükleer denemesinin ardından BM Güvenlik Konseyi, 2087 sayılı kararlarını ihlal ettiklerini bildirilmiştir.

Kuzey Kore yönetimi 2016 yılında, nükleer çalışmalara yeni bir boyut kazandırarak, "pilot H-bombası" adı altında hidrojen bombası denemiştir.³⁷¹

Tablo 11. Devletlerin Yeraltı Hidrojen Bombası Denemeleri³⁷²

Devlet	Yeraltı Test (Kiloton)	Tarih
Amerika Birleşmiş Devletleri	1000	19.01.1968
Sovyetler Birliği	1001	14.09.1970
Çin	660	21.05.1992

³⁶⁷ NTI, "North Korea's Nuclear Test and its Aftermath: Coping with the Fallout" Yayın Tarihi: 25.06.2009, <http://www.nti.org/analysis/articles/north-koreas-nuclear-test-aftermath/> (Erişim Tarihi: 03.08.2017).

³⁶⁸ Miao Zhang ve Lianxing Wen, "High-precision location and yield of North Korea's 2013 nuclear test" *Geophysical Research Letters*, Cilt.40, Sayı.12, 2013, s. 2941.

³⁶⁹ TRT Haber, "Kuzey Kore'den Yeni Deneme" Yayın Tarihi: 15.02.2013, <http://www.trthaber.com/haber/dunya/kuzey-kore-den-yeni-deneme-74954.html> (Erişim Tarihi: 04.08.2017).

³⁷⁰ Milli Güvenlik Kurulu, "Japonya'nın 2013 Yılı Savunma Beyaz Kitabı", http://mgk.gov.tr/calismalar/calismalar/019_japonya_beyaz_kitap_2013.pdf , (Erişim Tarihi: 05.08.2017, s. 8).

³⁷¹ Mary Beth Nikitin, "Terrorism: CRS Insight", Ed: Douglas Lovelace, Oxford Press, UK, 2017, s. 205.

³⁷² Arun Vishwanathan vd., "North Korea's 2016 Nuclear Test: An Analysis" International Strategic and Security Studies Programme National Institute of Advanced Studies, Hindistan, 2016, s. 8.

ABD Jeolojik Araştırmaları (USGS)'ye göre, 2016 H-Bombası denemesi, Sungjibaegam bölgesinde gerçekleştirilmiştir. 2013 yılındaki teste göre daha etkili olduğu açıklanmaktadır. 2016 H-Bombası denemesi, bölgede 6.3 sismik hareketliliğe neden olmuştur.³⁷³ Nükleer bombalar 10-15 kiloton arasında bir enerjiye sahiptir.³⁷⁴ Ancak hidrojen bombaları genelde, 20 ila 50 megaton arasında bir enerjiye sahiptir.³⁷⁵

Kuzey Kore, hidrojen bombası test ettiğini iddia etse de Nükleer Test Yasaklama Anlaşması (CTBT)'ye göre, 2016 yılındaki H-Bombası denemesinin 7.9 kiloton bir enerjiye sahiptir ve bu sebeple Kuzey Kore'nin H-Bombası denemesi şüphelidir. Ancak H-Bombası denemesi için teknolojik kabiliyete sahip olabileceği de belirtilmektedir. H-Bombası yerine 2016 denemesinin füzyon silahı testi olabileceği de olasılıklar arasında değerlendirilmektedir.³⁷⁶

Kuzey Kore'nin hidrojen bombasının denemesinin ardından ABD Başkanı Trump, Kuzey Kore'yi "acımasız" olarak nitelendirmiştir. Obama'nın daha önceki açıklamalarına atıf yapan Trump, Kuzey Kore'yi "savaşçı bir devlet" olarak tanımlamaktadır. Ayrıca Asya ve Kore Yarımadası'nı tehdit eden bir devlet olarak açıklamıştır.³⁷⁷ Kuzey Kore'nin hem 2016 yılında H-bombası denemesinde bulunması hem de 2017 yılı içerisinde iki tane balistik füze denemesinde bulunması, ABD yönetiminin ve BM'nin yaptırımlarını arttıracaklarını açıklamalarına sebep olmuştur. BM Güvenlik Konseyi, Kuzey Kore'nin önemli gelir kaynakları olan kömür, demir, kurşun ve deniz ürünlerine ihracat yasağı getirmiştir. Trump yönetimi ise siyasi ve ekonomik baskılarını Kuzey Kore'ye karşı arttıracaklarını bildirmiştir.³⁷⁸ Güney Kore ise, Kuzey Kore'nin H-bombası denemesinin ardından Güney Kore ordusunu, olası nükleer ve konvansiyonel savaşa karşı hazır bir konuma getirdiklerini kamuoyu ile paylaşmıştır.

8.08.1967 tarihinde Endonezya, Malezya, Filipinler ve Taylan tarafından kurulan Güney Doğu Asya lkeleri Birliği (ASEAN), Bagkok'ta kurulmuştur. ASEAN kuruluşunun amacı ise ekonomik, sosyal, kültürel, teknik, eğitim ve diğer alanlarda işbirliğiyle adalet iile hukukun üstünlüğüne saygı gösterilmesi ve Birleşmiş Milletler

³⁷³ Vishwanathan vd., a.g.e., s. 8.

³⁷⁴ David Albright, **"North Korea's 2016 Nuclear Test"** Institute For Science And International Security Report, Washington D.C., 2015, s. 2.

³⁷⁵ **"North Korea Chronology 2016"** Northeast Asia Cooperative Security Project Social Science Research Council, 2016, s. 11.

³⁷⁶ Hirofumi Tosaki, "The North Korean Nuclear Issue and Japan's Deterrence Posture" **Japan and the World, Japan Digital Library**, www2.jia.or.jp/en/pdf/digital_library/.../170314_tosaki.pdf 2017, s. 3.

³⁷⁷ Scott W. Bray, **"North Korea's Nuclear Weapons and Missile Capability"** National Intelligence Manager For East Asia, USA, 2017, s. 2-3-4.

³⁷⁸ Milliyet, "BM Kuzey Kore'ye yaptırımları ağırlaştırdı! Trump'tan ilk yorum: Takdir ettim" Yayın Tarihi: 06.08.2017, <http://m.milliyet.com.tr/bm-kuzey-kore-ye-yaptirimlari-dunya-2497215/> (Erişim Tarihi: 06.08.2017).

ilkelerine bağlı kalmak suretiyle bölgesel barış ve istikrarın sağlanması ile ilgilidir.³⁷⁹ 2017 yılı içerisinde Filipinlerde 50.'si düzenlenen ASEAN görüşmelerine Kuzey Kore katılmayarak, Kuzey Kore Dışişleri Bakanı Ri Yong Ho basın açıklamasında bulunmuştur. Kuzey Kore'nin hiçbir şekilde ve koşulda nükleer silah veya balistik füzelerini müzakere masasına getirmeyeceklerini, ABD hariç hiçbir ülkeye karşıda kullanmayacaklarını açıklamışlardır.³⁸⁰

Kuzey Kore 03.09.2017 tarihinde 6.3 şiddetinde depreme neden olmuş ve geçmişel nükleer silah denemelerine nazaran en etkili hidrojen bombası denemesini gerçekleştirmiştir. Ortalama 1 kiloton TNT patlayıcıya eşit olan 2017 hidrojen bombası denemesine, uluslararası alanda devletler kınama gerçekleştirmiştir. Çin de 2017 hidrojen bombası denemesini kınamıştır. Buna bağlı olarak, ABD yeni ekonomik yaptırımlar uygulama kararı almış ve bunu BM'de derhal görüşülmesi gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca Türkiye de Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti'ni, uluslararası hukuk ile bölgesel barış ve güvenliği hiçe sayarak yaptığı hidrojen bombası denemesini, sorumsuz ve kışkırtıcı bir hareket olarak görmüş ve kınamıştır.³⁸¹

2.5. Kuzey Kore'nin Nükleer Silah Politikasının Milli Gücüne Etkisi

Pyongyang yönetimi askeri gücün önemini 1980-90 yılları arasında uranyum zenginleştirmeye başlaması ile geliştirmeye çalışmıştır. Bu zaman zarfında, 1984 yılında gerçekleştirmiş olduğu ilk balistik füze denemesi, Kuzey Kore'nin askeri gücüne ivme katmıştır. 2006 – 2009 – 2013 ve 2016 yıllarında toplamda 4 nükleer silah denemesini gerçekleştirmesi sonucunda ise, nükleer güce sahip olmuştur. Bunlara bağlı olarak 5 bin -6 bin km menzile sahip Taepodong – 2 füzesi geliştirilmiştir.³⁸²

Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti'nin nükleer güce sahip olması ile birlikte ekonomisi de etkilenmiştir. 2005 yılında 1,354,335 dolar ihracat, 2,408,454 dolar ithalat yapan Kuzey Kore'nin ticaret hacmi 3, 762,789 dolardır. Ancak -1,054,119 dolar dış ticaret açığına ulaşmıştır. 2006 yılı ilk nükleer denemesinde ise 1,804,012 dolar ihracat, 2,715,050 dolar ithalat yapmış olan Kuzey Kore'nin ticaret hacmi 4,519,062 dolar'a ulaşmıştır. Dış ticaret açığı ise -911,038 dolar olmuştur.

³⁷⁹ ASEAN, "History" <http://asean.org/asean/about-asean/history/> Erişim Tarihi: 08.08.2017.

³⁸⁰ Milliyet, "Kuzey Kore Dışişleri Bakanı Ri'den ABD'ye gözdağı" Yayın Tarihi: 07.08.2017, <http://www.milliyet.com.tr/kuzey-kore-disisleri-bakani-ri-den-dunya-2498058/> Erişim Tarihi: 08.07.2017.

³⁸¹ MFA, "No: 277, 3 Eylül 2017, Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti'nin (KDHC) 3 Eylül 2017 Tarihinde Gerçekleştirdiği Hidrojen Bombası Denemesi Hk" No.227, Yayın Tarihi: 03.09.2017. http://www.mfa.gov.tr/no_-277_-kore-demokratik-halk-cumhuriyetinin-3eylul2017-tarihinde-gerceklestirdigi-hidrojen-bombasi-denemesi-hk.tr.mfa Erişim Tarihi: 04.09.2017.

³⁸² Emine Akçacağ Alagöz, "Blue-Water Navy Program as a part of South Korea's Hedging Strategy", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Sayı.25, 2013, s.79.

Pyongyang yönetiminin 2007 yılında 2,926,563 dolar ihracat, 3,160,046 dolar ithalatı bulunmaktadır. Dış ticaret açığı ise, 2007 yılında -223,483 dolar olmuştur. 2006 yılındaki ilk nükleer denemesinin hemen ardından, uluslararası örgütlerin ve devletlerin ekonomik ile askeri yaptırımlarına rağmen, Pyongyang yönetiminin 2006 yılı ilk nükleer denemesinin ekonomiye etkisi olduğunu göstermektedir.

Kuzey Kore ikinci olarak, 2009 yılında nükleer denemede bulunmuştur. 2008 yılında 2,233,299 dolar ihracat oranına sahip olan Pyongyang, 4,322,633 dolar da ithalat oranına sahip olmuştur. 2008 yılında 6,555,932 dolar ticaret hacmine sahip olan Kuzey Kore'nin, -2,089,334 dolar dış ticaret açığı vardır. İkinci nükleer denemesi olan 2009 yılında ise 1,492,832 dolar ihracat; 2,959,858 dolar ithalata sahiptir. 2009 yılında 4,452,690 dolar ticaret hacmine sahip olan Kuzey Kore'nin, -1,467,026 dolar dış ticaret oranına sahip olmuştur. 2008 yılından 2009 yılına yaklaşık dış ticaret hacmi 622,308 dolar azalmıştır. 2010 yılında -1,483,273 dolar dış ticaret açığına sahip olan Kuzey Kore'nin 2009 yılına göre kıyaslandığında, dış ticaret açığında bir değişim olmamıştır.

2013 yılındaki üçüncü nükleer denemeden önce 2012 yılında Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti'nin -1,198,047 dolar dış ticaret açığına ulaşmıştır. 2013 yılında gerçekleştirmiş olduğu üçüncü nükleer denemenin ardından -731,364 dolar dış ticaret hacmine ulaşarak, dış ticaret açığında düşüş olmuştur. Nükleer denemeden bir yıl sonra ise, dış ticaret hacmi -618,776 dolara ulaşarak; dış ticaret açığında gerileme olmuştur.

Pyongyang yönetiminin 1995 yılında Gayri Safi Milli Hasılası (GSMH) 4.85 milyar dolardı. 1970'ten 2015 yılına kadar 11.42 milyar dolara ulaşmıştır. Ayrıca Kuzey Kore, dünya ekonomisinin 0,03'ünü temsil etmektedir. Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti, 2005 yılında GSMH'sı 13,031 milyon dolara sahipken; nükleer silah denemesinde bulunduğu 2006 yılında ise GSMH'sı 14,4 milyar dolara ulaşmıştır. 2006 yılından sonra GSMH'sında gerileme olurken, Pyongyang yönetimi ikinci nükleer denemesini gerçekleştirdiği 2009 yılında GSMH'sı 12 milyar dolara sahip olmuştur. Ancak ikinci nükleer denemeden sonra GSMH'sın da hızlı bir artış olmuştur. 2011 ve 2012 yıllarında Kuzey Kore'nin GSMH'sı ortalama 15 milyar dolara ulaşmıştır. Kuzey Kore'nin üçüncü nükleer denemesinde bulunduğu 2013 yılında GSMH'si 16,57 milyar dolarken; 2014 yılında GSMH'sı artarak 17,4 milyar dolara ulaşmıştır. Ancak GSMH'sı 2015 yılında 16.12 milyar dolara gerilemiştir.³⁸³

2004 ve 2005 yıllarında Kuzey Kore'de kişi başına düşen gelir 1,700 dolarken; 2006 yılı ilk nükleer denemenin ardından 1,800 dolara yükselmiştir. Ancak

³⁸³ Tradingeconomics, "North Korea GDP" <https://tradingeconomics.com/north-korea/gdp> (Erişim Tarihi: 20.08.2017).

2007 yılında tekrardan 1,700 dolara gerilemiştir. Kuzey Kore'nin ikinci nükleer denemesini gerçekleştirdiği 2009 yılında ise kişi başına düşen gelir 1,800 dolara yükselmiştir.³⁸⁴ Kişi başına düşen gelir ise 2013 ve 2014 yılında 1,800 dolarken; 2016 nükleer denemesinde bulunduğu yıl kişi başına düşen gelir 1,700 dolara tekrardan gerilemiştir.³⁸⁵

Kuzey Kore'nin 1997 – 2011 yılları arasında görev yapan Kim Jong İl yönetimi döneminde, demokrasi oranlarında değişimler olmuştur. Ekonomik İstihbarat Birimi'ne (The Economist Intelligence Unit) göre, 2006 yılında demokrasi oranı ise 1.03'tür. 2006 yılında gerçekleşen ilk nükleer denemesinde 1.03 demokrasi oranına sahipken; denemeden sonraki 2007 yılında 0.86 demokrasi indeksine sahip olarak, demokrasi indeksinde gerileme olmuştur. 2008 yılından 2016 yılına kadar Kuzey Kore'nin demokrasi indeksi 1.08 olmuştur. Dünya Demokrasi İndeksi sıralamasında en son sırada yer almıştır.³⁸⁶ Basın özgürlüğü bağlamında ise, 180 ülke sıralamasında 84.98 puan ile en son sırada yer almıştır (2017).³⁸⁷

Siyasi haklar ve özgürlüklere dair Özgürlük Evi (Freedom House) tarafından her yıl yayınlanan rapora göre, ülkelerin siyasi haklar ve özgürlüklerine dair durum rapor halinde yayınlanmaktadır.³⁸⁸ Yayınlanan rapora göre, 2006 yılından 2016 yılına kadar bütün yılları kapsayacak şekilde, ülke “özgür değil” olarak belirtilirken, 1 ve 7 arasında verilen puan klasmanında sivil ve politik özgürlük 7 üzerinden 7 puan almıştır.³⁸⁹

ABD'nin Güney Kore ve Japonya'daki etkili varlığı Asya-Pasifik güvenliğini etkileyecek gerçekler arasındadır. Bu sebeple Kuzey Kore, çevre ülkeleri tehdit olarak görmektedir. Clifton W. Sherrill'e göre komşuları tarafından tehdit edilen devlet, risk yaratma gücüne sahip olduğunu veya olası bir tehdit karşısında caydırıcılık sağlamak için nükleer silah elde edebilir. “Bu ülke için motivasyon sağlayabilecektir” açıklamasında da bulunmuştur.³⁹⁰ Dale Walton gibi realist düşünürler ise, nükleer silahlara sahip hasım devletlerin daha akılcı bir şekilde hareket edeceklerini belirtirken, silahın etkisinin farkında olmayan devletler için

³⁸⁴ Indexmundi, “North Korea” <https://www.indexmundi.com/g/g.aspx?v=67&c=kn&l=en> (Erişim Tarihi: 21.08.2017).

³⁸⁵ CIA, a.g.e., “North Korea”

³⁸⁶ The Economist Intelligence Unit, “The Economist Intelligence Unit's Democracy Index167 countries scored on a scale of 0 to 10 based on 60 indicators” <https://infographics.economist.com/2017/DemocracyIndex/https://d3fy651gv2fhd3.cloudfront.net/charts/north-korea-gdp.png?s=northkoregdp&v=201707031844v&d1=20070101&d2=20171231> (Erişim Tarihi: 20.08.1987).

³⁸⁷ Reporters without Borders For Freedom of Information, “ranking” Yayın Yılı: 2017, <https://rsf.org/en/ranking> (Erişim Tarihi: 20.08.2017).

³⁸⁸ Emre Bağcı, “*Parlamentar Sistem mi? Başkanlık mı?*” Gonca Yayınevi, İstanbul, 2016, s.31.

³⁸⁹ Freedom House, “North Korea” <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2012/north-korea> (Erişim Tarihi: 21.08.2017).

³⁹⁰ Clifton W. Sherrill, “Why Iran Wants the Bomb and What It Means for US Policy” *Nonproliferation Review*, Cilt.19, Sayı.1, 2012, s.33-34-35.

tehdit oluşturduğunu açıklamaktadırlar. Walton'a göre özetle, bilinçli devletler caydırıcılık için nükleer silaha sahip olabilir ancak kullanma taraftarı olmayacaklardır.³⁹¹ Bu doğrultuda Ekonomi ve Barış Enstitüsü, 2007 yılından bu yana "Küresel Barış Endeksi" raporunu yayınlamaktadır. Raporda, suçluluk algılamalar, güvenlik görevlileri ve polis, cinayet, tutukluluk, silaha erişim, iç çatışma yoğunluğu, şiddet gösterileri, şiddet suçları, siyasi istikrarsızlık, siyasi terör, silah ithalatı, terörizm etkisi, iç çatışma ve bundan kaynaklı ölümler, askeri harcamalar, silahlı kuvvetlerin büyüklüğü, BM barış gücünü fonlama, silah ihracatı, sürgün edilen insanlar, komşu ülkelerle ilişkiler, dış çatışma, nükleer ve ağır silahlar başlıkları kriter olarak belirlenmiştir.³⁹²

2009 yılında ikinci nükleer denemesini yapan Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti, Ekonomi ve Barış Enstitüsü "Küresel Barış Endeksi 2009" raporunda yer almıştır. Küresel düzeyde 144 ülke arasında 131. sırada Kuzey Kore yer almaktadır. Asya Pasifik bölgesel kategorisinde ise, 25 ülke arasından 131 puan ile 23. sırada yer almıştır. Rapora göre, Kuzey Kore'nin ordu gücünün önemli olması ve her türlü sorunu askeri yöntemlere başvurarak çözmeye çalışması, bu sıralamada alt seviyelerde olmasının en büyük sebeplerinden olduğu belirtilmektedir.³⁹³ 2010 yılında yayınlanan raporda ise Kuzey Kore, 149 ülke arasında 139. sırada yer almıştır. Asya Pasifik bölgesel kategorisinde ise 25 ülke arasında 139 puan ile 23. sırada yer almıştır. 2010 yılında yayınlanan raporda, Kuzey Kore'nin 2009 yılına göre puanının artmasının sebebi olarak, Kuzey Kore'nin Japonya ve diğer sınır komşusu devletler ile yaşamış olduğu gerginlik ve sınır komşularına göre fakir bir devlet olması gerekçe gösterilmiştir.³⁹⁴ Kuzey Kore, "Küresel Barış Endeksi 2015" raporunda ise 162 devlet arasında 153. sırada yer almıştır. Asya Pasifik bölgesel sıralamasında ise, 19 devlet arasında, 153 puan ile en son sırada yer almıştır. Küresel barış için hala endişe verici devlet olarak nitelendirilen Kuzey Kore'nin, ordu gücünü ön plana çıkarması, 2008 yılından 2015 yılına kadar dünya sıralamasında 2. sırada yer almasına sebep olmuştur.³⁹⁵

Pyongyang yönetimi 2016 yılı nükleer deneme zamanında ise, "Küresel Barış Endeksi 2016" raporunda 163 ülke arasından 150. sırada yer almıştır. Asya Pasifik bölgesel sıralamasında ise 19 devlet arasında, 150 puan ile en son sıradadır. 2016 raporunda, Kuzey Kore nüfusunun barış yanlısı olması da düşük olarak

³⁹¹ Walton, a.g.e., s.22-23-24-25.

³⁹² Bağce, a.g.e., s.125.

³⁹³ Institute for Economics and Peace, **"2009 Methodology, results and findings"** GPI Global Peace Index, 2009, s.31-14.

³⁹⁴ Institute for Economics and Peace, **"2010 Methodology, results and findings"** GPI Global Peace Index, 2010, s. 11-14-19

³⁹⁵ Institute for Economics and Peace, **"2015 Methodology, results and findings"** GPI Global Peace Index, 2015, s.9-11-36

belirlenmektedir. Ülke içerisindeki şiddet sıralamasında 169 ülke arasında 9. sıradadır.³⁹⁶

Çin'in iç ve dış tehditlere karşı güvenlik ortamı oluşturmaları için Kuzey Kore, tampon görevi görmektedir.³⁹⁷ Kuzey Kore'nin 2017 yılı içerisinde, ABD'nin konuşlanmış olduğu Guam Adası açıklarına füze saldırısı gerçekleştirme girişiminde bulunacağı, dünyada yeni bir nükleer savaş olacağını gözler önüne sermektedir. Kuzey Kore'nin 2006 yılından 2017 yılına kadar gerçekleştirmiş olduğu nükleer denemeler, ülke için bir motivasyon teşkil etmiştir. Ancak Kuzey Kore için önemli bir faktör devlet olan Çin'in etkisi bu konuda önemlidir. Kuzey Kore'nin Guam Adası'na gerçekleştirmeyi planladığı füze denemesini Ragıp Kutay Karaca şu şekilde açıklamaktadır:

*"Eninde sonunda diplomasi yoluna gidilecektir. O diplomasi liderliğini de Çin yapmak zorundadır. Çünkü Kuzey Koreliler onlardan başkasının hamlesiyle bir yere gelemesler. Kuzey Kore'ye bir parça daha rejimsel saldırı yapılmayacağının garantisini vermeleri gerekiyor, bunu da vereceklerdir. İlk adımı atan Çinliler olacak çünkü yanı başlarında kesinlikle bir savaş ya da ABD'nin müdahale ettiği bir rejimi değiştirilmiş ülke istemeyecektir."*³⁹⁸

15.08.2017 tarihinde uluslararası basına açıklama yapan Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti lideri Kim Jong Un, Guam Adası'na gerçekleştirecekleri balistik füze denemesini askıya aldıklarını açıklamıştır.³⁹⁹ Bu doğrultuda, Kuzey Kore bölgede nükleer bir güç olsa da, hala Pekin yönetiminin Kuzey Kore ve Asya Pasifik bölgesindeki etkisi görülmektedir.

Kuzey Kore'nin 2003-2009-2013 ve 2016 yıllarında gerçekleştirmiş olduğu nükleer denemeler de bulunmuştur. Kuzey Kore nükleer güce sahip olsa da Asya-Pasifikte bölgesel güç konumuna gelememiştir. Savunma harcamalarına gelirin yaklaşık %25'den fazlasının ayrılmaması, kişi başına düşen gelirdeki düşüklük, azalan ekonomik büyüme ve işsizlik göz önüne alındığında, Kuzey Kore'nin nükleer silaha sahip olmasının bölgede önemli bir aktör konumuna gelememesine sebep olmuştur.

³⁹⁶ Institute for Economics and Peace, "2016 Methodology, results and findings" GPI Global Peace Index, 2016, s.11-14-67-108

³⁹⁷ Ragıp Kutay Karaca, "Uluslararası Sistemde Orta Asya Dış Politika ve Güvenlik: Çin Halk Cumhuriyeti'nin Dış Politikasında Orta Asya" (Ed) Turgut Demirtepe ve Güner Özkan, USAK Yayınları, Ankara, 2013, s.60-61.

³⁹⁸ Ragıp Kutay Karaca, "ABD, Kuzey Kore'yi vurma cesaretini gösteremez" Hürriyet, Yayın Tarihi: 14.08.2017, <http://www.hurriyet.com.tr/abd-kuzey-koreyi-vurma-cesaretini-gosteremez-40549907> (Erişim Tarihi: 22.08.2017).

³⁹⁹ NTV, "Kuzey Kore'nin ABD'nin Guam adasını vurma planı hazır" Yayın Tarihi: 15.08.2017, http://www.ntv.com.tr/galeri/dunya/kuzey-korenin-abdnin-guam-adasini-vurma-planini-hazir,SwIV-Zx0_OGUhinrjkZOWw/J6_v1eBdNkOJfJEF2L8KQ (Erişim Tarihi: 22.08.2017).

Kuzey Kore ve Çin arasındaki tarihsel ve ideolojik bağ, bu iki ülke arasındaki siyasi ve diplomatik ilişkiyi geliştirmiştir. Çin Halk Cumhuriyeti için Kuzey Kore'nin hem coğrafik hem de ideolojik açıdan bir tampon bölge olması, tehdit unsuru olarak başta ABD ve emperyalist güçlerin görülmesi, Çin Halk Cumhuriyeti'nin Kuzey Kore'yi "küçük kardeşi" olarak görmesine sebep olmuştur.⁴⁰⁰

Kuzey Kore'nin nükleer denemeleri, Kim iktidarını sağlamlaştırmaktadır. Kuzey Kore'nin Guam Adası'na gerçekleştirmeyi planladığı nükleer deneme sebebi ile 25 milyonluk nüfusa sahip Kuzey Kore'ye, yaklaşık 3,5 milyon kişi gönüllü askerlik için başvuruda bulunmuştur.⁴⁰¹ Ayrıca bölgede olası nükleer savaş riskinin gerekçesi olarak, Kuzey Kore'nin görülmesi ve Kuzey Kore'nin nükleer silahlanma ve denemelerine devam etmesi, bölgede istikrarsızlığa sebep olduğu gibi Kuzey-Güney birleşmesini sonuçsuz kalmasına sebep olmuştur.

BM'nin Kuzey Kore'ye gerçekleştirmiş olduğu ekonomik ambargolar, sonrasında bu durumun Kuzey Kore ekonomisi aleyhinde gerçekleşmesine sebep olmuştur. ABD başkanı D. Trump'ın bu politik hareketteki kararı ve BM'ye vermiş olduğu istikrarlı destek, Kuzey Kore yöntemi ve ABD arasında müzakerelerin gerçekleşmesine sebep olmuştur. Bu doğrultuda, 11-13.06.2018 tarihlerinde Singapur'da, ABD başkanı D. Trump ve Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti Başkanı Kim Jong Un görüşme gerçekleştirmiştir. Bu iki devletin görüşme zirvesinde, taraflar arasındaki karşılıklı talepler ve beklentiler belirtilmiştir. ABD Başkanı D. Trump için öncelikli olarak, Kore Yarımadası'nın nükleer silahlardan arındırılması talebi gerçekleşmiştir. Beklentilerinin de, bu durumun gerçekleşmesi halinde nükleer silahsız bir Kore Yarımadası'nın ekonomik olumlu etkisinin olacağıdır. Bu doğrultuda ABD Başkanı D.Trump'ın açıklamaları kamuoyunda şu şekilde yer almıştır:

"Nükleer silahlanma için milyarlarca dolar harcandı ve hiçbir şey olmadı. Bu konuda taahhüt aldık. Kendisi de benim kadar istiyor bunu, bu konudaki sarsılmaz bağlılığını ifade etti. Tabii zaman gösterecek. Çok kapsamlı bir belge imzaladık ve taahhüt verdik karşılıklı olarak. Kore Savaşı yakında sona erecek. 6 binden fazla kişinin cenazeleri geri gönderilecek. İnsan haklarında yeni süreç başlatılacak. Kuzey Kore'ye de doğru zamanda gideceğim."

Bu açıklamalara karşı Kim Jong Un ise:

⁴⁰⁰Ragıp Kutay Karaca, "Çin Halk Cumhuriyeti- Amerika Birleşik Devletleri Ekseninde Kuzey Kore Nükleer Krizine Bakış", **Jeopolitik Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Cilt. 3, Sayı. 11, 2004, s.152-153.

⁴⁰¹Yeniçağ, "Kuzey Kore'de Savaş Hazırlığı" Yayın Tarihi: 12.08.2017, <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/kuzey-korede-savas-hazirligi-170366h.htm> (Erişim Tarihi:30.01.2019).

"Bugün tarihi zirveyle geçmişini arkada bırakmaya karar verdik. Dünya büyük bir değişim görecek" ifadesinde bulunmuştur.⁴⁰²

Realist bakış açının en önemli dayanakları arasında geçmişini tecrübe etmek ve bu doğrultuda politik kararlar almak yer almaktadır. Kim Jong Un'un dedesi Kim İl Sung da Kuzey Kore içerisinde güvenlik politikalarına önem verse de tam olarak dış ilişkileri görmemezlikten gelmemiştir. Ancak ABD'nin 2020 yılına kadar geliştireceği yeni nükleer silahın 25 milyar dolara mal olacağı düşünüldüğünde,⁴⁰³ Kuzey Kore'nin gerçekleştirmiş olduğu başarılı nükleer silah denemelerinin ardından nükleer silahsızlanma politikasının uzun vadede gerçekleştirilmeyeceği analiz edilmiştir. Çünkü Kim İl Sung'un realist politikaları gereği, konvansiyonel ve nükleer silahlanmaya önem vermesi, güvenlik ikilemi yaşayan ABD'nin envanterinde nükleer silah bulundurmasına sebep olmuştur.

Kuzey Kore'nin nükleer silahlanma politikasının, milli güç unsurları üzerinde çeşitli etkisi olmuştur. Bunlardan biri de, coğrafik unsura olan olumsuz etkisidir. Avusturya Dışişleri Bakanı Sebastian Kurz'un nükleer silahların varlığının insan, çevre, ekonomi ve iklim üzerinde olumsuz etkileri olduğunu belirtmesi; Kuzey Kore nükleer silah denemelerinin bölgesel ve küresel ölçekte ekolojiye etkisinin negatif olduğunu göstermektedir.⁴⁰⁴ Nükleer silah denemeleri veya kullanılması geniş arazileri radyoaktif serpintiyle kirletmesi ve bu kirliliğin uzunca bir süre bölgeden temizlenmemesinden dolayı Kuzey Kore coğrafik unsuruna negatif bir etki oluşturmaktadır.⁴⁰⁵

Kuzey Kore'nin nükleer silahlanma politikaları, ülkenin bilimsel çalışmalarını olumlu yönde etkilemektedir. Kim İl Sung Üniversitesi'nin nükleer araştırmalarda bulunması bilimsel çalışmalara olumlu etki ederken, toplumun internet ve bilgisayar kullanımına başlaması bu doğrultuda önemli bir adım olmuştur. Nano teknoloji çalışmaları ile birlikte nükleer araştırmalarda, Kuzey Kore teknolojik ve bilimsel çalışmalarına katkı sağlamıştır. Bu durumun önemli bir sonucu ise nükleer silahlardan; füzyon ve hidrojen bombası teknolojisine sahip olmasına sebep olmasıdır

⁴⁰² Milliyet, "Trump ile Kim imzaları attı! Rusya ve İran uyardı..." Yayın Tarihi:12.06.2018 <http://www.milliyet.com.tr/canli-blog-buyuk-gun-bugun--dunya-2687050/> (Erişim Tarihi: 13.06.2018).

⁴⁰³ Sputniknews, "ABD Hava Kuvvetleri'nin B61-12 tipi yeni nükleer bomba denemesini başarıyla gerçekleştirdiği belirtildi." Yayın Tarihi: 04.05.2018 <https://tr.sputniknews.com/abd/201805041033296694-abd-nukleer-deneme/> Erişim Tarihi: 13.06.2018

⁴⁰⁴ Haber7, "Nükleer Silahların İnsanlar Üzerine Etkisi Konferansı" Yayın Tarihi: 08.12.2014, <http://www.haber7.com/guncel/haber/1242529-nukleer-silahlarin-insanlar-uzerine-etkisi-konferansi> (Erişim Tarihi: 10.09.2018).

⁴⁰⁵ Arif Bozbıyık ve Çağlar Özdemir, "Nükleer Silahlar: Üretimi ve etkileri", **STED**, Cilt.10, Sayı.10, 2001, s.386.

Pyongyang yönetiminin nükleer silahlanmaya önem vermesi sosyal hayatı da etkilemiştir. Nükleer silahlanma ile birlikte nükleer silah denemeleri bozulan ekoloji ile birlikte toplum ve insan hayatını da olumsuz etkilemektedir. Doğum oranlarının azalması ile birlikte ölüm oranlarının arttığı da ortaya çıkmıştır. 7.12.2014 tarihinde Viyana’da düzenlenen “Nükleer Silahların İnsanlar Üzerine Etkisi Konferansı”nda nükleer silah denemelerinin insan sağlığına olumsuz etkilerinin kesinleştiği sonucuna varılmıştır.⁴⁰⁶ Bu doğrultuda Kuzey Kore’de doğum oranlarında bir düşüş olduğu görülmektedir:

Tablo 12. Kuzey Kore Doğum ve Ölüm Oranları 1000 Kişide (2000-2017)⁴⁰⁷

Yıl	Oran (1000 Kişide)	Oran (1000 Kişide)
2000	17.95	6.88
2001	17.49	6.92
2002	17.03	6.96
2003	16.58	6.93
2004	16.14	6.99
2005	15.72	7.05
2006	15.34	7.13
2007	15.01	7.21
2008	14.72	7.29
2009	14.49	10.52
2010	14.30	10.6
2011	14.16	9.08
2012	14.05	9.12
2013	13.98	9.15
2014	13.92	9.18
2015	13.87	-
2016	14.5	9.3
2017	14.6	9.3

Tablo. 12’de, Kuzey Kore’deki doğum oranlarının düşüşünün 2006 yılından sonra arttığı görülmektedir. Tablo. 19’da görüldüğü üzere 2006 yılında ise artış gerçekleşmiştir. Kuzey Kore’nin ilk nükleer denemesi 2006 yılında gerçekleşmiştir. 2006 yılından sonra doğan bebeklerde doğum kusurları olmuştur. Ayrıca ölüm oranları da artmıştır. Güney Kore’de yaşayan Kuzey Koreli ilticacılardan biri Güney Kore’nin Chosun Ilbo gazetesine, *"Denemenin yapıldığı bölge yakınlarında yaşayan*

⁴⁰⁶ Haber7, "Nükleer Silahların İnsanlar Üzerine Etkisi Konferansı" a.g.e.

⁴⁰⁷ Indexmundi, "North Korea Birth Rate" https://www.indexmundi.com/north_korea/birth_rate.html (Erişim Tarihi: 10.09.2018).

*bir akrabam, hastanelerde mutasyona uğramış çocukların doğması vakalarının kayda geçtiğini anlattı" ifadesinde bulunmuştur.*⁴⁰⁸

Kuzey Kore'nin emperyalist devletleri düşman olarak görmesi ve bu doğrultuda sınır güvenliğini korumak için nükleer silahı dış politikasında bir araç olarak kullanması, nükleer silah politikasının Kuzey Kore'nin dış siyasetindeki olumlu etkisini ortaya koymaktadır.⁴⁰⁹

Tablo 13. Kuzey Kore Ticaret Hacmi 2001-2017 Yılları Arasında (Milyon ABD Doları)

Yıl	Milyon ABD Doları
2001	3.907,534
2002	2.780,105
2003	2.579,234
2004	3.545,227
2005	4.823,298
2006	4.995,306
2007	5.701,603
2008	6.586,645
2009	4.360,246
2010	5.766,384
2011	7.253,727
2012	7.479,549
2013	8.019,159
2014	7.440,617
2015	6.631,605
2016	6.058,274
2017	5.414,444

Kuzey Kore'nin nükleer silahlanma politikasının, kişi başı milli gelirindeki artışa olumlu bir etkisi olmadığı gibi, ticaret hacminde artış olsa da Kuzey Kore'nin nükleer denemelerinin ardından uluslararası konjonktürde devletlerin ekonomik ambargo uygulaması olumsuz bir etki olarak ülkenin ekonomisine yansımıştır.

Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti kurucu lideri Kim İl Sung'un asker kökenli olması ve Kuzey Kore'nin Juche Felsefesi üzerine inşa edilmesi, Kuzey Kore'nin politikaları arasında güvenliğin öncelikli olmasını sağlamıştır. Kim İl Sung, Juche temel fikrinde askeriye ve günceliğin önemini vurgularken, askerin güçlendirilmesi gerektiğini ancak bunun başarılı olabilmesinin bir yolunun da ülke ekonomisinin milli kaynaklarının kullanılması ile sağlanabileceğini belirtmiştir. Bu durum ile birlikte, müttefik ülkelerin desteğinin de önemini vurgulamıştır. Bu bağlamda, emperyalist devletlerin varlığının Kuzey Kore yönetimi için bir tehdit olduğu vurgulanmış, bu doğrultuda Kuzey Kore, SSCB'den almış olduğu konvansiyonel savaş ekipman ve teçhizatları ile askeri kapasitesinin potansiyelini arttırmaya çalışmıştır. Ancak Kim İl Sung'un 1966 yılında Kore İşçi Partisi Konferansı'nda yaptığı açıklamasında. ABD'yi

⁴⁰⁸ Yeni Şafak "Mutasyon Çocuklar" Yayın Tarihi: 08.11.2017 <https://www.yenisafak.com/dunya/kuzey-korede-cocuklar-mutasyona-ugramis-olarak-doguyor-2808615> (Erişim Tarihi: 30.01.2019).

⁴⁰⁹ Tuğba Bayar ve Murat Bayar, "Küresel Nükleer Silahları Yasaklama Çabaları: Neo-Popülizmin Etkisi" **UBSBİD**, Cilt.1, Sayı.2, 2018, s. 11-12-13-14.

emperyalist bir devlet olarak açıklarak tehdit olduğunu belirtmesi; bu tehdit unsuru olan devletin bir nükleer güç olması, Kuzey Kore'nin nükleer silah programını gerçekleştirmesine neden olan diğer bir faktördür.⁴¹⁰ Bu doğrultuda Kuzey Kore'nin nükleer silaha sahip olması, askeri kapasitesini olumlu yönde etkilemektedir.

Kuzey Kore'nin nükleer silahlanma politikası gereği, 2017-2019 yılları arasında ABD başkanı Trump ile diplomatik görüşmeler başlamıştır. ABD tarafından haydut devlet statüsünde olan Kuzey Kore için bu görüşme; ülkenin nükleer silah politikasının küresel düzeyde ciddiye alınacak bir aktör haline gelmesine sebep olmuştur.

Nükleer silahlanma güncel teknolojiye ihtiyaç duymaktadır. Kuzey Kore'nin nükleer teknolojisini sürekli güncellemesi, uzay teknolojisini de geliştirmesine sebep olmuştur. Aynı zamanda bu durum, Kuzey Kore'yi 3. dünya ülkelerinden nükleer silaha sahip ülke konumuna getirmiştir.

Kim İl Sung'un "Juche: Kendi kendine güven" ve Kim Jong İl'in "Songun: Önce asker" politikalarından sonra, Kim Jung Un da "Byungjin: Paralel gelişim" politikasını benimsemiştir. Byungjin politikasında; Kuzey Kore'nin savunma kapasitesini arttırma ile beraber ekonominin de geliştirilmesi gerektiği belirtilmiştir.⁴¹¹ Kim Jung Un, Mayıs 2016'daki parti kongresinde "Byungjin" adını verdiği yeni stratejisini hayata geçireceğini belirtmiş, Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti'nin nükleer silaha sahip olduğunu ancak devlet politikalarında önceliklerin ekonomi ve bürokrasideki yeniliklerin gerekliliği olduğunu pek çok kez açıklamıştır.⁴¹²

Kuzey Kore tarihinde yaşanmış olan genel savaşlar, emperyalist devletler tarafından gerçekleştirilmiştir. Özellikle Japonya'nın erken sanayileşmesi ve Kore üzerindeki sömürü hareketi ile ABD'nin Kore yarımadasındaki emperyalist politikaları, Kuzey Kore için hem travma olmuş hem de emperyalizmi tehdit olarak görmesine sebebiyet vermiştir.

Güney Kore-Kuzey Kore savaşında Kuzey Kore, uluslararası alanda Çin ve SSCB haricinde başka devletlerden beklediği desteği görememiştir. Bu doğrultuda, Kuzey Kore kendi güvenliğini sağlamak için askeri gücüne önem vermiştir. Özellikle Kuzey Kore-Güney Kore savaşında, Kuzey Kore'nin almış olduğu mağlubiyetler; Kuzey Kore'nin güçlü orduya sahip olmasında önemli bir etken olmuştur. Ancak Kuzey Kore için güçlü ordu, salt konvansiyonel savaş teçhizatlarından ziyade nükleer silah anlamına gelmektedir. Bu doğrultuda Kuzey Kore, nükleer silah ve

⁴¹⁰ Adıbelli, a.g.e., s.164-165-166-257

⁴¹¹ Global security, "Byungjin" <https://www.globalsecurity.org/military/world/dprk/byungjin.htm> (Erişim Tarihi: 13.05.2019)

⁴¹² 38North, "Kim Jong Un's New Strategic Line" Yayın Tarihi:23.04.2018 <https://www.38north.org/2018/04/rcarlin042318/> (Erişim Tarihi: 13.05.2019).

teknolojisine önem vermektedir. Ancak Kazakistan, Kuzey Kore'nin tam tersine nükleer silahlardan vazgeçerek uluslararası sistemde bir ilk gerçekleştirmiştir. Buradan hareketle çalışmanın üçüncü bölümünde, Kazakistan'ın güç algısı, nükleer silah politikaları ve milli güç unsurlarına değinilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAZAKİSTAN'IN NÜKLEER SİLAH POLİTİKASI ÇERÇEVESİNDE GÜÇ ALGISI

Kazakistan tarihi, uluslararası ilişkilerde Soğuk Savaş sonrası siyasi değişiklikler ile incelense de Kazak tarihi, Cengiz Han'ın torunları zamanına kadar uzanmaktadır. Kazaklar tarihsel geçmişlerini, Cengiz Han'ın üç torununun üç Kazak boyunu oluşturduğunu belirtmektedir. Kazaklar tarih sahnesinde göçebe hayat sürmüşlerdir. Göçebe yaşamları Özbek Han devrinde gerçekleşmiştir. Bir kısım Kazak, Canı Bel'in Oğlu Kasım Han idaresinde Balkaç bölgesinde yaşamıştır. Bir kısım Kazak ise Burunduk yönetiminde Urallar'da yaşamıştır. İlerleyen süreçte Kasım Han, 1520 tarihinde bütün Kazakları kendi egemenliği altına almıştır. 17. yüzyılda ise Tevka Han, Kazak Türklerini yasal kurallara bağlamıştır. Ancak 17. ve 18. Yüzyıllarda, Ruslar Türkistan'da önemli işgallerde bulunmuştur. Bu olaya Kazaklar büyük tepki göstererek 1783'te Sırım Batur önderliğinde bir ayaklanma başlatmışlardır. Kazak önderler 1906'da halkta milli bilincin uyanmasını sağlamışlardır 1916'da harekete geçerek, 1917'de Umumi Kazak Kongresi'ni toplamış ve Orenbur'u başkent yapmışlardır. 1924'de otonom olarak başkentlerini Ak-Mescit'e taşıyarak, 1936'da Sovyetlerin bir üyesi statüsünü kazanmışlardır.⁴¹³

“Kazak” sözcüğü etimolojik açıdan, “Kendi başına buyruk hareket eden, yiğit, cesur” anlamına gelmektedir. Ancak “Kazak” kavramının hangi tarihte kullanıldığı bilinmemektedir. Ayrıca Kazak kavmi en eski Türk kavimlerinden bir tanesidir. Moğol saldırıları ile birlikte İdil-Altay arasındaki bölge olan günümüz Kazakistan'ına yerleşen Kazak kabileleri, Türk, Sibir ve Moğol asıllı kavimler ile karşılaşarak “Kazak Halkı”nı oluşturmuşlardır. Ancak Moğol istilaları sonucunda belirli bir süre Moğol hâkimiyeti altında yaşamışlardır.⁴¹⁴ Kazak topraklarında Altın Orda, İlhanlılar ve Çağatay devletleri kurulmuştur. Özellikle Kazaklar, Altın Orda devleti ile birlikte sürekli Bizans'a karşı sefer düzenlemişler ve Orta Asya'da güçlü bir aktör olmuşlardır.⁴¹⁵

XVII. yüzyılda Kazaklar, Cengiz Han'ın torunu olan Kalmuklara karşı savaşmışlar ve bağımsızlıklarını korumuşlardır. Ancak ilerleyen süreçte, Kazaklar güçsüzleşmiş ve üçe bölünmüştür. Bunlar Ulu Büyük Cüz, Orta Cüz ve Küçük Cüz olarak sınıflanmış ve her cüz kendi istiklali için savaşmıştır. Kasım Han 1538-1580 tarihleri arasında bu üç kavmi birleştirerek Orta Asya ve Kafkaslara sürekli askeri

⁴¹³ Pamukkale Üniversitesi, “Kazakistan Cumhuriyeti”, <http://www.pau.edu.tr/ctleb/tr/sayfa/kazakistan> (Erişim Tarihi: 28.08.2017).

⁴¹⁴ Sabri Hizmetli, “Kazak Ulusu ve Kazak Tarihi Üzerine: Dünü ve Bugünü” *İstem*, Cilt.9, Sayı.17, 2011, S.28-29.

⁴¹⁵ İlyas Kamalov, “Altında Orda-Bizans Münasebetleri” *Karadeniz Araştırmaları*, Sayı.4, 2005, s. 3-4-23.

sefer düzenlemiştir. XVII. Yüzyılda iyice zayıflayan Kazaklar, Oyrat Devleti'nin yağma ve istila girişimlerine engel olamamıştır.⁴¹⁶

3.1. Tarihsele Süreçte Kazak Topraklarında Rus Yayılması ve 1917 Ekim Devirimi

XVIII. yüzyılı başlarında İrtiş Irmağı'nda, Ruslar tarafından Rus kalelerinin inşa edilmesi, Kazak topraklarında Rus yayılmasının ilk adımı olmuştur. Bu zaman zarfında Kazaklar, Oyrat Devleti ile savaş halindeydi ve bu doğrultuda Ruslardan yardım talep etmekteydiler. 1731 tarihinde Küçük Cüz, 1740 tarihinde Orta Cüz, 1742 tarihinde Büyük Cüz, Ruslar tarafından gerçekleştirilecek korunmayı kabul etmiştir. Ancak Oyrat Devleti'nin yıkılmasından sonra Ruslar, 1822'de Orta Cüz, 1824'de Küçük Cüz ve 1848 tarihinde Büyük Cüz tahttan indirilerek Kazak topraklarını ele geçirmişlerdir.⁴¹⁷

Çarlık yönetiminde ticaretin gelişmesi, Çin-Hindistan ve Orta Asya ile ticaret yapma isteğini de beraberinde getirmiştir. Orta Asya ticari yolları da Kazak bozkırlarından geçmekteydi. Bu sebeple 1715 yılında Rus askerleri, Kazak topraklarına ilerlemeye başlamıştır. 1750 yılında, Kazak topraklarındaki Rus kalelerin sayısı artarken, 19. yüzyılın ortalarında ise Rusların işgal hareketleri Kazak toprakları üzerinde artmıştır. Rusların, üç Kazak Cüzü'nü ele geçirdikten sonra, 1822 yılında yürürlüğe giren Speranskiy'in "Sibirya Kırgızları Hakkında Tüzüğü" gereği bozkırdaki yönetim yapısı tamamen değişmiştir. Bu idari sisteme uygun olarak, Kazak yerleşim yerleri köylere bölünmüştür. 10-12 köy (50'den 70'e kadar çadırdan oluşan) bir volosttu, 10-15 volost ise bir okrug meydana getirmekteydi. Ancak 1835'lerde Çarlık, Kazakların 10.000 vestkare⁴¹⁸ toprağına el koymuş ve bu topraklara kale dikmiştir. Bu durumun önemi ise Kazakların İşim ve Tobol vadisinde en iyi otlak yerlerini kaybetmeleri anlamına gelmektedir.⁴¹⁹

Sırım Bahadır'ın 1785'lerdeki ilk isyanının ardından, Sultan Arıngazi (1816-1821), Mahambet Utemis (1836-1837) önderliğinde halk isyanları başlamıştır. Ancak 1837 yılında Sultan Kenesari Kasımoğlu'nun son ayaklanması, en büyük bağımsızlık hareketini oluşturmuştu. Sultan Kasımoğlu, pek çok Rus kalesini kuşatmış ve yakmıştır. Ruslar için bu ayaklanma ağır bir maliyet doğurmuştur. Çarlık Orenburg Valisi V.A. Perovski şü açıklamada bulunmuştur:

⁴¹⁶ TBMM, "Yeni Bir Yüzyıla Doğru Türkiye ve Türk Cumhuriyetleri İlişkileri: Kazakistan" Kültür Sanat Yayınları, Ankara, 1993, s.23-24.

⁴¹⁷ TBMM, a.g.e., s.24-25.

⁴¹⁸ Verst- eski Rusya'da 1,06 km anlamına gelmekteydi.

⁴¹⁹ Kazakların, Rus hakimiyetine karşı ilk bağımsızlık hareketide Küçük Cüz hükümdarı Sırım Bahadır önderliğinde gerçekleştirilmiştir. Tamara Ölçekçi, "Kazak Halkının Kenesari Kasımoğlu'nun Başkanlığında Ruslara Karşı Verdiğı Milli Bağımsızlık Mücadelesi" **BİLİG**, Sayı.51, 2009, s. 123-124.

*“Maddi kayıp çok büyük, çünkü sadece bir askeri sevkiyat için 5 binden 8 bine kadar ruble gerekiyor. Bunlar askerlere maaş, onlara at sağlama ve toprakların hazır halde olması için masraflar vs”.*⁴²⁰

Çarlık İmparatoru I. Nikolay, Sulan Kensari üzerine büyük bir ordu göndermiştir. Bununla beraber bazı Kazak yetkililer Ruslara destek vermiştir. Ruslar bu durum üzerine, bozkırda isyanı destekleyen veya desteklemeyen pek çok Kazak’ı idam etmiş ve topraklarından sürmüşlerdir. Kenesari, Kazaklardan beklediği desteği alamayınca Çin’den yardım istemiş ancak Çin’de Ruslar ile arasının kötü olmasını istediği için yardımı reddetmiştir. Kenesari bu durum üzerine, Kırgızlar ile savaşa girmiştir. İsyen hareketi ise Kenesari’nin ölümü ile son bulmuştur.⁴²¹

25.10.1917 yılında Rusya’da yaşanan Çarlık otoritesinin yıkılıp yerine Sovyetler Birliği’nin kurulması, yönetimin geçici hükümete bırakılmasına sebep oldu. Ekim’de gerçekleşen II. Devrim ile birlikte V. Lenin önderliğinde Bolşevik Partisi, Bolşevik-Komünist partisi kapatıldı. Bolşevikler, kendilerine bağlı işçilerden oluşan Kızıl Muhafızları, daha sonrasında ise Kızıl Ordu’yu kurmuştur. İlerleyen zamanda ise “Kızıl” ve “Beyaz (Bolşevik Karşıtları)” olarak gerçekleşen ülke içerisindeki ayrışmalar, iç savaşı meydana getirmiştir.⁴²²

Lenin, geçici hükümeti devirmek için bir dizi girişimlerde bulunmuştur. 4 Temmuz’da 500 bin kişi ile sokaklarda gösteri yürüyüşü düzenlemiştir. 5 Temmuz’da ise devrim yanlıları tarafından Tauradi Sarayı işgal edilmiştir. Ancak Petgorad askeri generali Polovsev’in emri ile Kazaklardan oluşan askeri birlik, 700’e yakın devrim yanlısını öldürmüştür. Lenin bu durum üzerine geçici hükümeti devirmek için devrim hareketinin silahlı bir şekilde gerçekleştirilmesi gerektiğini düşünmüş ve inanmıştır.⁴²³ 25 Ekim sabahı işçi ve askerlerden oluşan silahlı gruplar, geçici hükümet yönetimine son vermeyi başarmıştır.⁴²⁴

Lenin, artan ekonomik problemleri çözmek ve milli muhalefet ile başa çıkabilmek için, Milliyetler Komiserliği’ni kurmuş ve başına Joseph Stalin’i getirmiştir. Lenin, 21.01.1924’de öldükten sonra, Sovyetler yönetiminde görevi Stalin almıştır. Stalin dönemindeki Sovyetlerde ise, ideolojik temel ikinci plana alınmış, yerine diktatörlük gelmiştir. Stalin diktatörlüğü, güçlü merkezileşme politikasına yol açmış ve milliyetçilik artmıştır. Stalin bu doğrultuda Rus, Ukraynalı, Beyaz Rusyalı, Finli, Avrupalı, Çuvaşlı, Türkler, Gürcüler, Ermenilerden oluşan etnik gruplara Rus dilini

⁴²⁰ Ölçekçi, a.g.e., s.130-131.

⁴²¹ Ölçekçi, a.g.e., s.132-133.

⁴²² Jandos Kumğanbayev ve Kuanış Karajan, “Ekim Devrimi’nin Kazakistan Tarihi Üzerine Etkisi” **Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Sayı.7, 2012, s.142-143.

⁴²³ Ramin Sadıkov, “Şubat Devriminden Sonra Rusya’da İktidar Mücadelesi: Ekim Devrimine Giden Yol” **Ankara Üniversitesi Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt.29, Sayı.48, 2010, s.102-103.

⁴²⁴ Oskar Anweiler, “**Rusya’da Sovyetler 1905-1921**” Çev: Temel Keşoğlu, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1990, s.153.

zorunlu kılarak, asimile politikası uygulamıştır. Bu asimile politikalarının en fazlası ise Kazaklar üzerinde görülmüştür. 1926-1939 arasında nüfus yaklaşık 869 bin azalırken, Rus etnik grubunda beklenen ortalama 631 binlik artış, 20 milyonun üzerinde olmuştur.⁴²⁵

Stalin yönetimi, 1926 yılında Kazakistan topraklarında yaşayan 4 milyon 200 bin Kazak'ın mallarını ve topraklarını "kollektivizasyon" adı altında gasp etmiştir. Bu gerekçeyle bağlı olarak, 1928 yılında Kazaklardan 1 milyon 128 bin hayvan alınmış, 1 milyon 250 bin'den daha çok hektar ekilir arazi Kazakların elinden alınmıştır. 1930 yılında ise katliam, açlık ve sürgünden dolayı Kazakistan topraklarında Kazak nüfusu 2 milyon 90 kişiye kadar düşmüştür. 1930'da 44 bin Kazak aile Türkmenistan'a sürgün edilmiştir. Stalin, yaklaşık 1 milyondan fazla Kazak'ı silah ve uygulamış olduğu soykırım politikalarıyla katletmiştir.⁴²⁶

1930 yılında Kazakistan'da, kapitalizme uğramadan doğrudan sosyalizme geçilmesi "Kazakistan Parti Komitesi"ne ciddi sorumluluk yüklemiştir. Bu coğrafyada sosyalizmin etkisini arttırmak için, coğrafya üzerinde öz eleştiri yaygınlaştırmak, bürokrasiyi engellemek, emekçilere destek vermek, köylülerin sosyalizme eğilimini arttırmak üzerine bir dizi plan hazırlanmıştır. Oraz İsayev, Stalin'e mektup yazarak bölge coğrafyası üzerine gerçekleştirilen sosyalizm hareketini rapor etmiştir. Özellikle tarım ve hayvancılıkla uğraşan çiftçiler üzerinde sosyalizmin etkisinin arttığı ve emekçi tarım işçileri tarafından desteklendiği İsayev'in mektubunda belirtilmiştir. Ancak Kazakistan Almatı'da yazar olan Alijappar Abişev, 1930 – 35 yılları arasında gerçekleşen Kazakistan'daki büyük kıtlık ve Sovyetlerin bölge halkından büyük ve küçükbaş hayvanlar alması nedeniyle, pek çok insanın açlıktan öldüğünü belirtmiştir.⁴²⁷

1936 yılında Sovyetler tarafından Kazakistan için gerçekleştirilen düzenleme ile birlikte, özerk bölge statüsünde olan Kazakistan, Kazakistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti haline getirilmiştir. Sovyetlerde gerçekleşen Glasnost Birliği'nin dağılmasından sonra, 1991 Ağustos ayında Sovyetlerin yıkılması ile birlikte Kazakistan Cumhuriyeti bağımsızlığını ilan etmiştir.⁴²⁸

⁴²⁵ Merve Suna Özel, "Stalin Dönemi Rus Milliyetçiliği ve Politikaları" *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt.4, Sayı.2, 2014, s.111-112-113.

⁴²⁶ Mustafa Kalkan, "Sovyetler Döneminde Kazakların Göç Hareketleri ve Anadolu'da İskan Edilişleri" *TÜBAR*, Cilt. 21, Sayı.21, 2007, s. 124-125-126.

⁴²⁷ Damira İbrahim ve Vahit Türk, "*Kazakistan'da Kızıl Kıtlık 1929-1933*", Bilge Kültür Sanat, İstanbul, 2016, s. 24-156.

⁴²⁸ Elnur Hasan Mikail vd., "*Türkiye'nin Kafkasya ve Orta Asya Ülkeleri İle Siyasi-İktisadi-Kültürel İlişkileri*", Derin Yayınları, İstanbul, 2015, s.167-168.

3.2. Kazakistan Milli Güç Öğeleri

Kökeni M.Ö. III-II. binyıllara dayanan, Volga ile Altay arasında yaşayan ve hayvancılıkla uğraşan Kazak halkının tarihi, Asya coğrafyasında önemli bir yere sahiptir. Günümüz Kazakistan coğrafyası, Asya'daki stratejik konumu, tarihsel süreç içerisinde pek çok uygarlığa ev sahipliği yapmış olması, bozkır kültürünü ve diğer kültürel değerler çerçevesinde sahip olduğu çeşitlilik, yer altı ve üstü kaynaklarına sahip olması, ideolojik açıdan Komünizmin etkisi ve Kazakistan bağımsızlığı sonrasındaki devlet durumu sebebi ile günümüzde önemli devletlerarasında yer almaktadır.

Uzun bir süre Komünizm etkisi altında kalan Kazakistan, tarihsel süreç zarfında kıtlık, sürgün gibi acı tecrübelerle sahip olmuştur. Sovyetlerin dağılmasının ardından bağımsızlığını kazanan Kazakistan, hem uluslararası alanda hem de Asya coğrafyası üzerinde etkili aktör olmuştur.

Kazakistan bağımsızlık sonrasında nükleer silahlardan vazgeçerek dikkatleri üzerine çekmiş, ABD'nin Afganistan'a müdahalesinden, Rusya – Çin ilişkilerine kadar etkisi olmuştur.

Soğuk Savaş Dönemi'nin en önemli devlet yarışı unsurları arasında yer alan “nükleer silah” faktöründen radikal bir kararla vazgeçmesi ve bu doğrultuda atmış olduğu diplomatik ve siyasi adımlar, Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Antlaşması'nın uygulanmasına gösterilecek örnek bir devlettir.

Kazakistan milli imkân ve kabiliyetleri, olası topyekûn savaş durumundaseferber edilmesi açısından önemlidir. Nükleer silahların hangi stratejik amaca hizmet edeceği konusu uluslararası ilişkiler alanında tartışılmıştır. Tarihçi Bernard Brodie, nükleer silahların iki gerçeği üzerine değinmiştir. Brodie:

“İki gerçek vardı; biri onun var olması, ikincisi de gücünün fantastik denecek kadar büyük olması. Şimdiye kadar bizim askeri kurumlarımızın baş amacı savaşları kazanmaktır. Bundan böyle baş amaç, savaştan kaçınmak olmak zorunda. Başka hiçbir yararlı amaç olamaz.”

Şeklinde belirterek ile nükleer silahların potansiyel bir güç olduğunu açıklamıştır. Özellikle iyimser olamayacak bir terim ile anılan Soğuk Savaş'ta nükleer silahlanma ivme kazanmıştır.⁴²⁹ Kazakistan bu doğrultuda, nükleer silahlanmadan vazgeçerek anarşik uluslararası sistemde, devletlerin birbirlerine nükleer tehdit oluşturmayacaklarının ve uluslararası hukukun geçerliliğinin mümkün olabileceğini göstermiştir.

⁴²⁹ Lawrence Freedman, *“Strateji”*, Alfa Tarih Yayın, İstanbul, 2017, s. 26-27-28.

Çalışmanın bu bölümünde Kazakistan'ın milli güç unsurları olarak Coğrafya, Bilim ve Teknoloji, Demografi, Siyasi Öge, İstihbarat, Ekonomi ve Askeri Durum konuları incelenecektir.

3.2.1. Coğrafi Unsur

Harita.3. Kazakistan

Orta Asya kavramı, 1843 yılında Alexander von Humboldt tarafından kullanılmıştır. Stalin ise bu bölgeyi “Türkistan” olarak adlandırmıştır.⁴³⁰ Ancak Ruslar, Orta Asya’yı sadece Özbekistan, Tacikistan ve Kırgızistan toprakları için isimlendirmiş, Kazakistan’ı bu tanımın dışında tutmuştur. Günümüzde ise ortak kültür, tarih ve yaşam tarzından dolayı Kazakistan’da bu Orta Asya devletlerine dâhil edilmiştir.⁴³¹

1990 sonrasında SSCB’nin dağılmasının hemen ardından, 1991 yılında Asya’da, beş devlet (Özbekistan, Kırgızistan, Tacikistan, Türkmenistan) bağımsızlığını kazanmıştır. Bağımsızlığını kazanan beş devlet arasında Kazakistan da yer almaktadır. 1990’lı yıllarda başkent Almatı’dayken, Rus nüfusun yoğun olduğu Astana’ya taşınmıştır.⁴³² 2.724.900 km² yüz ölçüme sahip olan Kazakistan, Avrupa Kıtası yüz ölçümüne yakın bir coğrafyaya sahiptir.⁴³³ Kazakistan’ın kuzeyinde 17.075,000 km² yüz ölçümüne sahip Rusya; batısında Hazar Denizi; güneyinde 447.400 km² yüz ölçümüne sahip Özbekistan, 199.900 km² yüz ölçümü ile Kırgızistan ve 491.210 km² yüz ölçümü ile Türkmenistan; güneydoğusunda ve doğusunda 9.6 milyon km² yüz ölçümüne sahip Çin ile sınır komşusudur.

⁴³⁰ Ömer Göksel İşyar, “Avrasya ve Avrasyacılık”, DORA Yayınları, Bursa, 2013, s.4.

⁴³¹ Ainur Nogayeva, “Orta Asya’da ABD, Rusya ve Çin Stratejik Denge Arayışları”, USAK Yayınları, Ankara, 2011, s.98-99.

⁴³² Hakan Taşdemir, “Orta Asya, Avrupa Birliği ve Türkiye”, II. Uluslararası Sosyal Bilimciler Kongresi, Bilgesam, İstanbul, 22-24.10.2008, s.694-695.

⁴³³ Türkiye Dış İşleri Bakanlığı “Ülke Künyesi” <http://www.mfa.gov.tr/Kazakistan-Kunyesi.Tr.Mfa> (Erişim Tarihi: 17.02.2016).

Kazakistan coğrafyası, Karadeniz'in kuzey kıyılarından itibaren Don Nehri kıyılarına; Sarmat topraklarından Güney Ural'a; İrtiş ve Altaylardan Zaysan Gölü bölgesine kadar geniş coğrafyalara kadar uzanan, tarihsel medeniyetlere ev sahipliği yapmış bir bölgedir. M.Ö 2 binyılın ortalarında İpek Yolu gibi önemli bir ticaret güzergahı, Kazakistan topraklarında diplomasi ve ticareti geliştirmiştir. İpek Yolu ise Çin'in eski başkenti Çanani'den başlayarak Akdeniz'e kadar ulaşmaktadır. Kazakistan, VI. ve VII. yy'larda Yedisu ve Güney üzerinden Çin'i Batı'ya bağlayan yol olmuştur. Doğu ile Batı'nın, Asya ile Avrupa'nın buluştuğu, Kazakistan'ın İpek Yolu boyundaki şehirlerinde, değişik kültürlerin etkileşimi ve zenginleştirilmesi için uygun zemini hazırlamıştır.⁴³⁴

Kazakistan'ın sınır komşuları ile birlikte önemini arttıran diğer bir faktör ise, Asya'nın iki büyük devlet olan Rusya ve Çin arasında köprü görevi görmesi oluşturmaktadır.⁴³⁵

Kazakistan maden rezervleri bakımından zengin bir ülkedir. 1225 maden rezervi bulunmaktadır. Ayrıca 250'yi aşkın petrol ve gaz sahası vardır.⁴³⁶ Kazakistan'ı coğrafik açıdan stratejik kılan unsur bu coğrafyada yer alan petrol, doğal gaz, kömür, demir cevheri, manganez, krom cevheri, nikel, kobalt, bakır, molibden, kurşun, çinko, boksit, altın, uranyum rezervlerinin olmasıdır.⁴³⁷ Çağımızın en önemli enerji kaynakları arasında yer alan petrol, Kazakistan'da 2013 yılında günde 248 bin varil üretimle gerçekleştirildiği belirtilmektedir.⁴³⁸

Doğal kaynakların fazlalığı dışında enerji kaynaklarının özellikle Çin'e taşınması da Kazakistan'ı önemli kılmaktadır. Ayrıca Rus enerjisinin Hint alt kıtasına indirilmesinin de geçiş noktasını oluşturmaktadır. Sadece yer altı kaynakları açısından değil, bunun yanında jeopolitik konumu itibari ile de stratejik bir öneme sahiptir. Enerji kaynaklarının transitinde stratejik öneme sahip olan Kazakistan, bu doğrultularda coğrafik konumundan gelir elde edebilmektedir.⁴³⁹

Kazakistan uranyum üretimi, petrol ve diğer yer altı ve üstü kaynak rezervleri ile dikkat çekse de coğrafik konum olarak stratejik bir öneme sahiptir. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Kafkaslara, Rusya'ya ve Avrupa'ya ulaşması; Rusya Federasyonu'nun da Orta Asya'ya açılması Kazakistan üzerinden

⁴³⁴ Baipakov, **"Kazakistan Makaleleri: Kazakistan Topraklarındaki Büyük İpek Yolu"**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Dizi.X, Sayı.21, Ankara, 2007, S.23-29

⁴³⁵ T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı, **"Kazakistan Ülke Bilgi Notu"**, Ankara, s.1-2-3.

⁴³⁶ T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı, a.g.e. s.3.

⁴³⁷ Central Intelligence Agency "The World Factbook" <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kz.html> (Erişim Tarihi: 16.02.2016).

⁴³⁸ Central Intelligence Agency "RefinedPetroleumProducts – Consumption" <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2246.html#193> (Erişim Tarihi: 16.02.2016).

⁴³⁹ İlyas Kamalov, **"Rusya'nın Orta Asya Politikaları"** Rapor, Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi, Yayın. No.02, Sf.28

gerçekleşmektedir. Özellikle bu iki büyük ülkenin petrol ve doğal gaz nakilleri açısından Kazakistan'ın coğrafik konumu kilit rol oynamaktadır. Son dönemde "İpek Yolu" projeleri dikkat çekmektedir. Bu projeler Çin, Kore, Japonya ve hatta Hindistan tarafından ortaya atılmaktadır. Tüm bu projelerin Orta Asya'ya açılım kapısı Kazakistan'dır. Bu durum Kazakistan'ın önemini daha da artırmaktadır.

Kazakistan'ın coğrafyasından kaynaklanan stratejik diğer bir önemi ise, bölgesel hegemonyanın yükseldiği coğrafik bir alanın merkezinde olmasıdır. Çin, Rusya gibi büyük güçlerin yanı sıra, Hindistan ve İran gibi ülkelerde gözlem yapılabilmesi için Kazakistan önemli bir merkezde yer almaktadır.⁴⁴⁰ Örneğin ABD, Afganistan'da etkinliğini arttırmak için 2011 yılında, Kazakistan hava sahasının açılmasına dair Kazakistan ile antlaşma imzalamış ve Kazakistan meclisinde onaylanarak antlaşma hayata geçirilmiştir. Bununla birlikte, NATO'nun Soğuk Savaş sonrası ortaya konulan konseptlerinde en önemli güvenlik sorunları içerisinde gösterilen enerji güvenliğinde Kazakistan, Asya'nın en kilit ülkesidir.⁴⁴¹

1991 yılında Sovyetlerin dağılması ile birlikte Hazar Denizi üzerinde İran, Rusya, Azerbaycan ve Türkmenistan'ın söz hakkına sahip olduğu gibi, Kazakistan'ın da söz sahibi olması bağlamında doğal bir hakkı bulunmaktadır. Rusya %18.5, Kazakistan % 30.8, Türkmenistan %16.8, İran %18.7 ve Azerbaycan %15.2 pay hakkına sahip olarak, Hazar'daki kıyıları paylaşmışlardır. Ancak bu paylaşım, Hazar'ın hukuki statüsünün sonuçlanmasını sonuçsuz bırakmıştır. Kazakistan, Hazar Denizi sorununun çözülmesi için Hazar Denizi'nin tabanında bulunan kaynakların paylaşımını baz alarak, Denizler Hukuku Sözleşmesi temelinde bölüşdürülmesini talep etmektedir. Devam eden süreçte ise, 1997'de Azerbaycan ve Kazakistan, ulusal sektörlerin sınırlarını belirlemek için Orta Hat Anlaşması imzalamış; bunu aynı yıl Kazakistan ve Türkmenistan arasında imzalanan benzer içerikli anlaşma izlemiştir. Üç ülke arasındaki anlaşmalar, Rusya Federasyonu'nun yaklaşımına daha yatkın olan bir değişikliği meydana getirmiştir. Bu anlaşmalar, Kazakistan Başkanı Nursultan Nazarbayev ve Azerbaycan Başkanı Haydar Aliyev arasında Kasım 1996'da imzalanan ulusal sektörlerle ilgili deklarasyona dayanmaktadır. Orta Hat yaklaşımında bir diğer anlaşma ise; Rusya Federasyonu, Azerbaycan ve Kazakistan arasında, 2003 yılında imzalanmıştır.⁴⁴²

Dünyadaki iki ülke arasında en uzun kara sınırlarından birine sahip olan Rusya ve Kazakistan'ın coğrafik komşuluğunun, Orta Asya güvenliği ve ekonomisi

⁴⁴⁰ Nogayeva, a.g.e., s.99.

⁴⁴¹ Demirtepe ve Özkan a.g.e., s.214-215.

⁴⁴² Tarık Çağrı Oruç, *"Asya'da Güvenlik Sorunları ve Yansımaları: Kıyıdaş Devletlerin Talepleri Çerçevesinde Hazar'ın Hukuki Statüsü ve Paylaşılması Sorunu"*, Ragıp Kutay Karaca, (ed.), BİLGESAM Yayınları, İstanbul, 2013, s.94-95-96-97.

açısından da olumlu yönde etkisi olmaktadır. Yaklaşık 7512 km'lik ortak kara ve deniz sınırında, Rusya'nın 12 federe birimi, Kazakistan'ın ise 8 bölgesi yer almaktadır. Örneğin, Kazakistan'ın Ekibastuz vilayetinden çıkarılan kömür, Rusya'nın Ural ve Sibirya bölgelerindeki santrallere elektrik üretimi için gönderilmektedir. Bu bölgede üretilen elektriğin bir kısmını da Kazakistan kullanmakta ve elektrik ihtiyacını karşılamaktadır.⁴⁴³

Kazakistan'ın belli başlı sınır sorunları da bulunmaktadır. Bunlar; Karakalpak Muhtar Cumhuriyeti, Özbekistan'dan ayrılıp Kazakistan'la birleşmek istemektedir; Türkmenistan, Kazakistan'ın Mangistauski rayonunu istemektedir; Özbekistan, Kazakistan'ın Çimkent bölgesinin güney kısmında hak iddia etmektedir; Kazakistan, Kırgızistan'ın Issık-Göl bölgesinin kuzey bölümlerinde hak iddia etmektedir; Kırgızistan, Kazakistan'ın Almata ve Taldı Kurgan bölgelerinin güney kısımlarını talep etmektedir.⁴⁴⁴

25.01.2000 tarihinde Özbek askeri güçleri Kazakistan sınırından 50 km içeriye girerek, Bağış ve Türkistanet bölgelerini kapsayan yaklaşık 60 km uzunluğundaki alanı kontrol altına almışlardır. Bu bölgelerde Kazak nüfusu yoğunlukta yaşamaktadır. Sovyetler döneminde askeri bölge olarak belirlenen Bağış ve Türkistanet bölgeleri, günümüzde kimin (Özbekistan-Kazakistan) olduğu tam olarak belirlenememiştir. Özbekistan'ın işgal hareketinden sonra, Kazakistan uluslararası alanda Özbekistan'a karşı nota vermiştir. Anca Bağış ve Türkistanet bölgelerinin Özbekistan kontrolünde kalmasının önüne geçememiştir. 21.01.2003 tarihinde ise Özbekistan, Kazakistan'dan yasa dışı sınır ticareti yapıldığını gerekçe göstererek Karasu bölgesindeki sınır köprüsünü imha etmiştir.⁴⁴⁵

3.2.2. Bilim ve Teknoloji Unsuru

Teknolojik gelişmeler, devletlerin eğitimden siyasete; ekonomiden askeri yapısına kadar olan kabiliyetlerini etkilemektedir. 21. Yüzyıl ile birlikte hızla gelişen teknoloji, bu bağlamda bütün devletler için önemlidir.

Kazakistan, 2000 yılı sonrasında özellikle araştırma geliştirme alanının bilgi iletişim teknolojileri bölümünde yatırımlar gerçekleştirmektedir. Buna bağlı olarak

⁴⁴³ Kerim Has, *“Orta Asya'nın Bölgesel Dinamikleri Çerçevesinde Rusya-Kazakistan İlişkileri”*, USAK Yayınları, Ankara, 2013, s.2.

⁴⁴⁴ Mehmet Seyfettin Erol, “Orta Asya’da Güvenlik Sorunları”, *Türkiye Araştırmaları Dergisi*, Sayı.1, 2004, s.88-89.

⁴⁴⁵ Haluk Alkan, *“Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde Siyasal Hayat ve Kurumlar”*, USAK Yayınları, Ankara, 2011, s.78-79-80.

emek yoğun ürünler, tarım ürünleri, otomotiv ve dayanıklı ev aletleri alanında da araştırma geliştirme faaliyetlerine yatırım yapmaktadır.⁴⁴⁶

Kazakistan için bilimsel gelişme, çağın gerekliliklerine ayak uydurarak toplum refahı ve niteliği için, aynı zamanda teknolojik gelişmelerle ekonomiyi doğrudan etkilemesi ve yer altı-üstü enerji kaynaklarının verimli kullanılması açısından önemlidir. Özellikle bilimsel ve teknolojik projelerin, Kazakistan ile diğer ülkeler arasındaki işbirliğini arttıracak inancını oluşturmaktadır.

Bağımsızlığını yeni kazanmasına rağmen hızlı bir şekilde büyüyen Kazakistan, ulusal bilince ulaşılması ve demokratik bir ülke inşa edilmesi için bilimsel ve teknolojik gelişmelere önem vermektedir.⁴⁴⁷

Kazakistan'ın bilim ve teknoloji alanındaki hedefleri ise şu şekilde belirtilmektedir:

1. Yenilikçi, teknolojik ve bilimsel-teknik gelişme alanında normatif yasal işlemleri ve diğer belgeleri geliştirir ve onaylar;
2. Yenilikçi ve teknolojik gelişme alanında uluslararası işbirliğini yürütür;
3. Teknoloji Politikası Konseyi'nin faaliyetlerini organize eder;
4. Bilim ve işin entegrasyonuna yönelik önlemler geliştirir;
5. Yenilikçi ve teknolojik gelişme açısından endüstriyel ve yenilikçi sistemlerin planlama, izleme, geliştirme teşviklerini yerine getirir;
6. Bilimsel ve teknolojik gelişme alanında sektörler arası etkileşimi güvence altına alır;
7. Yenilik ve teknoloji politikası konularında bireylerin ve tüzel kişilerin sorularını yanıtlar. Bu hedefler çerçevesinde, özel sektörün desteklenmesi gerektiği Kazakistan hükümeti tarafından açıklanmaktadır. Ayrıca "Yenilikçi Teknolojiler Parkı" geliştirme alanındaki normatif yasal işlemleri ve diğer belgeleri geliştirir ve kabul edilip; aynı zamanda yasal izlemeyi yürütüleceği belirtilmektedir.⁴⁴⁸

⁴⁴⁶İsmet Göçer, "Ar-Ge Harcamalarının Yüksek Teknolojili Ürün İhracatı, Dış Ticaret Dengesi ve Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri", *Maliye Dergisi*, Sayı.165, 2013, s.221-222.

⁴⁴⁷Abbas Karaağaçlı, "Kazakistan'ın Sosyoekonomik ve Siyasal Yapısı", Yayın Tarihi: 16.03.2012, <http://www.bilgesam.org/incele/185/-kazakistan%E2%80%99in-sosyoekonomik-ve-siyasal-yapisi/#.WdZp7mi0Pcc> (Erişim Tarihi: 05.10.2017).

⁴⁴⁸Technology and Innovation Development Department, "Bölüm Yönetmeliği", <http://dep-innov.mid.gov.kz/en/node/3814> (Erişim Tarihi: 05.10.2017).

Tablo 14. Asya Kıtasında İnternet ve Bilgisayar Kullanım Oranları (Mart 2017)⁴⁴⁹

ASYA ÜLKESİ	NÜFUS	İNTERNET KULLANICI SAYISI 2000 YILI	İNTERNET KULLANICI SAYISI 2017 YILI	Sosyal Paylaşım Siteleri Platformları /
Çin Halk Cumhuriyeti	1,388,232,693	22,500,000	731,434,547	1,800,000
Özbekistan	30,690,914	7,500	15,453,227	530,000
Kazakistan	18,064,470	70,000	13,873,513	1,500,000
Tacikistan	8,858,115	2,000	1,813,256	84,000
Kırgızistan	6,124,945	51,600	2,113,106	360,000
Türkmenistan	5,502,586	2,000	989,915	15,000
Moğolistan	3,051,900	30,000	1,500,000	1,500,000

Bilgi çağının en önemli yapısını oluşturan bilgisayar ve buna bağlı internet için ülkeler her yıl milyarlarca dolar yatırım yapmaktadır. Yaklaşık 19 milyon kişilik nüfusa sahip olan Kazakistan'da, 2000 yılında 70 bin internet kullanıcısı varken; 2017 yılında bu sayı 13.873,595 kişiye ulaşmıştır. Sosyal paylaşım sitelerinde yer alan hesap ise 1 milyon 500 bindir (2017).⁴⁵⁰

Kazakistan ekonomiyeye yönelik sektörlerere göre teknolojik yatırımlarda da bulunmaktadır. Çevreye zarar vermeyecek teknolojiye göre ithalat odaklı emtia ürünlerinin, yani kaliteli alüminyum ve ferrosilikon üretimi üzerine projeler gerçekleştirmektedir. Kaba koyunyünü birincil işleme teknolojisini kullanarak ısı yalıtım malzemeleri geliştirmişlerdir. Çimento üretiminde ise düşük enerji sarfiyatına dayalı teknolojik çalışmalarda da bulunmaktadır. 69 milyon dolar üretim kapasitesi için ilaç sanayisi için Semipalatinsk şehrinde teknolojik çalışmalar tamamlanmıştır. Demir yolu ulaşımı için Astana şehrinde lokomotif üretimlerine başlanmıştır.⁴⁵¹

Kazakistan, ekonomiyeye yönelik teknolojik çalışmaları önemli bir unsur olarak görmektedir. Bu doğrultuda 2005 yılında Almatı'da kurulan "Bilgi Teknolojisi Parkı"nda uydu ağıları üretimi ve işletmesi, kişisel bilgisayarlar, plazma ve nano teknolojiler, ileri teknoloji biyometrik ürünler, telekomünikasyon teknolojileri üzerine araştırmalar yapılmaktadır. Atyrau'da ise 19.12.2017 tarihinde 498 sayılı Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Kararı uyarınca "'Ulusal Endüstriyel Petrokimya Teknoparkı" oluşturuldu. Bu özel ekonomik bölgenin amacı, petrokimya üretimini geliştirmek ve rekabet gücünü artırmaya yönelik girişimlerde bulunmaktır. Kazakistan Cumhuriyeti Hükümeti, 2005 yılında "Tokamak" nükleer teknolojisi için Kurçatov kentinde bilim ve teknoloji parkı oluşturdu. Amaç ise, kamu hizmeti, nükleer teknoloji, radyoacalıq teknoloji, nano teknoloji ve yeni malzemeler, alternatif ve yenilenebilir enerji kaynakları, enerji tasarrufu, vb ve öncelikli sektörlerde

⁴⁴⁹Internetworldstats, "Internet Usage in Asia", a.g.e.

⁴⁵⁰Internetworldstats, "Internet Usage in Asia", a.g.e.

⁴⁵¹Metin Değer, "*Kazakistan Yatırım Projeleri*", Yurt Dışı Yatırım Daire Başkanlığı, Ankara, 2014, s.81-82-83-84.

yeniliklerin uygulanmasıdır. Priozersk bölgesinde ise "Ulusal Haberleşme ve Radyo-Elektronik Merkezi", Astana'da Ulusal Uzay İzleme Merkezi kurulmuştur. 18.07.2014 tarihinde 2000 metrekarelik bir alana kurulmuş olan Teknopark'ta, elektrikli ve yenilenebilir ısı kaynağı tarafından sağlanan enerji test alanı kurulmuştur.⁴⁵²

Kazakistan'ın ekonomi hedefli teknoloji parkları, Avrupa model alınarak gerçekleştirilmektedir. Büyük ve küçük ölçekli kurumsal işletmelerinde yer alabileceği şekilde tasarlandığı açıklanmaktadır. Milli teknoloji parkları, Kazakistan'ın rekabetçi piyasalara katkı sağlayacak endüstriler üretme gayesini taşımaktadır.⁴⁵³

Kazakistan Cumhuriyeti Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Yatırımlar Komitesi Başkan Vekili Almas Kudaibergen yapmış olduğu açıklamada, Kazakistan'a teknolojik açıdan yatırım yapacak şirketlerden vergi alınmayacağını belirtmektedir. Özellikle nükleer materyalli teknolojik çalışmalar için devletlere ve şirketlere davetlerde bulunduklarını açıklamaktadırlar. Almas Kudaibergen:

"İsterim ki, ülkemizde yatırım yapma ve büyük karlar sağlama konusunda uygun olanaklar mevcuttur. Petrol dışı sektörlerde çalışmaya hazır, ileri teknolojiye sahip, teknoloji transferi konusunda tecrübeli ve tecrübelerini bizimle paylaşacak olan ortaklara ihtiyacımız var. Türk şirketlerinin bu özelliklerin hepsine sahip olduğundan eminim. Şu anda Kazakistan'da çalışan ve büyük karlar elde eden şirketler gibi, sizleri de ülkemizde yatırım yapmaya ve büyük karlar sağlamaya davet ediyoruz. Konuyla ilgili olarak istediğiniz zaman bizimle iletişime geçebilirsiniz." Açıklamasında bulunmuştur.⁴⁵⁴

27.03.2013 tarihinde ise Almas Kudaibergen'in açıklamalarına referans olacak bir gelişme yaşanmış ve Tau-Ken Samruk şirketi Almatı bölgesinde bakır, kurşun materyallerinin araştırılması ve değerlendirilip, işlenmesi için Kazakistan yönetimi ile bir dizi teknolojik araştırmalar anlaşması imzalamıştır.⁴⁵⁵

3.2.3. Psiko-Sosyal ve Kültürel Unsur (Demografi)

Kazakistan nüfusu, bağımsızlık öncesinde 1926 yılında 3 milyon 628 bin kişiydi. Aynı yıl içerisinde Kazakistan topraklarındaki Rus nüfusu ise 2 milyon 165

⁴⁵²KazakTv, "Kazakistan'ın Ulusal Bilimsel Ve Teknolojik Parkları" http://kazakh-tv.kz/kz/view/column/page_70321_natsionalnye-nauchno-tehnologicheskie-parki-kazakhstana (Erişim Tarihi: 07.10.2017).

⁴⁵³Davmir, "Kazakistan teknoparkların gelişimi üzerine" Yayın Tarihi: 31.05.2016, <http://referat-kazaksha.info/aza-stan-tehnoparkterdi-damytu-turaly/> (Erişim Tarihi: 08.10.2017).

⁴⁵⁴Almas KUDAİBERGEN "Kazakistan Cumhuriyeti Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Yatırımlar Komitesi Başkan Vekili-Kazakistan" Çev: Caner Sancaktar, Yayın Tarihi: 24.05.2007, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/3367/bolgesel_yatirim_meseleleri_ve_kazakistanda_yatirim (Erişim Tarihi: 07.10.2017).

⁴⁵⁵Tay-Keh Campany, "Kazakistan Cumhuriyeti Sanayi Ve Yeni Teknolojileri Birliği Ve Sözleşme Kapsamındaki "Tau Ken" Samruk Jsc" <http://tks.kz/kz/news/kazakistan-respublikasinin-industriya-zhane-zhana-tehnologiyalar-ministrliqi-mentau-kensamurik-ak-arasindakelisimshartka-kol-koiildi> (Erişim Tarihi: 07.10.2017).

bin kişiydi. 13 yıl sonra 1939 yılında ise, Sovyetlerin bünyesindeki Kazakistan'ın nüfusu 2 milyon 833 bin Kazak, 2 milyon 877 bin Rus vatandaşı bulunmaktadır. 1920-39 yılları arasında 2 milyondan fazla Kazak sürgün edilmiştir. 1970 yılında ise Kazak nüfusu 4 milyon 234 bine ulaşırken, Rus nüfusu da 5 milyon 251 bin kişi olmuştur. 1989 yılında ise Kazakistan coğrafyasında 6 milyon 534 bin Kazak nüfusuna karşın, 6 milyon 228 bin Rus nüfusuna ulaşılmıştır.⁴⁵⁶ Kazakistan'ın 1991 yılında nüfusu 15 milyona ulaşmıştır.⁴⁵⁷ 2015-2016 yılında ise Kazakistan nüfusu 17,9 Milyon kişiye ulaşmıştır.⁴⁵⁸ 2017 yılında 18 milyon 556 bine ulaşmış olan Kazakistan nüfusunun, %63'ünü Kazaklar, %23.7 Ruslar, %2.9 Özbekler, %2.1 Ukraynalılar, %1.4 Uygurlar, %1.3 Tatarlar, %1.1 Almanlar ve diğerleri de %4.4'ünü oluşturmaktadır. Bu etnik ayırım ile birlikte inançların %70.2'sini İslam oluşturmaktadır. %26.2 Ortodoks Hristiyanlar, %2.8'ini ateistler oluşturmaktadır (2009).⁴⁵⁹

Genel nüfusun %53.2'si kentlerde yer almaktadır. 2015 yılında Almatı'nın nüfusu 1.523 milyonken, bu sayı 2018 yılında 1.829 milyona ulaşmıştır. Astana'da ise 2015 yılında 759 bin kişiyken, 2018 yılında 1.068 milyon kişiye ulaşmıştır. Konuşulan diller arasında, resmi dil olarak Kazakça, nüfusun %74'ü tarafından konuşulmaktadır. Resmi ve günlük diller arasında ise Rusça da bulunmaktadır.⁴⁶⁰ Kazakistan'da, 21.10.1989 tarihinde "Kazak Tili (Kazak dili)" derneği kurulmuştur. Dernek, Kazakistan Cumhuriyeti'nde Kazakça'nın devlet dili düzeyine çıkarılmasına ve canlandırılmasına yönelik çalışmalar yapmıştır ve bu doğrultuda 1 milyon üyeye sahip olmuştur. Kazakistan'da bağımsızlık öncesinde yaşanan ekolojik, ekonomik, siyasal ve toplumsal sorunlar, kadınların da bağımsız olarak örgütlenmelerine sebep oldu. Bu açıdan, 7.04.1990 tarihinde "Kazakistan Müslüman Kadınlar Birliği" kurulmuştur.⁴⁶¹

1990 tarihinde Kazak Yazarlar Birliği, ünlü İslam düşünürü "Hoca Ahmet Yesevi"yi Kazak kimliğinin temel kaynağı olarak tanımlamıştır. Kazakistan'ın milli kimliği İslamiyet ile bütünleştirilmiştir. Her ne kadar ülke nüfusunun çoğunluğunu oluşturan Kazak milli kimliği İslamiyetle bütünleştirilmiş olsa da, ülke nüfusunun yaklaşık %30'unu oluşturan Slav toplulukları ve diğer azınlıklarla (Alman, Koreli)

⁴⁵⁶ Gülnur Smagulızı Boranbayeva, "SSCB Dönemi ve Bağımsızlık Sonrası Kazakistan Cumhuriyeti'nde Kazak Dilinin Genel Durumu" *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, Cilt.1, Sayı.1, 2004, s. 40.

⁴⁵⁷ Çağdaş Türk Lehçeleri, "Kazakistan Cumhuriyeti" <http://www.pau.edu.tr/ctleb/tr/sayfa/kazakistan> (Erişim Tarihi: 12.10.2017).

⁴⁵⁸ Türkiye Dışişleri Bakanlığı, "Kazakistan Künye" <http://www.mfa.gov.tr/kazakistan-kunyesi.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 12.10.2017).

⁴⁵⁹ CIA, "Kazakhstan" <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kz.html> (Erişim Tarihi: 13.10.2017).

⁴⁶⁰ CIA, "Kazakhstan" a.g.e.,

⁴⁶¹ Kayyum Kesici, "*Kazakistan*" IQ Yayınları, İstanbul, 2003, s.240-241.

yaşanabilecek olası etnik ve dinsel gerginliklere karşı, etnik ve dini unsurlar anayasal güvence altına alınmıştır. Olası mezhepsel ve etnik çatışmalara karşı ise, 1993 anayasasından sonra ülkede dini temelli siyasi partilerin kurulması yasa dışı kabul edilmiş, 1995 anayasası ile ırksal, siyasal ve dinsel anlamda ayrımcı uygulamalara yol açabilecek faaliyetler yasaklanmıştır.⁴⁶²

Kazak araştırmacı Makas Tatimov', Kazakistan'da bazı eyaletleri hala etnik olarak yoğunlaşmış alanlar ya da etnik rayonlar olarak tanımlanmaktadır. Kazakistan'daki Slav unsurların ve diğer azınlıkların yoğun olarak bulunduğu bölgeler sıralanmıştır:

Tablo 15 Kazakistan'da Slav Unsur ve Azınlıkların Yoğun Yaşadığı Bölgeler⁴⁶³

Bölge	Etnik Unsur
Karaganda ve Pavlodar Oblast	Ruslar
Almatı/Taldykorgan Bölgesi ve Güney Kazakistan Oblast	Şehirli Ruslar
Semopolotinks Oblast	İşçi ağırlıklı Ruslar
Batı Kazakistan ve Aktobe Oblast	Ruslar
Kuzeybatı Bölgesi (Akmola Oblast)	Almanlar
Keller Bölgesi Kırsalı (Kokshetau Oblast)	Polonyalılar
Sarıran Kırsalı (Güney Kazakistan Oblast)	Özbekler
Türkistan Bölgesi (Güney Kazakistan Oblast)	Özbekler
Almatı/Taldykorgan Kırsalı	Uygurlar
Almatı	Yarı Şehirleşmiş Uygurlar
Almatı	Şehirleşmiş Tatarlar, Koreliler ve Yahudiler

Kazakistan'da nüfusla ilgili bir diğer problem de bazı bölgelerde Kazak nüfusun azınlığa düşmesidir. Gerçekten, Kazakistan'ın kuzey bölgelerinde Slav ve Alman nüfus, çoğunluğu oluşturmaktadır. Ural Dağları'ndan Aral Gölü'ne ve oradan Balkaş Gölü'ne çizilecek bir hattın doğusunda ve kuzeyinde, Kazak nüfusun oranı % 25'in altına düşerken, Slav ve Alman nüfusun oranı % 70'in üstüne çıkmaktadır.⁴⁶⁴

Bağımsızlık sonrasında Kazakistan'da göç hareketleri başlamıştır. 1990'da Sovyetlerin dağılıp Kazakistan'ın bağımsızlığına kavuşması ile Kazakistan'da nüfusun etnik yapısı hızlı bir şekilde değişmeye başlamış ve 70 yıl aradan sonra Kazaklar yeniden kendi ülkelerinde mutlak çoğunluğu oluşturmaya başlamışlardır. Bu son değişim, tıpkı Rusların çoğunluğu elde etmelerinde olduğu gibi yine göçlerle

⁴⁶² Murat Çalışkan, "Kazakistan'da Milli Kimlik Konusu ve Slav Azınlık" Yayın Tarihi: 03.2012, <http://www.bilgesam.org/incele/179/-kazakistan%E2%80%99da-milli-kimlik-konusu-ve-slav-azinlik/#.WeoYxGi0OUk> (Erişim Tarihi: 20.10.2017).

⁴⁶³ Annette Bohr, *"The Central Asian States as Nationalizing Regimes"* Nation Building in Post-Soviet Borderlands: The Politics of National Identity, Cambridge University Press, UK, 1998, s.146.

⁴⁶⁴ Margaret Bainbridge, *"Turkic Peoples Of The World"* Marks Bookmarks, London, 1993, s. 84-85-100-101.

olmuştur. Fakat bu sefer göçler tersine dönmüş, Kazakistan'dan Rusya'ya doğru yön değiştirmiştir. Kazakistan bağımsızlığını kazandıktan sonraki 7 yıl içinde, Kazakistan'dan göç eden Rus miktarı 1.650.000'i bulmuştur (Tablo. 16). Bu arada 40 bin kadar Rusya'dan, 60 bin kadar da Moğolistan'dan ve ayrıca diğer eski Sovyet Cumhuriyetleri ile Doğu Türkistan'dan Kazakistan'a göç eden Kazakların sayısı 100 bini geçmiştir. Bunlar genellikle Rus nüfusun çoğunlukta olduğu ülkenin kuzey kesimlerine yerleştirilmişlerdir. Böylece Kazakistan'dan önemli miktarda Rus ve diğer Slav toplulukları ile Alman nüfus ayrılırken, küçümsenmeyecek miktarda Kazak nüfusun ülkeye gelmesi ile ülkedeki Kazak nüfus oranı 1999 sayımında % 53,4'e yükselmiştir.⁴⁶⁵

Tablo 16. Kazakistan'dan göç eden Rus nüfus miktarı⁴⁶⁶

Yıl	Nüfus
1993	170.000
1994	283.000
1995	162.000
1996	121.000
1997	175.000
1998	280.000
1999	450.000
Toplam	1.641.000

Avrasya Birliği'nin Asya'da kurulması yönündeki ilk fikir sahibi Kazakistan devlet başkanı Nursultan Nazarbayev'dir. Nazarbayev, 1995 yılında ülkesindeki vatandaşlık meselesi ile ilgili olarak Avrasyacı bir yaklaşım benimsemiştir. Nazarbayev, "Orta Asya Avrasyacılığını" en etkili şekilde savunanlardan biridir. 2000 yılında düzenlenen Avrasya zirvesinde ise şu açıklamaları yapmıştır:

"Eski Sovyet Cumhuriyetlerinin Rusya ile birleşmekten başka şansları yoktur. Kültürümüz bir, tarihimiz bir, atalarımız bir. Aynı ekonomik alt yapının benzer sorunlarını yaşıyoruz. Ancak bu şekilde, Batı ile entegrasyon sağlayabiliriz."

Ancak Nazarbayev'in bu açıklamaları, Orta Asya Cumhuriyetleri tarafından hiç destek görmemiştir.⁴⁶⁷ Çünkü SSCB ile başlayan Avrasyacılık yaklaşımı SSCB'nin dağılmasından sonra kurulan Rusya'da da etkisini göstermiştir. 2000 yılı ile birlikte Rusya yönetimini ele alan Vladimir Putin, Avrasyacılık politikasının koruyucusu ve uygulayıcısı olarak önemli adımlar atmıştır. Ancak SSCB'nin

⁴⁶⁵ Ali Yiğit, "Kazakistan'ın Değişen Etnik Yapısı" *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 10 Sayı: 2, 2001, s. 9-10.

⁴⁶⁶ Yiğit, a.g.e., s. 9-10.

⁴⁶⁷ İşyar, a.g.e., s.33.

dağılmasından sonra bağımsızlığını kazanmış olan Türk devletleri, Rusya'nın etkisi altında kalmamak için Avrasyacı yaklaşıma sıcak bakmamaktadır.⁴⁶⁸

Kazakistan halkının devlet işlerinin önemli konularında demokratik yöntemlerle çözülmesi için ulusal referandumda veya parlamentoda oy kullanma hakları vardır (madde. 1/2). Kazakistan'da bireysel özgürlük anayasal güvence altına alınmıştır (madde.16/1). Ailelerin şeref ve haysiyetleri dokunulmazdır. 28.08.2009 yılında alınan Anayasa Konseyi Kararı ile birlikte, herkesin telefon görüşmeleri, posta ve diğer yazışmalarının gizlilik hakkı vardır (madde. 18/2-3). Aile devlet koruması altındadır. 1999 yılında Anayasal Konseyi'nin almış olduğu karar ile Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşı, hastalık, sakatlık ya da bir geçimlik yardımcısının kaybı ve diğer yasal zeminlerde asgari ücret ve emeklilik ve yaşlılık güvencesi altına alınmıştır (madde. 28/1-2). Astana yönetimi, vatandaşların sağlığını koruma hakkını üstlenmiştir. Ücretsiz tıbbi yardımda devlet tarafından üstlenilmiştir (madde. 29/1-2-3).⁴⁶⁹

Sovyetlerin dağılmasından sonra komünist sistem yerine, karma ekonomi politikalarında bulunan Kazakistan'da, özel mülkiyet mevcut hale gelmiştir. Eğitim alanında ise önemli bütçeler ayıran Nazarbayev yönetimi, 2001 yılında Kazakistan'daki okulların tümünde bilgisayarlı eğitime geçmiştir. Öğrenci kontenjanı oluşturmada, adayların tek merkezli testten geçmesini öngören yeni mekanizma geliştirilmiştir. Üniversitelerde küresel düzeyde uzmanlık alanları, uluslararası standartlara uygun çok basamaklı sistemle uygulamaya konulmuştur.⁴⁷⁰

Kazakistan'da eğitim yedi ile on beş yaş arasındaki çocuklar için zorunludur. İlköğretim dört yıldır ve ardından beş yıllık zorunlu orta öğretim başlamaktadır. Beş yıllık orta öğretim bittikten sonra, seçimlik olarak iki yıllık özel orta öğretim okullarına devam edilebilmektedir.⁴⁷¹ Kazakistan'ın eğitim sistemine katkı sağlayacak "Okul Öncesi Çocukluk", "Ders Kitabı", "Devlet Kalifiye Tescil ve Sertifika Merkezi", "Ulusal Akreditasyon Merkezi", "Ulusal Eğitim Kalitesi Değerlendirme Merkezi" kurulmuştur. 2009 yılı içerisinde 800'den fazla ilk ve orta seviyede teknik ve meslek eğitimi veren kurum bulunmaktadır. Bu kurumlarda 2009 yılında 500 bin öğrenci eğitim almıştır.⁴⁷²

⁴⁶⁸ Salih Yılmaz, "**Yeni Avrasyacılık ve Rusya**" Sosyal Ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi, Sayı.34, 2015, s.113-114.

⁴⁶⁹ Parliament of the Republic of Kazakhstan, "Constitution of the Republic of Kazakhstan" <http://www.parlam.kz/en/constitution> (Erişim Tarihi: 12.10.2017).

⁴⁷⁰ Lazzat Tülbasiyeva, "**Kazakistan'ın Eğitim Sistemi ve Yeni Gelişmeler**" (Çev) Almagül İsina, İslam Ülkelerinde Eğitim Kongresi, TASAM, 2009, s.455.

⁴⁷¹ Erdal Sarugan, "Kazakistan Sağlık Sistemleri" www.sargutan.com/KAZAKISTAN%20SAGLIK%20SISTEMI.pdf (Erişim Tarihi: 20.10.2017).

⁴⁷² Tülbasiyeva, a.g.e.

Tablo 17. Kazakistan Nüfus Dağılım Ortalaması (2017)⁴⁷³

Yaş	Oran	Erkek	Kız
0-14	25.91%	2,374,427	2,434,212
15-24	14.05%	1,329,376	1,277,615
25-54	42.42%	3,847,282	4,024,052
55-64	9.97%	810,019	1,040,917
65+	7.65%	494,064	924,734

Tablo. 17’de yer alan en yüksek yaş ortalaması 25-54 ortalamasıdır. Doğum oranları 1.000 kişide 18.1, ölüm oranları ise 1.000 kişide 8.1’dir.⁴⁷⁴ Kazakistan’ın ortalama yaşam süresi 66 yıldır. Bu oran kadınlarda 71, erkeklerde ise 60 yıldır. 70 yaş üzerindeki kadınlar ve erkeklerde ölüm oranı, 2002 yılında erkeklerde 1.000 kişide 104,51 ve kadınlarda 79,98 olmuştur.⁴⁷⁵

3.2.4. Siyasi Unsur

Orta Asya’nın en geniş coğrafyasına sahip olan Kazakistan, Sovyetlerin dağılmasından bir yıl önce kurulmuş ve kendi kaderini tayin ederek, 16.12.1991 tarihinde bağımsızlığını ilan etmiştir.⁴⁷⁶ Ancak, Cumhuriyet Yüksek Konseyi tarafından kabul edilen egemenlik bildirgesi, Kazakistan’ın tam dekolonizasyonu isteyen Kazak milliyetçi örgütleri tarafından çok zayıf bulunmuştur. Rus kolonizatörler, Kazakistan’dan çıkarlarını sağlayacak etkili yasal düzenlemeler talep etmişlerdir. Slavların hâkim olduğu Sovyetler Birliği’nin yasal ve siyasi koruması altında bulunmak isteyen Kazakistan’ın Slav kökenli toplulukları, yeni Kazakistan yönetimini eleştirmiş ve protestolar tertip etmiştir.⁴⁷⁷

1991 yılında bağımsızlığını ilan eden Kazakistan, 10.12.1991 tarihinde Kazak parlamentosunun aldığı karar ile “Sovyet Sosyalist” ismini bırakmış ve sadece “Kazakistan Cumhuriyeti” olarak anılmayı ilan etmiştir. 21.12.1991 tarihinde Kazakistan, SSCB’den dağılan diğer devletler ile birlikte Bağımsız Devletler Topluluğu’nu kurmuştur. Bu kuruluş ile birlikte Almata Deklarasyonu ilan edilmiştir. Deklarasyon ise Sovyetler Birliği’nin varlığını resmen sona erdiren bir belge olarak tarihe geçmiştir.⁴⁷⁸

Nursultan Nazarbayev, Kazakistan’ın ilk ve mevcut devlet başkanıdır. Kazakistan’da, 1995 yılında gerçekleştirilen halkoylaması ile birlikte cumhuriyet varlık temeli olan anayasa ilkeleri kabul edilmiştir. Bu doğrultuda Kazakistan’ın

⁴⁷³ CIA, “Kazakhstan” a.g.e.

⁴⁷⁴ CIA, “Kazakhstan” a.g.e.

⁴⁷⁵ Sarugan, a.g.e. s.11-12-13-14.

⁴⁷⁶ MFA, “Kazakistan” <http://www.mfa.gov.tr/kazakistan-siyasi-gorunumu.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 28.10.2017).

⁴⁷⁷ Kesici, a.g.e., s.231-232.

⁴⁷⁸ Kesici, a.g.e., s.232-233.

cumhurbaşkanlığı sistemi cumhuriyettir. Ayrıca cumhurbaşkanı devletin başı ve en kıdemli resmi görevlisidir. Cumhurbaşkanı, halkın birliğini ve devlet gücünü, birey ve vatandaş haklarının özgürlüklerinin simgesi ve koruyucusudur.⁴⁷⁹

Yasama, yürütme ve yargı erkleri ayrıdır. Cumhurbaşkanı yürütmenin başıdır. Cumhurbaşkanının görev süresi 5 yıldır. Cumhurbaşkanı bu doğrultuda en fazla 2 dönem seçilmektedir. Sadece Nazabayev'e ömür boyu seçilebilme hakkı tanınmıştır. 6.04.2015 tarihinde, Cumhurbaşkanı Nazarbayev % 97,7'lik oy oranı ile tekrar cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir. Başbakanı atama, görevden alma gibi yetkileri cumhurbaşkanının görevleri arasındadır. Bu duruma ek olarak, hükümet üyeleride başbakanın önerisi doğrultusunda cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır. Ancak başbakanın atanmasında, parlamentonun onayı aranmaktadır. Kazakistan parlamentosu, meclis ve senatodan oluşan iki taraflı yapıya sahiptir. Senato, 47 senatörden oluşmaktadır. Senatörler 6 yıllık bir dönem için seçilmektedir. Senatoya 14 oblasttan, Almatı ve Astana şehirlerinden ikişer kişi Maslihat adı verilen yerel meclislerce seçilmektedir. 15 senato üyesi ise cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır. Senato üyelerinin yarısı, her üç yılda bir yenilenmektedir. Senato üyelerinin görev süresi 6 yıldır. Parlamentonun alt kanadı meclis, 107 milletvekilinden oluşmaktadır. Bunların 98'i siyasi partilerden parti listelerine göre, 9 milletvekili ise Kazakistan Halklar Asamblesi tarafından 5 yıl süreyle seçilmektedir.⁴⁸⁰

Yargı organları sisteminin başında ise Yüksek Mahkeme vardır. Anayasanın hâkimiyetini ülkenin tüm bölgelerinde sağlayan devlet organı ise Anayasa Mahkemesi'dir. Parlamentoda kabul edilen bütün yasalar, Anayasa Mahkemesi tarafından anayasaya uygunluğu bakımından değerlendirilir.⁴⁸¹

15.01.2012 tarihinde gerçekleştirilen erken milletvekili seçimlerinde, ilk defa %7 ülke seçim barajını aşarak, üç siyasi partinin mecliste temsili mümkün olmuştur. Bu husus, Kazakistan'da parlamenter demokrasinin gelişimi yolunda önemli bir adım sayılmaktadır. Cumhurbaşkanı Nazarbayev 20.01.2016 tarihinde, Kazakistan Başbakanı ve Senato Başkanı ile yaptığı istişarelerin ardından, Kazak milletvekillerinin erken seçim talebi doğrultusunda, Kazakistan Cumhuriyeti 5. Dönem Meclisi'nin yetkilerini feshettiğini ve normalde 2016 yılının sonbahar aylarında yapılması planlanan meclis seçimlerinin, 20.03.2016 tarihinde yapılmasına ilişkin kararı onayladığını açıklamıştır.⁴⁸²

⁴⁷⁹ Tazhin, *"Kazakistan Makaleleri: Egemen Kazakistan"* Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Sayı.21, Ankara, 2007, s.175.

⁴⁸⁰ MFA, "Kazakistan" a.g.e.

⁴⁸¹ Tazhin, a.g.e., s. 174.

⁴⁸² MFA, "Kazakistan" a.g.e.

20.03.2016 tarihinde gerçekleştirilen seçim sonuçlarına göre, Nur Otan Partisi % 82,15; Ak Jol Partisi % 7,18; Komünist Halk Partisi %7,14; Birlik Partisi % 0,29; Ulusal Sosyal Demokratik Partisi % 1,18; Halkın Demokratik Yurtseverler Partisi "Auyl" % 2 oranında oy almıştır. %7'lik seçim barajını ise Nur Otan, Ak Jol ve Komünist Halk Partisi geçebilmiştir. Başbakan Karim Massimov'un kabinesi yeni meclisten güvenoyu almış olup, görevine devam etmektedir.⁴⁸³

Çok uluslu bir ülke olan Kazakistan'da, Kazak ulusunun oluşturulması için çalışmalara Kazakistan hükümetince devam edilmektedir. Bu sebeple devletin başı altında yer alan sosyal ve danışma nitelikli yegâne organ olan Kazakistan Halkları Meclisi, Kazakistan'ın farklı uluslarının ve milletlerinin temsilcilerini birleştirerek kurulmuştur.⁴⁸⁴ Kazakistan idari teşkilatı 14 eyalet ve 3 şehirden oluşmaktadır. Eyaletler; Almatı, Akmola, Aktöbe, Atıray, Oral, Öskemen, Taraz, Karağandı, Kızılorda, Kostanay, Kızılyar, Aktav, Pavlador'dur. Baykanur şehri ise, 1995 yılında Kazakistan ile Rusya arasında yapılan antlaşma ile 2050 yılına kadar kiraya verilmiştir. Çünkü bu bölgede Rusya'nın uzay üssü olan Baykonur Uzay Üssü yer almaktadır.⁴⁸⁵

Kazakistan'da erkler ayrımı mevcut olsa da "güçlü yürütme" ilkesi anayasasında yer almaktadır. Ülkenin başkanlık sistemi, anayasanın 2. Maddesi'nde belirtilmektedir. Ancak Kazakistan Anayasası'nda, cumhurbaşkanının başkanlık sisteminden ziyade daha geniş yetkiler verilmektedir. Bunlar, cumhurbaşkanına tanınan parlamentoyu feshetme yetkisi ve yasama yetkisinin bir yıllık süreyle devri düzenlemeleridir. Bu durum başkanlık rejiminden ayrıldığını göstermektedir. Nursultan Nazarbayev, devletin başkanlık sistemine geçiş nedenlerini şu şekilde açıklamıştır:

"-Oluşturulan başkanlık sistemi ile 'yabancı diktatörlüğe' tabi olmaktan kurtulunmuştur,

- İçişlerine ve ekonomiye müdahale engellenmiştir,

- Üstelik başkanlık sisteminde önce içişlerinin üzerinde idarenin gücünün belirsizliği dikkate alındığında, oluşan kurumlara merkez emrivakisini ve gizli otoriteyi önlemiştir,

*- Cumhuriyetler arası ekonomik işbirliğinin gelişmesine başkanların olumlu etki yapacaktır."*⁴⁸⁶

⁴⁸³MFA, "Kazakistan" a.g.e.

⁴⁸⁴Tazhin, a.g.e., s. 176-177.

⁴⁸⁵Andrei V. Zagorski, *"Traditional Russian Security Interests in the Caucasus and Central Asia: The 21st Century Security Environment"* M. E. Sharpe, New York, 1999, s. 69.

⁴⁸⁶Mahmut Bülbül, "Kazakistan Cumhuriyetinde Yürütme ve Yasama Fonksiyonu" *Yasama Dergisi*, Sayı.8, 2008, s.69-70-71.

Cumhurbaşkanı olma şartları Kazakistan Anayasası'nın 41. Maddesi'nde belirtilmektedir:

“a) Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşı olmak. (Doğumdan itibaren vatandaş olmak gerekmektedir. Sonradan vatandaş olanlar Cumhurbaşkanı olamazlar.)

b) En az kırk yaşını doldurmuş olmak.

c) Kazakistan'da en az 15 yıl ikamet etmiş olmak.

d) Anayasanın 7. Maddesi'nde belirtilen resmi dil Kazakça'yı çok iyi kullanmak. (Bu şart bu makamın Kazaklar için tahsis edildiği anlamını ortaya çıkarmaktadır.)

e) Aynı kişi arka arkaya iki defadan fazla Cumhurbaşkanı seçilemez. Ancak bu şart 2007 yılında kabul edilen anayasal reformlarla birlikte kurucu Cumhurbaşkanı için uygulanmayacaktır.”⁴⁸⁷

Kazakistan Anayasası'nda yürütme ile ilgili görevler 44, 65, 67 ve 70 maddelerinde belirtilmiştir:

“- Hükümetin yapısını belirlemek ve hükümetin istifasını kabul veya reddetmek,

- Hükümet dışındaki merkezi yürütme organlarını kurmak, feshetmek veya yeniden yapılandırmak,

- Meclise kanun tasarısı sunması konusunda hükümete talimat vermek,

- Genel Kurmay Başkanını atamak,

- Ülkedeki durum, iç ve dış politika hakkında halka yıllık mesaj sunmak,

- Başbakanın önerisi üzerine bütçeyi onaylamak,

- Olağanüstü hal, sıkıyönetim veya seferberlik ilan etmek ve bu konuda parlamentoya bilgi sunmak,

- Devlet programlarını onaylamak,

- Cumhuriyet diplomatlarını atamak,

- Devlet Güvenlik Komitesi Başkanını atamak veya istifasını kabul etmek, (Ancak atanma sırasında parlamentonun onayının alınması zorunludur.)

- Kazakistan adına uluslararası görüşmeler yapmak ve uluslararası antlaşmalar imzalamak,

- Siyasi iltica ve vatandaşlık sorunlarını çözmek,

- Af ilan etmek,

- Anayasa ve kanunlar tarafından verilen diğer görevleri yerine getirmek.”⁴⁸⁸

⁴⁸⁷ Atilla Özer, “*Türk Devletlerinin Hukuki Yapısı*” Birinci Basım, Ankara, 2008, s.23-24-25.

Kazakistan Birleşmiş Milletler, İslam İşbirliği Teşkilatı, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı, Şanghay İşbirliği Örgütü, Bağımsız Devletler Topluluğu, Avrasya Ekonomik Birliği, Ortak Güvenlik Anlaşması Örgütü, Asya'da İşbirliği ve Güven Artırıcı Önlemler Konferansı, Ekonomik İşbirliği Teşkilatı, Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi, Dünya Ticaret Örgütü kuruluşlarına üyeliğinin olması ile birlikte uluslararası alanda söz sahibi olmaya çalışmaktadır.

Kazakistan Mart 1992 tarihinde, BM üyeliğine kabul edilmiştir. Kazakistan bu doğrultularda BM Genel Sekreterliği oturumlarına, UNESCO, UNICEF ve UNDP dâhil özel komisyon ve kurullarının çalışmalarında yer almaktadır.

Geçtiğimiz 19 yıl içinde, BM Ajansları Kazakistan'a önemli bir destek sağlamıştır. Kazakistan'a makro ekonomik reform, sosyal konular, sağlık ve çevre yönetiminin geliştirilmesi ile ilgili stratejiler, programlar ve ilgili mevzuatları hazırlanmasını desteklemektedir. BM, Kazakistan'ın ulusal kalkınmasını da desteklemektedir.⁴⁸⁹

2000 yılında BM çatısı altında gerçekleşen "Bin Yıl Kalkınma Hedefi" zirvesinde Kazakistan'ın yoksulluğun azaltılması, kadın haklarının artırılması, sağlık sistemlerinin geliştirilmesi üzerine taahhütlerde bulunmuş ve başarmıştır. Bu doğrultularda BM, Kazakistan'a fon desteğinde de bulunmuştur.⁴⁹⁰

Avrasya Gümrük Birliği 6.01.1995'te Rusya ile Belarus arasında imzalanan Gümrük Birliği Anlaşması ile başlamıştır. Beyaz Rusya, Kazakistan, Kırgızistan, Rusya ve Tacikistan tarafından 10.10.2000 tarihinde imzalanan antlaşmayla kurulmuştur.

Avrasya Gümrük Birliği, temel prensipte ekonomik ilişkilere dayalı ulus üstü bir nitelikte olsa da, devletler için avantajlara sahip olduğu gibi dezavantajlara da sebep olabilmektedir. Bu doğrultu çerçevesinde Avrasya Gümrük Birliği'nin avantajları:

1-Avrasya Gümrük Birliği'ne üye olan ülkeler, ülkelerin ekonomilerine yaptıkları etkiler incelendiğinde oluşturulan ölçek ekonomisinin, ülkelere fayda getirmektedir.

2- AGB üye ülkelerin Gümrük Birliği'nin ticari ortaklıkları gelişecektir.

3- Uluslararası konjonktürde AB- Avrupa Gümrük Birliği'ne karşı bir alternatif olmaktadır.

4-AGB üye ülkeleri enerji politikalarında aynı enerji politikasını uygulayacaklardır.

⁴⁸⁸ Almagül İsina, "Kazakistan'da Parlamento Seçimleri" Yayın Tarihi: 31.08.2007, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/670/kazakistanda_parlamento_secimleri (Erişim Tarihi: 29.10.2017).

⁴⁸⁹ Un, "Un İn Kazakhstan" <Http://Wwww.Un.Kz/En/Pages/2.Jsp> (Erişim Tarihi: 25.02.2016).

⁴⁹⁰ Un, "Un İn Kazakhstan" <Http://Wwww.Un.Kz/En/Pages/2.Jsp> (Erişim Tarihi: 25.02.2016).

Yukarıda açıklanan avantajlara karşı AGB'nin dezavantajlarının olduğunu belirtebiliriz:

- 1- Gümrüklerin kaldırılmasıyla birlikte rekabet gücü zayıf olan ülkeler, bu birliktelikten zarar görebilir. Örneğin, Kazakistan 2010'da Gümrük Birliği'ne bağlı ortalama ağırlıksız gümrük vergileri %3.9 artmıştır. Ülke ağırlıklı vergi artışları ise %1.2'de kalmıştır;
- 2- Birliğin diğer ülkeleri ile ekonomik entegrasyonu desteklerden Kazakistan ekonomisindeki çeşitlilik üzerinde olumsuz bir etkiye yol açabilecektir; Bu nedenle, Kazak otoritelerinin temel hedeflerinden olan çeşitliliği güçlendirmek için ek tedbirler gerekecektir.⁴⁹¹
- 3- En dikkat çekici eleştiriler arasında, Gümrük Birliği antlaşması ile birlikte devletlerin egemenliklerinden feragat etmeleri ve bağımsız politikalar uygulamaması olmaktadır.

Üye devletler kendi aralarındaki ticaret hacmini geliştirmek için III. devletlerden alacakları ürünlere, yüksek gümrük tarifesi uygulama yoluna gideceklerdir. Böylece daha önce III. ülkelere ucuza alınan bir mal yüksek gümrük vergilerinden dolayı daha pahalıya alınmış olacak, bu da bazı ürünlerde üretim maliyetlerini artıracaktır. Bu durumda ilgili devletler birlik üyelerine daha düşük fiyattan ve III. ülkelere daha yüksek fiyattan satmak zorunda kalacaklar ki, bu da gelirlerinin büyük çoğunluğu enerji ihracatından oluşan bu devletleri büyük zarara uğratacaktır.⁴⁹²

2000 yılında Rusya, Kazakistan, Belarus, Kırgızistan ve Tacikistan tarafından kurulan Avrasya Ekonomik Topluluğu yine Rusya, Kazakistan ve Belarus arasında yapılan anlaşma ile 01.01.2010 tarihinden itibaren Gümrük Birliği'ne dönüşmüştür. 2015 tarihinde de 3.6 milyon nüfusa sahip ve 11.64 milyar dolar GSMH'sı olan (2014) Ermenistan da Avrasya Gümrük Birliği'ne kabul edilmiştir.

AET'nin kuruluş amacı ise, taraflar arasında ortak enerji pazarını oluşturma, Orta Asya'daki hidroelektrik enerji ve nükleer enerji konusunda işbirliğini geliştirmedir. Avrupa kıtasında yer alan uluslararası örgütlere karşı bir alternatif olarak kurulan ve AGB'nin devamı olan AET'nin avantaj ve dezavantajları mevcuttur.

Örneğin AET'nin avantajları:

- 1- Dünya Ticaret Örgütü'ne karşı bir alternatif oluşturmaktadır. Rusya, ABD'ye karşı AET'yi güçlendirmek istemektedir.

⁴⁹¹Lütfü Şağbanşuar, "Gümrük Birliği Kırgızistan'a Etkileri" *Akademik Bakış Dergisi* Sayı 24, 2011, s. 2-3.

⁴⁹²Emin Akhundzada, "Avrasya Gümrük Birliği: Avantajlar Ve Dezavantajlar" Ekoavrasya Yayın Tarihi: 27.01.2014, <http://Ekoavrasya.Net/Duyuru.aspx?Did=132&Lang=Tr> (Erişim Tarihi: 18.02.2016).

- 2- Kazakistan, Özbekistan ve Türkmenistan petrol ve gazlarının çoğunu Rusya'dan geçen boru hatları üzerinden batıya ihracat yapmaktadır.
- 3- AET eleştirel bir perspektiften irdelenecek olursa; karar verme aşamasında herkes eşit oya sahip değildir. Bunun sebebi topluluğun bütçesindeki hisse payında yatmaktadır. Rusya %40, Kazakistan %20, Beyaz Rusya %20, Kırgızistan %10, Tacikistan %10 paya sahip.
- 4- Orta Asya'daki petrol, gaz gibi doğal kaynaklarını ve hidroelektrik enerjisini Güney Asya ve Çin'e, Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattı üzerinden batıya aktarma projelerinin hayat bulmaya başlaması Rusya'yı tedirgin eden faktörlerden birisidir. Dolayısıyla Rusya'nın bölgedeki çıkarlarını bu topluluk sayesinde koruyup koruyamayacağı sorusu akıllara gelmektedir.
- 5- Post-Sovyet ülkelerinin soğuk savaş sonrası oluşturdukları siyasi ve ekonomik alandaki entegrasyonlarının en büyük sorunu olarak, imzaladıkları antlaşmaların sadece kağıt üzerinde ve sembolik olarak kalması reel hayata pek yansımaması gösterilebilir.

Aynı zamanda Avrasya Gümrük Birliği, Rusya'nın Orta Asya coğrafyasında Avrasyacılık politikası ile birlikte SSCB'den dağılan devletler üzerinde tekrardan etkisini göstermek istemektedir. Bu doğrultuda Rusya için Avrasya Gümrük Birliği Antlaşması'nın, Orta Asya coğrafyasındaki jeopolitik etki alanını genişletme girişimi olmuştur. Bu duruma karşı Kazakistan'ın Avrasya Gümrük Birliği Antlaşması'nı imzalamasıyla, Orta Asya'da hem sınır komşusu Çin'e karşı hem de Avrupa'ya karşı serbest ticareti geliştirerek, Orta Asya coğrafyasına yatırımlarını arttırmak için bir alternatif sunma girişimi olmuştur.

Kazakistan kurucu lideri Nursultan Nazarbayev, 25 yılı aşkın süredir devlet başkanlığı görevini üstlenmiştir. Kazakistan kurucu lideri Nazarbayev, Kazakça dil'ini resmi dil olarak kullanılması gerektiğini sürekli vurgulamaktadır. Ayrıca 21.02.2019 tarihinde ise Nazarbayev, Anayasal hakkı olaraktan hükümeti fesh etmiştir. Fesih kararının gerekçesini ise şu şekilde açıklamıştır:

"İki yıl önce anayasal reform yaptık. Hükümet, valilerle birlikte sosyal ve ekonomik konuları çözmek için gerekli tüm yetki ve bağımsızlığı aldı. Sanayi, sosyal, altyapı geliştirme, sağlık ve eğitim dahil tüm gerekli devlet programları kabul edildi. Onların uygulanması için gerekli kaynaklar tahsis edildi. Ancak sistematik çalışma yapılamadı. Halkın gerçek geliri artmıyor. Ailelerin bütçesindeki gıda harcamaları artıyor.

"Bu şartlarda Cumhurbaşkanı ve Anayasa garantörü olarak, halkın çıkarlarını dikkate alarak hükümetin istifa etmesi gerektiğini

*düşünüyorum.*⁴⁹³Hükümetin fesh edilmesinden bir ay sonra 19.03.2019 tarihinde ise Nursultan Nazarbayev 30 yıllık görev süresinden istifa ederek ayrılmıştır. Görev yetkisini Senato Başkanı Kasım Jomart Tokayev'e devir etmiştir. Tokayev göreve gelmesi ile başkent in adı Astana yerine Nursultan olarak değiştirilmesi gerektiğini meclis görüşmüş ve Tokayev meclis kararını onaylamıştır.⁴⁹⁴

Nursultan Nazarbayev, Kazakistan'ın demokratik seçimler ile yönetilmesi gerektiğini pek çok kez vurgularken asıl olan Kazakistan'ın bölgede yer alan başta Rusya ve Çin olmak üzere iki güçlü devletin siyasi etkisinden izole olmasını istemektedir. Bu doğrultuda ilk siyasi hareketi başkenti Almatıdan Astanaya taşınması olmuştur. Nursultan Nazarbayev dilsel birlikteliği ve benliği kaybetmemek için Kazak dilini Rusçadan arındırmaya çalışmıştır. Bu politik alt yapı hareketleri aslında Kazakistan'ın demokrasiye geçişinin alt yapısını hazırlamıştır. Çünkü tek adam rejimi Nazarbayevden sonra devam etme olasılığını arttırmaktadır. Bu sebeple Nazarbayev ilk olarak meclisi fesih etmiş ve ardından kendisi istifa etmiştir. Bu durum Kazakistan'da ilk demokratik seçimlerin temelini atacak koşulları sağlamıştır.

3.2.4.1. Kazakistan Din-Devlet İlişkisi

Siyaset bilimi literatürlerinde güç olgusunu içeren bütün eylemler; siyasal eylemler olarak kabul edilmektedir. Siyasal iktidarların kararlarını etkilemek, desteklemek için seçmenlerin siyasal davranışları çok önemlidir. Bu doğrultuda "din" in, tarihsel süreçten günümüze kadar toplulukların her alanına nüfus etmesinden dolayı devletlerin yönetim şekillerine de etki etmiştir.⁴⁹⁵ 2001 yılından sonra, ABD İkiz Kuleler'e gerçekleştirilen terör saldırılarının ardından ise "radikal/kökten dinci" hareketlere karşı devletlerin "din ve siyaset" arasındaki bakış açılarında değişim olmuştur.

17,9 milyon nüfusa sahip olan Kazakistan'ın %70'i Müslüman'dır. Kazakistan'ın batılılaşma politikasına bağlı olarak din ile devlet arasındaki ilişki de

⁴⁹³Habertürk, "Son dakika! Kazakistan Devlet Başkanı Nazarbayev hükümeti feshetti" Yayın Tarihi: 21.02.2019 <https://www.haberturk.com/son-dakika-kazakistan-devlet-baskani-nazarbayev-hukumeti-feshetti-2381059> (Erişim Tarihi: 21.03.2019).

⁴⁹⁴Anadolu Ajansı, "Kazakistan Cumhurbaşkanı Nazarbayev İstifa Etti" Yayın Tarihi: 19.03.2019 <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kazakistan-cumhurbaskani-nazarbayev-istifa-etti/1422698> Erişim Tarihi: 21.03.2019; Sputnik, "Kazakistan parlamentosu başkent isim değişikliğini onayladı" Yayın Tarihi: 21.03.2019 https://tr.sputniknews.com/asya/201903201038307624-kazakistan-parlamento-baskent-isim-degisikligi-onayladi/?fbclid=IwAR1X3VGEzLS-Z_pPRI52m_R3W0L-dU7iUtIDsyrtQmhUUBkzkb0m7wEHU6A (Erişim Tarihi: 21.03.2019).

⁴⁹⁵Erol Turan ve Metehan Temizel, "*Din Ve Siyaset İlişkisi Bağlamında Oy Verme Davranışı: Niğde Bölgesinde Bir Araştırma*", Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, sayı.7, 2015, s.87

farklılaşmıştır. Çünkü Kazakistan için dinler arası sohbet kültürü ve diğer dinler ile barış içerisinde yaşamak önemlidir.⁴⁹⁶

Kazakistan'ın dini faaliyetleri sadece bağımsızlığını kazandığı zamandan itibaren değil; 1943 yılında Sovyet Hükümeti'nin Kazakistan'da Müslümanların Dini İdaresi'nin açılmasına izin vermesiyle de başlamıştır. 1943 yılındaki dini faaliyetler; dini kitaplar yaymak, zararlı gelenek ve görenekler ile mücadele etmek, *insanlara kanunları riayet etmeyi öğretmek* olarak belirlenmiş ve din ile siyaset bu bağlamda ilişkilendirilmeye çalışılmıştır.⁴⁹⁷

Kazakistan sınırları içerisinde din ile alakalı konular, milli kültüre bağlı olarak çözülmesi için belirlenmiştir. Ayrıca Kazakistan halkı için din, toplumsal şuura biçim veren bir etkiye sahiptir. Dinler arası diyalogun önemli olması bu doğrultuda Kazakistan için gerekli görülmektedir. Ayrıca siyasileşmiş din fıkraları yüzünden, pek çok ülkenin mezhep savaşlarına uğraması; ancak bu savaşların dinler arası diyalog ile çözülmesi gerektiği Kazakistan tarafından benimsenmiş bir politikadır. Kazakistan'da din ve devlet ilişkisi kesin olarak ayrılmış olsa da dinler arası hoşgörü, Kazakistan Anayasası madde 14/2'de:

“Kimse, menşe, sosyal, mülkiyet durumu, meslek, cinsiyet, ırk, uyrukluk, dil, din, kanaatler, ikametgahı veya başka herhangi bir koşul nedeniyle tutum bakımından herhangi bir ayrımcılıkla karşı karşıya kalmaz.” ifadesi ile güvence altına alınmıştır.⁴⁹⁸

Kazakistan Devleti, insan hakları, bağımsızlık ve bölgesel istikrarlık gibi değerlere karşı aykırı bir durum gerçekleştirilmesi halinde, din işlerine müdahale edebilmektedir.⁴⁹⁹

Kazakistan'a göre Suudi Arabistan'ın Vahabilik mezhebini yanlış tanıtmayı uluslararası sistemde İslam'da fundamentalizm düşüncesinin yaygınlaşmasına sebep olmaktadır. İslam'da fundamentalizm düşüncesi, aynı zamanda mezhep savaşlarına sebep olacağı için; Kazakistan bu duruma karşı durmakta ve Vahabilik'e sıcak bakmamaktadır. Çünkü siyasetten ekonomiye; sosyospikolojiden güvenliğe kadar geniş yelpazeleri için, din ve buna bağlı dinler arası hoşgörünün olumlu etkisi bulunmaktadır.

11.09.2001 tarihinde ABD İkiz Kuleler'e El Kaide terör örgütü tarafından gerçekleştirilen terör saldırıları sonrasında, Kazakistan için “terör” öncelikli güvenlik

⁴⁹⁶ Baytenoca Nagima, *“Kazakistan ve Türkiye Din Devlet İlişkisi: Kazakistan'daki Mevcut Dini Durum”*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2011, s.461.

⁴⁹⁷ Timur Kozukulov, “Kırgızistan'da Dini Kurumsallaşma ve Toplum”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 2015, s.177-180.

⁴⁹⁸ Ragıp Kutay Karaca ve Andaç Karabulut, “Kazakistan'ın Orta Asya Coğrafyasında ve Uluslararası Sistemde Baş Aktör Olması”, *Kazak Eli Dergisi*, Sayı.1, 2016, s.22.

⁴⁹⁹ Karlıgaş Borbasova ve Sultanmurat Abjalov, “Kazakistan'da Din Eğitimi”, *Karalimas Eğitim Bilimleri Dergisi*, C.5, S.1, 2007, s.5.

konusu haline gelmiştir. Çünkü El-Kaide'nin, Kazakistan'ın sınır komşusu olan Afganistan'da konuşlanması, Orta Doğu'da olası bir mezhep savaşlarının başlama ihtimali sebebi ile Kazakistan için radikal dinci terör örgütlerini tehdit olarak görmektedir.

3.2.4.2. Kazakistan-Kırgızistan Arasındaki Fergana Vadisi Sorunu

Orta Asya'da önemli bir jeopolitik öneme sahip olan Fergana Vadisi, önemli su havzalarına sahiptir. Söz konusu vadiye Orta Asya nüfusunun %25'i yaşamaktadır. Ayrıca Celalabad, Oş şehirleri Kırgızistan'a; Sogd bölgesi Tacikistan'a, Namazgah, Andican, Fergana şehirleri ise Özbekistan'a aittir.⁵⁰⁰

Fergana topraklarında petrol, kömür, doğal gaz, demir, bakır, civa gibi zengin yeraltı kaynakları mevcuttur. Bu doğrultuda bölge, petrokimya endüstrisi açısından önemlidir. B1990'daki Özbeklerle Kırgızların Oş'ta çatışması, 1999'da radikal dini bir hareket olan Özbekistan İslam Hareketi (ÖİH)'nin iki liderinden biri olan Cuma Namangana destekçilerinin Batken'e yürüyüş gerçekleştirmesi, Tacikistan'ın İsfara ve Kırgızistan'ın Batken bölgelerinde devam etmekte olan Kırgız-Tacik çatışması, bölgede gerçekleşen çatışmalara birkaç örnek oluşturmaktadır.⁵⁰¹

Fergana Vadisi'nin sahiplenme anlaşmazlıkları bölgede güç boşluğu yaratmaktadır. Bu durumun yanı sıra, bölgede hali hazırda faaliyet göstermekte olan köktendinci ve siyasi İslamcı birçok grup bulunmakta, bu açıdan halkı etkileri altına almaktadırlar. Bölgenin en güçlü ülkesi konumundaki Özbekistan'ın meseleyi çok ciddiye alması ve uygulamış olduğu baskılar sebebiyle grupların radikalleşmesine ve nispeten Özbekistan'ın doğrudan müdahalesinin zor olduğu Fergana Vadisi'nde etkisinin artmasına sebep olmuştur. Yani Fergana adeta bu köktendinci grupların sığınağı haline gelmiştir. Bölgenin ilk olarak "siyasal İslam" ile tanışması ise 1980'lerde Sovyet-Afgan Savaşı sırasında olmuştur. Savaşa katılan Özbek ve Tacikler Afgan mücahitlere katılmış ve Pakistan'da radikal İslam anlayışını temel alan medreselerde eğitim görüp, ülkelerine dönmeleriyle bölge siyasi İslam'ın etkisi altına girmiştir.⁵⁰²

Fergana Vadisi üzerindeki güç boşluğu, bölgede gerçekleşen yasa dışı faaliyetlerin de oluşmasına sebep olmuştur. Afganistan'a komşu olan bölge terörün olumsuz etkilerinin yanında uyuşturucu trafiği için kullanılan bir koridor haline gelmiştir. Ekonomik, kültürel ve siyasi değişimler uluslararası uyuşturucu rotalarının

⁵⁰⁰Levent Demirci, "Özbekistan, Kırgızistan ve Tacikistan'ın Kesişimindeki Sorunlu Vadi: Fergana", *Savunma Bilimleri Dergisi*, Cilt.11, Sayı.2, 2012, s.34.

⁵⁰¹Turgut Demirtepe ve Güner Özkan, "*Uluslararası Sistemde Orta Asya Dış Politika ve Güvenlik*", USAK Yayınları, 2013, Ankara, s.53-54.

⁵⁰²Shatlyk Amanov, Sovyetler Birliği'nin Dağılmasından Sonra Amerika Birleşik Devletleri'nin Orta Asya Politikası, *Gazi Üniversitesi*, Ankara, 2007, s.90-94. (Yayımlanmamış Doktora Tezi)

başka bölgelere kaymasına neden olabilmektedir. Bunun bariz örneklerinden birini Fergana'da görebiliriz, öyle ki Oş-Horeş hattı bölgedeki uyuşturucu sevkiyatının neredeyse 2/3'ünü karşılamaktadır. 1980'lerde İran'da gerçekleşen İslam Devrimi'yle Afganistan'dan Avrupa pazarına İran üzerinden giden eroin, kendine değişen şartlar altında yeni rotalar bulmuştur. Kırgızistan Uyuşturucu Kontrol Komitesi'nce yapılan açıklamada; uyuşturucu sevkiyatında 4 farklı rota kullanılmış ve bunların merkezinin Fergana olduğu vurgulanmıştır. Fergana Vadisi'ni paylaşan ülkeler, uyuşturucu kaçakçılığı meselesinde maalesef ortak bir operasyon yürütememektedir. Örneğin, Özbekistan sınırlarında gerçekleşen uyuşturucu faaliyetlerini önlemek ve kendini koruma altına almak için diğer ülkelere danışmadan sınır hattına mayın döşenmiştir. Mayınların işaretlenmemiş olmasından kaynaklı, birçok Kırgız sınır hattında hayatını kaybetmiştir. Mayınlı arazi iki ülke arasında ciddi bir kriz yaratmakla birlikte, 11.03.2003'te bir araya gelen komisyonlarınca bir uzlaşmaya varılamasa da Özbekistan görüşmeler nihayetinde yerleştirilen mayınların haritasını Kırgızistan'a vermeyi kabul etmiştir¹⁵. Bariz ki ülkelerin bireysel çabaları bu çapta bölgeyi tehdit eden bir sorunu çözmeye yetmemekte ve ortak bir hareket gerektirmektedir.⁵⁰³

3.2.5. İstihbarat Unsuru

İstihbarat, devletlerin dış politikalarından güvenliğine kadar etki eden önemli bir faktördür. Kazakistan'ın sınır komşusu olan Afganistan'da terör örgütlerinin yer alması, Fergana Vadisi'nin uyuşturucu kaçakçılarının güzergâhı haline gelmesi ve ortadoğu'da yer alan küresel terör örgütleri sebepleriyle Kazakistan, güvenliğini sağlamak için 17.02.2009 tarihinde "SYRBAR: Service of Republic of Kazakhstan (Kazakistan Cumhuriyeti Servisi (Gizli Servisi): Dış İstihbarat Servisi" kurmuştur.

Kazakistan Cumhuriyeti Dış İstihbarat Servisi "Service of Republic of Kazakhstan (Kazakistan Cumhuriyeti Servisi (Gizli Servisi):" (bundan sonra "Hizmet" SYRBAR ") - Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'na doğrudan bağlı ve sorumlu olan, bu alanda yetkili bir organdır.

"SYRBAR", Kazakistan Cumhuriyeti Anayasası ve yasalarına uygun olarak faaliyetlerini yürütmektedir. 26.03. 2009 tarih ve 773 sayılı Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Kararı ile kurulmuştur. Zhankuliyev Amanzhol Kazbekovich, Kazakistan istihbarat servisinin üst düzey ismidir.

"SYRBAR"ın ana hedefleri ise:

- Kazakistan Cumhuriyeti'nin çıkarları doğrultusunda istihbarat bilgilerinin edinilmesi;

⁵⁰³Amanov, a.g.e., s.95-96.

- Kazakistan Cumhuriyeti Hükümeti ve Kazakistan Cumhuriyeti devlet organları, siyasi, finansal, ekonomik, askeri, bilimsel ve teknik, insani ve çevresel alanların istihbarat ve analitik değerlendirmelerini sağlamak;
- Ekonomik kalkınmanın, ülkenin bilimsel ve teknolojik ilerlemesinin, Kazakistan Cumhuriyeti'nin askeri-teknik güvenliğinin teşvik edilmesi;
- Ulusal güvenlik alanında devlet politikasının uygulanmasına katkıda bulunan koşulların geliştirilmesi ve oluşturulmasına katılım;
- Kazakistan Cumhuriyeti'nin ulusal çıkarları ve güvenliğine, yabancı devletlerin, bireylerin, teröristlerin ve aşırılık yanlısı örgütlerin yurtdışındaki özel hizmet ve organizasyonlarından kurum, kuruluş ve bireylerin gerçek ve potansiyel zararlarının önlenmesine yönelik tedbirlerin uygulanması;
- Yetki sınırları dâhilinde, Kazakistan Cumhuriyeti ve memurlarının diplomatik misyonlarının güvence altına alınması,
- Diğer yabancı istihbarat teşkilatlarının faaliyetlerinin koordinasyonu;
- Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın kanun ve esaslarına göre belirlenen diğer görevler.

Operasyonel, analitik, teknik, birimler, bilimsel araştırma kurumlarının yanı sıra personel, idari ve ekonomik desteğin yasal bölümlerini ve diğerlerini içeren Kazakistan'ın "SYRBAR" Dış İstihbarat Servisi'nin görev temelli örgütsel yapısı göz önüne alındığında, eğitim ve yeniden eğitim, özel eğitim merkezleri keşif ile uğraşmaktadır.⁵⁰⁴

Kazakistan'da Fergana Vadisi sorunu ile birlikte, Afganistan'da yer alan ve Orta Doğu'da artan terör örgütleri sebebi ile Kazakistan güvenlik politikalarını önceden belirleyebilmek için istihbarat sisteminin geliştirilmesine önem vermektedir. Örneğin: Nursultan Nazarbayev'in, 2007 yılında Güney Kazakistan'a ziyareti öncesinde, "Salfitlerin Cihat Kanadı" olarak adlandırılan terör örgütü, Kazakistan İstihbarat servisi tarafından yakalanmıştır. Bu durum Kazakistan istihbarat servisinin örtülü operasyon yapma kabiliyetini göstermektedir.⁵⁰⁵

⁵⁰⁴Service of Republic of Kazakhstan, "Home Page", <http://svr.kz/index.php/en/> (Erişim Tarihi: 21.01.2018).

⁵⁰⁵ Kırım Haber Ajansı, "Kazakistan istihbarat servisleri Nazarbayev şerefine terör eylemini engellediler" Yayın Tarihi: 16.08.2007, <http://qha.com.ua/tr/yasam-olaylar/kazakistan-istihbarat-servisleri-nazarbayev-serefine-teror-eylemini-engellediler-lt-br-gt/34405/> (Erişim Tarihi: 09.09.2018).

3.2.6. Ekonomik Unsur

İç ve dış kaynaklar, endüstriyel kapasite, ekonomik sistem gibi faktörler bir devletin ekonomik gücünü doğrudan etkiler. Bu doğrultuda Kazakistan da bağımsızlığından bu güne kadar, ekonomisini geliştirmeye sürekli önem vermiştir.

Kazakistan'ın ihracat ürünleri ham petrol ve türev ürünleri, radyoaktif elementler, maden, gıda, demir-çelik ürünleri; ithalat ürünleri ise otomotiv, petrol yağları, ilaç, iletişim cihazları, hava taşıtları ve makinedir. Nükleer enerji santrallerinde yakıt olarak ve plütonyum hidrojen bombasının yapımında kullanılan uranyum ise, Kazakistan topraklarında zengin rezervlere sahiptir. Uluslararası alanda Kazakistan, Avustralya ve Kanada'nın toplam uranyum üretimi, dünyadaki uranyum üretiminin %64'ünü karşılamaktadır. Bu doğrultular çerçevesinde, uranyum üretimi Kazakistan'da %38, Kanada'da %15 ve Avustralya'da ise %10,5'tir.⁵⁰⁶

Tablo 18. 2017 GSMH ÜLKE SIRALAMASI⁵⁰⁷

Sıralama	Ülkeler	Milyon Dolar
45.	Yunanistan	235,574
46.	Portekiz	230,117
47.	Irak	223,508
48.	Kazakistan	217,872
49.	Cezayir	213,518

Kazakistan SSCB döneminde buğday üretimi, metalürji ve mineral çıkarımı üzerine yoğunlaşmıştır. Sovyetlerin dağılmasından sonra 1991'de bağımsızlığını kazandığı zaman Kazakistan Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla (GSYİH) içinde, sanayi sektörünün payı gerilemiştir. Ancak 2000 yılı sonrasında petrol sektörü sayesinde GSYİH %33 olmuştur.⁵⁰⁸ 2013 yılında kişi başına GSMH 13 bin dolardır. 2014 yılında ise GSMH %3.9'a inmiştir. Bu durumun en büyük nedeni Rusya temelli petrol piyasasındaki durağanlıktır.⁵⁰⁹ Bu doğrultular çerçevesinde, enflasyon oranı %7.3, ihracat 28,2 milyar dolar, ithalat 41,2 milyar dolardır.⁵¹⁰ Tablo. 24'de de görüleceği üzere, 2014 dünya ekonomisi sıralamasında 217,872 milyon dolar ile birlikte 48.

⁵⁰⁶Sabah, "Dünyada Nükleer Güç Santrallerinin Yakıt Olarak Kullanan Uranyumu Kazakistan, Avustralya Ve Kanada Üretiyor. Bu Üç Ülke, Toplam Uranyum Üretiminin Yüzde 64 Olarak Gerçekleşiyor." Yayın Tarihi: 09.12.2014; <http://www.Sabah.Com.Tr/Ekonomi/2014/12/09/Bu-3-Ulke-Uranyum-Uretimde-Birinci-Kazakistan-Avustralya-Ve-Kanada> (Erişim Tarihi: 19.02.2016).

⁵⁰⁷Worldbank, "Gross domestic product 2016",Yayın Tarihi: 17.12.2017, <http://databank.worldbank.org/data/download/GDP.pdf> (Erişim Tarihi: 21.01.2018).

⁵⁰⁸Benli, Ayşe Oya, "Kazakistan Ülke Profili" T.C. Başkanlığı Dış Ticaret Müsteşarlığı, Ankara, 2008, Sf.4.

⁵⁰⁹The World Bank "Kazakhstan" <http://www.Worldbank.Org/En/Country/Kazakhstan/Overview> (Erişim Tarihi: 18.02.2016).

⁵¹⁰Türkiye Dış İşleri Bakanlığı "Kazakistan Ekonomisi" <http://www.Mfa.Gov.Tr/Kazakistan-Cumhuriyeti-Ekonomisi.Tr.Mfa> (Erişim Tarihi: 16.02.2016).

sırada yer almıştır. 2017 yılında Küresel Ekonomik krizden olumsuz etkilenecek, 122 ülke arasında 55. sırada 159,407 milyar dolar ile yer almıştır.⁵¹¹

Tablo 19. Kazakistan 1991-2017 Yılına Kapsayan GSMH⁵¹²

YIL	ABD MİLYAR DOLARI / \$
1991	24,881
1992	24,906
1993	23,409,
1994	21,250
1995	2,374,
1996	21,035
1997	22,165
1998	22,135
1999	16,870
2000	18,291
2001	22,152
2002	24,636
2003	30,833
2004	43,151
2005	57,153,
2006	81,003
2007	10,849
2008	133,441,
2009	115,308
2010	148,047
2011	188,048
2012	203,517,
2013	231,876
2014	217,872
2015	184.388
2016	137.278
2017	159.407

Tablo. 19'de görüleceği üzere istikrarlı büyüme sağlayan Kazakistan, 1991 yılına göre 9 kat büyümüştür.⁵¹³

⁵¹¹ World Bank, "World Development Indicators Database", (Erişim Tarihi 29.12.2015)

⁵¹²The World Bank; "GDP" <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD> (Erişim Tarihi: 21.08.2018).

⁵¹³The World Bank; http://Data.Worldbank.Org/Indicator/Ny.Gdp.Mktp.Cd?Page=3&Order=Wbapi_Data_Value_2011%20wbapi_Data_Value%20wbapi_Data_Value-First&Sort=Asc (Erişim Tarihi: 21.08.2018).

Tablo 20. 1996-2017 Yılları Kazakistan Kişi Başı Gelirler⁵¹⁴

YIL	ABD Doları
1996	1,350.3
1997	1,445.6
1998	1,468.7
1999	1,130.1
2000	1,229.0
2001	1,490.9
2002	1,658.0
2003	2,068.1
2004	2,874.3
2005	3,771.3
2006	5,291.6
2007	6,771.4
2008	8,513.6
2009	8,165.3
2010	9,070.6
2011	11,357.9
2012	12,120.3
2013	13,611.5
2014	12,601.7
2015	10,509
2016	8,800
2017	7,890

Kazakistan dünya bankası verilerine göre, nüfusu 2014 yılında 17 milyon 29 kişidir. Ayrıca periyodik olarak Kazakistan'da kişi başı gelir oranları değişmiştir. Örneğin, 1996 yılında kişi başı gelir oranı 1.306.3 iken, 2014 yılında kişi başı gelir oranı 12,601'dir. Ayrıca enflasyon oranı, 2013 yılında 5.7 iken, 2014 yılında 6.7'e yükselmiştir. Ancak Kazakistan'ın küresel ekonomik krizden etkilenmesi, kişi başına düşen gelirden gerilemeye sebep olmuştur.

⁵¹⁴The World Bank, "GDP and PCAP" <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD> (Erişim Tarihi: 21.08.2018).

Tablo 21. Kazakistan Cumhuriyeti İhracat - İthalat Oranları 2001-2017 (Bin ABD Doları)⁵¹⁵

Yıl	ABD Doları İhracat	ABD Doları İthalat
2001	8,485,515	6,280,202
2002	9,642,683	6,581,125
2003	12,915,947	8,402,000
2004	20,079,043	12,773,473
2005	27,846,085	17,333,159
2006	38,244,423	23,660,993
2007	47,747,902	32,686,613
2008	71,171,956	37,815,372
2009	43,195,762	28,408,680
2010	57,244,064	24,023,627
2011	88,107,934	38,010,237
2012	92,281,521	44,538,071
2013	84,698,536	48,804,580
2014	79,458,749	41,295,456
2015	45,954,426	30,567,159
2016	36,775,323	25,174,779
2017	48,342,074	29,345,935

⁵¹⁵The World Bank, a.g.e.

2000 yılında Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Beyaz Rusya ve Rusya tarafından Avrasya Ekonomi Topluluğu'nun kurulması ile birlikte, Kazakistan'daki ekonomik değişim ithalat ve ihracat oranlarındaki ivmeyi de etkilemiştir. Ancak 2012 yılı Suriye İç Savaşı neticesinde, petrol fiyatlarındaki düşüş ve Rusya'nın bu doğrultuda yaşamış olduğu ekonomik sıkıntı, ticari ortağı olan Kazakistan'ı da etkilemektedir. Tablo. 21'de görüldüğü üzere, 2012 yılı sonrasında ihracatta gerileme görülürken, ithalat oranlarında artış gerçekleşmiştir. Şöyle ki; 2010 yılından 2011 yılına 13, 986,610 dolarlık bir artış sağlanmıştır. 2011 yılından 2012 yılına 6, 527, 834 dolarlık bir artış sağlanmıştır.

Enerji ihtiyacının büyük bölümünü Asya ve Orta Doğu'dan sağlayan Çin Halk Cumhuriyeti'nin, Irak'ın işgalinin ardından enerji kaynaklarını çeşitlendirme politikası açık bir şekilde görülmeye başlanmıştır. Bu kapsamda, Kazakistan ile iş birliği, Çin Halk Cumhuriyeti'nin temel hedeflerinden biri haline gelmiştir. Kazakistan ile ilişkilerini geliştirme yönünde adımlar atan Çin Halk Cumhuriyeti, ilk olarak 1996 yılında 3000 kilometrelik bir petrol boru hattı inşası için Kazakistan ile görüşmelere başlamıştır. 2003 yılı Haziran ayında ise, Çin Halk Cumhuriyeti Devlet Başkanı Hu Jintao'nun Kazakistan'a gerçekleştirdiği ziyarette, projenin hayat geçirilmesi karara bağlanmıştır. Kazakistan – Çin Petrol Boru Hattı: Çin Halk Cumhuriyeti'nin şu anda kullanımda olan tek petrol boru hattıdır. Boru hattından sadece Kazak petrolü değil aynı zamanda Rus petrolü de akmaktadır.⁵¹⁶ Kazakistan 2013 yılında 14,4 milyar dolar Çin Halk Cumhuriyeti'ne, Hollanda'ya 7,98 milyar dolar, İtalya'ya 5,96 milyar dolar, Rusya 5,85 milyar dolar ve Fransa'ya 5,76 milyar dolarlık petrol ihracat etmiştir.⁵¹⁷

Devletlerin ekonomik kapasite ve potansiyellerini arttırmasının, milli güç unsurları üzerinde olumlu etkisi bulunmaktadır. Toplumun ekonomik refah düzeyinin artması, siyasi istikrar, ülkenin güvenlik ve buna bağlı olarak savaş halini devam ettirebilmesi için ülke ekonomilerinin güçlü olması ile paralellik göstermektedir. Bu doğrultuda Kazakistan ekonomisi değerlendirildiğinde, ülkenin küresel ekonomik hareketliliğine karşı hassas olduğu ortaya çıkmaktadır. Kazak Ekonomi Uzmanı Maksat Halikov yapmış olduğu açıklamada, dünya küresel ekonomisinde istikrarsızlığın olmasının Kazakistan'ı etkilediğini belirtmektedir.⁵¹⁸ Kazakistan'ın en

⁵¹⁶ Bahadır Uyanık, "Ekonomik Politikalar Işığında Çin Halk Cumhuriyeti Kazakistan İlişkiler Ve Enerji Faktörü" Genel Kurmay Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı SAREN (Yayınlanmamış Tez), İstanbul, 2012, s.69.

⁵¹⁷ Media Atlas, "Kazakistan" [Http://Atlas.Media.Mit.Edu/Tr/Profile/Country/Kaz/](http://Atlas.Media.Mit.Edu/Tr/Profile/Country/Kaz/) (Erişim Tarihi: 21.01.2018).

⁵¹⁸ Nurgali Jusipbay, "Kazakistan'da Ekonomik Kriz Daha 5 Yıl Devam Edecek" (Yayın Tarihi: 22.10.2015), <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:MZRCKDDVF1IJ:www.kaztr.com/haber/kaza>

önemli ekonomik partnerleri arasında yeralan başta Çin, Rusya, İtalya olmak üzere diğer ülkelerin yaşamış olduğu ekonomik krizler ülkeyi doğrudan etkilemektedir. Özellikle 2010 yılından sonra Çin'deki ekonomik büyümenin yavaşlaması, 2014 yılında başta Almanya olmak üzere pek çok Avrupa devletinde de ekonomik büyümenin yavaşlamasına sebep olmuştur.⁵¹⁹

3.2.7. Askeri Unsur

Kazakistan bağımsızlığını kazandıktan sonra, 30.06.1992 tarihinde Kazakistan'da yer alan Sovyetler Birliği Silahlı unsurları dağılmıştır. 06.07.2000 tarihinde "Kazakistan Cumhuriyeti Silahlı Kuvvetlerinin Yapısı Hakkında" Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Kazakistan silahlı kuvvetleri yapısı belirlenmiştir. Silahlı Kuvvetler, Genel Amaçlı Kuvvetler ve Hava Savunma Kuvvetleri olmak üzere iki ana birime ayrılmıştır. 2001 yılında yeni bir Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Savunma Bakanlığı ve Genelkurmay Bakanlığı olarak iki ayrı fonksiyon belirlenmiştir. Savunma Bakanı idari ve siyasi işlevlere sahipken, Kararname'ye göre Kazak Genelkurmay Başkanı, asker ve askeri bölgelerdeki her türlü işleyiş ile ilgili komuta yetkisine sahip olmuştur. Kazakistan'da dört ordu komutanlığı bulunmaktadır: Astana Bölge Ordu Komutanlığı, Taraz Güney Bölge Ordu Komutanlığı, Semipalatinsk Doğu Bölge Ordu Komutanlığı, Aktobe Batı Bölge Ordu Komutanlığı. Bu komutanlıkların yanı sıra Hava Savunma Kuvvetleri, dört müfreze Hava Mobil Asker ve Topçu ve Füze Kuvvetleri 7.05.2003 tarihinde ayrı bir dal olarak kurulmuştur.⁵²⁰

Kazakistan Cumhurbaşkanı Nazarbayev, ordu'nun Kazakistan için önemli olduğunu şu şekilde belirtmektedir:

*"Silahlı kuvvetler her zaman profesyonellik, becerisini arttırmak için eğitimi arttırmak ve anayurdu korumak için onurlu kutsal görevi yerine getirmektedir. Bizim bağımsızlığımız askeri birlik ile korunacaktır"*⁵²¹

Bu açıklama doğrultusunda, Kazakistan'ın Savunma Bakanlığı'nın görevleri şu şekilde belirtilmektedir; sivil havacılık alanındaki savunma, askeri, siyasi, ve Kazakistan Cumhuriyeti Silahlı Kuvvetleri'nin ekonomik kontrolünden sorumlu

kistanda-ekonomik-kriz-daha-5-yil-devam-edecek_h34154.html+&cd=11&hl=tr&ct=clnk&gl=tr (Erişim Tarihi: 10.09.2018).

⁵¹⁹ Ümit Akçay, "Küresel krizin 2015 manzarası ve Türkiye ekonomisi", Yayın Tarihi: 24.03.2015 <https://tr.boell.org/tr/2015/03/24/kuresel-krizin-2015-manzarasi-ve-turkiye-ekonomisi> (Erişim Tarihi: 10.09.2018).

⁵²⁰ Türk Kazak, "Bugün Kazakistan Silahları Kuvvetleri Günü" Yayın Tarihi: 07.05.2013, <http://turkkazak.com/site/?p=31066> (Erişim Tarihi: 02.02.2018).

⁵²¹ Kazakhstan Ministry of Defence, "Home", <https://www.mod.gov.kz/> (Erişim Tarihi: 02.02.2018).

olmak. Kazakistan Silahlı Kuvvetleri'nin hedefi ise, ülke savunma ve güvenliğinin sağlanması ile birlikte askeri kapasitesini artırma olarak belirlenmiştir.⁵²²

Savaş halinde 8 milyon Kazak Türkü'nün vatan savunmasını yapabileceği potansiyele sahip Kazakistan, Orta Asya'nın en güçlü ikinci ordusudur. 300 Tank, 1613 adet zırhlı savaş aracı, 285 adet tahripli top, 744 adet çekme top, 393 roket projektörü; 239 uçak ve helikopteri askeri envanterinde bulunduran Kazakistan'ın, aktif askeri sayısı 74 bin 500 kişidir (2017).⁵²³

Tablo 22. Orta Asya'da askeri harcamalar, 2000-2017⁵²⁴

	Kazakistan	Kırgızistan	Tacikistan	Türkmenistan	Özbekistan
2000	215	55	16	93.3	88
2001	317	48	14	100.9	75.8
2002	347	56	14	-	64.5
2003	411	63	30	-	68.2
2004	470	68	39	-	-
2005	592	75	46	-	-
2006	693	83	43	-	-
2007	1043	90	41	-	-
2008	1323	123	40	236	52
2009	1243	144	38	-	-
2010	1369	177	39	-	-
2011	1510	175	44	-	-
2012	1763	174	55	-	-
2013	1992	186	-	-	-
2014	1997	206	79	-	-
2015	1204	213	-	-	-
2016	1504	227	-	-	-
2017	1183	211	-	-	-

Rakamlar US \$ m. 2000-2017 döneminde sabit fiyatlar, döviz kurları ve en sağdaki sütunda mevcut rakamlar takvim yılları içindir.

Kazakistan'ın askeri harcamaları 2000 yılından 2008 yılına kadar, yüzde 406 artmıştır. 2009 yılında ise, 10 adet S-300 hava savunma sistemi alan Kazakistan, SU-27, MiG-27 ve MiG-23UB savaş uçaklarını Rusya'dan almıştır.⁵²⁵

Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev, 2011 yılında açıklamış olduğu askeri doktrininde, terörle mücadele ve aşırıcılığa karşı mücadele edeceklerini

⁵²² Kazakhstan Ministry of Defence, "Home", a.g.e.

⁵²³ Globalfirepower, "2017 Kazakhstan Military Strength", https://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=kazakhstan (Erişim Tarihi: 03.02.2018).

⁵²⁴ Paul Holtom, "Arms Transfers To Europe And Central Asia", SIPRI Background Paper 2010 Raport, 2010, s.2; Trading Economics, "Kazakhstan Military Expenditure", <https://tradingeconomics.com/kazakhstan/military-expenditure> (Erişim Tarihi: 11.09.2018).

⁵²⁵ Holtom, a.g.e., s.3.

belirtmişlerdir.⁵²⁶ Bu bağlamda Kazakistan'daki askeri harcamalarda 2011 yılından 2015 yılına kadar istikrarlı bir artış gerçekleşmiştir. 2015 yılında 2046.20 milyon dolarken, 2016 yılında 1504.30 milyon dolara düşmüştür. 2013-2015 yılları arasında uluslararası konjonktürde terörün artmasının etkisi ile Kazakistan'ın askeri harcamaları artmıştır.

Kazakistan'ın 2014 yılından sonraki askeri harcamalarında azalma gerçekleşmiştir. 2016 yılında Nazarbayev, yeni askeri doktrinini açıklamıştır. 2016 Kazakistan askeri doktrininde "etki alanları için küresel ve bölgesel güçler arasındaki çatışma", "silahlanma yarışı", "gerginliğin artması", "belirli bir ülkenin mevcut dünya düzeni değiştirme arzusu" ve "bölgenin militarize edilmesi" ibareleri ile yeni güvenlik konularını belirlemiştir.⁵²⁷

Kazakistan'ın 2017 yılında belirlemiş olduğu yeni askeri doktrininde, Kazakistan'ın askeri ihtiyacı bir "güç" olarak vurgulanmıştır. Bu doktrinde "Kazakistan Cumhuriyeti'ne askeri güvenliği ve askeri tehditleri etkileyen temel koşullar ve faktörler" başlıklı bölümde, küresel ve bölgesel güçlerin bölgede çatışmaları hızlandırması sebebi ile Kazakistan'ın askeri gücünü büyütmesine sebep olduğu belirtilmiştir. Kazakistan tarafından küresel güçlerin coğrafya üzerinde nüfusunu arttırmaya çalışması, temel tehdit olarak belirlenmiştir. Ayrıca ilk tehditler olarak, terörizmin bölgede yayılması belirtilmiştir. Doktrinin "Ortaya çıkan koşullarda, aşağıdaki faktörler Kazakistan Cumhuriyeti'nin askeri güvenliğini etkileyebilir" başlıklı bölümün 7.maddesinde ise *"yıkıcı güçlerin kitle imha silahlarına, konvansiyonel silahlara, mühimmatlara, patlayıcılara ve diğer araçlara ve üretim teknolojilerine erişimini sınırlandırmak için alınan önlemlerin etkinliği"* ibaresi ile nükleer silahların Kazakistan için tehdit olduğu belirtilmiştir.⁵²⁸

Astana, yeni doktrininde sıfır düşman ilan etmiştir. Ancak Kazakistan'ın askeri harcamalarında istikrarlı bir artış gerçekleşmektedir. Ortadoğu'daki iç savaş ve artan terör olayları ile birlikte, Nursultan Nazarbayev'in yüksek politika olarak "güvenliği" aldığı sonucuna varılmaktadır. Kazakistan, küresel ekonomik krizlerden negatif etkilense de askeri harcamaları bu gerekçeler doğrultusunda artmaktadır.

⁵²⁶ Anna Gussarova, "Kazakhstan Adopts New Military Doctrine" *Eurasia Daily Monitor*, Volume. 14, 2017, s.44.

⁵²⁷ Holtom, a.g.e., s.44-45-46.

⁵²⁸ Kazakistan Cumhurbaşkanlığı Kararı, "Askeri Doktrin 2017", No.554, 29.09.2017. https://www.mod.gov.kz/rus/dokumenty/voennaya_doktrina/ (Erişim Tarihi: 03.02.2018).

3.3. Kazakistan Ulusal Çıkarları ve Nükleer Silah Politikaları

Kazakistan'ın nükleer silah ham maddesi olan uranyum üretimi, ülke ekonomisi için önemli bir faktör oluşturmaktadır. Dünya sıralamasında 2016 yılında 24.6 kilotonluk uranyum üretimi ile %39.4 paya sahip olarak ilk sırada yer almıştır. Dünyada uranyumun talebine ihtiyaç duyan devlet ise, Amerika Birleşik Devletleri olmuştur. ABD 18,200 tonluk alımı ile bu alanın birincisiyken, Çin 5,300 ton ile ikinci sırada yer almaktadır.⁵²⁹

Kazakistan, bağımsızlık sonrasında Orta Asya coğrafyasında etkili bir aktör ve bölgesel güç olmak istemiştir. Bu doğrultuda SSCB'nin dağılmasından sonra hem Batılı devletler hem de Doğu devletleri ile yakın ilişkiler kurmaya çalışmış; ulus üstü örgütlere üye olmuş veya üyelik başvurusunu gerçekleştirmiştir.

05.08.1963 yılında SSCB, İngiltere ve ABD tarafından imzaya açılan Kısmi Sınama Yasaklama Antlaşması (PTBT), tarafların, atmosferde, dış alanlarda, su altında veya başka herhangi bir yerde nükleer silah testleri veya başka nükleer patlamalar yapmalarını engellemeye yönelik yükümlülükler getirmiştir. 1968 yılında imzalanan Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Antlaşması (NPT) uluslararası güvenlik antlaşmaları içerisinde en etkililerinden bir tanesidir. Nükleer silahların yayılmasının önlenmesi, nükleer enerjinin barışçıl amaçlar için kullanılması yine bu antlaşma çerçevesinde değerlendirilmektedir. Bu antlaşmalar Kazakistan'ın nükleer silahsızlanma politikasını, uluslararası hukuk çerçevesinde şekillendirmiştir.⁵³⁰

Soğuk Savaş döneminde SSCB'ye ait 1.400 nükleer savaş başlığı Kazakistan'da yer almıştır. SSCB tarafından Semipalatinsk'da (Semey Nükleer Silah Poligonu) toplamda 460 nükleer silah denemesi gerçekleştirilmiştir. SSCB dağıldıktan sonra 1991 yılında Kazakistan bağımsızlığını kazanmıştır. Kazakistan 1995 yılında ise, NPT Gözden Geçirme ve Uzatma Konferansı ile uluslararası nükleer silahsızlanma kararına uymuştur.⁵³¹

Bağımsızlığının ardından, 1991 yılında Kazakistan tarafından Semey Poligonu kapatılmıştır. Semey poligonunun kapatılmasının hemen ardından, 1993 yılında Semey Semipalatinsk'te yüksek radyasyon sebebi ile IAEA (Uluslararası

⁵²⁹ Statista, "Where the Uranium comes from" Yayın Tarihi: 18.12.2017 <https://www.statista.com/statistics/283439/global-fuel-shares-by-source/> Erişim Tarihi: 17.07.2018.

⁵³⁰ NTI, "Nuclear Disarmament Kazakhstan" <http://www.nti.org/analysis/articles/kazakhstan-nuclear-disarmament/> (Erişim Tarihi: 06.02.2018).

⁵³¹ NTI, "Kısmi Sınama Yasaklama Antlaşması (PTBT)" <http://www.nti.org/learn/treaties-and-regimes/treaty-banning-nuclear-test-atmosphere-outer-space-and-under-water-partial-test-ban-treaty-ptbt/> (Erişim Tarihi: 04.02.2018).

Atom Anejerisi Ajansı) yetkilileri, Mart 1994 yılında Kazakistan yetkilileri ile Viyana'da görüşmüşlerdir. Ancak net bir sonuç alınamamıştır.⁵³²

CANFZ "Orta Asya Nükleer Silahsız Bölge" antlaşması, Moğolistan tarafından 1992 tarihinde uluslararası sistemde kamuoyunda paylaşılmıştır. Özbekistan Devlet Başkanı İslam Kerimov tarafından bu karar desteklenmiştir. Ancak 1994-96 yılları arasında herhangi bir gelişme sağlanamamıştır. 1997 yılında Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Türkmenistan ve Özbekistan Almatı Bildirgesi'yle ortak karar almıştır. 27.09.2002'de antlaşma kabul edilmiştir.⁵³³ Nazarbayev'in 2009 yılında BM'nin 64. Genel Kurulu'nda yapmış olduğu konuşmasının ardından nükleer silahsızlanma ve nükleer silahlanmanın olmadığı bir coğrafya inancını uluslararası sisteme aktarmıştır. Kazakistan, 2012 yılında ATOM (Abolish Testing Our Mission)⁵³⁴ adlı projesi ile nükleer silahlardan uzak duran bir projeyi dünya kamuoyu ile paylaşmıştır. Bu oluşumun amacı, hem Kazakistan'ın nükleer silahsızlanmada kararlılığı hem de Rusya'nın etkisinden uzak uluslararası sistemde yerini alma gayesi olmuştur. Uluslararası alanda nükleer silahsızlanmada önemli bir örnek olan Kazakistan, 28.06.2016 tarihinde 2017 yılından itibaren geçerli olmak üzere iki yıllık bir süre için Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne (BMGK) geçici üye olmuştur. Böylece Kazakistan, küresel barış ve güvenliğin sağlanmasında sorumlu olan, dünyanın önemli siyasi organına seçilen ilk Orta Asya ülkesi olmuştur.⁵³⁵

Uluslararası antlaşmalar ve uluslararası konjonktür çerçevesinde, Kazakistan nükleer silahsızlanma politikasını gerçekleştirirken, iç siyasetinde çevreci örgütler de nükleer silahsızlanma politikası için baskı oluşturmaktadır. "Yeşil Cephe" ve "Aral, Balkaş, Kazakistan Ekolojisinin Sorunları Komitesi" gibi çevreci gruplar nükleer silahsızlanma için önemli aktörlerdir.

Kazakistan'daki çevreci örgütler ilk olarak tarım ve su politikaları için baskı oluşturmaya başlamıştır. Ancak, SSCB'nin Kazakistan topraklarında gerçekleştirmiş olduğu nükleer denemelerin çevre sorunlarına sebep olmaya başlaması üzerine, yeni tehdit olguları nükleer silah ve denemeleri olmuştur. Bu gelişmeler sonucunda, anti-nükleer halk hareketi kurulmuştur.

⁵³² Peter Stegnar ve Tony Wrixon, "Semipalatinsk Revisited" *AEA BULLETIN*, 1998, s.13-14.

⁵³³ NTI, "CANWFZ", <http://www.nti.org/learn/treaties-and-regimes/central-asia-nuclear-weapon-free-zone-canwz/> (Erişim Tarihi: 04.02.2018).

⁵³⁴ 90 Farklı ülkede 2 bin'in üzerinde oluşan bir kuruluşun nükleer silahları ortadan kaldırmak için oluşturulan program. Bknz: NTI, "Glossary" <http://www.nti.org/learn/glossary/#central-asia-nuclear-weapon-free-zone> (Erişim Tarihi: 04.02.2018).

⁵³⁵ Dauren Aben, "Kazakistan'ın Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Üyeliği: Öncelikler ve Beklentiler", *Hoca Ahmed Yesevi Üniversitesi e-Bulletin*, No.133, 2017, s.1-2.

Semey Nükleer Test Poligonu'nun⁵³⁶ ilk olarak kapatılmasının teklifini de bu örgüt talep etmiştir. Semey'de gerçekleşen nükleer denemelerden dolayı 500 bin insan radyasyona maruz kalmıştır. Bu duruma karşın, 28.02.1989'da Almata'da ilk miting düzenlenmiştir. Bu miting çerçevesinde, "Nevada-Semey anti nükleer halk hareketi" kurulmuştur. Bu durum, Kazakistan'ın bağımsızlık sonrasında nükleer silahlardan vazgeçmesinde etkili olmuştur.⁵³⁷

3.4. Kazakistan'ın Nükleer Silah Politikasının Milli Gücüne Etkisi

SSCB'nin dağılmasından sonra 16.12.1991 tarihinde bağımsızlığını ilan eden Kazakistan Cumhuriyeti, nükleer silahlanma politikasından vazgeçerek, uluslararası sistemde dikkatleri üzerine çekmiş ve nükleer silahlara sahip ülkeleri, hukuksal norm çerçevesinde barış ve güvenin tahsisi için nükleer silahsızlanmaya teşvik etmeye çalışmıştır. Realist bakış çerçevesinde, savaşın doğal bir sonuç ve devletlerin birbirine güvenmemesi düşünülse de askeri güç yerine hukuk çerçevesinde nükleer silahsız bir dünya düzeninin sağlanabileceği inancı Kazakistan'da vardır. Bu doğrultuda, 16.02.2018 tarihinde yapılan görüşmede Atom Enerjisi Onursal Büyük Elçisi Aktivist Karipbek Kuyukov, "Devletler nükleer silahlardan neden vazgeçmelidir? Nükleer silahsızlanmanın devletler için faydası nedir?" sorusuna şu cevabı vermiştir⁵³⁸:

"(Nükleer silahlanmadan vazgeçen devletler) Bu ülkeler arasında uzay-tıp alanındaki keşifler ile iş birliği sağlar. Bu sayede devletler arasında barış ve huzur sağlanacaktır."

Coğrafik yüz ölçümü, verimli toprakları, yer altı ve üstü doğal kaynaklarındaki dikkat çekici rezervleri ile önemli bir yere sahip olan Astana yönetiminin, bölgesel bir güç ve küresel bir aktör olma amacı ile uluslararası örgütlere hızla üye olması da önemli bir husustur.

Bağımsızlığın kazanıldığı 1991 yılında Kazakistan Devlet Başkanı Nazarbayev, aldığı karar ile Semipalatinsk nükleer deneme alanını kapatmıştır. Bu karar aynı zamanda, stoklarında yer alan pek çok nükleer silahtan vazgeçmek anlamına gelmiştir.⁵³⁹ Kazakistan bağımsızlığını kazandıktan sonra uluslararası

⁵³⁶ Semey Poligonu, Sovyetlerin kararı ile 1948 yılında kurulmuştur. İlk Sovyet ombası 1949 açık havada, devam eden süreçte yer altında olmak üzere karma bir şekilde nükleer denemeler gerçekleştirilmiştir. Yaklaşık 2 milyon hektarlık bir alana sahip olan Semey poligonu, 500'den fazla nükleer deneme olmuştur. Roma Tsvang, "CIS Armed Forces and Radioactive Pollutise", *Environmental Policy Review*, Vol.7, No.1, 1993, s.26-27.

⁵³⁷ Kesici, a.g.e., s. 239-240.

⁵³⁸ Sosyal paylaşım ile gerçekleştirilen 16.02.2018 tarihindeki görüşme.

⁵³⁹ TASAM, "Kazakistan'ın Yeni Uluslararası İnisiyatifi: Uluslararası Nükleer Denemelere Karşı Eylem Önerisi" Yayın Tarihi: 21.06.2011, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/1301/kazakistanin_yeni_uluslararası_inisiyatifi_uluslararası_nukleer_denemelere_karsi_eylem_onerisi (Erişim Tarihi: 08.04.2018).

örgütlere üyelik girişimlerinde bulunmuştur. 1995 yılında İslam İş Birliği Örgütü'ne üye olmuştur.⁵⁴⁰

1992 yılında SSCB'den ayrılan ülkelerin üyeliğini kabul eden Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nda (AGİT) yer alan Kazakistan, 2010 yılında, AGİT başkanlığını üstlenmiştir.⁵⁴¹

Kazakistan, realist güvenlik anlayışından ziyade uluslararası örgütlere dâhil olarak uluslararası sisteme entegre olmaya çalışmaktadır. Bu doğrultuda, nükleer silah üretme ve bulundurulmasından vazgeçmiş, "barış ve güvenliği" uluslararası örgütler ile birlikte sağlamaya çalışmıştır. 2009 yılında barış indekslerinde 27 Orta Asya ülkesi arasında 17. sıradadır.⁵⁴² 2010 yılında bu sıralamada yerini korumuştur.⁵⁴³ 2011 yılında ise, 153 ülke arasında 93. sırada 2.137 indeks ile yer almıştır.⁵⁴⁴ 2012 yılında, Orta Asya ve Avrupa ülkelerinden toplamda 30 ülke arasından 20. sırada yer almıştır.⁵⁴⁵ 2013 yılında 162 ülke arasından 78. sırada, 2014 yılında "çok yüksek-yüksek-orta-düşük-çok düşük" sıralamalarında "orta seviye" olarak belirlenen, 124 ülke sıralamasında 103. sırada 2.15 indeks ile yer almıştır.⁵⁴⁶ 2015 dünya sıralamasında 162 ülke yer almıştır. Sıralamadaki 69 ve 115 arasındaki ülkeler "orta" kabul edilmiştir. Bu 46 devlet arasında Kazakistan da bulunmuş, toplamda 162 ülke arasından 87. sırada yer almıştır.⁵⁴⁷

⁵⁴⁰Organisation of Islamic Cooperation, "Member State" <https://www.oic-oci.org/states/?lan=en> (Erişim Tarihi: 08.04.2018).

⁵⁴¹Bilal Karabulut, "Helsinki'den Astana'ya Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Örgütü (AGİT): AGİT'in Geleceği Üzerine Bir Değerlendirme" *Akademik Bakış*, Cilt.4, Sayıç8, 2011, S.83.

⁵⁴²Institute for Economics and Peace, "2009 Methodology, results and findings" a.g.e., s.13.

⁵⁴³Institute for Economics and Peace, "2010 Methodology, results and findings" a.g.e., s.14.

⁵⁴⁴Institute for Economics and Peace, "2011 Methodology, results and findings" GPI Global Peace Index, 2011, s.8-9

⁵⁴⁵Institute for Economics and Peace, "2011 Methodology, results and findings" a.g.e., s.14-15.

⁵⁴⁶Institute for Economics and Peace, "2012 Methodology, results and findings", "2013 Methodology, results and findings", "2014 Methodology, results and findings", a.g.e., s. 5-6-7.

⁵⁴⁷Institute for Economics and Peace, "2015 Methodology, results and findings" a.g.e., s.8-9.

Tablo 23. Kazakistan Askeri Haracamları Ortalama (Milyon ABD Doları 1993-2017)

Yıl	
1993	494
1994	317
1995	327
1996	353
1997	330
1998	328
1999	274
2000	287
2001	422
2002	462
2003	547
2004	625
2005	788
2006	923
2007	1318
2008	1318
2009	1243
2010	1369
2011	1510
2012	1764
2013	1992
2014	1988
2015	2046
2016	1504
2017	2500

Uluslararası konjonktürde Kazakistan'ın orta düzeydeki demokrasi yapısı karamsar bir bakış sergilese de, aslında bu romantik bir bakışın tezahürüdür. Kazakistan, nükleer silahtan vazgeçerek, demokrasi öncüsü olan pek çok devlete göre güvenli bir uluslararası sistem için nispeten daha özverili politikalar belirlemiştir. Kazakistan'ın bu rasyonel politikalarına karşı, tamamen realist bir güvenlik anlayışından vazgeçtiği söylenemez.⁵⁴⁸ 4.12. 2011 tarihinde Almata'nın 10 kilometre kuzeyindeki köyde teröristler tarafından iki Kazak polisinin öldürülmesi ve köktenci teröristler tarafından 2016 yılında Kazakistan Gizli Servisine düzenlenen saldırı sonucunda üç polis ile iki sivilin öldürülmesi sonrasında Kazakistan, güvenliğini

⁵⁴⁸ 2009: 1243 milyon ABD doları, 2010: 1369 milyon ABD doları, 2011: 1510 milyon ABD doları, 2012: 1764 milyon ABD doları, 2013: 1992 milyon ABD doları, 2014: 1988 milyon ABD doları, 2015: 2046 milyon ABD doları. SIPRI, "Military expenditure by country, in constant (2015) US\$ m., 1988-1996", <https://www.sipri.org/sites/default/files/Milex-constant-2015-USD.pdf> (Erişim Tarihi: 01.05.2018).

tehdit eden faktörü “terör örgütleri” olarak belirlemiştir.⁵⁴⁹ Bu doğrultuda Kazakistan, askeri harcamalarını arttırmıştır.

Nükleer silahsızlanma ile nükleer silahların askeri envanterden çıkartılmasının devlet güvenliği üzerindeki etkisi, nükleer silahların üretim ve temininden vazgeçilmesi, Kazakistan’ın tehdit algısının nükleer savaş olmadığını göstermektedir. Kazakistan nükleer silahsızlanma politikası hem Kazakistan ekonomisine hem de Kazakistan da yer alan Semey ekonomisine olumlu etki etmiştir. Ayrıca insan ve çevre sağlığında olumlu etkileyen Kazakistan nükleer silahsızlanma politikası, toplum psikolojisine de olumlu etki eden bir faktör olmuştur.

Genç bir devlet olan Kazakistan, coğrafi konum olarak Rusya ve Çin arasında köprü görevi görmektedir. Rusya ve Çin, uluslararası sistemde nükleer silaha sahip iki önemli devlettir. Aynı zamanda Avrasya coğrafyasında nükleer silahlara sahip Pakistan ve Hindistan da yer almaktadır. Bu durum neticesinde aralarında genç bir devlet olan Kazakistan, kuruluşundan itibaren uluslararası alanda varlığını kabul ettirmek için nükleer silahtan vazgeçmiştir. Kazakistan’ın nükleer silahtan vazgeçmesindeki diğer bir faktör ise nükleer silahların, Kazakistan milli güç unsurları üzerindeki etkisidir. Özellikle Kazakistan demografisine ve ekonomisine olumsuz etki edeceği düşünülen nükleer silah üretimi, Kazakistan’ın nükleer silahtan vazgeçmesine sebep olan en önemli etkenlerden bir tanesidir. Bu doğrultuda çalışmanın dördüncü bölümünde Kazakistan ile Kuzey Kore’nin nükleer silah politikaları ve bu durumun iki ülkenin milli güç unsurlarına nasıl etki ettiği incelenmiştir.

⁵⁴⁹ Euronews, “Kazakistan’da terör saldırısında 5 kişi öldü” Yayın Tarihi: 18.07.2016 <https://tr.euronews.com/2016/07/18/kazakistan-da-teror-saldirisinda-5-kisi-oldu> Erişim Tarihi: 04.04.2019, Aljazeera, “Kazakistan’da gece baskını” Yayın Tarihi: 04.12.2011, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/kazakistanda-gece-baskini> (Erişim Tarihi:04.04.2019).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KUZEY KORE VE KAZAKİSTAN'IN NÜKLEER SİLAH POLİTİKASININ MİLLİ GÜÇ UNSURLARI ÜZERİNE ETKİSİNİN KARŞILAŞTIRMASI

Çalışmanın bu bölümünde Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti'nin nükleer silahlanma politikasının ve Kazakistan'ın nükleer silahsızlanma politikasının milli güç unsurları üzerine etkisi karşılaştırılacaktır.

4.1. Kuzey Kore ve Kazakistan'ın Nükleer Silah Politikasının Milli Güç Unsurunun Karşılaştırması: Coğrafya

Hans Morgenthau'ya göre, devletlerin milli güç unsurlarını oluşturan coğrafya, devletlerin kuvvetine de temel teşkil eden bir faktördür. Aynı zamanda devletlerin değişmez faktörleri arasında coğrafya yer almaktadır. Coğrafyanın büyüklüğü, etrafının denizlerle çevrili olması veya ana kara parçasında yer alması, devletlerin politik karar almalarını ve savaş alanlarındaki durumunu etkilemektedir. Fiziki özelliklerin yanı sıra, sınır komşulukları ve doğal kaynakların zenginliği de politik kararlarda ve savaşlarda coğrafik bağlamda önemli bir faktör oluşturmaktadır.⁵⁵⁰

Soğuk Savaş dönemi ile birlikte devletler, nükleer güç olma çabası içerisine girmiştir. Bu duruma bağlı olarak pek çok devlet, nükleer silah denemesinde bulunmuştur. Ancak bu nükleer denemeler sonucunda ortaya çıkan radyoaktif izotop, toprak, su, insan sağlığı ve genetik üzerine zarar vermektedir.⁵⁵¹

Pyongyang Yönetimi, 2006 yılında ilk nükleer denemesini, 4000 ton TNT'ye eşdeğer bir patlama ile gerçekleştirmiştir. Kuzey Kore, 29.04.2009 tarihinde, 41.2896 Kuzey, 129.0480 Doğuda yer alan, yer altı nükleer denemesini ise 5000 ton TNT'ye eş değer bir patlama ile sonuçlandırmıştır. Kuzey Kore 40000 ton TNT'ye eş değer üçüncü nükleer denemesini, 2013 yılında 41017'26.88 Kuzey, 12904'34.68 Doğu bölgesinde gerçekleştirmiştir.⁵⁵² Kuzey Kore'nin 2016 yılında gerçekleştirdiği nükleer denemesi ise, atom bombasından daha etkili olan H-Bombası (hidrojen bombası)'dır. 2016 yılında Kuzey Kore tarafından gerçekleştirilen H-Bombası denemesi, 6.3 sismik harekete neden olmuştur.⁵⁵³

Kuzey Kore'nin nükleer silah denemeleri, radyoaktif çekirdeklerin atmosferdeki dağılımına neden olduğu gibi, radyoaktif maddelerin besin zincirinde de olumsuz etkisine sebep olmuştur. Bu durum Kore Yarımadası'nda radyoaktif kirliliğe sebep olmuştur. Kuzey Kore'nin Punggye-ri nükleer deneme alanında, 2006

⁵⁵⁰ Morgenthau, a.g.e., s.141-145

⁵⁵¹ Saadet Demirci, "Nükleer Terörizm Ve Tehdit Boyutlarına Yönelik Çıkarımlar", *Ege Strateji Araştırmaları Dergisi*, Cilt.3, Sayı.1, 2012, s.2-3-4.

⁵⁵² TRT Haber, "Kuzey Kore'den Yeni Deneme", a.g.e.

⁵⁵³ Vishwanathan vd., a.g.e., s. 8.

yılındaki ilk nükleer denemesinde, bölgede alabalık nüfusunda azalma, ağaç ve tarım arazilerinde kirlenme görülmüştür. Ayrıca bu deneme ile birlikte, 200 Kuzey Kore vatandaşının radyasyondan öldüğü belirtilmektedir.⁵⁵⁴

Kuzey Kore'nin nükleer silah denemelerinin tehdit olarak algılanması sonucunda, Güney Kore'nin Pyongyang yönetiminin doğu sınırına askeri yığınak yapması; Kuzey Kore coğrafyasına olumsuz bir etki sağlamıştır⁵⁵⁵

Kazakistan'ın 1995 yılında silahlanmadan vazgeçerek Semey Nükleer Test Poligonu'nu kapatması, kısa vadede Kazakistan coğrafyasına olumlu bir etki etmemiştir. Çünkü 1991 yılına kadar, SSCB tarafından Kazakistan Semey Nükleer Test Poligonu'nda denenen nükleer silahlar sonucunda, yaklaşık 1.2 ile 1.5 milyon insan nükleer testlerden etkilenmiş, 2 milyon hektar tarım arazisi radyasyondan kirlenmiştir.⁵⁵⁶ Ancak 1991 yılı sonrasında nükleer denemelerin durdurulması ve Semey Nükleer Test Poligonu'nun kapatılması ile birlikte radyasyon seviyesinde azalma olduğu belirtilmiş, bu doğrultuda, çevre ve doğal yaşam da tekrardan normale dönmeye başlamıştır. Ancak, tam manası ile bölgenin radyasyondan arındırılması uzun sürecektir..

Tablo 24. Kuzey Kore ve Kazakistan'ın Nükleer Silah Politikasının Milli Güç Unsuru Olan Coğrafi Unsur Üzerine Etkisinin Karşılaştırması

Ülke	Çok Olumsuz	Olumsuz	Etkisiz	Olumlu	Çok Olumlu
Kazakistan				Y	
Kuzey Kore		X			

X: Kuzey Kore, Y: Kazakistan

Kuzey Kore coğrafyasında gerçekleştirilen nükleer denemeler; Semey bölgesi ile karşılaştırıldığında; SSCB döneminde Semey'de gerçekleştirilen nükleer denemelerde, Semey bölgesi daha fazla radyasyona maruz kalmıştır. Çünkü Semey bölgesinde yer üstünde de nükleer denemeler gerçekleştirilmiştir.

Kuzey Kore'nin nükleer denemelerden vazgeçmediğini açıklaması ve bölgede radyasyonun artması sebebiyle, Kuzey Kore milli güç unsuru: coğrafi unsuruna etkisi "olumsuz" olarak belirlenmiştir. Ancak yer üstünde nükleer denemede bulunmaması sebebi ile "çok olumsuz" etkisi olmamıştır.

⁵⁵⁴Haberler, "Kuzey Kore'de Balistik Füze'nin Yaydığı Radyasyon Yüzünden Bebekler Kusurlu Doğuyor" Yayın Tarihi: 09.03.2017 <https://www.haberler.com/kim-in-fuze-karargahi-bebekleri-etkiledi-10223852-haber/> (Erişim Tarihi: 13.09.2018).

⁵⁵⁵Euronews, "Kuzey Kore'den doğu sınırına askeri yığınak" Yayın Tarihi: 26.09.2017 <https://tr.euronews.com/2017/09/26/kuzey-kore-den-dogu-sinirina-sinira-askeri-yiginak> (Erişim Tarihi: 12.09.2018).

⁵⁵⁶Udaya Kumar, Ve Kapoor Ramesh,. "The Nevada-Semipalatinsk Anti-Nuclear Movement of Kazakhstan" *Nuclear Free India* Sayı.1, Cilt. 4,2009, s.27.

Kazakistan nükleer silahlardan vazgeçse de, nükleer radyasyonun uzun yıllar sonra bölgeden arınmış olması, Kazakistan milli güç unsuru: coğrafik unsuruna “olumlu” bir etki olarak belirlenmiştir. Kazakistan’da yapılan saha araştırması neticesinde, Semey bölgesindeki radyasyon etkilerinin halen görüldüğü belirtilmiştir. Ancak etkinin azaldığı ve 2000 yılı öncesinde Semey nüfusunun %20’sini oluşturan Kazak halkının, 2018 yılı ile birlikte %60’ı geçtiği belirtilmektedir.⁵⁵⁷ Semey bölgesinde radyasyon kirliliğinin devam etmesi ve tamamen arındırılmaması sebebiyle Kazakistan milli güç unsuru: coğrafik unsuruna etkisi “çok olumlu” olarak belirlenmemiştir.

4.2. Kuzey Kore ve Kazakistan’ın Nükleer Silah Politikasının Milli Güç Unsurunun Karşılaştırması: Bilim ve Teknoloji

Devletlerin tarihsel süreçlerindeki kaderleri teknolojik gelişmelere bağlı olarak değişmiştir. Hans Morgenthau, devletler için teknolojinin vazgeçilmez bir önem olduğunu belirtirken, bu durumu Orta Çağ’ın kapanmasının nedenleri arasında görmüş ve teknolojiye gelişmelerin önemli bir rolü olduğunu belirterek örneklendirmiştir.⁵⁵⁸

Kuzey Kore ve Kazakistan’ın güç unsurunu etkileyen faktörler arasında, teknolojinin yeri önemlidir. Temel bilimler alanında ve bilimsel yayın üretimi bağlamında Kazakistan, 2010 ve 2011 yıllarında 51 ülke arasında 48. sırada bulunurken, 2012 yılında 46. sırada, 2013-2014 ve 2015 yıllarında 44. sırada yer almıştır. Kuzey Kore ise bu sıralama listesine girememiştir.⁵⁵⁹

Kuzey Kore, bilim ve teknoloji alanındaki araştırmalara önem vermiş, 1999 yılında uzaya uydu gönderme çalışmalarında bulunmuştur. Kim Jung Un yönetimi ile birlikte ise bilim adamları devlette üst görevli ve ayrıcalıklı bir konuma getirtilmiştir. Çünkü Kim Jung Un ile birlikte bilim adamlarının bilimsel çalışmaları, nükleer silah teknolojisi üzerine yoğunlaşmıştır. Kasım 2013’te Pyongyang yönetimi, “*Bilimsel ve teknolojik gelişmişlik düzeyi, milli gücü belirler*” açıklamasında bulunarak, nükleer araştırmalara hız kesmeden devam edileceğini belirtmiştir. Monterey’deki Middlebury Uluslararası Çalışmalar Enstitüsü’nde yayınlanan raporda, Kuzey Kore’nin nükleer silah çalışmalarına önem verdiği ancak genel bilimsel çalışmalar için bir girişimde bulunmayarak, eser üretmedikleri belirtilmiştir. Mühendislik, Biyoloji, Kimya, Fizik, Bilgisayar Bilimi, Yönetim Bilimleri, Çevre Bilimleri, Malzeme Bilimleri,

⁵⁵⁷ Bknz: Ek-1 Saha Araştırması Raporu

⁵⁵⁸ Morgenthau, a.g.e., s.155.

⁵⁵⁹ ULAKBİM, “Bilim Dallarında Dünya, Ülkeler ve Gruplara Ait Veriler: Temel Bilimler (2010-2015)” <http://cabim.ulakbim.gov.tr/wp-content/uploads/sites/4/2016/08/D%C3%BCnya-%C3%9Cikeler-ve-Gruplar-Bilimsel-Yay%C4%B1n-Say%C4%B1s%C4%B1-Temel-Bilimler-2016.pdf> (Erişim Tarihi: 13.09.2018).

Beşeri Bilimler, Matematik ve Kategorize alanlarında 1958 yılından 2018 yılına kadar toplamda 1,139 eser üretilmiştir.⁵⁶⁰

Bilim ve teknolojinin önemli teknik unsurları arasında yer alan bilgisayar ve buna bağlı internet kullanımında ise, Kuzey Kore’de 2000 yılında internet kullanımı sıfırken, 2017 yılında ülkede sadece 20 bin kişi internet kullanmaktadır; ayrıca halkın internet kullanması yasaktır. Kazakistan’da ise, 2010 yılında 70 bin kişi, 2017 yılında 14,063,513 kişi internet kullanmaktadır.

Kuzey Kore’de, Kwangmyongsong 4 adında uzay uydusu bulunmaktadır. Buna bağlı olarak, Kuzey Kore teknolojik çalışmaları askeri düzeyde gerçekleşmektedir. Ancak bu durum, Kuzey Kore’nin teknolojik ilerleyişinin güçlü olduğu anlamına gelmemektedir. Araştırmacı yazar Martyn Williams’ın, 2012 yılında yazmış olduğu ve Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti Kuzey Kore Teknoloji (Northkoreatech) adlı haber sitesinde yayınlanan makalesinde, Kuzey Kore teknolojisinin güvenilir düzeyde olmadığını belirtmiştir.⁵⁶¹

Tablo 25. Kuzey Kore ve Kazakistan’ın Nükleer Silah Politikasının Milli Güç Unsuru Olan Bilim ve Teknoloji Unsuru Üzerine Etkisinin Karşılaştırması

Ülke	Çok Olumsuz	Olumsuz	Etkisiz	Olumlu	Çok Olumlu
Kazakistan				Y	
Kuzey Kore		X			

X: Kuzey Kore, Y: Kazakistan

Kazakistan uranyumu, kurmuş olduğu bankacılık sistemi olan “Uranyum Bankası” ile finans üzerine entegre etmiş ve tıp alanında uranyumun kullanılması için çalışmalarda bulunmuştur. Bu doğrultuda, Kazakistan yönetimi Semey bölgesinde İleri Teknoloji Radyasyon Onkolojisi ve Nükleer Tıp Merkezi açmıştır.⁵⁶² Kuzey Kore’nin nükleer teknolojisinin, salt milli kaynaklar ile üretilmesi ve Çin ve Pakistan’dan temin edilerek,⁵⁶³ sadece nükleer silah olarak kullanılması, Kuzey Kore’nin nükleer silah politikasının teknolojik açıdan “olumlu” veya “çok olumlu” etkisinin olmadığını göstermektedir. Kazakistan Nurotan Partisi milletvekilleri Miras Shekenov ve Vladislav Sergeev, Kazakistan’ın nükleer silah teknolojisinin

⁵⁶⁰ Joshua H. Pollack ve Scott LaFoy, “North Korea’s International Scientific Collaborations: Their Scope, Scale, and Potential Dual-Use and Military Significance” Middlebury Institute for International Studies at Monterey, USA, 2018, s.5-6-15-16-17.

⁵⁶¹ Martyn Williams, “Pyongyang Maternity Hospital gets advanced Siemens scanners” Yayın Tarihi: 28.09.2012 <http://www.northkoreatech.org/2012/09/28/pyongyang-maternity-hospital-gets-advanced-siemens-scanners/> (Erişim Tarihi: 14.09.2018).

⁵⁶² Türkiye Yüksek İhtisas Hastanesi, “Kazakistan Ekibine Eğitim” <http://www.tyih.gov.tr/TR,4957/kazakistan-ekibine-egitim.html> Erişim Tarihi: 13.09.2018.

⁵⁶³ Nesibe Flora Kurt, “Dünyadan İzole Edilmiş Bir Kuzey Kore İleri Nükleer Teknolojiye Nasıl Ulaşıyor?” Yayın Tarihi: 03.10.2017 <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/asya-pasifik-arastirmalari-merkezi/2017/10/03/8715/dunyadan-izole-edilmis-bir-kuzey-kore-ileri-nukleer-teknolojiye-nasil-ulasiyor> (Erişim Tarihi: 13.09.2018).

geliştirilmesi yerine, barışçıl nükleer teknolojinin geliştirilmesinden yana olduğunu belirtmiştir. Kazakistan, Takamok adındaki nükleer teknoloji ve tıp alanından çeşitli nano teknolojilerin geliştirilmesi gibi geniş yelpazede çalışmalar yapmaktadır. Uranyum bankalarının kurulmasıyla da nükleer silahın ana materyali olan uranyum, ekonomik bir araca dönüştürülmüştür.⁵⁶⁴ Bu durum haricinde, Kazakistan'ın uzay, bioteknoloji, nükleer Endüstri alanındaki bilimsel çalışmaları ve açılan teknoloji parkları, Kazakistan nükleer silahsızlanma politikasının Kazakistan milli güç unsuru olan bilim ve teknolojinin “olumlu” etkisi olduğunu göstermektedir.⁵⁶⁵

4.3. Kuzey Kore ve Kazakistan'ın Nükleer Silah Politikasının Milli Güç Unsurunun Karşılaştırması: Psiko-Sosyal ve Kültürel Unsur

Devletlerin milli güç öğeleri arasında önemli bir yere sahip olan toplumun sosyal yapısı ve kültürel durumu, Hans Morgenthau'ya göre rasyonel değerlendirilme yapılması açısından zor kavramlar olarak belirlenmiştir. Ancak toplumlar, savaş sonrasında ulusun yeniden inşası için önemli olmuştur. Buna göre Morgenthau, toplumun devlete bakış açısının veya devletlerin toplum üzerindeki etkinin; devletlerin milli gücünün üzerinde de bir etki oluşturduğu vurgulamıştır. Morgenthau, toplumun sosyal ve kültürel yapısının karakteristik özelliğini oluşturduğunu açıklarken, bu durumu Rusların kaba kuvvetçiliğine ve inatçı bir karakter yapısına sahip olmalarına bağlayarak örneklendirmiştir.⁵⁶⁶ Baskın Oran ise Asya toplumlarının karakteristik özelliklerini belirtirken, bu toplum insanların çabuk sinirlenen bir yapıya sahip olduğunu açıklamıştır.⁵⁶⁷

Kazakistan'ın zengin demografik yapısı ile birlikte, 1991 yılında 15 milyon olan nüfusu, 2017 yılında 18 milyona ulaşmıştır. 1991'den 2018 yılına kadar 5'er yıllık süreçte, nüfus artışı ortalama 1 buçuk milyon kişi olmuştur. Etnik yapı açısından Kuzey Kore'ye göre daha zengin olan Kazakistan'ın nüfusu, Semey Nükleer Poligonu kapatıldıktan sonra hızla artmıştır.

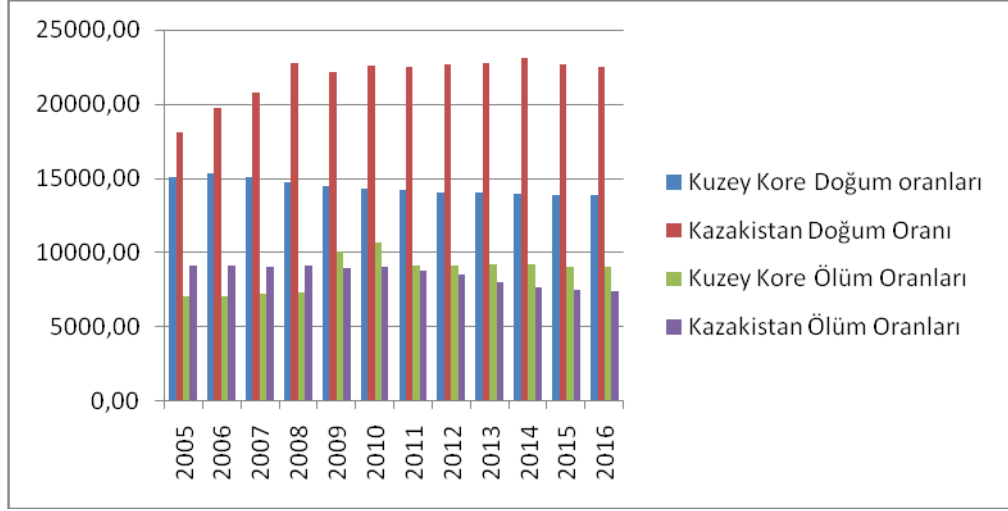
⁵⁶⁴ Bknz: Ek-1 Saha Araştırması Raporu

⁵⁶⁵ Gebze Ticaret Odası, “Kazakistan Ekonomisinde Öncelikli Sektörler: Genel Değerlendirme”, DEİK Türk Kazak İş Konseyi Ek-3, 2018, s.1-2.

⁵⁶⁶ Morgenthau, a.g.e., s.168-169.

⁵⁶⁷ Baskın Oran, “Türk Dış Politikası Cilt-1” İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s.13.

Tablo 26. Kazakistan ve Kuzey Kore Nükleer Silah Politikasının Doğum ve Ölüm Oranlarına Etkisi (1000 kişide) (2005-2017)

Tablo. 26’da görüldüğü gibi, Kazakistan doğum oranlarında 2005-2017 yılları arasında artış olurken, ölüm oranlarında da düşüş meydana gelmiştir. Bu duruma karşı, 2006 yılındaki ilk nükleer denemesinden sonra Kuzey Kore’de ise, doğum oranlarında azalış görülürken, ölüm oranlarında da artış gerçekleşmiştir. Ancak istatistiki verilerdeki bu değişim; özellikle doğum oranlarındaki azalış ve ölüm oranlarındaki artış göz önüne alındığında, sadece nükleer silah ve radyasyonun artmasına bağlı değildir. Aynı zamanda Kuzey Kore halkının yaşam standartlarının düşük olması, sağlık ve bilimsel alandaki sektörlere bağlı olan teknolojik gelişmedeki yetersizlik gibi faktörler de bir etken oluşturmaktadır.

Tablo 27. Kuzey Kore ve Kazakistan’ın Nükleer Silah Politikasının Milli Güç Unsuru Olan Psiko-Sosyal ve Kültürel Unsuru Üzerine Etkisinin Karşılaştırması

Ülke	Çok Olumsuz	Olumsuz	Etkisiz	Olumlu	Çok Olumlu
Kazakistan				Y	
Kuzey Kore		X			

X: Kuzey Kore, Y: Kazakistan

Tablo. 27’de görüldüğü gibi, Kuzey Kore’nin nükleer silahlanma politikasının, Kuzey Kore milli güç unsuru olan psiko-sosyal ve kültürel unsuru üzerine etkisinin “olumsuz” olmasındaki sebepler arasında, ülkenin nükleer denemesinin doğum oranlarını düşürerek ölüm oranlarını arttırması; buna bağlı olarak da halkın sınıfsal ayrıma giderek Kuzey Kore’nin demokratik bir sürece girememesi bulunmaktadır. Ayrıca Kuzey Kore rejiminin nükleer güç olmasıyla topluma yansımaması da sebepler arasındadır.

Tez çalışmasında, üretimin düşük olduğu Kuzey Kore’de gerçekleştirilen bir nükleer denemenin maliyetiyle tarım ve teknolojinin gelişebileceği yer almaktadır. Kazakistan’da ise toplumun refah ve gelir seviyesinin artması ile birlikte radyasyonsuz bir coğrafyada doğum oranları artarken, ölüm oranlarında düşüş olmaktadır. Bu doğrultuda, nükleer silahsızlanma politikasının milli güç unsurları arasında yer alan demografik unsura etkisinin olumlu olduğu sonucuna varılmıştır.

Kuzey Kore ve Kazakistan’ın nükleer silah politikalarının halk üzerindeki etkisi; rejimin halk üzerinde uygulamış olduğu siyasi süreci de beraberinde getirmiştir. Kazakistan’da gerçekleştirilen yüzyüze görüşmeler sonucunda, Kazakistan nükleer silahsızlanma politik karar sürecine halkın dâhil edilmesi; Kazakistan için “demokrasinin” önemini ortaya koyarken; Kuzey Kore’nin nükleer güç olması; ülkenin “demokrasi anlayışına” olumlu etki etmemiştir görüşüne varılmıştır.

Kuzey Kore’nin antidemokratik yapısı, “Özgürlük Evi (Freedom House)” tarafından “özgür değil” ibaresi ile belirtilmiştir.⁵⁶⁸ Kuzey Kore’nin nükleer silah denemelerinde bulunması sonucunda, başta ABD ve BMGK tarafından gerçekleştirilen ekonomik ambargolar, Kuzey Kore halkını doğrudan etkilemiştir. Bu durum sebebi ile Kuzey Kore ülke sınırları içerisinde, toplumsal istikrarı sağlamak için özgürlükleri kısıtlamayı devam ettirmiştir.

Kazakistan’ın nükleer silahsızlanma politikasının Kazakistan milli güç unsuru olan psiko-sosyal ve kültürel unsuru üzerine “olumlu” etkisinin olması sebepleri arasında, öncelikli gerekçeler olarak nüfusun istikrarlı bir şekilde artması ve ölüm oranlarının azalması bulunmaktadır. Şaban Serkan Dinçtürk’e göre, Kazakistan’ın Semey nükleer poligonunu kapatması, Semey bölgesi halkını psikolojik olarak olumlu yönde etkilemiştir. Kazakistan’da politikacı olan Murat Abdulamitovich ise, Semey halkının nükleer silahtan etkilendiğini, yaşam kalitelerinde düşüş olduğunu ve buna bağlı olarak kültürlerini de kaybetme tehlikesi ile karşı karşıya kaldıklarını belirtmiştir. Ancak poligonun kapatılması ile birlikte, halkın yaşam kalitelerini arttırmaya çalıştıklarını açıklamıştır.⁵⁶⁹ Buna bağlı olarak Nursultan Nazarbayev’in Semey Nükleer Poligonu’nun kapatılma sürecinde halkı da bu politik karara dâhil etmesi; toplumu eğitim sürecinde demokratik ve özgür bir şekilde yönetmesinin bir sonucudur. “Çok olumlu” etkisinin olmamasının sebebi ise, Kazakistan “Semey” bölgesinde, radyasyonun etkisinin halen görülmesidir.

⁵⁶⁸ Freedom House, a.g.e.

⁵⁶⁹ Bknz: Ek-1 Saha Araştırması Raporu

4.4. Kuzey Kore ve Kazakistan'ın Nükleer Silah Politikasının Milli Güç Unsurunun Karşılaştırması: Siyasi Unsur

Devletler varoluşlarını devam ettirmek için milli menfaatlerini tespit etmektedir. Ayrıca devletler, kendi güvenlik ve refahlarını veya hükümetin bekasını sağlamak için kendi milli menfaatlerini belirlemektedir. Bu doğrultularda devletler kendi milli menfaatlerini belirlerken, devletlerin kendi milli güç potansiyelini ve kapasitesini de belirlemesi gerekmektedir. Milli güç unsurları arasında “siyasi unsur” ise, diğer milli güç unsurlarında olduğu gibi devletler için önemlidir. Çünkü devletlerin milli menfaatlerini sağlayabilmeleri için iç politikadan; dış politikaya (ittifak, ticari antlaşmalar, diplomatik hareket kabiliyeti vd.) kadar siyasi kuvvetlerin toplamını etkili kullanması; devletlerin diğer milli güç unsurlarını da doğrudan etkilemektedir.⁵⁷⁰

Kuzey Kore'nin 1945 yılında bağımsızlığını kazanması ile birlikte Kim İl Sung, başta siyaset olmak üzere ülkenin, ekonomi, askeri, kültürel ve demografik yapısını Juche Felsefesi ile şekillendirip kurmuştur. Kuzey Kore'nin kapalı bir toplum ve siyaset gerçekleştirmesindeki sebepler arasında, “Juche Felsefesi”nin “kendi kendine güven” sloganı oluşturmaktadır.⁵⁷¹

Kuzey Kore siyaseti Realist Teori açısından değerlendirildiğinde ülkenin;; Juche Felsefesi'nin Songun ilkesi (önce ordu) çerçevesinde “güvenlik” öncelikli/yüksek politikası oluşturulmuştur.⁵⁷² Bu doğrultuda, Kuzey Kore'nin emperyalist devlet olarak tanımladığı ABD ve müttefik ülkelerinin nükleer güç olması sebebi ile Kuzey Kore'nin de nükleer silaha sahip olması gerekir.

Kuzey Kore'nin nükleer silaha sahip olmasıyla rejimi de güçlü tutmak için rejim bürokrasisi hiyerarşik düzen çerçevesinde şekillenmiş, bu durum muhaliflerin idam edilmesine sebep olmuştur.⁵⁷³ Kim Jung Un, nükleer gücü iç siyasette, Kuzey Kore halkına karşı prestij aracı olarak kullanmaktadır.⁵⁷⁴ Kuzey Kore'nin nükleer silaha sahip olması, Kuzey Kore ve Güney Kore birleşmesi için bir engel teşkil etmektedir. Kuzey Kore'nin nükleer silah denemesi ve Güney Kore halkını tehdit etmesi barış görüşmeleri sürecini zora sokmuştur.

⁵⁷⁰ Bayat, a.g.e., s.98-99-100-101.

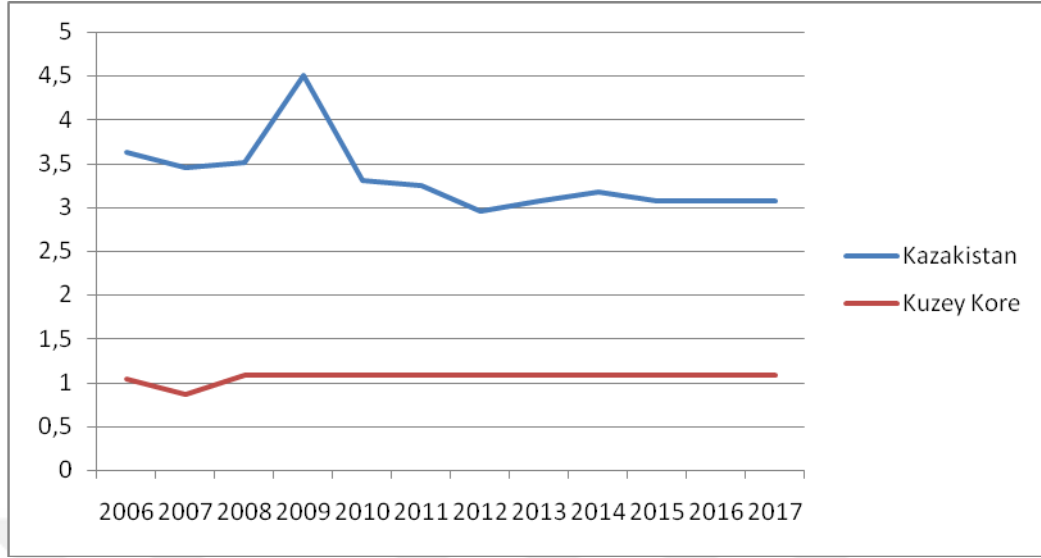
⁵⁷¹ Lee, a.g.e., s.106-107-108.

⁵⁷² Hürriyet, “Giden Kim Gelen Kim” a.g.e.

⁵⁷³ Oh, a.g.e., s.1-2.

⁵⁷⁴ Ki-Tae Park, a.g.e. s.4-64. Hans Morgenthau'ya göre devletler için prestijin iki önemli faktörü bulunmaktadır. İlk olarak yönetim veya rejimin “prestiji” kişisel bir ihtiyaç olarak görmesi, ikincisi devletler için “prestij” devletlerin kuvvetinin daha da güçlenmesi ve korunması olan dış politikaların hoşnutlukla karşılanan bir yan-ürünü olarak görülmesidir. Morgenthau, a.g.e., s.101

Tablo 28. Kuzey Kore ve Kazakistan'ın Demokrasi Endeksi Karşılaştırması (2006-2017) (10 Puan Full Demokrasi, 1 Puan Otoriter Rejim)⁵⁷⁵

Tablo. 28'de, Kazakistan demokrasi endekslerinde gerileme gözükmemektedir. Bu durumun sebepleri arasında, 1991 yılından itibaren bütün seçimlerde Nursultan Nazarbayev'in devlet başkanlığına seçilmesi bulunmaktadır. Ancak Kuzey Kore ise 60 devlet arasında son sırada yer almaktadır. Kuzey Kore için belirlenen nükleer silah politikalarının, demokrasisi üzerine bir etkisinin olmadığı görülmektedir. Ancak Kazakistan'ın nükleer silahsızlanma politikasında halkın katılımının sağlanması ile az da olsa demokrasisine etkisi olduğu görülmektedir.

Tablo 29. Kuzey Kore ve Kazakistan'ın Nükleer Silah Politikasının Milli Güç Unsuru Olan Siyasi Unsuru Üzerine Etkisinin Karşılaştırması

Ülke	Çok Olumsuz	Olumsuz	Etkisiz	Olumlu	Çok Olumlu
Kazakistan					
İç Siyaset					Y
Dış Politika					Y
Kuzey Kore					
İç Siyaset					X
Dış Politika	X				

X: Kuzey Kore, Y: Kazakistan

Tablo. 29'da Kuzey Kore'nin nükleer silah politikası, iç ve dış siyaset olarak sınıflandırılarak değerlendirilmiştir. Kuzey Kore nükleer silahlanma politikasının iç siyaset üzerinde "çok olumlu" etkisi olmuştur. Komünist sistem ile yönetilen Kuzey Kore rejimi, devlet yapısı gereği kapalı bir ülke olarak uluslararası sistemde yer

⁵⁷⁵ The Economist Intelligence Unit's Democracy Index, a.g.e., (Erişim Tarihi:10.10.2018).

almaktadır. Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti, halkının dışarı kapalı bir şekilde yaşamını devam ettirmesi, rejimin halkı yönetmesine katkı sağlamaktadır.

Kuzey Kore nükleer silahlanma politikasının, Kuzey Kore milli güç unsuru olan siyaset: dış politikası üzerinde “çok olumsuz” etkisi olmuştur. Çünkü;

1- ABD’nin Güney Kore sınırları içerisinde hava savunma sistemleri kurması,

2-BMGK tarafından uygulanan ambargolar;⁵⁷⁶

3-Sınır komşusu olan Japonya ve Güney Kore’nin Kuzey Kore ile olası savaş durumuna karşı ABD’den askeri destek alması,

4- Kuzey Kore’nin uluslararası sistemde diğer aktörleri nükleer silah denemeleri ile tehdit etmesi sebebi ile Haydut Devlet statüsünde değerlendirilmesi.

1991 yılında bağımsızlığını kazanmış olan Kazakistan, SSCB’nin 500 üzerinde yeraltı ve üstünde nükleer silah denemesi yapmış olduğu Semey Nükleer Poligonu’nu kapatmıştır. Sivil toplum kuruluşları ile halkın, Semey Nükleer Poligonu’nun kapatılması talebine Kazakistan devlet başkanı sıcak bakarak, Kazak halkı ve sivil toplum kuruluşlarının iştirakleri dâhilinde poligonu kapatmıştır. Kazakistan’ın nükleer silahlardan vazgeçmesinin iç ve dış siyasette etkisi “çok olumlu” yönde gerçekleşmiştir. İç siyasette, Kazakistan’ın politik karar alma sürecine halkı dâhil etmesi, demokrasinin işleyişini hızlandırmıştır. Kazakistan Sarıarka Belediye Başkanı Turlubek Arman Alasoğlu, Kazak halkının Soğuk Savaş sonlarına doğru SSCB’nin nükleer denemelerine karşı çeşitli mitingler düzenlediğini belirtmiştir. Aynı zamanda Olca Süleymanov gibi düşünürlerin, nükleer silahsızlanma için pek çok makale yazdığını belirtmiştir. Turlubek Arman Alasoğlu’na göre, diğer bir önemli olay halkın ve aydınların talebine karşı siyasetçinin ne tepki verdiğiidir. Bu doğrultuda Nur Sultan Nazarbayev’in halkın taleplerini karşılıksız bırakmaması, Kazakistan’ın nükleer silahsızlanma politikasındaki diğer bir etkidir.⁵⁷⁷ Halkın taleplerinin karşılanması, siyasete duyarlılığını ve katılımını da arttırmıştır. Dış siyasette ise Kazakistan, nükleer silahlardan vazgeçtiğini belirterek, uluslararası alanda “barış”ı desteklediğini göstermiştir. Buna bağlı olarak, başta BM ve Şanghay İşbirliği Örgütü olmak üzere pek çok kuruluşa üye olmuştur. Nurotan Partisi milletvekili Vladislav Sergeev’e göre, Kazakistan’ın nükleer silahtan vazgeçmesi, ülkenin dış politikasını olumlu yönde etkilemiştir. Sergeev’e göre, 2012 yılında Kazakistan’da gerçekleştirilen uluslararası toplantıda, Kazakistan’ın uluslararası hukuk kurallarına uyarak Semey poligonunu kapattığını vurgulaması, dünya için bir örnek oluşturmuştur. Bu durum aynı zamanda şeffaf devlet anlayışı ve uluslararası alanda

⁵⁷⁶BMGK: 1718 (2006), 1874 (2009), 2087 (2013), 2094 (2013), 2270 (2016) ve 2321 (2016) sayılı yaptırım kararları bulunmaktadır.

⁵⁷⁷Bknz: Ek-1 Saha Araştırması Raporu

güvenilir ülke olma statüsünü Kazakistan'a kazandırmıştır.⁵⁷⁸ Bu doğrultuda Tablo. 29'da görüldüğü gibi, Kazakistan'ın nükleer silah politikasının milli güç unsuru olan siyasi unsur üzerinde “çok olumlu” bir etki olduğu sonucuna varılmıştır.

4.5. Kuzey Kore ve Kazakistan'ın Nükleer Silah Politikasının Milli Güç Unsurunun Karşılaştırması: İstihbarat

Kuzey Kore kurucu lideri Kim İl Sung, askeri bir kimliğe sahip olduğu için devlet yönetiminde istihbarata da büyük önemi vermiştir. Kuzey Kore yönetiminin istihbarat yapısı iki konu üzerine yoğunlaşmaktadır. İlk olarak ülke sınırları içerisinde halkın, Sungbun puanlaması için kontrol edilmesi; ikinci olarak ise sınır dışından gelebilecek tehditlere karşı bilgi alma ve operasyonel faaliyetlerde bulunmaktadır.

Kuzey Kore'nin halkı kontrol ederek rejimi güçlü kılmak için muhaliflere örtülü operasyonda bulunması ile birlikte, nükleer silah politikasında Kuzey Kore istihbarat servisi, Pakistanlı fizikçi Dr. Abdül Kadir Han ile görüşerek nükleer programa katkı sunmuştur. Bu durum dâhilinde, Kuzey Kore istihbarat servisi, Rusya–Ukrayna savaşı sırasında nükleer teknolojiyi Ukrayna'dan almıştır.⁵⁷⁹ Bu doğrultuda, Kuzey Kore'nin nükleer silahlanma politikasında “istihbarat”ın önemi ortaya çıkmıştır.

Kazakistan'ın nükleer silahsızlanma politikası dâhilinde, “istihbarat” misyonu sadece devlet güvenlik politikaları ile belirlenmiştir. Kazakistan istihbarat yapılanmasında, espionaj ve kontrespiyonaj faaliyetleri yabancı devlet istihbarat servisleri dâhilinde sınır güvenliğini sağlamak için gerçekleştirilmektedir. Bu doğrultuda, nükleer silahsızlanma politikasının Kazakistan milli güç unsuru “istihbarat” üzerine bir etkisi olmamaktadır.

Tablo 30. Kuzey Kore ve Kazakistan'ın Nükleer Silah Politikasının Milli Güç Unsuru Olan İstihbarat Unsuru Üzerine Etkisinin Karşılaştırması

Ülke	Çok Olumsuz	Olumsuz	Etkisiz	Olumlu	Çok Olumlu
Kazakistan			Y		
Kuzey Kore					X

X: Kuzey Kore, Y: Kazakistan

Tablo. 30'da Kazakistan'ın milli güç unsuru olan “istihbarat” unsuru üzerinde, nükleer silahsızlanma politikasının “etkisiz” olmasındaki sebepler arasında, Kazakistan devlet yönetiminin, istihbarat servisine belirlemiş olduğu misyonun sadece ulusal güvenlik üzerine olması yer almaktadır. Ancak Kuzey Kore'nin nükleer silahlanma ile birlikte nükleer teknoloji araştırmaları; rejimin korunması ve halkın

⁵⁷⁸ Bknz: Ek-1 Saha Araştırması Raporu

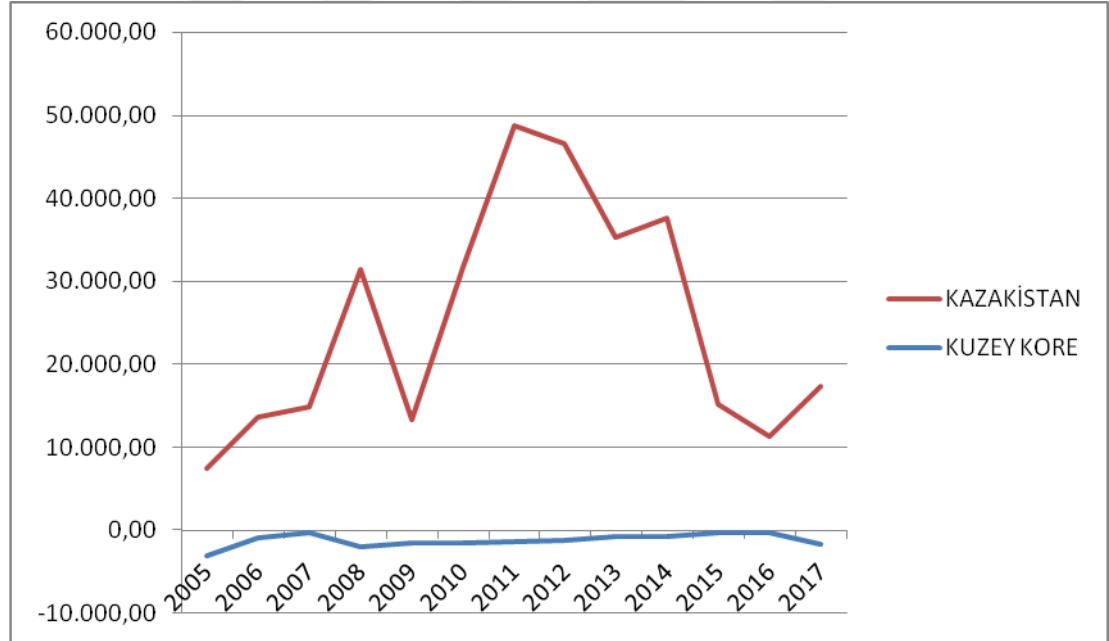
⁵⁷⁹ Posta, “Kuzey Kore'nin nükleer teknolojisi o ülkeden gelmiş” Yayın Tarihi: 14.08.2017 <http://www.posta.com.tr/kuzey-kore-nin-nukleer-teknolojisi-o-ulkeden-gelmis-1324368> (Erişim Tarihi: 16.09.2018).

kontrol edilmesi için istihbaratı önemli kılmaktadır. Bu doğrultuda Kuzey Kore'nin nükleer silahlanma politikasının, Kuzey Kore istihbarat unsuruna "çok olumlu" etkisi olmuştur.

4.6. Kuzey Kore ve Kazakistan'ın Nükleer Silah Politikasının Milli Güç Unsurunun Karşılaştırması: Ekonomi

Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti 1960 yılında askeri araştırmaları genişletmiş ve buna bağlı olarak 1977 yılında SSCB ile IRT-2000 antlaşmasına bağlı olarak nükleer araştırmalarına başlamıştır. Kuzey Kore 2003 yılında Radyokimya Laboratuvarı'nı kurarak, nükleer güç olma yolunda önemli bir adım atmıştır. Bu zaman zarfında Kuzey Kore, Nükleer Silah Yayılmasını Önleme Antlaşması'ndan çekilerek nükleer güç olma yolunda bütün dünyaya açıklamada bulunmuştur. 2006 yılında ise, ilk nükleer denemesini gerçekleştirmiştir. Buna bağlı olarak Kuzey Kore'nin 2006 yılı nükleer denemesi 4 kilotonluk bir etki yaratsa da, uluslararası alanda nükleer güç olduğunu açıklamıştır. 2009, 2013 ve 2016 yıllarında gerçekleştirilen her nükleer denemede, nükleer silahın etkisi artmıştır.

Tablo 31. Kuzey Kore ve Kazakistan'ın Nükleer Silah Politikalarının Ekonomik Gücüne Etkisi: Dış Ticaret Dengesi 2005-2017

Tablo. 31'de görüleceği üzere, Kazakistan'ın Dış Ticaret Dengesi 2005-2007 yılları arasında istikrarsız gibi gözükse de, yapılan saha araştırmasında yatırımcının, nükleer silah politikalarından vazgeçmesi sebebiyle Kazakistan'a güven duyduğu ve küresel ekonomik krizler haricinde yatırımların devam ettiği ortaya konulmuştur. Ancak bu duruma rağmen, Kuzey Kore Dış Ticaret Dengesi negatif yönde bir eğilim göstermiştir.

Tablo 32. Kuzey Kore ve Kazakistan'ın Nükleer Silah Politikalarının Ekonomik Gücüne Etkisi: Doğrudan Dış Yatırım Tutarları 2005-2017⁵⁸⁰

Yıl	Kazakistan (Milyar USD Doları)	Kuzey Kore (Ortalama USD Doları)
2005	2.55	-0.1
2006	7.61	-0.24
2007	11.97	0.02
2008	16.82	0.17
2009	14.29	0.01
2010	7.46	0.02
2011	13.76	0.12
2012	13.65	0.23
2013	10.01	0.12
2014	7.22	0.08
2015	6.38	0.08
2016	16.9	0.03
2017	4.65	0.06

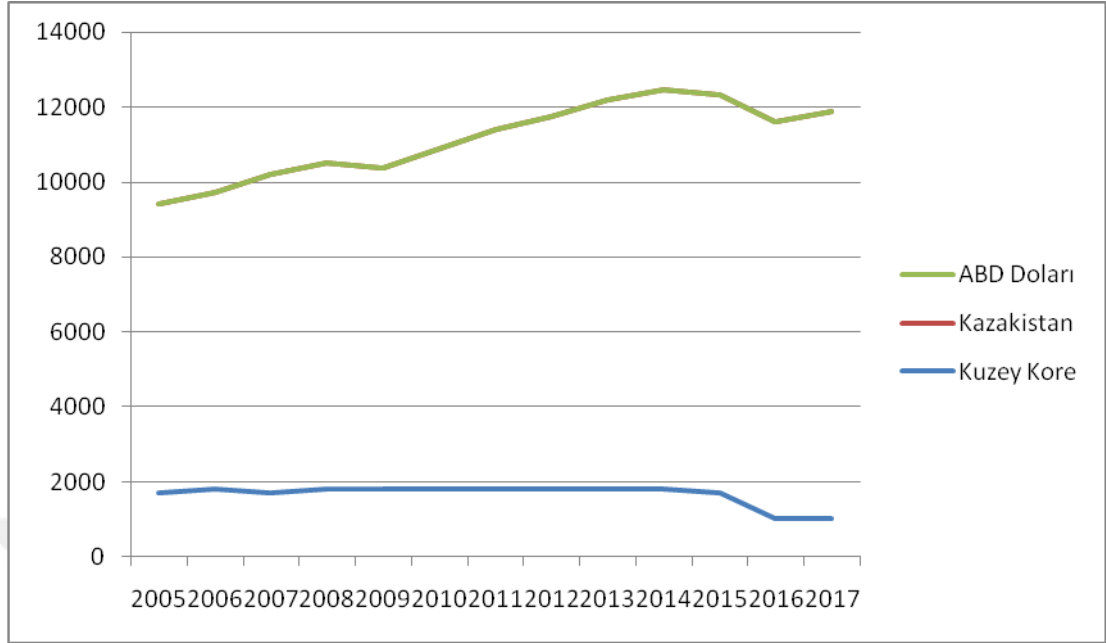
2005-2009 yılları arasında, Kazakistan'ın doğrudan dış yatırım tutarları artmıştır. Ancak 2010 yılında Arap Baharı'nın ortaya çıkmasıyla, dış yatırım tutarlarında istikrarsız dalgalanmalar mevcut olmuştur. Uluslararası alanda yatırımcıya güven veren Kazakistan'a, bu doğrultuda yatırımlar olmuştur. Ayrıca küresel ekonomik krizlerden etkilenen Kazakistan, "Uranyum Bankası" kurarak, uranyumu finans aracı olarak kullanmayı hedeflemiştir.

"Kore Dış Yatırım ve Ekonomik İşbirliği Komitesi"nin belirlemiş olduğu ekonomi teşvik politikaları neticesinde, Kuzey Kore'ye kısmi olarak yabancı yatırımcılar gelmiştir. Ancak Kuzey Kore'de yabancı yatırımcılara yönelik ekonomi politikaları belirlense de, ülke devlet merkezli yatırım yapmayı hedeflemiştir.⁵⁸¹

⁵⁸⁰TheGlobalEconomy, "Foreign Direct Investment, billion dollars" https://www.theglobaleconomy.com/North-Korea/fdi_dollars/ (Erişim Tarihi:30.01.2019).

⁵⁸¹North Korea News, "North Korea seeking €6.8 million in foreign investment for domestic industry" Yayın Tarihi: 04.12.2018 <https://www.nknews.org/2018/12/n-korea-seeking-e6-8-million-in-foreign-investment-for-domestic-industry/> (Erişim Tarihi: 30.01.2019).

Tablo 33. Kazakistan ve Kuzey Kore Nükleer Silah Politikasının Ekonomik Gücüne Etkisi: Kişi Başı Milli Gelir 2005-2017

Tablo. 33’de görüleceği üzere, kişi başı milli gelir 2005-2017 yılları arasında Kazakistan’da artış gösterirken, Kuzey Kore’de sabit kalmıştır. Ancak 2015 yılından sonra, Kuzey Kore’nin nükleer silah denemelerinin ardından, Kuzey Kore’de kişi başı milli gelirde bir azalış gerçekleşmiştir. Bu veriler ışığında, Kuzey Kore’nin nükleer silahlanma politikasının Kuzey Kore milli güç unsurları arasında yer alan ekonomik unsura negatif etkisinin olduğu, Kazakistan’ın ise uluslararası yatırımcıya güvenli ülke imajı vererek, sermayeye ve topluma etkisinin olumlu yönde gerçekleştiği sonucu, tez çalışmamızda yer almaktadır.

Tablo 34. Kuzey Kore ve Kazakistan’ın Nükleer Silah Politikasının Milli Güç Unsuru Olan Ekonomik Unsuru Üzerine Etkisinin Karşılaştırması

Ülke	Çok Olumsuz	Olumsuz	Etkisiz	Olumlu	Çok Olumlu
Kazakistan					Y
Kuzey Kore	X				

X: Kuzey Kore, Y: Kazakistan

Tablo. 34’de Kazakistan’ın nükleer silahsızlanma politikasının, Kazakistan ekonomisi üzerine “çok olumlu” etkisi olmuştur. Çünkü Kazakistan bağımsızlığını kazandıktan sonra, ekonomisinin ve teknik altyapısının gelişmemiş olması sebebiyle, nükleer silahlar devlet için bir maliyet oluşturmuştur. Nükleer silahların üretiminden, saklanması; bakımından, teknik alt yapısının devamlılığına kadar

ciddi maliyetler oluşturmasının, Kazakistan ekonomisine olumsuz etki edeceği, yapılan saha araştırmalarıyla da belirtilmiştir. Kazakistan Nurotan Partisi Miras Shekenov ve Vladislav Sergeev'e göre, Kazakistan'ın nükleer silahtan vazgeçmesi yatırımcı için bir güven oluşturmuştur. Aynı zamanda Kazakistan'ın Semey bölgesine yatırım için teşviklerde bulunması, bölge ekonomisinin kalkınmasına katkı sağlamıştır. Politikacı Murat Abdulamitovich Abenov ise, nükleer silahların devletler için bir maliyet oluşturduğunu belirtmektedir.⁵⁸² Kazakistan'ın nükleer silahlardan vazgeçmesi, uluslararası alanda vermiş olduğu güven ile birlikte sermayesinde ve yatırımlarında artış sağlamıştır. Bu doğrultuda nükleer silahsızlanmanın, Kazakistan ekonomisine “ok olumlu” etkisi olmuştur.

Nükleer silahlanma politikasının Kuzey Kore ekonomisine “ok olumsuz” etki etmesinin sebepleri arasında, ülke gelirinin büyük bir kısmını nükleer silah programına ayırması yatmaktadır.. Kuzey Kore'nin 2006 yılındaki nükleer deneme maliyetinin 850 milyon dolar olduğu tahmin edilmektedir.⁵⁸³ Aynı zamanda nükleer silah denemelerinin ardından, BM gibi ulus üstü örgütler tarafından Kuzey Kore'ye gerçekleştirilen ambargolar, Kuzey Kore ekonomisi üzerine “ok olumsuz” etkisi olmuştur.

4.7. Kuzey Kore ve Kazakistan'ın Nükleer Silah Politikasının Milli Güç Unsurunun Karşılaştırması: Askeri

Realizm açısından devlet politikaları değerlendirildiğinde, devletler askeri ge önem vermektedir. Ancak askeri ge verilen önem uluslararası hukuk çerçevesinde; devletlerin ekonomik, demografik, coğrafik ve tehdit unsurlarına göre değişmektedir. II. Dünya Savaşı sonrasında, devletlerin birbirini tehdit olarak görmesi, askeri ge açısından “nükleer silahları” önemli kılmıştır.

Kazakistan coğrafik konumu gereği “askeri g”ne önem vermektedir. Fergana Vadisi sorunu, Afganistan'daki radikal terör örgütlerinin varlığı gibi konvansiyonel savaş tehditleri karşısında, *sınır güvenlikleri* n planda tutulmuştur. Kushkumbaev Sanat Kairlslymovich'e göre, nükleer silah bir güçtür. Ancak diplomatik ilişkilerde eşitsizliği sağlamaktadır. Eşitsiz olan diplomatik ilişkilerde ise, devletlerin birbirine güven duygusu azalır. Kairlslymovich'e göre, Kazakistan'ın nükleer silahlardan vazgeçmesi, bir g kaybetmesine sebep olsa da asıl olan güvenlik anlayışı, sınır güvenliği ve asayışten meydana gelmektedir.⁵⁸⁴ özellikle Orta Doğu'da yer alan kökten dinci terör örgütlerine bağlı olarak, Kazakistan'ın askeri harcamaları Tablo. 23 görüleceği üzere artmıştır. Nükleer silahsızlanma

⁵⁸² Bknz: Ek-1 Saha Araştırması Roprtaj

⁵⁸³ Adıbelli, a.g.e., s.479

⁵⁸⁴ Bknz: Ek-1 Saha Araştırması Roprtaj

politikasının, Kazakistan'ın askeri harcamalarına etki etmediği görülmektedir. Yapılan saha araştırması neticesinde, Kazakistan'ın nükleer silahsızlanma politikası sonucunda Semey Poligonu'nu kapatma kararı almasında, devletlerin Kazakistan sınırlarına karşı verecekleri güvence etkili olmuştur.

Kuzey Kore nükleer silahlanma politikası dâhilinde, konvansiyonel savaş teçhizatlarına da önem vermiştir. 2001 yılından 2011 yılına kadar askeri harcamalar hızla artarken, 2011 yılı sonrasında nükleer silah denemelerinden kaynaklı yaşamış olduğu ambargolar, Kuzey Kore ekonomisini olumsuz yönde etkilemiş ve konvansiyonel askeri harcamalarında azalma gerçekleşmesine sebep olmuştur. Ancak Kuzey Kore'nin nükleer güç olma politikası sebebiyle, nükleer ve balistik füze denemeleri artmıştır.

Kuzey Kore'nin askeri harcamalara önem vermesi ile birlikte, devlet yönetimi ve siyasetinde askerin önemi, iç ve dış siyasette sürekli sözel ve yazılı olarak Kuzey Kore hükümeti tarafından belirtilmektedir. Juche Felsefesi'nin temelinde olduğu gibi, Kim Jong Un da askeri güce büyük önem vermektedir. Bu doğrultuda, Kuzey Kore için nükleer silah, ulusal bir güç ögesi oluştururken, aynı zamanda askeri bir güç olarak da belirtilmektedir.

Tablo 35. Kuzey Kore ve Kazakistan'ın Nükleer Silah Politikasının Milli Güç Unsuru Olan Askeri Unsuru Üzerine Etkisinin Karşılaştırması

Ülke	Çok Olumsuz	Olumsuz	Etkisiz	Olumlu	Çok Olumlu
Kazakistan				Y	
Kuzey Kore					X

X: Kuzey Kore, Y: Kazakistan

Tablo 35'de görüleceği üzere, Kazakistan'ın nükleer silahsızlanma politikasının, Kazakistan milli güç unsuru askeri unsur üzerine "olumlu" etkisi; Kazakistan'ın nükleer silah harcaması yerine konvansiyonel askeri harcamalara ayırmasına sebep olmuştur. Ancak Kuzey Kore'nin, Juche Felsefesi ve buna bağlı olarak gerçekleştirdiği politikaları gereğince, nükleer silahlanma dâhilinde konvansiyonel olarak askeri harcamalarında azalma gerçekleşmiştir. Bu sebeple nükleer silah politikaları, Kuzey Kore'nin konvansiyonel açıdan askeri sisteminin nitelik ve niceliksel potansiyeline bir gerileme gibi yansısı da, nükleer silahı askeri bir güç olarak ifade etmeleri, "çok olumlu" olarak belirlenmiştir.

SONUÇ

Realizm teorisi, uluslararası sistemi anarşik olarak kabul etmektedir. Buna bağlı olarak, devletlerin birbirine güvenmemesi, yüksek politikalarını askeri güç olarak belirlemelerine sebep olmuştur. Aynı zamanda bu güvensiz uluslararası sistemde, devletler güvenliklerini ön planda tutmaktadır.

Devletlerin birbirleriyle olan ilişkisi Realist Teori çerçevesinde değerlendirildiğinde, çıkara dayalı olduğu belirtilmektedir. Çıkara dayalı politikalar ise “güç dengesi” kavramını, devletler için önemli kılmıştır.

“Güç” kavramsal olarak çeşitliliğe sahip olmuştur. Tanımlanması zor ancak literatürlerde sık kullanılan bir olgu haline gelmiştir. Realist düşünürler için ise “güç”, asker ile özdeşleştirilmiştir. Ancak realistler, askeri güç kavramını kendi içlerinde ikiye bölünerek saldırgan veya savunmacı olarak tanımlamışlardır. Hâlbuki savunmacı veya saldırgan realistler “güç” olgusunu, belirledikleri politik karar ve söylemlerle farklılaştırırsa da ortak argüman “askeri güç” tür.

Realist Teori’de “askeri güç”, askeri nitelik ve niceliksel kapasitesinin artırılması gerektiğini belirtmektedir. Bu durum özellikle II. Dünya Savaşı bitişi ve Soğuk Savaş döneminde ortaya çıkmıştır. Bu belirtilen iki önemli dönemde, devletlerin yüksek politikası “güvenlik” üzerine yoğunlaşmış, buna bağlı olarak devletler askeri kapasitelerini geliştirmeye çalışmışlardır. 06.08.1945 tarihinde Hiroşima’ya ve 09.08.1945 tarihinde Nagasaki’ye, ABD tarafından nükleer bomba kullanılması, II. Dünya Savaşı’na son vererek “güç” kavramına farklı bir ivme katılmasına sebep olmuştur. Bu sebeple realizm teorisi perspektifinden değerlendirilme yapıldığında, 1945 yılından sonra devletler için “güç” kavramı “nükleer silah”lar ile özdeşleştirilmiştir.

1945 yılından sonra nükleer silahların uluslararası sistemde bir şok etkisi yaratması, aynı zamanda devletlerin uluslararası alandaki prestijlerini de etkilemiştir. Bu durum, nükleer silahlara sahip olan ve olmayan şeklinde bir ayrıma sebep olmuş; nükleer silaha sahip olmayan devletler bu teknolojiyi öğrenebilmek için araştırmalarda bulunmuştur. Bu sebeple Soğuk Savaş döneminin, “nükleer silahlanma yarışı” olarak da anılması gerektiğini gözler önüne sermiştir.

Devletler için nükleer silahlar bir güç teşkil etse de, saldırgan ve savunmacı realizm açısından değerlendirildiğinde, nükleer silahlar hem saldırı hem de savunma amacıyla kullanılarak *potansiyel güç* niteliği taşımaktadır.

Soğuk Savaş’ın bitmesi ve uluslararası sistemde farklı aktörlerin ortaya çıkması, nükleer silahları önemli bir güç faktörüne sokmuş olsa da, bir devletin güç potansiyelinin sadece nükleer silah ile anılmaması gerektiğini de göstermiştir. Sovyetler, dağılmadan önce de envanterinde binlerce nükleer silah bulundurmuş,

Semey Nükleer Poligonu'nda da 700'den fazla deneme gerçekleştirmiştir. Ancak bu güç yine de Sovyetlerin dağılmasının önüne geçememiştir. Bu sebeple Hans Morgenthau, bir devletin gücünü öğelere bölmüştür. Bu ögeler; ekonomi-demografi-siyasi-askeri-coğrafik-bilim ve teknoloji olarak tanımlanmıştır. Ancak günümüzde, bu ögelere istihbaratın da eklenmesi gerekmektedir.

20. ve 21. Yüzyıllarda milli vedış politikaların belirlenmesinde, bilgi-eylem ilişkisinin önemi ortaya çıkmaktadır. Ekonomik baskılardan, askeri operasyonlara, nükleer teknolojilerin öğrenilmesinden, bu bağlamdaki faktörlerin bilgilerinin korunmasına kadar birçok alanda “istihbarat”ın önemi büyüktür. “İstihbarat” algısal olarak, casusluk faaliyeti şeklinde yorumlansa da asıl olan, bilginin sentezlendikten sonra analiz edilmesi sonucunda ortaya çıkan veri olduğudur. Bu tanımsal değerlendirme sonucunda, güçlü devletlerin güçlü “istihbarat” sistemlerine sahip oldukları görülmektedir. Bu tez çalışmasında, bu doğrultuda devletlerin milli güç unsurları arasında istihbaratın da yer alması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Tez çalışmasında varılan diğer önemli bir sonuç ise, “nükleer silahların” savunmacı ve saldırgan realizm açısından irdelendiğinde, iki yaklaşım için de değerlendirilmesi mümkün bir güç olduğudur. Bu doğrultuda nükleer silahların, savunmacı ve saldırgan realizm teorileri çerçevesinde, *potansiyel güç* olarak tanımlanması sonucuna varılmıştır.

Tez çalışmasının örneklemeleri arasında yer alan devletlerden biri olan Kuzey Kore (Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti), köklü tarihsel geçmişe sahiptir. Asya Pasifik coğrafyasında tarihsel süreç zarfında sürekli işgallere karşı direnmiş bir topluluk olmuştur. 16,17 ve 19. Yüzyıllarda özellikle Japonya işgallerine maruz kalan Kore halkı, son olarak Japonya işgal ve sömürü hareketi ile karşı karşıya gelmiştir. 19. Yüzyıldaki sanayileşme hareketine adapte olamayan Kore halkı, Japonya'nın hızlı sanayileşmesi ve Japonya-Çin arasındaki rekabette sürekli işgal ile karşılaşmıştır. Japonya'nın Çin'i işgal edebilmesi için Kore Yarımadası stratejik bir öneme sahipti.

1945 yılında Japonya'nın yenilmesi sonucunda Kore Yarımadası, yeni bir sürece girmiştir. Komünizmin etkisi ile birlikte, sosyalizm ve kapitalizmin en net silahlı mücadelelerinin bir örneği; 1945-75 tarihleri arasında gerçekleşen Kuzey Kore-Güney Kore çatışmasıyla olmuştur. Kuzey-Güney çatışması sonucunda, Eylül 1948 tarihinde Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti bağımsızlığını ilan etmiştir.

Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti'nin, komünizmin vermiş olduğu değerler ile birlikte, tarihsel geçmişinden edindiği tecrübeler ve devletlere güvenmemesi; Pyongyang yönetiminin hem iç hem de dış politikasını realist bir perspektif ile yönettiğini göstermektedir. Realizm teorisi çerçevesinde; “tecrübe” olgusunun

vurgulanması ve Kuzey Kore'nin tecrübelerine sürekli vurgu yapması bunu kanıtlamaktadır.

Resmi adı ile Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti'nin nükleer güç politikaları realizm açısından değerlendirildiğinde, rasyonel bir yaklaşım olarak görülse de uzun vadede bu rasyonel politikanın, Kuzey Kore milli güç unsurları üzerinde olumlu bir etkisi olduğu sonucu doğmamaktadır.

Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti 122 bin 760 km² lik yüz ölçümü ile birlikte, Rusya ve Çin Halk Cumhuriyeti'yle sınır komşusudur. Aynı zamanda, Asya Pasifik'te kıyıların olması açısından önem arz etmektedir. Diğer önemli bir konu ise, Kuzey Kore'nin komünist bir sistem ile yönetilmesi; aynı zamanda komünizm etkisinde kalmış iki devlet olan SSCB ve Çin ile de komşuluğu olmasıdır. Hem ideolojik hem de ekonomik komşuluğun yanında, Çin ve SSCB devletleri nükleer silahlara da sahip iki devlettir. Bu doğrultuda Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti, coğrafik konum açısından önem arz etmektedir.

Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti'nin milli güç unsurlarından biri olan bilim ve teknoloji alanında geç geliştiği, tez çalışmamızda belirtilen bir sonuçtur. Örneğin, internet kullanımı 1 milyon kişilik nüfusta, 2017 yılında sadece 14 bin kişidir. Kuzey Kore'nin teknolojik çalışmalarını, özellikle nükleer araştırmalar ve askeri sistem üzerine gerçekleştirmesi, ülkenin teknolojisinin “sert güç” üzerine yoğunlaştığı sonucunu doğurmaktadır. Kuzey Kore'nin diğer bir güç unsuru ise demografisidir. Demografik yapısı, komünizme özgü bir şekilde şekillenmektedir. Bu sebeple insan haklarından ziyade, devlet güvenliği ön planda tutulmaktadır. Eğitim ön planda olduğu gibi, eğitimlerde komünizm ideolojisi ve buna bağlı olarak Juche Felsefesi benimsetilmektedir. Juche Felsefesi'nde “kendi kendine yetme” ve “güvenlik” sürekli vurgulanırken, Kuzey Kore halkının her bir ferdi topyekun savaş halinde potansiyel asker olarak hayatını belirlemiştir.

Kuzey Kore'nin siyasi güç unsurunda ise, Juche Felsefesi temel değer ve yargıları ile belirlenmiştir. Aynı zamanda, komünist bir sistem ile yönetilmesi gereken Kuzey-Güney Kore birleşmesi de belirlenen politikalarından bir tanesidir. Bu doğrultuda Kuzey Kore, özellikle Güney Kore'ye karşı istihbarat faaliyetlerinde bulunurken; Kuzey Kore kurucu lideri Kim İl Sung bu politik hayalin gerçekleştirilmesi için “Kore Halk Ordusu”na bağlı Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti istihbarat servisine önem vermiştir.

Kuzey Kore, teknolojik imkan ve kabiliyetini nükleer silah programının geliştirilmesine entegre etmiştir. Çünkü Kuzey Kore'nin devlet politikalarının önceliği, nükleer silahlara sahip olmaktır. Özellikle Kim İl Sung'un “Juche: Kendine güvenme” ve Kim Jong İl'in “Songun: Önce asker” politikalarıyla belirlenen iç ve dış siyasi yapı

sonucunda Kuzey Kore, teknoloji ve bilim kaynaklarını nükleer silah teknolojisine yönlendirmiştir.

Tablo 36. Kazakistan ve Kuzey Kore'nin Nükleer Silah Politikalarının Milli Güç Unsurları Üzerine Etkisi

X: Kuzey Kore Y: Kazakistan	Çok Olumsuz	Olumsuz	Etkisiz	Olumlu	Çok Olumlu
Coğrafik		X		Y	
Demografik		X			Y
Bilim ve Teknoloji		X		Y	
Siyaset: İç Politika				X	Y
Siyaset: Dış Politika	X				Y
Ekonomi	X				Y
Askeri				Y	X
İstihbarat			X		Y

(Kuzey Kore Nükleer Silahlanma Politikası, Kazakistan Nükleer Silahsızlanma Politikası)

Kazakistan, nükleer silahsızlanma politikası sebebiyle yatırımcıya güven vermiştir. Bu durum, Kazakistan ekonomisine doğrudan yatırımların artmasına sebep olmuştur. Çünkü sermaye güven istemektedir. Kazakistan, nükleer silahsızlanma politikasıyla sınır güvenliğini, diplomatik girişimler sonucunda güvence altına almıştır. Çünkü nükleer silah pahalı bir güçtür. Kuzey Kore'nin nükleer silah politikasını devam ettirmek istemesi, ülkenin ekonomisinde olumsuz bir etki yaratmıştır. Bu olumsuz etkilerin başında Kuzey Kore'ye BM tarafından gerçekleştirilen ekonomik ambargolar ve Kuzey Kore ekonomisinin nükleer silah teknolojisini geliştirmek için yetersiz kalması yer almaktadır. Bu doğrultuda Kim Jung Un'un yeni devlet politikası, Byungjin doktrini ile gerçekleştirilecektir. Byungjin doktrininde Kim jung Un, nükleer silahın artan maliyetine karşılık; Kuzey Kore ekonomisini de bu doğrultuda geliştirme gayesini gütmektedir. Çünkü Kazakistan için tehdit unsuru nükleer silahlar yer almazken; Kuzey Kore için tehdit unsuru nükleer silahlara sahip emperyalist devletlerdir. Bu sebeple Kuzey Kore nükleer silahlanmadan vazgeçmemektedir.

“Kazakistan, anarşik uluslararası sistemde nükleer silahlanmayı durdurarak güçten vazgeçmiştir. Kuzey Kore elinde gücü bulundurmaktadır”, “Anarşik uluslararası sistemde güç algısı değişmiştir” şeklinde belirlenen tez varsayımları: Klasik realizm “gücü”nün uluslararası sistemi anarşik olarak kabul etmesi ve

devletlerin birbirine güvenmemesi sebebiyle “askerin nitelik ve nicelik” potansiyellerinin artırılması ile özdeşleştirmektedir. Ancak neo-realizm açısından askeri güç önemli olarak kabul edilmek ile birlikte, devletin milli güç unsurlarının da nitelik ve nicelik açısından potansiyellerinin ve kapasitesinin yüksek olması gerekmektedir. Bu doğrultuda, neo-realizm açısından tez çalışması varsayımları değerlendirildiğinde; askeri gücün nitelik ve niceliksel olarak önemli olduğu, milli güç unsurları da göz önüne alındığında Kazakistan’ın sadece askeri güçten vazgeçtiği ancak nükleer silahsızlanmadan doğan boşluğu uzay araştırmaları gibi alanlarda değerlendirerek kapattığı sonucuna varılmaktadır. Tablo. 36’de görüleceği üzere, Kuzey Kore’nin nükleer silahlanma politikasının komünizm ile idare edilen iç siyasetine ve askeri gücüne etki ettiği görülmektedir.

Realizm teorisi, devletlerin savaşlarda güçlü ordu ile birlikte savaşın devam eden sürecindeki ekonomik, demografik, teknolojik unsurlarının da güçlü olması gerektiğini, bu unsurların en büyük destekçisi istihbaratın da devamlılığının sağlanması gerektiğini belirtmektedir. Bu doğrultuda, Kuzey Kore’nin sadece askeri güç kapasitesinin güçlü olduğunu, ancak nükleer silahlanma politikasının hem uluslararası alandaki prestiji hem de milli güç unsuruna negatif etki ettiği, tez sonucumuzda yer almaktadır. Bu duruma ek olarak, anarşik uluslararası sistem Realist Teori perspektifinde değerlendirildiğinde, askeri güç göz önüne alınarak, milli güç unsurlarının nitelik ve nicelik potansiyellerinin artırılması ile güçlü olduğu sonucuna varılmaktadır.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- ADIBELLİ Barış, "Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti: Devlet, İdeoloji ve Dış Politika", IQ Yayınları, İstanbul, 2016.
- ALLISON Graham T., "North Korean Nuclear Operationality: Regional Security and Nonproliferation" Ed: Gregory J. Moore, Johns Hopkins University Press, Maryland, 2014.
- ALKAN Haluk, "Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde Siyasal Hayat ve Kurumlar", USAK Yayınları, Ankara, 2011.
- ANWEILER, Oskar, "Rusya'da Sovyetler 1905-1921" Çevr: Temel Keşoğlu, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1990.
- AKAHA Tsuneo, "Japan's REsponse to Changing U.S-Korea Relations" Lynne Rienner Publishers, London, 1998.
- BAGÇE, Emre, "Parlamenter Sistem mi? Başkanlık mı?" Gonca Yayınevi, İstanbul, 2016.
- "Başkan MAO'dan Seçme Sözler" Umut Yayıncılık, İstanbul, 1993.
- BAİPAKOV "Kazakistan Makaleleri: Kazakistan Topraklarındaki Büyük İpek Yolu", Türk Tarih Kurumu Yayınları, Dizi.X, Sayı.21, Ankara, 2007.
- BAINBRIDGE, Margaret "Turkic Peoples Of The World" Marks Bookmarks, London, 1993.
- BAJEMA Natasha, "Beyond security model: assessing the capacity of neoclassical realism for forecasting nuclear proliferation", Stanford: Stanford University Press, USA, 2010
- BAYAT Mert, "Milli Güç ve Devlet" Belge Yayınları, Ankara, 1986.
- BAYRAKLI Bayraktar, "Farabi'de Devlet Felsefesi" Seçil Ofset, İstanbul, 2008.
- BBCNEWS, "N.S.A. Breached North Korean Networks Before Sony Attack, Officials Say" BBC, UK, 2015.
- BERMUDEZ, Joseph S. Jr. "SIGINT, EW, and EIW in the Korean People's Army: an Overview of Development and Organization", Asia-Pacific Center For Security Studies Published, Hawaii, 2005.
- BERMUDEZ Joseph S., "A History of Ballistic Missile Development in the DPRK", Monitoring Proliferation Threats Project Monterey Of International Studies, USA, 1999.
- BIDEN Joseph R., "Crisis on the Korean Peninsula", Bookings Institution Book, USA, 2003.
- BOHR Annette "The Central Asian States as Nationalizing Regimes" Nation Building in Post-Soviet Borderlands: The Politics of National Identity, Cambridge University Press, UK, 1998.
- BRZEZINSKI Zbigniew, "Tercih", İnkılap Kitapevi, İstanbul, 2004.
- BYRNE Peter, "The Many Words of Hugh Evertt" Oxford University Press, USA, 2010.
- CARR Edward Hallett, "The Twenty Years' Crisis 1919-1939 An Introduction to the Study of International Relations" Macmillan Co. LTD, London, 1946.
- CUMINGS Bruce "Korea's Place in the Sun: a Modern History", North Company, New York-London, 2005.
- CIRINCIONE Joseph, "Bomb Sacre", Columbia University Press, New York, 2007.
- CLARK Susan L., "The Soviet military Power" Collection, Westview Press, USA, 1991.
- Constitution of the Democratic People's Republic of Korea, "Constitution Of The Democratic People's Republic Of Korea" New Korea Press, DPRK.
- CUMINGS Bruce, "Korea's Place in the Sun: a Modern History", North Company, New York-London, 2005.

- CHANLETT Emma ve BRUNO Andora, "North Korean Refugees in China and Human Rights Issues: International Response and U.S. Policy Options", Congressional Research Service, USA, 2007.
- CHANG Yoonok ve KURLANTZİCK Yoshua vd. "The North Korean Refugee Crisis: Human Rights and International Response" U.S. Committee for Human Rights in North Korea, USA, 2006.
- ÇOLAKOĞLU, Selçuk, "Uluslararası İlişkilerde Kuzey Doğu Asya" USAK Yayınları, Ankara, 2009.
- DEMİRTEPE Turgut ve ÖZKAN Güner, "Uluslararası Sistemde Orta Asya Dış Politika ve Güvenlik" USAK Yayınları, Ankara, 2013.
- DIRİK Ali Rıza, "Uluslararası İlişkiler Tarihi -5", Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 2013.
- DUNOF Jeffrey ve POLLACK Mark, "International Perspectives On International Law and International Relations" Cambridge University Press, UK, 2013.
- EBERSTADT, Nicholas, "Policy and Economic Performance in Divided Korea during the Cold War Era: 1945-91", AEI Press, USA, 2010.
- ECO Umberto, "Düşman Yaratmak" DK Yayınları, İstanbul, 2014.
- EDWARDS, Paul, "Korean War Almanac" Infobase Publishing, USA, 2006.
- EKİNCİ Arzu Celalifer, "İran" USAK Yayınları, Ankara 2009.
- EKİNCİ Arzu Celalifer, "İran Nükleer Krizi" USAK Yayınları, Ankara, 2009.
- ERICKSON, Jhon ve FEUCHTWANGER E., "The Management of Corporate Acquisitions", MacMillan, UK, 1979.
- ESENYEL Ömer, "Stratejinin Öncüleri" Okyanus Yayınları, İstanbul, 2013.
- FEDCHENKO Vitaly ve KELLEY Robert, "The New Nuclear Forensics: Applications of nuclear forensic analysis" Ed: Vitaly Fedchenko, Oxford University Press, UK, 2015.
- FREEDMAN Lawrence, "Strateji", Alfa Tarih Yayın, İstanbul, 2017.
- GIBSON James, "Nuclear Weapons of the United States" Schiffer Publishing, China, 1996.
- GHOSH Peu, "International Relations" PHI Learning Private Limited, Delhi, 2016.
- HARTMANN Frederick, "The Relations of Nations" The Macmillan Company, USA, 1957.
- HART Jhon ve KİLE, Shannon, "SIPRI Yearbook 2005" Sipri Stockholm International Peace Research Institute, Oxford University Press, UK, 2005.
- HASANOV Ali, "Jeopolitik", Babil Kültür Yayınları, İstanbul, 2012, Sf.108.
- HAS Kerim, "Orta Asya'nın Bölgesel Dinamikleri Çerçevesinde Rusya-Kazakistan İlişkileri", USAK Yayınları, Ankara, 2013.
- HAGGARD Stephan ve NOLAND, Marcus, "Famine in North Korea: Markets, aid and reform", Colombia University Press, USA, 2007.
- HAWK David, "The Hidden Gulag" Committee for Human Rights, USA, 2012.
- HEASEUNG Kim, "A Study on the Origination and Development of Korean Nationalism", Bi Bong Publisher, Republic of Korea, 1997.
- HIRSCHMAN Albert, "National Power and The Structure of Foreign Trade" California University Press, UK, 1980.
- HOARE James E., "Democratic People's Republic of Korea", The Scarecrow Press, UK, 2012.
- İBRAHİM Artuç, "Kore Savaşında Mehmetçik" Kastaş Yayınları, İstanbul, 1990.
- İBRAHİM Damira ve TÜRK Vahit, "Kazakistan'da Kızıl Kıtık 1929-1933", Bilge Kültür Sanat, İstanbul, 2016.
- İLTER Erdal, "Milli İstihbarat Teşkilatı Tarihçesi" Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı Basım Evi, Ankara, 2002.
- İŞYAR Ömer Göksel, "Avrasya ve Avrasyacılık", DORA Yayınları, Bursa, 2013.
- JACKSON Peter J. ve Jennifer SIEGEL, "Intelligence and statecraft : the use and limits of intelligence in international society", Westport Conn, USA, 2005.
- JOSHI Srivastava, "International Relations" GOEL Publishing House, U.P, 2005.

- JRÖGENSEN Christer ve PAVKOVIC, Michael vd. "Dünya Savaş Tarihi Erken Modern Çağ 1500 – 1763 Cilt II" Çevr: Özgür Kolçak, Timaş Yayınları, İstanbul, 2011.
- KARABULUT Andaç vd., "İstihbarat Dünyası: İstihbaratta Yapay Zekâ Teknolojisi", Ed: Sait Yılmaz, Kripto Yayınları, Ankara, 2015.
- KARABULUT Andaç, "İstihbarat Bilimi: Dünya Tarihinde İstihbarat" Ed: Sait Yılmaz, Kripto Yayınları, Ankara, 2014.
- KASEDA Yoshinori, "North Korea's Second Nuclear Crisis and Northeast Asian Security: Japan and the Second North Korean Nuclear Crisis" Ed. Seung-Ho Joo ve Tae Hwan Kwak, Ashgate, USA, 2007.
- KARABULUT Bilal, "Strateji, Jeostrateji, Jeopolitik", Platin Yayınları, Ankara, 2005.
- KESİCİ Kayyum, "Kazakistan" IQ Yayınları, İstanbul, 2003.
- KENNETH Lee, "Korea and East Asia" Praeger, London, 1997.
- KEYMAN Fuat ve KOYUNCU Berrin Lorasdağı vd., "Uluslararası İlişkilere Giriş" T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2013.
- KHRUSHCHEV Nikita, "Khrushchev Remembers: The Last Testament" Brown & Company, Boston/Toronto 1974.
- Kore Kültür ve Enformasyon Ajansı, "Kore Gerçeği" Çevr: Nana Lee, Kore Kültür, Spor ve Turizm Bakanlığı, Kore, 2011.
- KORT Micael, "Weapons of Mass Destruction" Infobase Publishing, USA, 2010.
- KIM Suk-Yong, "Illusive Utopia", The University of Michigan Press, USA, 2010.
- KIM Taeho, "China's Military Faces the Future: Strategic Relations Between Beeijing and Pyongyang Growing Strains amid Lingering Ties" Ed: James R. Lilley ve David Shambaugh, Routledge Taylor & Francis Group, London-Newyork, 1999.
- KINNAN Timothy A., "Psychological Operations: Air Force Document 2-5.3" Air Force Doctrine Center, USA, 1997.
- "Kim Jong IL Biography", Foreign Languages Publishing House, Korea, 2005.
- KISSINGER Henry, "Does America need a foreign policy: toward a diplomacy for the 21th century", New York: Touchstone Books, USA, 2001.
- KISSINGER Henry, "Diplomasi" Çev. İbrahim Kurt, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 2000.
- KISSINGER Henry, "Kriz", Çev. Beyza Sümer Aydaş, ODTÜ Yayıncılık, Ankara, 2004.
- LANKOV Andrei, "Crisis in North Korea", University of Hawai'i Press, Hawaii, 2005.
- LEWIS, James, "The East Asian War 1592-1598" Routledge, London, 2015.
- LINDAHL Ingemar, "The Soviet Union and The Nordic Nuclear Weapons Free Zone Proposal" MacMillan Press, UK, 1988.
- LIM Jae-Cheon, "Kim Jong İl's Leadership of North Korea" Routledge Publishing, USA, 2009.
- LUTHER Hans Ulrich, "Güney Kore Bir Model Olabilir Mi?", Çevr: Erol Özbek, Belge Yayınları, İstanbul, 1984.
- MACHIAVELLI, "Prens" Çev. Alev Tolga, SAY Yayınları, İstanbul, 2015.
- MİKAİL Elnur Hasan ve KARABULUT Andaç v.d., "Türkiye'nin Kafkasya ve Orta Asya Ülkeleri İle Siyasi-İktisadi-Kültürel İlişkileri", Derin Yayınları, İstanbul, 2015.
- MORGENTHAU Hans, "Uluslararası Politika Cilt.1" Çevr: Baskın Oran, Ünsal Aksoy, Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları, Ankara, 1970.
- MORGENTHAU Hans, "Uluslararası Politika Cilt II" Çevr: Baskın Oran ve Ünsal Oskay, Sevinç Matbaası, Ankara, 1970.
- MULLER Richard, "Getting MAD: Nuclear Mutual Assured Destruction Its Origins And Praticce" Ed: Henry Soloski, Strategic Studies Institons, USA, 2004.
- NAGİMA Baytenoca, "Kazakistan ve Türkiye Din Devlet İlişkisi: Kazakistan'daki Mevcut Dini Durum", Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2011.

- NIKITIN Mary Beth, "Terrorism: CRS Insight", Ed: Douglas Lovelace, Oxford Press, UK, 2017.
- NOGAYEVA Ainur, "Orta Asya'da ABD, Rusya ve Çin Stratejik Denge Arayışları", USAK Yayınları, Ankara, 2011.
- NYE Joseph, "Soft Power" Public Affairs, Newyork, 2004.
- OH Kongdan, "Understanding North Korea" Foreign Policy Research Institute, USA, 2013.
- ÖZER Atilla, "Türk Devletlerinin Hukuki Yapısı" Birinci Basım, Ankara, 2008.
- ÖZDAL Barış ve KARACA R. Kutay, "Diplomasi Tarihi: 1" Dora Yayınları, Bursa, 2014.
- ÖZDAĞ Ümit, "İstihbarat Teorisi" Kripto Yayınları, Ankara, 2012.
- ORAN Baskın, "Türk Dış Politikası Cilt-1" İletişim Yayınları, İstanbul, 2009.
- ORUÇ Tarık Çağrı, "Asya'da Güvenlik Sorunları ve Yansımaları: Kıyıdaş Devletlerin Talepleri Çerçevesinde Hazar'ın Hukuki Statüsü ve Paylaşılması Sorunu", Ed: Rağıp Kutay Karaca, BİLGESAM Yayınları, İstanbul, 2013.
- PAİNE, "The Sino Japanese War Of 1894-1895" Cambridge University Press, UK, 2002.
- PERKINS Jhon, "Bir Ekonomik Tetikçinin İtirafları: 2", April Yayıncılık, İstanbul, 2014.
- RUMER Boris, "Soviet Central Asia", Unwinhyman, London, 1989.
- SANDER Oral "Siyasi Tarih Cilt 1" İmge Kitapevi, Ankara, 2007.
- SANDER Oral, "Siyasi Tarih: 1918-1990" İmge Kitabevi, Ankara, 1991.
- SARI Eren, "Kore Dağlarında Mehmetçiğin Destanı" Nokta E-Book Publishing, Antalya, 2016.
- SCHMITZ David, "Cold War 1945 – 1991: Causes" Oxford University Press, USA, 2008.
- SCROBELL Andrew, "Kim Jong Il And North Korea: The Leader And The System" Strategic Studies Institute, U.S., 2006.
- SÖNMEZOĞLU Faruk ve GÜNEŞ Hakan vd., "Uluslararası İlişkilere Giriş" Der Yayınları, İstanbul, 2015.
- STEWART Robert, "Ingersoll and Derrick Frazier: Regional Powers and Security Orders", A Theoretical Framework, Routledge, London, 2012.
- SUNG Kim İl, "Sosyalist Devrimin Güçlendirilmesi Üzerine" Çevr: Mehmet Atilla, Evren Yayınları, İstanbul, 1977.
- TAZHİN, "Kazakistan Makaleleri: Egemen Kazakistan" Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Sayı.21, Ankara, 2007.
- TBMM, "Yeni Bir Yüzyıla Doğru Türkiye ve Türk Cumhuriyetleri İlişkileri: Kazakistan" Kültür Sanat Yayınları, Ankara, 1993.
- T.C. Genel Kurmay Başkanlığı "Arşiv Belgeleriyle Ermeni Faaliyetleri Cilt: 1 1914 – 1918" Ankara Genel Kurmay Basımevi, Ankara, 2008.
- THUCYDİDES, "History Of The Peloponnesian War" Çevr: Charles Forster Smith, Harvard University Press, London, 1958.
- TOPRAK Elif ve AKSOY, Sevilay Zehra, "Uluslararası İlişkiler Kuramları - 2" Ed: Tayyarı Arı, Elif Toprak, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2013.
- TOKER Metin, "Demokrasimizin İsmet Paşa'lı Yılları 1944-1973, DP'nin Altın Yılları 1950-1954" Bilgi Yayınevi, Ankara, 1990.
- TEZKAN Yılmaz, "Siyaset, Strateji ve Milli Güvenlik" Ülke Kitapları, İstanbul, 2000.
- TZU Sun, "Savaş Sanatı" Çevr: Sibel Özbudun ve Zeynep Ataman, Anahtar Yayınları, İstanbul, 2008.
- WALTON Dale, "The Second Nuclear Age: Nuclear Weapons in the Twenty-First Century," Oxford University Press, UK, 2012.
- WALLERSTEİN Immanuel, "Jeopolitik ve Jeokültür", İZ Yayıncılık, İstanbul, 1993.
- WALT Stephen, "The Origins of Alliances" Cornell University Press, USA, 1987.
- WALTZ Kenneth, "İnsan, Devlet ve Savaş" Asil Yayınları, İstanbul, 2009.

- WALTZ Kennet, "Peace, stability and nuclear weapons" Policy Papers, UC Berkeley, 1995.
- WALTZ, Kenneth, "Theory of International Politics" McGraw-Hill, USA, 1979.
- YING Fu, The Korean Nuclear Issue: Past, Present and Futura" China Center Brookings, China, 2017.
- YONG Yoo Byong, "Nationalist Movement Right After Independence." In Korean Post-Modern History and Nationalism. Yoo, Byong Yong. Jip Mun Dang. Republic of Korea Pub, Republic of Korea, 1996.
- YOST David, "France's nuclear deterrence strategy: concepts and operational implementation" Carlisle: Army War College Strategic Studies Institutes, UK, 2004.
- ZAGORSKI Andrei V., "Traditional Russian Security Interests in the Caucasus and Central Asia: The 21st Century Security Environment" M. E. Sharpe, New York, 1999.

MAKALELER

- ABEN Dauren, "Kazakistan'ın Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Üyeliği: Öncelikler ve Beklentiler", Hoca Ahmed Yesevi Üniversitesi e-Bulletin, No.133, 2017, s.1-2.
- ABZHALOV Sultanmurad, "Kazakistan'daki Siyasi İslam'ın Toplum Maneviyatındaki Etkisi" El Farabi Kazak Milli Üniversitesi Dergisi, 2000.
- AÇIKGÖZ Ali, "Uygur Kimliğinin Oluşumunda Din Faktörü" AMS International Journal of Social Sciences Cilt. 4, Sayı. 8, 2016.
- ALAGÖZ Emine Akçacağ, "Blue-Water Navy Program as a part of South Korea's Hedging Strategy" Güvenlik Stratejileri Dergisi, Sayı.25, 2013.
- ALPER Soner ve ARAP, Erdal vd., "Unutulan Savaş: Kore Savaşı", Hukuk Gündemi, Sayı.1, 2014.
- AOKI Kenichi, "Air Power of the ROK Navy, ROK Army, and the North Korean People's Armed Forces Air Force," Aerospace Japan, Sayı.1, 1991.
- AYDIN Mustafa, "Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz" Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt. 51, Sayı.1, 1996.
- Avrupa Topluluklarına İlişkin Temel Belgeler, "Avrupa Topluluklarını Kuran Temel Antlaşmalar" Cilt.1, <http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/antlasma/at1.pdf> Erişim Tarihi: 01.05.2017.
- BAŞLAR Kemal, "Antarktika Antlaşmalar Sistemi (1961-2001): 40 Yılın Ardından Antarktika'nın Hukuki Rejimi" Journal of. Land Use & Environmental Law Cilt.52, Sayı. 2, 2003.
- BAYLIS Jhon, "Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı", Uluslararası İlişkiler Akademi Dergisi, Cit.5, Sayı.18, 2008.
- BAYAR Tuğba ve BAYAR Murat, "Küresel Nükleer Silahları Yasaklama Çabaları: Neo-Popülizmin Etkisi" UBSBİD, Cilt.1, Sayı.2, 2018.
- BORBASOVA Karlıgaş ve ABJALOV, Sultanmurat, "Kazakistan'da Din Eğitimi", Karaelmas Eğitim Bilimleri Dergisi, C.5, S.1, 2007.
- BORANBAYEVA Gülnur Smagulkızı, "SSCB Dönemi ve Bağımsızlık Sonrası Kazakistan Cumhuriyeti'nde Kazak Dilinin Genel Durumu" Modern Türklük Araştırmaları Dergisi, Cilt.1, Sayı.1, 2004.
- BOZBIYIK Arif ve ÖZDEMİR Çağlar, "Nükleer Silahlar: Üretimi ve etkileri" , STED, Cilt.10, Sayı.10, 2001.
- BÜLBÜL Mahmut, "Kazakistan Cumhuriyetinde Yürütme ve Yasama Fonksiyonu" Yasama Dergisi, Sayı.8, 2008.
- CHOL Pak Sang, "The Essential Content of the Technical Renovation" Kim İl Sung University, Sayı.2, 2014.

- CHOL Jung In ve OH Soo-Youl v.d., "Advanced Load Follow Operation Mode for Korean Standadized nuclear Power plants" Journal of the Korean Nuclear Society, Cilt.24, Sayı.2, 1992.
- CHOL Choe Hyon ve HYOK, Kim Nam, "First-Principles Study of Electron Field Emission from Nanostructures" Journal of Kim Il Sung University, Cilt.4, Sayı.1, 2015.
- ÇINAR Burak ve YALÇINKAYA Haldun, "Blitzkrieg'in II. Dünya Savaşı Öncesi Uygulaması: Büyük Taarruz" Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, Sayı. 9, 2009.
- ÇİFTÇİ Kemal, "Soğuk Savaş Sonrasında ABD: Rızaya Dayalı Hegemonyadan İmparatorluk Düzenine", Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, Cilt.5, Sayı.10, 2012.
- DALAR Mehmet, "İran'ın Nükleer Programı: Uluslararası Hukuk Bağlamında Bir Analiz" Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt.7, Sayı. 24, 2008.
- DENK Erdem, "Bir Kitle İmha Silahı Olarak Nükleer Silahların Yasaklanmasına Yönelik Çabalar" Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt. 66, Sayı.3, 2011.
- DEMİRCİ Levent, "Özbekistan, Kırgızistan ve Tacikistan'ın Kesişimindeki Sorunlu Vadi: Fergana", Savunma Bilimleri Dergisi, Cilt.11, Sayı.2, 2012, s.33-44.
- DEMİRCİ Saadet, "Nükleer Terörizm Ve Tehdit Boyutlarına Yönelik Çıkarımlar", Ege Strateji Araştırmaları Dergisi, Cilt.3, Sayı.1, 2012.
- DINGMAN Roger, "Atomic Diplomacy during the Korean War" International Security, Cilt. 13, Sayı. 3, 1989.
- EROL Mehmet Seyfettin, "Orta Asya'da Güvenlik Sorunları", Türkiye Araştırmaları Dergisi, Sayı.1, 2004.
- GÖÇER İsmet, "Ar-Ge Harcamalarının Yüksek Teknolojili Ürün İhracatı, Dış Ticaret Dengesi ve Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri", Maliye Dergisi, Sayı.165, 2013.
- GÖKMEN Mahmut Ertan, "G.Kore-K.Kore Barış Görüşmelerinin Tarihsel Gelişimi: 1970-2000 Arası", Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Dergisi, Cilt.46, Sayı.1, 2006.
- GONG Ro-Myung, "East Asia and the Korean Peninsula in the 21. Century", Korea Focus, Cilt.7, Sayı.3, 1999.
- GUSSAROVA Anna, "Kazakhstan Adopts New Military Doctrine" Eurasia Daily Monitor Volume. 14, 2017, s.44-54.
- GÜNAR Altuğ, "Amerika Birleşik Devletleri'nde McCarthy Dönemi ve Dış Politika Üzerindeki Etkileri", Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt.4, Sayı.1, 2014.
- HİZMETLİ Sabri, "Kazak Ulusu ve Kazak Tarihi Üzerine: Dünü ve Bugünü" İstem, Cilt.9, Sayı.17, 2011.
- HUI Zhang, "Revisiting North Korea's Nuclear Test" China Security, Cilt.3, Sayı.3, 2007.
- HWAN Oh Il-, "The Aims and Characteristics of North Korea's United Front Strategy," Vantage Point, Cilt. XIX, Sayı. 3, 1996.
- İPEK Enes, "Nükleer Gücün Tarihsel Süreçteki Gelişimi" , Pusula Dergisi, Sayı. 74, 2013.
- KARABULUT Bilal, "Helsinki'den Astana'ya Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Örgütü (AGİT): AGİT'in Geleceği Üzerine Bir Değerlendirme" Akademik Bakış, Cilt.4, Sayı.8, 2011, s.69-99.
- KARABULUT Andaç, "Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı ve Realist Yaklaşım'a Genel Bakış" İGÜSBD, Cilt. 2, Sayı. 2, 2015.
- KARABULUT Andaç, "İstihbaratta Propagandanın Önemi" TURANSAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi, Cilt.5, Sayı.20, 2013.
- KAMALOV İlyas, "Altında Orda-Bizans Münasebetleri" Karadeniz Araştırmaları, Sayı.4, 2005.

- KARACA Ragıp Kutay, "Çin Halk Cumhuriyeti- Amerika Birleşik Devletleri Ekseninde Kuzey Kore Nükleer Krizine Bakış", Jeopolitik Stratejik Araştırmalar Dergisi, Cilt. 3, Sayı.11, 2004.
- KARACA Ragıp Kutay ve KARABULUT Andaç, "Kazakistan'ın Orta Asya Coğrafyasında ve Uluslararası Sistemde Baş Aktör Olması", Kazak Eli Dergisi, Sayı.1, 2016, s.21-22.
- KAŞIYUĞUN Ali, "Osmanlı Devleti'nin 1. Dünya Savaşına Girmeden Önceki İttifak Arayışları" History Studies, Cilt. 1, Sayı. 1, 2009.
- KALKAN Mustafa, "Sovyetler Döneminde Kazakların Göç Hareketleri ve Anadolu'da İskan Edilişleri" TÜBAR, Cilt. 21, Sayı.21, 2007.
- KAVUNCU Sibel, "Nükleer Silahsızlanma Yolunda Start Süreci" Bilge Strateji, Cilt. 5, Sayı, 8, 2013.
- KİBAROĞLU Mustafa, "Kuzey Kore'nin Nükleer Silah Programı: Sebepler ve Sonuçlar" Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt.1, Sayı.1, 2004.
- KİBAROĞLU Mustafa, "Enerji mi? Silah mı? Nükleer'in İki Yüzü" Avrasya Dosyası Nükleer Özel Sayı, 2005.
- KIM Jng Kyung ve SHİN Chang Ho v.d., "Investigating the Fluence Reduction option for Reactor Pressure Vessel Lifetime Extension" Journal of the Korean Nuclear Society, Cilt.4, Sayı.31, 1999.
- KOZUKULOV Timur, "Kırgızistan'da Dini Kurumsallaşma ve Toplum", Sosyal Bilimler Dergisi, 2015.
- KUMAR Udaya ve RAMESH, Kapoor, R. "The Nevada-Semipalatinsk Anti-Nuclear Movement of Kazakhstan" Nuclear Free India Sayı.1, Cilt. 4,2009.
- KRISTENSEN Hans M. ve NORRIS, Robert S., "Worldwide deployments of nuclear weapons, 2017" Bulletin Of The Atomic Scientists, Vol. 73, 2017.
- KUMĞANBAYEV Jandos ve KARAJAN, Kuanış, "Ekim Devrimi'nin Kazakistan Tarihi Üzerine Etkisi" Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı.7, 2012.
- KUYUCUKLUOĞLU Nazif, "Japon Kalkınması Mucize mi?" İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi, Cilt. 1, Sayı. 2, 1992.
- LEE Grace, "The Political Philosophy of Juche" Stanford Journal of East Asian Affairs, Cilt.3, Sayı.1, 2003.
- MEARSHEIMER John, "The False Promise of International Institutions" International Security, Cilt: 19, Sayı: 3, 2003.
- MILLS Jhon, "All Elements of National Power': Re-Organizing the Interagency Structure and Process for Victory in the Long War" Strategic Insights, Cilt. V, Sayı. 6, 2006.
- MORGENTHAU Hans, "To intervene or not to intervene" Foreign Affairs, 1967.
- Haluk Özdemir, "Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme" Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt. 63, Sayı.3, 2008.
- ÖZEL Merve Suna, "Stalin Dönemi Rus Milliyetçiliği ve Politikaları" Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt.4, Sayı.2, 2014.
- ÖLÇEKÇİ Tamara, "Kazak Halkının Kenesarı Kasımoğlu'nun Başkanlığında Ruslara Karşı Verdiği Milli Bağımsızlık Mücadelesi" BİLİG, Sayı.51, 2009.
- ROBBER Allen, "The Role of Interindustry Studies in Economic Intelligence" Center for the Study of Intelligence CIA Historical Review Program, Cilt.11, Sayı.4, 1995.
- SADIKOV Ramin, "Şubat Devriminden Sonra Rusya'da İktidar Mücadelesi: Ekim Devrimine Giden Yol" Ankara Üniversitesi Tarih Araştırmaları Dergisi, Cilt.29, Sayı.48, 2010.
- SAMADDAR Sujeet, "Thinking proliferation theoretically", Nonproliferation Review, Cilt. 3, Sayı. 12, 2005.
- SAKAI Takashi, "North Korea's Political System", Journal of World Affairs, Sayı.61, 2013.

- SMITH Hazel, "Bad, Mad, Sad or Rational Actor? Why the 'Securitization' Paradigm Makes for Poor Policy Analysis of North Korea" Royal Institute of International Affairs 1944, Cilt.76, Sayı.1, 2000.
- SHERRILL Clifton W., "Why Iran Wants the Bomb and What It Means for US Policy" Nonproliferation Review, Cilt.19, Sayı.1, 2012.
- SIK Kang Chun, "Development of Information Industry and Environmental Problems", Journal of Kim Il Sung University Social Science, Sayı.2, 2014.
- STEGNAR Peter ve WRIXON Tony, "Semipalatinsk Revisited" AEA BULLETIN, 1998, s.11-24. Roma Tsvang, "CIS Armed Forces and Radioactive Pollutise", Environmental Policy Review, Vol.7, No.1, 1993, s.26-30.
- STEIN Aaron, "Türkiye ve NATO'nun Nükleer Silahları" EDAM Tartışma Kağıdı, Cilt.6, 2012.
- ŞAĞBANŞUAR Lütfü, "Gümrük Birliği Kırgızistan'a Etkileri" Akademik Bakış Dergisi Sayı 24, 2011.
- TOPALOĞLU Bertan, "Kore'de Türk Tugayı" Deniz Harp Okulu Pusula Dergisi, Sayı.71, 2011,
https://www.dho.edu.tr/sayfalar/00_Anasayfa/11_Pusula/71/korede-turk-tugayi.html
Erişim Tarihi: 09.06.2017.
- TELLAL Erel, "20. Yüzyılın Dengelerine Neler Oluyor" Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Cilt. 62, Sayı. 4, 2007.
- ÜNVER Mustafa ve CANBAY Cafer, "Ulusal ve Uluslararası Boyutlarıyla Siber Güvenlik", Elektrik Mühendisliği Dergisi, 2010.
- YEŞİLÇAYIR Celal, "Kant'ta Barışın Hukuk Zemininde Kurgulanması" Artvin Çoruh Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, sayı.3, 2016.
- YILMAZ Sait, "Uluslararası İlişkilerde Güç Ve Güç Dengesinin Evrimi" Stratejik Araştırmalar Dergisi Journal of Strategic Studies, Cilt. 1, Sayı.1, 2008.
- YİĞİT Ali, "Kazakistan'ın Değişen Etnik Yapısı" Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 10 Sayı: 2, 2001.
- WALTON Dale, "Navigating the second nuclear age: proliferation and deterrence in the twenty-first century," Global Dialogue, Cilt. 1, Sayı. 2, 2006.
- ZHANG Miao ve WEN, Lianxing, "High-precision location and yield of North Korea's 2013 nuclear test" Geophysical Research Letters, Cilt.40, Sayı.12, 2013.

RAPORLAR VE BİLDİRİLER

- ALBRIGHT David, "North Korea's 2016 Nuclear Test" Institute For Science And International Security Report, Washington D.C., 2015.
- Amerika Birleşik Devletleri Savunma Bakanlığı (USA department of Defense), "Military and Security Developments Involving the Democratic People's Republic of Korea 2012" USA Department of Defense, USA, 2013.
- BRAY Scott W., "North Korea's Nuclear Weapons and Missile Capability" National Intelligence Manager For East Asia, USA, 2017.
- CHA Victor, "Security and Politics on the Korean Peninsula: Constantly Changing or Forever Constant?" Prepared for the Columbia International Affairs Online Curriculum Modules, 2000.
- DEĞER Metin, "Kazakistan Yatırım Projeleri" Yurt Dışı Yatırım Daire Başkanlığı, Ankara, 2014.
- Democratic People's Republic of Korea, "Korean Friendship Association" Yayın Tarihi: 2003, www.Korea-dpr.com, Erişim Tarihi: 23.06.2017.
- DİNÇER Bahadır ve KUTLAY Mustafa, "Türkiye'nin Ortadoğu'daki Güç Kapasitesi: Mümkünün Sınırları" USAK Ortadoğu ve Afrika Araştırmaları Merkezi, USAK Raporları NO: 12-03, 2012.
- DOUGAL Myres Mc, "Yale Law School Legal Scholarship Repository" Yale Law School Faculty Scholarship, 1953.

- FEDCHENKO Vitaly, "North Korea's Nuclear Test Explosi On, 2009", SIPRI, 2009.
- Federal Research Division, "Country Profile: North Korea", Library of Congress – Federal Research Division, 2007.
- Gebze Ticaret Odası, "Kazakistan Ekonomisinde Öncelikli Sektörler: Genel Değerlendirme", DEİK Türk Kazak İş Konseyi Ek-3, 2018.
- HECKER Siegfried S., "Report on North Korean Nuclear Program" Center for International Security and Cooperation Stanford University, USA, 2006.
- HOLTOM Paul, "Arms Transfers To Europe And Central Asia", SIPRI Background Paper 2010 Raport, 2010.
- House of Commons Defence Committee, "Russia: Implications for UK defence and security" First Report of Session 2016-2017, House of Commons, UK, 2016.
- Institute for Economics and Peace, "2016 Methodology, results and findings" GPI Global Peace Index, 2016.
- Institute for Economics and Peace, "2009 Methodology, results and findings" GPI Global Peace Index, 2009.
- Institute for Economics and Peace, "2010 Methodology, results and findings" GPI Global Peace Index, 2010.
- Institute for Economics and Peace, "2011 Methodology, results and findings" GPI Global Peace Index, 2011.
- Institute for Economics and Peace, "2015 Methodology, results and findings" GPI Global Peace Index, 2015.
- Institute for Economics and Peace, "2016 Methodology, results and findings" GPI Global Peace Index, 2016.
- JUN Jenny ve LAFOY Scott vd., "The Organization of Cyber Operations in North Korea" Center for Strategic International Studies, USA, 2014.
- KAMALOV İlyas, "Rusya'nın Orta Asya Politikaları" Rapor, Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi, Yayın. No.02.
- Kore Halk Ordusu 855. Ünitesinin Memurlarıyla Konuşma, 18.01.1964, "Hava Kuvvetlerine Birlikte Hemen Siyasi Ve Sınırsız Hazırlayın".
- MEDALIA Jonathan, "North Korea's 2009 Nuclear Test: Containment, Monitoring, Implications" Congressional Research Service CRS Report for Congress, 2010.
- ORSAM, "Kazakistan Siyasi Sisteminin Gelişimi: 2012 Parlamento Seçimleri" ORSAM Rapor No: 120, 2012.
- Party of Korea, "On The Further Development Of Science And Technology", North Korea, 1985.
- Pyongyang, "Official Statement Of The Government Of The DPR of Korea" Yayın Tarihi: 10.01.2003.
- SARUGAN Erdal, "Kazakistan Sağlık Sistemleri" Araştırma Gurubu: Öztürk Arslan, Tayfun Pak, Hakan Aygün, Süleyman Öztürk, Kadir Bütün, www.sargutan.com/KAZAKISTAN%20SAGLIK%20SISTEMI.pdf Erişim Tarihi: 20.10.2017.
- SANFIRD Jhon M., "North Korea's Military Threat: Pyongyang's Conventional Forces, Weapons Of Mass Destruction, and Ballistic Missiles" U.S. Government as defined in Title 17, United States Code, Section 101, U.S, 2007.
- Seabed Treaty Text "Treaty On The Prohibition Of The Emplacement Of Nuclear Weapons And Other Weapons Of Mass Destruction On The Sea-Bed And The Ocean Floor And In The Subsoil Thereof (Seabed Treaty)" Inventory of International Nonproliferation Organizations and Regimes Center for Nonproliferation Studies, London, Moscow, and Washington: 11.02.1971.
- SIPRI, "Trends In World Military Expenditure, 2016" SIPRI, 2017.

- TAŞDEMİR Hakan, "Orta Asya, Avrupa Birliği ve Türkiye", II. Uluslararası Sosyal Bilimciler Kongresi, Bilgesam, İstanbul, 22-24.10.2008.
- TÜLBASIYEVA Lazzat, "Kazakistan'ın Eğitim Sistemi ve Yeni Gelişmeler" Çvr: Almagül İsina, İslam Ülkelerinde Eğitim Kongresi, TASAM, 2009.
- T.C. Bakanlar Kurulu, "Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesine İlişkin Antlaşma" İmza Tarihi: 28.01.1969 Resmi Gazete Tarih Ve No: 28.11.1979 / 16823.
- T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı, "Kazakistan Ülke Bilgi Notu", Ankara. Uluslararası Türk Akademisi, "First OIC Summit", Astana, Eylül 2017
- United Nations Human Rights Commission, "Situation of human rights in the Democratic People's Republic of Korea" Human Rights Resolution, 2015.
- VISHWANATHAN Arun ve CHANDRASHEKAR S. vd., "North Korea's 2016 Nuclear Test: An Analysis" International Strategic and Security Studies Programme National Institute of Advanced Studies, Hindistan, 2016.
- XLİ Esa U, "Intelligence Report" Directorate Of Intelligence Central Intelligence Agency, USA, 1968.
- World Bank, "World Development Indicators Database", 29.12.2015.
- YAVAŞ Ahmet, "Kore Sorunu ve Uzak Doğu'da İstikrar Arayışı: Altılı Görüşmeler" BİLGESAM, 2014.
- YESEVİ Çağla Gül, "Orta Asya'da İşbirliği ve Bütünleşme: Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü Örneği", İstanbul Kültür Üniversitesi, Çalışma Kağıdı, No.4, 2013, s.4-5-6-7-8.
- "North Korea Chronology 2016" Northeast Asia Cooperative Security Project Social Science Research Council, 2016.

TEZLER

- AMANOV Shatlyk, Sovyetler Birliğinin Dağılmasından Sonra Amerika Birleşik Devletleri'nin Orta Asya Politikası. Gazi Üniversitesi, Ankara, 2007 **(Yayımlanmamış Doktora Tezi)**
- GÜLER Türkan Banu, "Kuruluşundan M.Ö. 404 Yılına Kadar Sparta'nın Peloponnesos Bölgesi'ndeki Üstünlük Çabaları" Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Ankara, 2014, **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**
- FAAS Thorsten ve RAUNIO, Tapio vd., "The Difference Between Real And Potential Power: Voting Power, Attendance and Cohesion" Zentrum für Europäische Integrationsforschung Center for European Integration Studies, Germany, 2003.
- İŞİK Adil, "Kore Savaşı'nda Türk Ordusu'nun Lojistik Desteği" Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir, 2009. **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**
- JUETTEN Stephan A., "North Korea's Juche Ideology And The German Re-Unification Experience" Naval Postgraduate School, California, 2008.
- KUR Caner, "Ulusal Ve Uluslararası Güvenlik Stratejileri Ana Bilim Dalı Bölgesel Bazda Devletler Analizi Dersi" Yüksek Lisans Makale Ödevi Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, İstanbul, 2014.
- OĞUZ Şafak, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde NATO'nun Nükleer Silah Politikasının Uluslararası Güvenliğe Etkileri ve Türkiye" Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı ,Ankara, 2014. **(Yayımlanmamış Doktora Tezi)**
- ÖZGÜR Salih, "Soğuk Savaş ve Sonrası Dönemde Kitle İmha Silahları ve Silahsızlanma Çabaları Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Isparta, 2006. **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**

- PARK Ki-Tae, "Analyzing North Korea's Decision-Making Process on its Nuclear Weapons Programs with the Rational Choice and Cognitive Choice Models" Pardee Rand Graduate School, Santa Monica, 2010.
- UYANIK Bahadır, "Ekonomik Politikalar Işığında Çin Halk Cumhuriyeti Kazakistan İlişkiler ve Enerji Faktörü" Genel Kurmay Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı SAREN, İstanbul, 2012. **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**
- VARLI Dursun, "1962 Küba Krizi'nin Türkiye'ye Etkileri" Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir, 2006. **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**

İNTERNET KAYNAKLARI

- Abbas Karaağaçlı, "Kazakistan'ın Sosyoekonomik ve Siyasal Yapısı", Yayın Tarihi: 16.03.2012, <http://www.bilgesam.org/incele/185/-kazakistan%E2%80%99in-sosyoekonomik-ve-siyasal-yapisi/#.WdZp7mi0Pcc> Erişim Tarihi: 05.10.2017.
- Adam Taylor, "Yes, Kim Jong Un is receiving an international peace prize" Yayın Tarihi: 03.08.2015, https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2015/08/03/yes-kim-jong-un-is-receiving-an-international-peace-prize/?utm_term=.9f92b3cc9247 Erişim Tarihi: 11.07.2017.
- Almagül İsina, "Kazakistan'da Parlamento Seçimleri" Yayın Tarihi: 31.08.2007, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/670/kazakistanda_parlamento_secimleri Erişim Tarihi: 29.10.2017.
- Almas KUDAİBERGEN "Kazakistan Cumhuriyeti Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Yatırımlar Komitesi Başkan Vekili-Kazakistan" Çev: Caner Sancaktar, Yayın Tarihi: 24.05.2007, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/3367/bolgesel_yatirim_meseleleri_ve_kazakistanda_yatirim Erişim Tarihi: 07.10.2017.
- Aljazeera, "Nükleer Silahlar Terminolojisi" <http://www.aljazeera.com.tr/haber-analiz/nukleer-silahlar-terminolojisi> Erişim Tarihi: 06.05.2017.
- Aljazeera, "Dünyanın Nükleer Güçleri" <http://www.aljazeera.com.tr/haber-analiz/dunyanin-nukleer-gucleri> Erişim Tarihi: 17.03.2017.
- Amanda Erickson, "A timeline of North Korea's five nuclear tests and how the U.S. has responded" Yayın Tarihi: 14.04.2017, https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2017/04/14/a-timeline-of-north-koreas-five-nuclear-tests-and-how-the-u-s-has-responded/?utm_term=.49219cd89bab Erişim Tarihi: 02.08.2017.
- Anna Fifield, "Why is April 15 such a big deal in North Korea?" Yayın Tarihi: 14.04.2017, https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2017/04/14/why-is-april-15-such-a-big-deal-in-north-korea/?utm_term=.8c583bb4d787 Erişim Tarihi: 18.06.2017.
- ASEAN, "History" <http://asean.org/asean/about-asean/history/> Erişim Tarihi: 08.08.2017.
- BBC, "Profile: Kim Jong İl" Yayın Tarihi: 16.01.2009, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/1907197.stm> Erişim Tarihi: 19.06.2017.
- Hürriyet, "Giden Kim Gelen Kim" Yayın Tarihi: 20 Aralık 2011 <http://www.hurriyet.com.tr/giden-kim-gelen-kim-19502740> Erişim Tarihi: 19.06.2017.
- BBC, "Kuzey ve Güney Koreli aileler 'birleşiyor'" Yayın Tarihi: 18.08.2013, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/08/130818_kuzey_kore_aileler Erişim Tarihi: 30.06.2017.
- Birleşmiş Milletler Dergisi, "Tarihi Toplantıda BM yetkilileri, dünyayı nükleer tehditten kurtarmak için daha fazla çaba harcanması çağrısında bulundu" <http://www.bmdergi.org/tr/tarihi-toplantida-bm-yetkilileri-dunyayi-nukleer-tehditten-kurtarmak-icin-daha-fazla-caba-harcanmasi-cagrisinda-bulundu/> Erişim Tarihi: 11.06.2017.

Brian Kalman, "North Korea vs. South Korea – Comparison Of Military Capabilities. What Would A New War in Korea Look Like?" Yayın Tarihi: 12.05.2017, <https://southfront.org/north-korea-vs-south-korea-comparison-of-military-capabilities-what-would-new-war-in-korea-look-like/> Erişim Tarihi: 01.08.2017.

Central Intelligence Agency, "North Korea" <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kn.html> Erişim Tarihi: 18.06.2017.

Central Intelligence Agency, "The World Factbook" <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kz.html> Erişim Tarihi: 16.02.2016.

Central Intelligence Agency, "Refined Petroleum Products – Consumption" <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2246.html#193> Erişim Tarihi: 16.02.2016.

CIA, "North Korea's Economy" <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kn.html> Erişim Tarihi: 27.07.2017.

CIA, "North Korea Military Branches" <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kn.html> Erişim Tarihi: 27.07.2017.

CIA, "Kazakhstan" <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kz.html> Erişim Tarihi: 13.10.2017.

Comprehensive Nuclear-Test-Ban Treaty Organization, "CTBTO'S Initial Findings On The DPRK's 2009 Announced Nuclear Test" Yayın Tarihi: 25.05.2009, <https://www.ctbto.org/press-centre/press-releases/2009/ctbtos-initial-findings-on-the-dprks-2009-announced-nuclear-test/> Erişim Tarihi: 03.08.2017.

Çağdaş Türk Lehçeleri, "Kazakistan Cumhuriyeti" <http://www.pau.edu.tr/ctleb/tr/sayfa/kazakistan> Erişim Tarihi: 12.10.2017.

Dave Lee ve Nick Kwek, "Kuzey Kore lideri Kim'in üvey kardeşinin ölüm anı görüntülendi" Yayın Tarihi: 20.02.2017, <http://www.ntv.com.tr/dunya/kuzey-kore-lideri-kimin-uvey-kardesinin-olum-ani-goruntulendi,YnlJtaBVR0SEsh4GpJQveQ> Erişim Tarihi: 09.07.2017.

Davmir, "Kazakistan teknoparkların gelişimi üzerine" Yayın Tarihi: 31.05.2016, <http://referat-kazaksha.info/aza-stan-tehnoparkterdi-damytu-turaly/> Erişim Tarihi: 08.10.2017.

Democratic people's Republic Of Korea, "Socio-Economic System" <http://www.korea-dpr.com/economic.html> Erişim Tarihi: 24.06.2017.

Democratic people's Republic Of Korea, "Fundamental Rights of Citizens" <http://www.korea-dpr.com/citizen.html> Erişim Tarihi: 24.06.2017.

Democratic People's Republic of Korea, "Science" <http://www.korea-dpr.com/science.html> Erişim Tarihi: 23.06.2017.

Department of State, "STRATEGIC ARMS LIMITATION TALKS (SALT I)" <https://www.state.gov/www/global/arms/treaties/salt1.html> Erişim Tarihi: 30.05.2017.

Department of State, "STRATEGIC ARMS LIMITATION TALKS (SALT II)" <https://www.state.gov/www/global/arms/treaties/salt2-1.html> Erişim Tarihi: 30.05.2017.

Democratic people's Republic Of Korea, "Literature and Art" http://www.korea-dpr.com/literature_and_art.html Erişim Tarihi: 27.06.2017.

Democratic People's Republic Of Korea, "Political System" <http://www.korea-dpr.com/political.html> Erişim Tarihi: 15.07.2017.

DW, "ABD Haydut Devletler Listesini Gözden Geçiriyor" Yayın Tarihi: 27.06.2008, <http://www.dw.com/tr/abd-haydut-devletler-listesini-g%C3%B6zden-ge%C3%A7iriyor/a-3442792> Erişim Tarihi: 30.04.2017.

Ekonomi ve Dış Politika Araştırma Merkezi, "Silahların Kontrolü" <http://www.edam.org.tr/tr/Mobile/AnaKategori/silahlarin-kontrolu> Erişim Tarihi: 02.05.2017.

Emine Akçadağ Alagöz, "Japonya Savunma Politikası ve Askeri Gücü" BİLGESAM, Yayın Tarihi: 03.11.2014 <http://www.bilgesam.org/incele/1844/-japon-savunma-politikasi-ve-askeri-gucu/#.WMbNsZuLSUI> Erişim Tarihi: 13.05.2017.

Emin Akhundzada, , "Avrasya Gümrük Birliği: Avantajlar Ve Dezavantajlar" Ekoavrasya Yayın Tarihi: 27.01.2014, <Http://Ekoavrasya.Net/Duyuru.Aspx?Did=132&Lang=Tr> Erişim Tarihi: 18.02.2016.

Euronews, "Kuzey Kore'den doğu sınırına askeri yığınak" Yayın Tarihi: 26.09.2017 <https://tr.euronews.com/2017/09/26/kuzey-koreden-dogu-sinirina-sinira-askeri-yiginak> Erişim Tarihi: 12.09.2018.

Fas, "R-7 SS-6 Sapwood" Yayın Tarihi: 27.10.2010, <https://fas.org/nuke/guide/russia/icbm/r-7.htm> Erişim Tarihi: 20.03.2017.

Fas, "R-7 SS-6 Sapwood" Yayın Tarihi: 27.10.2010, <https://fas.org/nuke/guide/russia/icbm/r-7.htm> Erişim Tarihi: 20.03.2017.

Fas, "Burya" Yayın Tarihi: 27.10.2010, <https://fas.org/nuke/guide/russia/icbm/burya.htm> Erişim Tarihi: 30.04.2017.

Freedom House, "North Korea" <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2012/north-korea> Erişim Tarihi: 21.08.2017.

Freedom, "Freedom in the World 2018" <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2018/kazakhstan> Erişim Tarihi: 30.04.2018.

GlobalSecurity, "Juche", <http://www.globalsecurity.org/military/world/dprk/juche.htm> Erişim Tarihi: 04.07.2017.

Globalsecurity, "World Wide Military Expenditures – 2011" <http://www.globalsecurity.org/military/world/spending.htm> Erişim Tarihi: 25.08.2017.

Globalfirepower, "2017 Kazakhstan Military Strength", https://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=kazakhstan Erişim Tarihi: 03.02.2018.

Gökhan Binzat, "ABD'nin Kuzey Kore'ye Müdahalesinin Etkileri" Yayın Tarihi: 14.04.2017, <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/kuzey-kore/2017/04/14/8608/abdnin-kuzey-koreye-mudahalesinin-olasi-etkileri> Erişim Tarihi: 19.06.2017.

HaberTürk, "Kore Savaşı" Yayın Tarihi: 27.07.2014 <http://www.haberturk.com/tarihte-bugun/haber/974279-kore-savasi> Erişim Tarihi: 09.06.2017.

Haber7, "Nükleer Silahların İnsanlar Üzerine Etkisi Konferansı" Yayın Tarihi: 08.12.2014, <http://www.haber7.com/guncel/haber/1242529-nukleer-silahlarin-insanlar-uzerine-etkisi-konferansi> Erişim Tarihi: 10.09.2018.

Haberler, "Kuzey Kore'de Balistik Füzerinin Yaydığı Radyasyon Yüzünden Bebekler Kusurlu Doğuyor" Yayın Tarihi: 09.03.2017 <https://www.haberler.com/kim-in-fuze-karargahi-bebekleri-etkiledi-10223852-haberi/> Erişim Tarihi: 13.09.2018.

Internetworldstats, "Internet Usage in Asia", <http://www.internetworldstats.com/stats3.htm#asia> Erişim Tarihi: 23.06.2017.

Indexmundi, "North Korea" <https://www.indexmundi.com/g/g.aspx?v=67&c=kn&l=en> Erişim Tarihi: 21.08.2017.

Indexmundi, "North Korea GDP - per capita" https://www.indexmundi.com/north_korea/birth_rate.html Erişim Tarihi: 10.09.2018

Ju-min Park ve James Pearson, Exclusive: North Korea's Unit 180, the cyber warfare cell that worries the West" Yayın Tarihi: 21.05.2017, <https://web.archive.org/web/20170521121302/https://www.reuters.com/article/us-cyber-northkorea-exclusive-idUSKCN18H020> Erişim Tarihi: 09.07.2017.

KazakTv, "Kazakistan'ın Ulusal Bilimsel Ve Teknolojik Parkları" http://kazakh-tv.kz/kz/view/column/page_70321_natsionalnye-nauchno-tekhnologicheskie-parki-kazakhstana Erişim Tarihi: 07.10.2017.

Kazakistan Cumhurbaşkanlığı Kararı, "Askeri Doktrin 2017", No.554, 29.09.2017. https://www.mod.gov.kz/rus/dokumenty/voennaya_doktrina/ Erişim Tarihi: 03.02.2018.

Kazakhstan Ministry of Defence, "Home", <https://www.mod.gov.kz/> Erişim Tarihi: 02.02.2018.

Kazakistan Kalkınma Departmanı <http://mid.gov.kz/en/node/3145> Erişim Tarihi: 13.07.2018

Korea-dpr, "Climate and Nature" <http://www.korea-dpr.com/climate.html> Erişim Tarihi: 28.06.2017.

Milli Güvenlik Kurulu, "Japonya'nın 2013 Yılı Savunma Beyaz Kitabı", http://mgk.gov.tr/calismalar/calismalar/019_japonya_beyaz_kitap_2013.pdf , Erişim Tarihi: 05.08.2017.

Milliyet, "BM Kuzey Kore'ye yaptırımları ağırlaştırdı! Trump'tan ilk yorum: Takdir ettim" Yayın Tarihi: 06.08.2017, <http://m.milliyet.com.tr/bm-kuzey-kore-ye-yaptirimlari-dunya-2497215/> Erişim Tarihi: 06.08.2017.

Milliyet, "Trump ile Kim imzaları attı! Rusya ve İran uyardı..." Yayın Tarihi: 12.06.2018 <http://www.milliyet.com.tr/canli-blog-buyuk-gun-bugun--dunya-2687050/> Erişim Tarihi: 13.06.2018.

Milliyet, "Japon anayasasını biz yazdık lafı kızdırdı" Yayın Tarihi: 19.08.2016 <http://www.milliyet.com.tr/-japon-anayasasini-biz-yazdik--dunya-2297366/> Erişim Tarihi: 13.05.2017.

Milliyet, "Kuzey Kore Dışişleri Bakanı Ri'den ABD'ye gözdağı" Yayın Tarihi: 07.08.2017, <http://www.milliyet.com.tr/kuzey-kore-disisleri-bakani-ri-den-dunya-2498058/> Erişim Tarihi: 08.07.2017.

Milliyet, "Kuzey Kore liderinin telefonu tartışma yarattı" Yayın Tarihi: 05.02.2013, <http://www.milliyet.com.tr/kuzey-kore-liderinin-telefonu-tartisma-yaratti/dunya/dunyadetay/05.02.2013/1664884/default.htm> Erişim Tarihi: 23.06.2017.

Milliyet, "Son dakika.ABD'den korkutan sinyal! Yeni strateji uygulanacak" Yayın Tarihi: 31.07.2017, <http://www.milliyet.com.tr/son-dakika-abd-den-korkutan-dunya-2494090/> Erişim Tarihi: 01.08.2017.

MIF, "Modern North Korean Army Combat Vehicles and Artillery" <https://www.militaryfactory.com/modern-armor/north-korean-army.asp>, Erişim Tarihi: 29.07.2017.

MFA, "Türkiye - Kuzey Kore Siyasi İlişkileri" <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-kuzey-kore-siyasi-iliskileri.tr.mfa> Erişim Tarihi: 14.06.2017.

MFA, "Kuzey Kore Ekonomisi" <http://www.mfa.gov.tr/kuzey-kore-ekonomisi.tr.mfa> Erişim Tarihi: 18.06.2017.

MFA, "Türkiye-Kuzey Kore Siyasi İlişkileri" <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-kuzey-kore-siyasi-iliskileri.tr.mfa> Erişim Tarihi: 28.06.2017.

MFA, "Kazakistan" <http://www.mfa.gov.tr/kazakistan-siyasi-gorunumu.tr.mfa> Erişim Tarihi: 28.10.2017.

MFA, "No: 277, 3 Eylül 2017, Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti'nin (KDHC) 3 Eylül 2017 Tarihinde Gerçekleştirdiği Hidrojen Bombası Denemesi Hk" No.227, Yayın Tarihi: 03.09.2017. http://www.mfa.gov.tr/no_-277_-kore-demokratik-halk-cumhuriyetinin-3eylul2017-tarihinde-gerceklestirdigi-hidrojen-bombasi-denemesi-hk.tr.mfa Erişim Tarihi: 04.09.2017.

Murat Çalışkan, "Kazakistan'da Milli Kimlik Konusu ve Slav Azınlık" Yayın Tarihi: 03.12.2012, <http://www.bilgesam.org/incele/179/-kazakistan%E2%80%99da-milli-kimlik-konusu-ve-slav-azinlik/#.WeoYxGi0OUk> Erişim Tarihi: 20.10.2017.

Media Atlas, "Kazakistan" <Http://Atlas.Media.Mit.Edu/Tr/Profile/Country/Kaz/> Erişim Tarihi: 21.01.2018.

NATO, "NATO ve Rusya: Ciddi Düşünceler ve Pratik Çözümler" Yayın Tarihi: 2007, <http://www.nato.int/docu/review/2007/issue2/turkish/art1.html> Erişim Tarihi: 10.05.2017.

NATO, "Kuzey Atlantik Antlaşması" http://www.nato.int/cps/fr/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=tr Erişim Tarihi: 10.06.2017.

NATO Dergisi, "21. yüzyılda Nükleer Caydırıcılık ve İttifak" Yayın Tarihi: <http://www.nato.int/docu/review/2016/Also-in-2016/nuclear-deterrence-alliance-21st-century-nato/TR/index.htm>

WorldpopulationReview, "North Korea" Erişim Tarihi:15.09.2018. <http://worldpopulationreview.com/countries/north-korea-population>

Nesibe Flora Kurt, "Dünyadan İzole Edilmiş Bir Kuzey Kore İleri Nükleer Teknolojiye Nasıl Ulaşıyor?" Yayın Tarihi: 03.10.2017 <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/asya-pasifik-arastirmalari-merkezi/2017/10/03/8715/dunyadan-izole-edilmis-bir-kuzey-kore-ileri-nukleer-teknolojiye-nasil-ulasiyor> Erişim Tarihi: 13.09.2018.

NTI, "Kısmi Sınama Yasaklama Anlaşması (PTBT)" <http://www.nti.org/learn/treaties-and-regimes/treaty-banning-nuclear-test-atmosphere-outer-space-and-under-water-partial-test-ban-treaty-ptbt/> Erişim Tarihi: 04.02.2018.

NTI, "CANWFZ", <http://www.nti.org/learn/treaties-and-regimes/central-asia-nuclear-weapon-free-zone-canwz/> Erişim Tarihi: 04.02.2018.

NTI, "Nuclear Disarmament Kazakhstan" Erişim Tarihi: 06.02.2018. <http://www.nti.org/analysis/articles/kazakhstan-nuclear-disarmament/>

NTI, "Israel Profile – Nuclear" Yayın Tarihi: Mayıs 2015, <http://www.nti.org/learn/countries/israel/> Erişim Tarihi: 30.04.2017.

NTI, "Southeast Asian Nuclear-Weapon-Free-Zone (Seanwzf) Treaty (Bangkok Treaty)" Yayın Tarihi: 22.09.2016, <http://www.nti.org/learn/treaties-and-regimes/southeast-asian-nuclear-weapon-free-zone-seanwzf-treaty-bangkok-treaty/> Erişim Tarihi: 04.05.2017.

NTI, "ASEAN History" Yayın Tarihi:31.01.2017 <http://www.nti.org/learn/treaties-and-regimes/association-southeast-asian-nations-asean/> Erişim Tarihi: 04.05.2017.

NTI, "North Korea's Nuclear Test and its Aftermath: Coping with the Fallout" Yayın Tarihi: 25.06.2009, <http://www.nti.org/analysis/articles/north-koreas-nuclear-test-aftermath/> Erişim Tarihi: 03.08.2017.

NTI, "Nuclear", Yayın Tarihi:03.2017, <http://www.nti.org/learn/countries/north-korea/nuclear/> Erişim Tarihi: 01.08.2017.

NTV, "Kuzey Kore Apple'a rakip oldu" Yayın Tarihi:31.05.2017, http://www.ntv.com.tr/galeri/teknoloji/kuzey-kore-applearakip-oldu,bqMjrTiv5EmldzM1WGXH-g/HPriNR_780OlwscJmFlyYQ Erişim Tarihi: 23.06.2017.

NTV, "ABD Füze Anlaşmasından Çekildi" <http://arsiv.ntv.com.tr/news/124715.asp> Erişim Tarihi: 30.05.2017.

NTV, "Ahmedinejad: Nükleer silahların dönemi bitti" Yayın Tarihi: 13.02.2010, <http://www.ntv.com.tr/dunya/ahmedinejad-nukleer-silahlarin-donemi-bitti,KpvL6SBry0GbrWCcLvep-Q> Erişim Tarihi: 30.04.2017.

NTV, "Kuzey Kore'nin ABD'nin Guam adasını vurma planı hazır" Yayın Tarihi: 15.08.2017, http://www.ntv.com.tr/galeri/dunya/kuzey-korenin-abdnin-guam-adasini-vurma-planı-hazır,SwIV-ZxD_0GUhinrjkZOWw/J6_v1eBdNkOJfIJEF2L8KQ Erişim Tarihi: 22.08.2017.

Nuclearweaponarchive, "The Soviet Nuclear Weapons Program" Yayın Tarihi: 12.12. 1997, <http://nuclearweaponarchive.org/Russia/Sovwpnprog.html> Erişim Tarihi: 30.04.2017.

Martyn Williams, "Pyongyang Maternity Hospital gets advanced Siemens scanners" Yayın Tarihi:28.09.2012 <http://www.northkoreatech.org/2012/09/28/pyongyang-maternity-hospital-gets-advanced-siemens-scanners/> Erişim Tarihi: 14.09.2018.

Organisation of Islamic Cooperation, "Member State" <https://www.oic-oci.org/states/?lan=en> Erişim Tarihi: 08.04.2018.

Pamukkale Üniversitesi, "Kazakistan Cumhuriyeti", <http://www.pau.edu.tr/ctleb/tr/sayfa/kazakistan> Erişim Tarihi: 28.08.2017.

Parliament of the Republic of Kazakhstan, "Constitution of the Republic of Kazakhstan" <http://www.parlam.kz/en/constitution> Erişim Tarihi: 12.10.2017.

Posta, "Kuzey Kore'nin nükleer teknolojisi o ülkeden gelmiş" Yayın Tarihi: 14.08.2017 <http://www.posta.com.tr/kuzey-kore-nin-nukleer-teknolojisi-o-ulmeden-gelmis-1324368> Erişim Tarihi: 16.09.2018.

Ragıp Kutay Karaca, "ABD, Kuzey Kore'yi vurma cesaretini gösteremez" Hürriyet, Yayın Tarihi: 14.08.2017, <http://www.hurriyet.com.tr/abd-kuzey-koreyi-vurma-cesaretini-gosteremez-40549907> Erişim Tarihi: 22.08.2017.

Reporters without Borders For Freedom of Information, "ranking" Yayın Yılı: 2017, <https://rsf.org/en/ranking> Erişim Tarihi: 20.08.1987.

Reporters Without Borders, "Kazakhstan" https://rsf.org/en/ranking_table Erişim Tarihi: 30.04.2018.

RIANOVOSTI, "Russia expects CIS countries to create free trade zone by yearend" Yayın Tarihi: 17.06.2010, <http://en.rian.ru/exsoviet/20100617/159463469.html> Erişim Tarihi: 15.04.2018.

SABAH, "Kuzey Kore'den Güney Kore'ye birleşme çağrısı" Yayın Tarihi: 10.06.2016, <http://www.sabah.com.tr/gundem/2016/06/10/kuzey-korenden-guney-koreye-birlesme-cagrisi> Erişim Tarihi: 30.06.2017.

Sabah, "Dünyada Nükleer Güç Santrallerinin Yakıt Olarak Kullanan Uranyumu Kazakistan, Avustralya Ve Kanada Üretiyor. Bu Üç Ülke, Toplam Uranyum Üretiminin Yüzde 64 Olarak Gerçekleşiyor." Yayın Tarihi: 09.12.2014; <http://www.sabah.com.tr/Ekonomi/2014/12/09/Bu-3-Ulke-Uranyum-Uretimde-Birinci-Kazakistan-Avustralya-Ve-Kanada> Erişim Tarihi: 19.02.2016.

Satellite Imagery, "Kim Chaek Iron and Steel Complex: Down but Not Out" Yayın Tarihi: 20.06.2016, <http://www.38north.org/2016/06/kimchaek062016/> Erişim Tarihi: 24.06.2017.

Statista, "Where the Uranium comes from" Yayın Tarihi: 18.12.2017 <https://www.statista.com/statistics/283439/global-fuel-shares-by-source/> Erişim Tarihi: 17.07.2018.

Serkan Ocak, "Dünyanın unuttuğu radyoaktif şehir Çelyabinsk" Radikal, Yayın Tarihi: 26.04.2013, <http://www.radikal.com.tr/turkiye/dunyanin-unuttugu-radyoaktif-sehir-celyabinsk-1131132/> Erişim Tarihi: 10.05.2017.

Service of Republic of Kazakhstan, "Home Page", <http://svr.kz/index.php/en/> Erişim Tarihi: 21.01.2018.

STS History," National Nuclear Center of the Republic of Kazakhstan, Yayın Tarihi: 01.02.2014, www.nnc.kz Erişim Tarihi: 03.05.2017.

SIPRI, "Military expenditure by country, in constant (2015) US\$ m., 1988-1996", <https://www.sipri.org/sites/default/files/Milex-constant-2015-USD.pdf> Erişim Tarihi: 01.05.2018.

Stephen Evans, "Is North Korea's leader Kim Jong-un rational?" Yayın Tarihi: 18.03.2017, <http://www.bbc.com/news/world-asia-39269783> Erişim Tarihi: 29.06.2017.

Sputniknews, "ABD Hava Kuvvetleri'nin B61-12 tipi yeni nükleer bomba denemesini başarıyla gerçekleştirdiği belirtildi." Yayın Tarihi: 04.05.2018 <https://tr.sputniknews.com/abd/201805041033296694-abd-nukleer-deneme/> Erişim Tarihi: 13.06.2018

Theguardian, "North Korea claims first nuclear test", Yayın Tarihi: 09.10.2006, <https://www.theguardian.com/world/2006/oct/09/northkorea> Erişim Tarihi: 03.08.2017.

TASAM, "Kazakistan'ın Yeni Uluslararası İnisiyatifi: Uluslararası Nükleer Denemelere Karşı Eylem Önerisi" Yayın Tarihi: 21.06.2011, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/1301/kazakistanin_yeni_uluslararası_inisiyatifi_uluslararası_nukleer_denemelere_karsi_eylem_önerisi Erişim Tarihi: 08.04.2018.

Tay-Keh Campany, "Kazakistan Cumhuriyeti Sanayi Ve Yeni Teknolojileri Birliği Ve Sözleşme Kapsamındaki "Tau Ken" Samruk Jsc" <http://tks.kz/kz/news/kazakistan->

respublikasinin-industriya-zhane-zhana-tehnologiyalar-ministriligi-mentau-kensamurik-ak-arasindakelisimshartka-kol-koildi Erişim Tarihi: 07.10.2017.

The Editors of Encyclopædia Britannica, "Kim Il- Sung" Yayın Tarihi: 17.01.2017, <https://www.britannica.com/biography/Kim-Il-Sung> Erişim Tarihi: 15.06.2017.

The World Bank; "GDP" <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD> Erişim Tarihi: 21.08.2018.

The World Bank, "GDP and PCAP" <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD> Erişim Tarihi: 21.08.2018.

Trademap, "List of importing markets for a product exported by Korea, Democratic People's Republic of (Mirror) Product: TOTAL All products" http://www.trademap.org/tradestat/Country_SelProductCountry_TS.aspx?nvpm=1|408||||TOTAL|||2|1|2|2|2|1|2|1|1 Erişim Tarihi: 27.07.2017

Trademap, "Kazakistan İhracat Oranları" https://www.trademap.org/tradestat/Country_SelProductCountry_TS.aspx?nvpm=1|398||||TOTAL|||2|1|1|2|2|1|2|1|1 Erişim Tarihi: 21.01.2018.

Trademap, "List of importing markets for a product exported by Korea, Democratic People's Republic of (Mirror) Product: TOTAL All products" http://www.trademap.org/tradestat/Country_SelProductCountry_TS.aspx?nvpm=1|408||||TOTAL|||2|1|2|2|2|1|2|1|1 Erişim Tarihi: 27.07.2017.

Tradingeconomics, "Kazakhstan Military Expenditure", <https://tradingeconomics.com/kazakhstan/military-expenditure> Erişim Tarihi: 03.02.2018.

Technology and Innovation Development Department, "Bölüm Yönetmeliği", <http://dep-innov.mid.gov.kz/en/node/3814> Erişim Tarihi: 05.10.2017.

The Economist Intelligence Unit, "The Economist Intelligence Unit's Democracy Index167 countries scored on a scale of 0 to 10 based on 60 indicators" <https://infographics.economist.com/2017/DemocracyIndex/https://d3fy651gv2fhd3.cloudfront.net/charts/north-korea-gdp.png?s=northkoregdp&v=201707031844v&d1=20070101&d2=20171231> Erişim Tarihi: 20.08.1987.

The Economist Intelligence Unit's Democracy Index, "Kazakhstan" <https://infographics.economist.com/2017/DemocracyIndex/> Erişim Tarihi: 30.04.2018.

Tradingeconomics, "North Korea GDP" <https://tradingeconomics.com/north-korea/gdp> Erişim Tarihi: 20.08.2017.

TRT Haber, "Kuzey Kore'den Yeni Deneme" Yayın Tarihi: 15.02.2013, <http://www.trthaber.com/haber/dunya/kuzey-koreden-yeni-deneme-74954.html> Erişim Tarihi: 04.08.2017.

Türk Dil Kurumu, "Diplomasi" http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5b68c5495eeca9.86825231 Erişim Tarihi: 07.08.2018.

Türkiye Dış İşleri Bakanlığı "Ülke Künyesi" <http://www.mfa.gov.tr/Kazakistan-Kunyesi.Tr.Mfa> Erişim Tarihi: 17.02.2016.

Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı "Çin Künye" <http://www.mfa.gov.tr/cin-halk-cumhuriyeti-kunyesi.tr.mfa> Erişim Tarihi: 03.03.2017.

Türkiye Dış İşleri Bakanlığı, "Kazakistan Künye" <http://www.mfa.gov.tr/kazakistan-kunyesi.tr.mfa> Erişim Tarihi: 12.10.2017.

Türkiye Yüksek İhtisas Hastanesi, "Kazakistan Ekibine Eğitim" <http://www.tyih.gov.tr/TR,4957/kazakistan-ekibine-egitim.html> Erişim Tarihi: 13.09.2018.

Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı "Hindistan Künye" <http://www.mfa.gov.tr/hindistan-kunyesi.tr.mfa> Erişim Tarihi: 03.03.2017.

Türkiye Dış İşleri Bakanlığı "Antarktika Antlaşması" <http://www.mfa.gov.tr/antarktika-antlasmasi.tr.mfa> Erişim Tarihi: 02.05.2017.

Türkiye Dış İşleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.tr/dis-politika-genel.tr.mfa> Erişim Tarihi: 21.06.2017.

Türk Kazak, "Bugün Kazakistan Silahları Kuvvetleri Günü" Yayın Tarihi: 07.05.2013, <http://turkkazak.com/site/?p=31066> Erişim Tarihi: 02.02.2018.

Un, "Un İn Kazakhstan" <Http://Www.Un.Kz/En/Pages/2.Jsp> Erişim Tarihi: 25.02.2016.

ULAKBİM, "Bilim Dallarında Dünya, Ülkeler ve Gruplara Ait Veriler: Temel Bilimler (2010-2015)" <http://cabim.ulakbim.gov.tr/wp-content/uploads/sites/4/2016/08/D%C3%BCnya-%C3%9Cikeler-ve-Gruplar-Bilimsel-Yay%C4%B1n-Say%C4%B1s%C4%B1-Temel-Bilimler-2016.pdf> Erişim Tarihi: 13.09.2018.

U.S. Department of State, "Report on Human Rights Abuses or Censorship in North Korea" Yayın Tarihi: 06.07.2016, <https://www.state.gov/j/drl/rls/259366.htm> Erişim Tarihi: 28.06.2017.

USGS, "Earthquake Hazards Program" <https://earthquake.usgs.gov/earthquakes/eventpage/iscgem892650#executive> Erişim Tarihi: 01.08.2017.

Ümit Alperen, "Çin'in Kuzey Kore İkilemi" Yayın Tarihi: 15.04.2013, <http://www.bilgesam.org/incele/122/-cin%E2%80%99in-kuzey-kore-ikilemi/#.WUfnSGjyhqM> Erişim Tarihi: 19.06.2017.

Victoria Crow, "North Korea spends whopping 22 per cent of GDP on military despite blackouts and starving population" News, Yayın Tarihi: 27.04.2017, <http://www.news.com.au/world/asia/north-korea-spends-whopping-22-per-cent-of-gdp-on-military-despite-blackouts-and-starving-population/news-story/c09c12d43700f28d389997ee733286d2> Erişim Tarihi: 30.07.2017.

WayBackMachine, "U.S. Military Casualties - Korean War Casualty Summary" Güncelleme Tarihi: 10.12.2015, http://web.archive.org/web/20151211002218/https://www.dmdc.osd.mil/dcas/pages/report_korea_sum.xhtml Erişim Tarihi: 10.06.2017

William J. Broad ve David E. Sanger, "North Korea's Missile Success Is Linked to Ukrainian Plant, Investigators Say" Nytimes, Yayın Tarihi: 14.08.2017, <https://www.nytimes.com/2017/08/14/world/asia/north-korea-missiles-ukraine-factory.html?mcubz=3> Erişim Tarihi: 23.08.2017.

Worldbank, "Gross demostic product 2016",Yayın Tarihi: 17.12.2017, <http://databank.worldbank.org/data/download/GDP.pdf> Erişim Tarihi: 21.01.2018.

EK-1 SAHA ARAŞTIRMASI ROPÖRTAJ

Kazak Türkleri Eğitim ve Araştırma Derneği Başkanı Şaban Serkan Dinçtürk ile 02.04.2018 Tarihinde Yapılan Yüzyüze Görüşme

Kazak Türkleri Eğitim ve Araştırma Derneği Başkanı Şaban Serkan Dinçtürk, “Devletler için nükleer silah önemli midir?, neden?” sorusuna şu şekilde cevap vermiştir:

“Devletler için nükleer silah önemlidir.. Bölgede ve dünya genelinde askeri açıdan caydırıcı bir güç olmak isteyen devletler, nükleer silah sahibi olmak isterler. Ancak barışçıl bir politika isteyen ve bu barışa katkı sağlamak isteyen devletlerin bilimde, tıpta ve sanayide nükleer sahada çalışmaları için nükleer güç önemlidir.”⁵⁸⁵

Bu açıklama doğrultusunda Dinçtürk’e göre, nükleer silahlar uluslararası sistemde bir tehdit oluşturduğu gibi, barışçıl yolla kullanıldığında oldukça önemlidir. Bu duruma ek olarak “Kazakistan nükleer silahlardan neden vazgeçmiştir?” sorusunu ise şu şekilde cevaplamıştır:

“Kazakistan bağımsızlığını ilan ettikten sonra; nüfusun azlığı, coğrafik büyüklük sebepleriyle, Çin, Rusya, Kore, Hindistan ve Pakistan ülkelerinin arasında nükleer silaha sahip bir devlet oldu. Uzun vadeli politikalarda nükleer silah, ülkeye pozitif etkiden ziyade, negatif bir etki oluşturabilirdi. Uluslararası alanda entegre olması zorlaştırdı. Aynı zamanda Kazakistan, barışçıl bir politika izleyen devlet modelini benimsedi.”

Yukarıdaki açıklama,, Kazakistan’ın bağımsızlığını kazanmasından sonra varlığını kabul ettirme girişimlerinde bulunduğu vurgulanmaktadır. Dinçtürk, “Dünyada nükleer silahsızlanma açısından örnek teşkil eden Kazakistan’ın nükleer silahsızlanma politikasının, ekonomik-politik-sosyolojik-teknolojik ve güvenlik açısından Kazakistan üzerindeki etkisi nedir?” sorusuna şu şekilde cevap vermiştir:

“Sosyolojik açıdan, daha öncesinde Kazakistan, Rusya’nın nükleer silahlarını geliştirdiği bir sahaydı. Rusya’nın hayata geçirdiği nükleer silahların bir çoğu Kazakistan’da gerçekleştirildi. Özellikle Semey bölgesinde. Çünkü Rusya’nın nükleer silah poligonu Semey bölgesindeydi. Denemesi gerçekleştirilen bu nükleer silahların, negatif etkisi çok uzun bir süre devam etti. Bu durum Kazakistan’ın nükleer silahlardan vazgeçmesinin diğer bir nedenidir. Bölge insanı daha yeni yeni bu nükleer radyasyonun etkisini üzerinden atmaya başladı. Ancak hala radyasyon etkisi yok denilemez. Ekonomik açıdan ise ülkeye maddi bir çıkar sağlamadı. Eğer maliyetli ve tecrübesiz bir alt yapı ile bu teknolojik askeri harcama gerçekleşirse,

⁵⁸⁵ 28.03.2018 İstanbul, Şaban Serkan Dinçtürk ile Yüzyüze Mülakat.

ekonomi açısından dezavantaj oluşturur. Güvenlik konusunda ise nükleer silahlardan arındırılması ile birlikte saygınlığı artan bir devlettir. Kazakistan, 2018 yılında BM Güvenlik Konseyi başkanlığına yükselmiştir.”

Kazakistan güvenlik politikalarını, devletin belirlediği miktar ve koşullarda asker temini ile sağladığı görülmektedir. Bu durum ile Kazakistan'ın yüksek politikasını, güvenlikten ziyade ittifaklar oluşturmaktadır. “Kazakistan halkı, Nükleer Silahsızlanma Politikası'nı Desteklemekte Midir?” sorusunu ise Dinçtürk:

“Halk nükleer silahsızlanmayı desteklemektedir. Çünkü radyoaktif maddeler sadece insan hayatını değil bölge coğrafyasındaki doğal hayatı da olumsuz etkilemektedir. Bu sebeplerden dolayı halk nükleer silahsızlanmayı desteklediği gibi bu durumdan da memnun.” şeklinde cevaplamıştır.

SSCB'nin dağılması, Soğuk Savaş'ın bitmesi ve yeni devletlerin ortaya çıkmasıyla, ülkeler hızla sanayileşme ve tarım alanlarına önem vermeye başlamıştır. SSCB'nin 450'den fazla nükleer silah denediği Kazakistan coğrafyasında, insan hayatı ile birlikte doğal ve tarım alanları da zarar görmektedir. Paradigmada “nükleer” kavramı, silah ile özdeşleşse de aslında gelişmiş pek çok devletin “nükleer” politikası bulunmaktadır. Özellikle nükleer politikalar, enerji bağlamında gerçekleşmektedir. Bu doğrultuda, “Semey Nükleer Poligonu'nun kapatılması Kazakistan ve Özkemen halkına nasıl etki etmiştir?” sorusunu, Dinçtürk şöyle cevaplamıştır:

“Halk üzerinde psikolojik olarak olumlu etkisi vardır. Çünkü bölge insanı SSCB döneminde ne zaman nükleer silah denemesi olacağını bilmiyor ve bu sebeple tedirgin oluyordu. Bölgede yaşayan insanlar, tarım ve pek çok alandaki radyoaktif etkilerin azaltılması çalışmasından fayda görmektedir. Ayrıca bölgeye ekonomik yatırımlar gerçekleşiyor.”

Dinçtürk, “Kazakistan'ın nükleer politikası nedir?” sorusuna, yukarıda belirtilen husus çerçevesinde şu cevabı vermiştir:

“2017 yılında EXPO, Astana'da gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde özellikle yeşil enerji konusu işlenmiştir. Güneş enerjisi, rüzgâr enerjisi gibi alanlarda da pek çok çalışması yer almaktadır. Kazakistan, özellikle enerji alanındaki politikalarında nükleer veya fosil türevi kaynaklardan ziyade, yeşil enerji kaynaklarına yönelmektedir.”

“Uluslararası nükleer silahsızlanma girişimleri, olası bir nükleer savaşın önüne geçebilir mi?” sorusuna Dinçtürk;

“Tüm dünyanın nükleer silahlardan arındırılması için öncelikle ellerindeki gizli nükleer silahları imha etmeleri gerekmektedir. Ülkelerin samimi olmaları gerekmektedir. Aksi takdirde yanlış politika yürüten devletlerin veya terör örgütlerinin

eline nükleer silahlar geçerse, olası nükleer savaşlar gerçekleşebilir.” cevabını vermiştir.

Dinçtürk’ün yukarıdaki açıklamasından hareketle, Kuzey Kore gibi haydut devlet kategorisinde yer alan devletlerin nükleer silah geliştirmesi, uluslararası sistemde nükleer savaş potansiyelini taşımaktadır. Kazakistan, uluslararası hukuk çerçevesinde barışın sağlanması için nükleer silahtan vazgeçmiştir. Ancak bu antlaşmaların öncüsü olan pek çok devletin envanterinde, nükleer silahlar yer almaktadır. Dinçtürk’ün bu duruma karşı yorumu şu şekildedir:

“Ülkeler, karşısındaki ülkeleri hala tehdit olarak görmektedir. Bu sebeple devletler nükleer silahtan vazgeçmiyorlar. Tam tersine nükleer silahlarını geliştirmek istiyorlar. Uluslararası Nükleer Silahsızlanma Antlaşması’nı imzalamalarına rağmen, devletlerin birbirini tehdit olarak görmesi, nükleer silahsızlanmadan ziyade nükleer silah geliştirmelerine sebep olmaktadır.”

Uluslararası İlişkiler Realist Teori çerçevesinde devletlerin birbirine güvenmemesi güvenlik ikilemi yaşatmakta ve nükleer silah kapasitelerini geliştirmelerine yol açmaktadır. Bu durum her ne kadar uluslararası antlaşmalar çerçevesinde sınırlandırılmaya çalışılsa da uluslararası hukukun güvenilirliğini yitirmesine sebep olmaktadır. Ayrıca, nükleer silahların, *potansiyel güç* olduğunu göstermektedir. Yukarıdaki açıklama doğrultusunda, Kazakistan nükleer silahsızlanmada model ülkedir. “Kazakistan’ın, uluslararası alanda nükleer silahsızlanma projeleri nelerdir?” sorusuna Dinçtürk:

“Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev BM’deki bir konuşmasında, ülkelerin nükleer silahsızlanma antlaşmasına uyması gerektiğini vurgulamıştır” şeklinde cevap vermiştir.

Kazakistan, Afganistan’a yakın olması sebebiyle uluslararası terör örgütlerinin olası eylemlerine karşı risk taşıyan bir coğrafyada yer almaktadır. Ayrıca Fergana Vadisi olayları göz önüne alındığında, her ne kadar uluslararası alanda güvenlik konusu yüksek politikası arasında yer almasa da, hiç önemsenmeyen bir konu değildir. “Kazakistan’ın nükleer silah yerine savunma ve güvenlik politikası nedir?” sorusuna Dinçtürk’ün açıklamaları şu şekildedir:

“Kazakistan, Şangay İşbirliği Örgütü’ne ve BM gibi pek çok kuruluşa üye. Ayrıca, dünya üzerindeki uluslararası antlaşmaların 1400 kadarına imza atmıştır. Aynı zamanda bu antlaşmalara uyulduktan sonra, ülkeler arasında bir savaş çıkmayacağına inanan bir devlet. Asayişin sağlanması için ise kolluk kuvvetleri mevcut. Ancak bu kolluk kuvvetleri saldırıdan ziyade savunma niteliği taşımaktadır.”

14.07.2018 tarihinde Kazakistan'da politikacı olan Murat Abdulamitovich Abenov ile yüzyüze gerçekleştirilen görüşme.⁵⁸⁶

Kazakistan'da politikacı olan Murat Abdulamitovich Abenov, "Kazakistan nükleer silahlardan neden vazgeçmiştir?" sorusuna şu şekilde cevap vermiştir:

"Kazakistan, demokratik bir ülke olarak nükleer silahlardan vazgeçmiştir. Çünkü Kazakistan'ın politik durumu şeffaflığa dayanmaktadır. Kazakistan'da hoşgörü önemli bir ölçüttür. Ayrıca özgür bir irade ile alınmış bir karardır. Nükleer silahsızlanma politikasının doğru bir karar olduğu da sonradan teyit edildi. Çünkü bu durum barışçıl bir politikaya sebep oldu."

Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda, genç bir ülke olarak belirtilebilecek Kazakistan'ın demokrasiye verdiği önem görülmektedir. Belirlenecek olan politik kararlarda ise, toplumun tepkisi göz önüne alındığında Murat Abdulamitovich Abenov, "Semey Nükleer Poligonu'nun kapatılması Kazakistan ve Özkemen halkına nasıl etki etmiştir?" sorusuna şu şekilde bir açıklama getirmiştir:

"Halk bu karara çok sevinmiştir. Çünkü bu durum, bölgenin iş dünyasındaki rekabetinin önünü açtı. Ayrıca, dünya barışı içerisindeki gerçekçi bir adımın kanıtını oluşturarak, bölge ekonomisine de katkı sağlamıştır."

Realist Teori'ye göre uluslararası sistem anarşiktir. Aynı zamanda teori, anarşik uluslararası sistemde devletlerin birbirine güvenmediğini de vurgulamaktadır. Realist Teori'nin kabul ettiği anarşik uluslararası sistemde Kazakistan, uluslararası hukukun üstünlüğünü önemsemiştir. Bu doğrultuda devletlerin birbirine güvenebileceğini göstermek için nükleer silahtan vazgeçmiştir. Ancak bu antlaşmaların öncüsü olan pek çok devletin envanterinde nükleer silahlar yer almaktadır. Murat Abdulamitovich Abenov bu durumunu nasıl yorumladığını şu şekilde ifade etmiştir:

"Devletler, sınır komşuları ile iyi geçinmek zorundadır. Sovyetler döneminde demir blok zamanında birbirlerine düşmanlardı. Sovyetlerin dağılması ile birlikte, Soğuk Savaş bitmiş ve batı bloğu kazanmıştır. Ayrıca batı bloğu Soğuk Savaş'ı kazandığı gibi, elinde nükleer silahı olmayan veya olup da yetersiz alt yapıya-tecrübeye sahip olan devletler meydana gelmiş; bu durum ile birlikte bu yeni devletlerin karşısında tecrübeli nükleer silaha sahip devletler bulunmuştur. Kazakistan ise bu nükleer silaha sahip tecrübeli devletlere karşı, niyetinin tehdit olmadığını belirtmek amacıyla öncelikli olarak ABD, BM ve ilgili kuruluşlardan destek istemiştir. Ayrıca Kazakistan yeni bir devlet olduğu için nükleer silah ülke için ekonomik bir külfet teşkil etmekteydi. Bu durum ile beraber, tecrübeli personeli de bulunmamaktaydı. Bu sebeple tehdit oluşturmama, demokratik-şeffaf devlet olma

⁵⁸⁶ Tercüman: Hidayet Bey.

ilanını bu şekilde ilan etmiş oldu. Nükleer silaha sahip olan diğer devletler için bir şey diyemeyeceğim. Her ülkenin kendi politikası.”

Kazakistan nükleer silahsızlanmada model ülkedir. “Kazakistan’ın, uluslararası alanda nükleer silahsızlanma projeleri nelerdir?” sorusuna Abenov:

“Net bir proje yok şu anda. Ancak şu konu belirtilmektedir. Yatırımcılar, yatırım yapacağı ülkeye güven duymak istemektedir. Bu doğrultuda sermaye sahiplerine yatırım için bu bir teşvik niteliği taşımış ve başarılı da olunmuştur. Sovyetlerin dağılması sonucu kurulan bir devlete, NATO üyesi olan devletler yatırımda bulunmuştur. Bu durum proje olmasa da projelendirilecek örnek bir konudur.”

Murat Abdulamitovich Abenov’a, “Semey Nükleer Poligonu’nun kapatılması Kazakistan ve Özkemen halkına nasıl etki etmiştir?” sorusu sorulduğunda cevaplamama hakkını kullanmıştır.. Ancak Abenov, şeffaf bir ülkede gerekli olan verilerin sunulmasının önemini belirtmiş ve soruyu şu şekilde cevaplamıştır:

“Pozitif bir etkisi oldu çünkü toplumun ve tabiatın sağlığını pozitif yönde etkiledi. Ayrıca bu bölgede yaşayan ciddi bir şekilde Kazak nüfusu yer almaktadır. Sağlıksız ortamda insanlar yaşam kalitelerini kaybettiği gibi kültürlerini de kaybeder. Şu anda bu durumun önüne geçilmiş oldu. Sovyetler döneminde Semey bölgesinin nükleer test sahası olarak belirlenmesini Sovyetler karar vermişti. Ancak biz bu kararı değiştirdik.”

19.07.2018 tarihinde Kazakistan Sarıarka Akim’i (Belediye Başkanı) Turlubek Arman Alasoğlu ile yapılan yüzyüze görüşme.⁵⁸⁷

Kazakistan’ın yerel ve mahali hizmet birimleri de Sovyetlerin Semey ve Özkemen bölgelerinde denemiş olduğu nükleer kalıntının izlerini (radyasyon) minimize etmek için çeşitli politikalar belirlemektedir. Kazakistan, nükleer silahsızlanma politikasını uluslararası boyutlarda irdelediği gibi aynı zamanda ulusal politikalarının uygulanmasında da önemli bir argümanı olan yerel ve mahali hizmet birimlerini kullanmaktadır . Bu doğrultuda 19.07.2018 tarihinde Kazakistan Sarıarka Akim’i (Belediye Başkanı) Turlubek Arman Alasoğlu ile yapılan yüz yüze görüşmede Alasoğlu, “Devletler için nükleer silah neden önemlidir?” sorusuna şu şekilde cevap vermiştir:

“Bütün devletler güce önem vermektedir ve güç genelde nükleer silah olarak görülmektedir. Soğuk Savaş dönemi ile birlikte nükleer silahların başlamasıyla hangi devletin elinde nükleer silah var ise o devlet güçlü kabul ediliyordu. Devlet liderleri ise nükleer gücün gerçek bir güç olduğuna inanıyordu. Nükleer güce sahip olan devletler, nükleer güce sahip olmayan devletlere emir verme veya yönetimlerine

⁵⁸⁷ Tercüman: Hidayet Bey.

müdahale etme düşüncesine sahiptiler. Ancak bu eski ve yanlış bir düşünce. Nükleer güce bu şekilde inanan devletleri örnek vermek gerekirse, Kuzey Kore söylenebilir. Kuzey Kore, nükleer silaha sahip olması sebebi ile bölgesel değil küresel bağlamda kendi isteklerini yaptırmaya çalışmaktadır. Nükleer silahlara önem veren diğer bir ülke ise İran'dır. Ancak Kuzey Kore ve İran'ın nükleer silah tehdidi ve riskini içeren politikalarına karşı, bütün dünya ambargo uygulamaktadır. Eğer ambargo uygulaması bir güç ise, bu da dünyanın artık değiştiğinin bir göstergesidir ve nükleer silahlara önem verme gibi eski düşüncelerin artık bir öneminin olmadığı ortaya çıkıyor. Devletler için nükleer silah önemli askeri güçtür. Nükleer gücün geliştirilmesi için veya nükleer silaha sahip olmak için önemli askeri teknolojiye ihtiyaç vardır. Ancak nükleer silahtan ziyade (konvansiyonel) askeri silahlar geliştirilmeli. Bu durum da bilim, teknoloji ve sanayi ile sağlanabilir.”

Bu doğrultuda, nükleer silahın askeri bir güç olduğu bir gerçektir. Ancak bu duruma bağlı olarak, nükleer silahlara sahip olma veya olmama politik bir süreç içermektedir. Alasoğlu, “Nükleer silahın bir güç olduğunu kabul etse de Kazakistan nükleer silahlanmadan neden vazgeçmiştir?” sorusuna ise şu şekilde açıklamada bulunmuştur:

“Eski politik düşüncelerin yıllarca kullanılması, yanlış düşünceleri meydana getirmiştir. Kazakistan ilk devlet olarak bu eski ve yanlış düşünceleri reddetti.”

“Astana yönetiminin nükleer silahlanmayı redetmesinin, Kazakistan üzerine nasıl bir etkisi oldu?” sorusuna ise:

“Ekonomik yönde, çok ciddi bir olumlu etkisi oldu. Örneğin nükleer silahlar ciddi bir maliyet doğurmaktadır. Öncelikle bundan kurtulmuş oldu. Diğer bir faktör ise, ekolojiye zarar vermenin bir nebze önüne geçildi. Ayrıca politik olarak uluslararası alanda Kazakistan'ın prestij ve itibarı arttı. Bu durum aynı zamanda, Kazakistan'ın potansiyel bir tehdit olmasından ziyade barışçıl bir devlet politikası belirlediğini bütün dünyaya kanıtladı. Nükleer silahlardan vazgeçmenin kararı arasından çok uzun yıllar geçti. Eğer bizde de (Kazakistan'da) nükleer silah olsaydı, Kuzey Kore ve İran'a nükleer silahlanma sebebi ile uygulanan ambargolar uygulanacaktı.” şeklinde cevap vermiştir.

Yukarıdaki açıklamalarda belirtildiği üzere, Kazakistan'ın aldığı kararlarda ve belirlenen politikalarında halk desteği önemlidir. Immanuel Kant'ın, “*Kanun koyucu güç yalnızca birleşmiş halk iradesinden çıkabilir*” ifadesinin de belirttiği üzere, iktidara verilen halk desteği büyük bir gücü yansıtmaktadır.⁵⁸⁸ Bu doğrultuda,

⁵⁸⁸ Celal Yeşilçayır, “Kant'ta Barışın Hukuk Zemininde Kurgulanması” *Artvin Çoruh Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı.3, 2016, s.82-83.

“Kazakistan nükleer silahsızlanma politikasında halktan destek görmüş müdür?” sorusuna Alasoğlu şu açıklamada bulunmuştur:

“Pek çok kaynakta görüleceği üzere, Semey’de 90’lı yıllarda silahsızlandırılma bölgesi oluşturulmaya çalışıldı. 1980 ve 90’lı yıllarda dünyada iki tane nükleer silah poligonu oldu. Bunlardan bir tanesi Amerika Nevada bölgesi, ikincisi ise Kazakistan Semey bölgesi. Bu durum üzerine 1980 ve 90’lı yıllarda halk eylem ve mitingler düzenlemeye başladı. Kazakistan’da ise bu nükleer silahsızlanma ve bölgenin arındırılması için ünlü Kazak düşünür Olca Süleymanov pek çok yazı kaleme aldı. Bu durumun ardından, Kazakistan topraklarındaki nükleer silahlardan rahatsızlık duyan ilk halk oldu. Ayrıca Kazakistan’da nükleer silahsızlanma gibi politik yenilikler öncelikle halktan başlar. Ayrıca zeki bir politikacı, halkın ne düşündüğünü, ne istediğini ve ne hissettiğini bilendir. Bu doğrultuda Sayın Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev, nükleer silahlara karşı olup eylem yapan halk ile görüş alışverişi yaparak politik bir karar vermiştir. Ayrıca bu kararı bütün dünyaya duyurmuştur. Sonuç olarak, bu politik karar sadece siyasi değil halk desteği ve görüşü de alınmış bir karardır.”

Realist Teori çerçevesinde, uluslararası sistem irdelendiğinde, ilk vurgulanan konu ise uluslararası sistemin anarşik olduğudur. Uluslararası hukukun ise, devletlerin birbirine güvenmese de hukuk çerçevesinde bağlı kalmasına sebep olmaktadır. Bu konuya pek çok zıt görüş sunan uluslararası ilişkiler teorileri de bulunmaktadır. Ancak öncelikle Realist Teori olmak üzere, pek çok uluslararası ilişkiler teorileri uluslararası sistemin anarşik olduğunu kabul etmektedir.

“Kazakistan, uluslararası hukuk çerçevesinde barışın sağlanması için nükleer silahlanmadan vazgeçmiştir. Ancak bu antlaşmaların öncüsü olan pek çok devletin envanterinde, halen nükleer silahlar yer almaktadır. Bu durumu nasıl yorumlamaktasınız?” sorusuna Alasoğlu:

“Her devlet kendi kararını verir. Dünyada nükleer silahsızlanma hareketinin öncüsü bir devlet olarak, Sayın Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev, uluslararası görüşmelerde nükleer silahlardan vazgeçilmesi gerektiğini sürekli açıklıyor. Nükleer silahlar ile ilgili yapılan uluslararası toplantılarda Sayın Cumhurbaşkanı Nazarbayev sürekli nükleer silahsızlanma konusunu açıyor” şeklinde cevap vermiştir.

Kazakistan’da nükleer poligonların kapatılmasının halk desteği ile gerçekleştirilmesi sonucunda, bu durumun pozitif etkisi ulusal ve uluslararası boyutta, ekonomiden siyasete kadar pek çok alanda ülkeye ivme katmıştır. Ancak bu halk destekli politik kararın, halk üzerine etkisi de bir o kadar önemlidir. Bu doğrultuda, “Semey Nükleer Poligonu’nun kapatılması, Kazakistan ve Özkemen halkına nasıl etki etmiştir?” sorusunu Alasoğlu şu şekilde cevaplamıştır:

“Nükleer deneme olduğu zaman tarım alanları ve halk sağlığı olumsuz yönde etkilenmişti. Ancak bu bölge nükleer silahtan arındırıldığında, halk sağlığına yeniden kavuşmuş, bölge üretime katkı sağlamış ve tarım alanları işlenir hale gelmiştir. Böylelikle bölgeye yapılan ciddi yatırımlar artmıştır.”

20.07.2018 tarihinde Kazakistan Strateji Araştırmalar Enstitüsü Müdür Yardımcısı Kushkumbaev Sanat Kairislymovich ile yapılan yüzyüze görüşme.⁵⁸⁹

Kazakistan’ın nükleer silahsızlanma politikası, Semey-Özkemen bölgesinde gerçekleşen yatırımlar ile halk sağlığına, aynı zamanda Kazakistan milli güç unsurları arasında yer alan ekonomik ve demografik unsurlara olumlu bir etki yaratmıştır. Kazakistan Strateji Araştırmalar Enstitüsü Müdür Yardımcısı Kushkumbaev Sanat Kairislymovich ile 20.07.2018 tarihinde yapılan yüzyüze görüşmede, Kazakistan’ın nükleer silahlı silahsızlanmasının demokrasi ile şeffaf devlet anlayışını etkilediği gibi sağlıklı nüfus artışı ve yatırımların artmasıyla Kazakistan halkının refah artışı da etkilediğini vurgulamıştır. Bu doğrultuda, “Devletler için nükleer silah neden önemlidir?” sorusuna şu şekilde açıklamada bulunmuştur:

“Devletler için nükleer silahlar kesinlikle önemlidir. Ancak bir yandan da üzücü bir durum (tehdit ve risk içermesinden dolayı). Ancak dünya politikası açısından da ciddi bir güç faktörüdür.” Bu açıklamaya istinaden, “Nükleer silahlara sahip olan devletlerin, bu nükleer gücü bir yaptırım gücü olarak mı yoksa bir savunma aracı olarak mı kullandığını düşünüyorsunuz?” sorusuna ise:

“Bana göre, nükleer silah devletler için bir yaptırım gücü olarak kullanılıyor diye düşünmekteyim. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri, Rusya, Çin, İngiltere, Fransa, Hindistan ve ardından Pakistan nükleer silahlara sahip devletler arasındadır. Bu devletler, nükleer silahı bir güç olarak kullanmaktadır. Aynı zamanda nükleer silah her ne kadar saldırı silahı olarak gözükse de, devletler kendisini savunma amacı ile bu gücü kullanmaktadır. Örneğin, İsrail’in envanterinde nükleer silah var, ancak komşularında nükleer silah bulunmamaktadır. Bu durum, İsrail’in komşularından güçlü olduğunu göstermektedir. Ek olarak İsrail’in nükleer silah politikası, savunma olarak belirlenmiştir.

Kazakistan’ın görüşü ise, (bence) devletlerin envanterinde nükleer silah bulundurması eşitsizliği meydana getirmektedir. Bu eşitsizliğin temelini ise, nükleer silaha sahip olan devletlerin kendi politikalarını başka devletlere uygulamak için zorlamasıyla ortaya çıkmasından kaynaklanıyor. Bu doğrultuda, nükleer silahlar devletlerarasındaki ilişkide sağlıklı bir duruma sebep olmaktadır” şeklinde cevap vermiştir.

⁵⁸⁹ Tercüman: Hidayet Bey.

“Nükleer silahların devletler için bir güç” oluşturduğu kabul görölse de devletlerarasındaki ilişkilerde eşitsizliğe sebebiyet verdiği ve güvensizliğin kaynağı olduğu, bu açıklamalar neticesinde ortaya çıkmaktadır. Devletlerin birbirlerine karşı güvensizliği ve güvenlik ikilemi oluşması, diplomasi gibi uluslararası ilişkiler araçlarını ikincil öneme itmektedir. Nükleer silah politikalarının, savunma-saldırı veya baskı aracı olarak kullanılması veya belirlenmesi, uluslararası sistemi istikrarsızlığa itmektedir. Kairlslymovich, “Kazakistan nükleer silahlardan neden vazgeçmiştir?” sorusunu şu şekilde açıklamıştır:

“Nükleer silah devletlerarasındaki ilişkiyi, sağlıklı bir duruma itmektedir. Biz bu sebeple nükleer silahlardan vazgeçtik. Ancak nükleer silahlardan vazgeçerken, ülke ve sınır güvenlik politikalarımızı da belirledik. Kazakistan hükümeti, nükleer silahlardan vazgeçmeden önce, nükleer silaha sahip olan devletlerden sınır güvenliğı dâhil olmak üzere pek çok alanda güvence istemiştir.”

Kazakistan’ın nükleer silahlardan vazgeçmesinin politik bir gerekçesi, yukarıdaki açıklamalarda belirtilmektedir. Ancak devletler için alınan politik kararların, halk desteğı ile sağlanması demokratik devletler için önemlidir. Kairlslymovich, “Kazakistan’ın nükleer silahsızlanma politikası sadece siyasi bir karar mı? Yoksa halk desteğini almış mıdır?” sorusuna ise:

“Kazakistan’da politikacıların almış olduğu nükleer silahsızlanma kararı, mutlaka halkın isteğini ve desteğini gözeterek alınmaktadır. Çünkü nükleer silahtan vazgeçilmediğı zaman, uluslararası alanda bir baskı ile karşı karşıya kalınacaktı. Örneğın diplomatik baskı, ekonomik ambargo gibi. Bu sebeple Astana hükümeti, bu durumları da gözeterek barışçıl bir politika belirlemiştir” şeklinde bir cevap vermiştir.

“Dünyada örnek teşkil eden Kazakistan’ın nükleer silahlanmadan vazgeçmesi, Kazakistan üzerinde nasıl bir etki yaratmıştır? (ekonomik-politik vd.)” sorusuna Kairlslymovich’un cevabı ise:

“İlk olarak sınır komşularımıza karşı, ardından bütün devletlere karşı biz barışçıl politikaları belirlediğimizi göstermiş olduk. Güvenilir devlet olduğumuz için de Kazakistan’a hızla yatırımlar gerçekleşmiştir. Devletler, ekonomik ilişki için politik ve diplomatik ilişkiler kurmak istemektedir” şeklinde olmuştur.

“Kazakistan, uluslararası hukuk çerçevesinde barışın sağlanması için nükleer silahlanmadan vazgeçmiştir. Ancak bu antlaşmaların öncüsü olan pek çok devletin envanterinde, halen nükleer silahlar yer almaktadır. Bu durumu nasıl yorumlamaktasınız?” sorusuna Kairlslymovich şu açıklamayı yapmıştır:

“Nursultan Nazarbayev, uluslararası toplantılarda pek çok kez devletlere nükleer silahsızlanma için çağrıda bulundu. Nükleer silahsızlandırmanın yanında, nükleer denemelerden vazgeçilmesi üzerine de çağrıda bulunmuştur. Örneğın, Nursultan

Nazarbayev 2040 yılında dünyada nükleer silahların bulunmaması için dünya devletlerine teklif sunmuştur. Ancak elinde nükleer silah bulunduran devletler, farklı görüşlerdedir. Bu nükleer silahlara sahip devletler, bencil politikalar belirlemektedir. Bizde olan nükleer silahlar başka ülkelerde olmasın mantığı içerisinde. Bu durumda devletler sınıflara bölünüyor. 1. sınıf devlet, 2. sınıf devlet olarak. Özetle gelişmiş devlet, gelişmemiş devlet.”

“Kazakistan’ın uluslararası alanda nükleer silahsızlanma projeleri nelerdir?” sorusuna Kairıslıymovich şu açıklamayı yapmıştır:

“2013 yılında, uluslararası konjonktürde İran nükleer silahsızlandırma konusu ile alakalı olarak Kazakistan’da toplantı gerçekleştirildi. Ardından ABD-Kuzey Kore nükleer silah sorunu ile ilgili Kazakistan ara-bulucu görevini üstlendi. Sayın Nursultan Nazarbayev, Pyongyang yönetiminin başı olan Kim Jung Un’a çağrıda bulunmuş, Kazakistan’ı örnek görebileceklerini bildirmiştir.”

Resim 2. Rayon Baykonur Uzay Araştırmaları Merkezi 26.07.2018

Kairıslıymovich’un yapmış olduğu bu açıklamalar doğrultusunda, uluslararası sistemde “nükleer diplomasi”nin önemi ortaya çıkmıştır. Yapılan yüz yüze görüşmede, nükleer silahsızlanmada bulunulan coğrafyaya pozitif etki sürekli vurgulanmıştır. Bu doğrultuda Kairıslıymovich’ya, “Semey Nükleer Poligonu’nun kapatılması Kazakistan ve Özkemen halkına nasıl etki etmiştir?” sorusu sorulduğunda, şu açıklamayı yapmıştır:

“Nükleer silah denemesinin zararı çok olmasa da bir nebze görülmeye devam edilecektir. Çünkü bölgede hala radyasyon bulunmaktadır. Sovyetler döneminde gerçekleşen nükleer silah denemeleri bölgeye çok zarar vermiştir. Binlerce insan bu nükleer denemeden dolayı zarar gördü. Örneğin ben küçükken, öğrenci olduğum zamanlarda nükleer denemeleri görürdük. Annem gözlerimizi kapatırdı görmeyelim diye. Ancak biz yine de izlerdik. Sovyetler ise bizleri hiçe saydı, denemelerine devam etti. Poligonun kapatılmasına, insan olarak hiç kimse üzülmeydi. Çünkü ekonomi, sağlık ve nitelikli nüfus artışına katkı sağladı. 1980’lerde bu coğrafyadaki Kazak oranı %40-47 iken, şuanda Kazak halkı nüfus oranı % 60’ın üstüne çıkmıştır.”

Bu açıklamalara istinaden, 25.07.2018 tarihinde Kazakistan Astana’da Nursultan Nazarbayev’in önderliğinde kurulan Nur Otan Partisi milletvekilleri Vladisav Sergeev, Miras Shekenov ve kurmayları ile gerçekleştirilen yüz yüze görüşmede, Kazakistan’ın nükleer silahsızlanma politikasının önemi vurgulanmıştır. “Devletler için nükleer silah neden önemlidir?” sorusuna, nükleer silah politikaları üzerine uzmanlığı olan Miras Shekenov şu cevabı vermiştir:

“Nükleer silaha sahip olan devletler, uluslararası alanda iki şekilde anılmaktadır. Diğer devletler tarafından tanınan ve tanınmayan devletler olarak. Bir politikacı olarak nükleer silahlar ile birlikte, bu tip bütün kitlesel silahlara karşıyım. Nükleer silahlar ise, ayrıca değerlendirilmelidir. Nükleer silaha sahip olan devletlerin ekonomisi çok güçlü olmalıdır. Ayrıca bu nükleer silaha sahip olan devletlerin, halkı da nükleer silahlanmayı desteklemelidir.

Dünyada ilk defa Hiroşima ve Nagazaki’de nükleer silahlar kullanılmıştır. Ancak ilginçtir ki, geri kalan hiçbir zamanda nükleer silah kullanılmamıştır. Japonya’ya yapılan nükleer silah kullanımından sonra, nükleer silahlar güç ve bu doğrultuda pazarlık konusu haline gelmiştir. Kazakistan ilk olarak nükleer silahsızlanmadan vazgeçerek, ekonomisinde ciddi bir yükseliş gerçekleştirmiştir.”

Nur Otan Partisi Milletvekilleri ile 25.07.2018 Tarihinde Kazakistan Astana’da Gerçekleştirilen Yüz Yüze Görüşme. Miras Shekenov ve Vladislav Sergeev⁵⁹⁰

Nur Otan Partisi milletvekilleri ile yapılan görüşmede, “Devletler için nükleer silahların bir güç olduğu belirtilmiştir. Kazakistan neden bu güçten vazgeçmiştir?” sorusuna Vladislav Sergeev, şu şekilde cevap vermiştir:

“Kişisel görüşüm, nükleer silahlar hem bir güç hem de bu güç doğrultusunda pazarlık konusu yapılacak bir unsur halini almıştır. Ancak Kazakistan, gücü pazarlık konusu yapma yerine, diplomatik diyalogdan yana bir politika benimsemiştir.

Sovyetler zamanında Kazak topraklarına, Çeçenlerden Ruslara kadar pek çok halk göç ettirilmiştir. Bütün bu halklar, Kazak topraklarında yerli halk olarak gösterilmiştir.

⁵⁹⁰ Tercüman Hidayet Bey.

Kazakistan hükümeti ise, bu zorunlu göçe karşı bu toplulukları kendi vatandaşı olarak görmüş ve kabul etmiştir. Bu durum şunu göstermektedir; iç politikasında ılımlılığı benimsediği gibi dış politikasında da uzlaşmayı benimsemiştir.”

Vladislav Sergeev ile 25.07.2018 Tarihinde Kazakistan Astana’da Gerçekleştirilen Yüzyüze Görüşme

“Kazakistan’ın nükleer silahtan vazgeçmesinin Kazakistan üzerinde nasıl bir etkisi olmuştur?” sorusuna ise heyetin ortak açıklaması şöyle olmuştur:

“Kazakistan’ın bağımsızlığından sonra karşılaştığı iki güçlük vardı. Bunlardan ilki ekonominin yetersizliği, ikincisi ise sınır güvenliği olmuştur. Örnek ile açıklayacak olursak, Kuzey Kore kapalı bir devlet. Ancak aynı zamanda nükleer silaha sahip bir devlet. Bu sebeple pek çok devlet Kuzey Kore’ye yaptırım uygulamaktadır. Ancak Kazakistan bağımsızlığından sonra, ekonomi ve sınır güvenliği için nükleer silahlardan vazgeçmiştir. Bu şu etkiyi yaratmıştır; Kazakistan nükleer silahsızlanma politikası sebebi ile yatırımcıya güven vermiştir ve ekonomi gelişmiştir, ikinci olarak gerçekleştirilen diplomatik girişim ile sınırlarını güvence altına almıştır.”

Miras Shekenov soruyu şu şekilde cevaplandırmaya devam etmiştir:

“Ülkeler genel olarak nükleer silahlara karşı. Bu devletler arasında Kazakistan ise, genç bir devlet. Sovyetlerin dağılması ile birlikte, Kazakistan sınırları içerisinde kalan nükleer silahlar ise Kazakistan için bir yük ve maliyet oluşturmuştur. Kazakistan bu yükten kurtulurken, tabii ki alınan politik kararlar hassasiyet ile irdelenmiş. Uluslararası alanda bir dizi güvence istemiştir. Özellikle sınır güvenliği için büyük devletlerden garanti istemiştir. Bu garanti isteme hareketi aslında bir yandan Kazakistan’ın barışçıl diplomasiden yana olduğunun diğer bir göstergesidir.”

Kazakistan’ın yukarıda belirtildiği üzere gerçekleştirmiş olduğu politik kararlarda, halkın benimseyip desteklemesi de önemlidir. “Kazakistan’ın nükleer silahsızlanma politikası sadece siyasi bir karar mı? Yoksa halk desteğini almış mıdır?” sorusuna ise Miras Shekenov:

“Biz Kazakistan olarak, nükleer silahsızlanma politik kararını halkın desteğini alarak verdik. Bu kararda halkın desteği çok önemli olmuştur. Çünkü Sovyetlerden kalma Semey’deki nükleer silah deneme poligonundan halk çok zarar gördü. Aslında bu zarardan öncelikle halk, ardından da devlet ve politikacılar zarar gördü” cevabını vermiştir.

Halkın politik kararlardaki desteği, devlet politikalarının belirlenmesinde önemli bir faktör olmaktadır. Ancak bir yandan da anarşik uluslararası sistemde, devletlerin birbirlerine güvenmediği de literatürlerde belirtilmektedir. Bu sebeple, anarşik uluslararası sistemde devletlerarasındaki ilişkiler, bir dizi hukuksal kararlar ile düzenlenmeye çalışılmaktadır. “Kazakistan, uluslararası hukuk çerçevesinde barışın

sağlanması için nükleer silahlanmadan vazgeçmiştir. Ancak bu antlaşmaların öncüsü olan pek çok devletin envanterinde nükleer silahlar hala yer almaktadır. Bu durumu nasıl yorumlamaktasınız?” sorusunu Vladislav Sergeev şu şekilde açıklamıştır:

“Her devletin bağımsız olması sebebi ile bu kararları (nükleer silahlanma ve silahsızlanma kararları) kendileri vermektedir. Buna doğru veya yanlış demek sağlıklı bir yaklaşım olmaz. Biz nükleer silahsızlanma kararı verdik ve bunun diğer devletler için örnek olmasını istiyoruz.”

Miras Shekenov ise:

“Nükleer silah, kullanıldığında çok büyük zarar verme kapasitesine sahip bir güçtür. Amerika ve Sovyetler, Soğuk Savaş döneminde bu silahlardan vazgeçilmesi gerektiğini pek çok kez belirtmiştir. Bu doğrultuda, 1970-80 yılları arasında ABD ve SSCB ellerindeki nükleer silah sayılarının çoğunu azaltmıştır.”

Nükleer silaha sahip 9 ülkenin envanterinde, 2016 yılında toplamda 15 bin 395 nükleer silah bulunmaktadır. Ancak 2017 yılında 9 ülkenin envanterinde yer alan nükleer silah sayısı 14 bin 935'e düştü.⁵⁹¹

“Kazakistan’ın, uluslararası alanda nükleer silahsızlanma politikası nedir? Projeleri nelerdir?” sorusuna yapılan ortak açıklama şu şekildedir:

“2012 yılında Kazakistan’da toplantı gerçekleştirildi. Bu toplantıda Kazakistan, bütün dünyayı kapsayacak uluslararası hukuksal bir çalışmadan söz etti. Nükleer silahsızlanma için bu doğrultuda, bir çalışma içerisinde olduğunu duyurdu.

Ayrıca Semey Nükleer Poligonu’nun kapatılması ile dünyada nükleer silaha karşı olunduğunu belirtti.”

“Kazakistan’ın nükleer silahtan vazgeçmesi uluslararası kuruluşlara üyelik sürecini nasıl etkilemiştir?” sorusunu Miras Shekenov şu şekilde cevaplamıştır:

“Kazakistan’dan sonra Ukrayna da nükleer silahlardan vazgeçmiştir. Kazakistan, nükleer silahlara sahip olan devletlerden garanti almıştır. Devletler Kazakistan’ı zorlamadan nükleer silahlardan vazgeçmiştir. Bu doğrultuda alınan garantiler ile birlikte, büyük devletler ile pozitif bir ilişki gerçekleştirilmektedir. Ayrıca sınır güvenlikleri de büyük devletlerin garantisi ile güvenceye alınmıştır.

Nükleer silah bulundurmak güçlü finans ile sağlanabilir. Çünkü nükleer silah pahalı bir güçtür.”

“Kazakistan’ın nükleer silahlardan vazgeçmesi, NATO-AB-BM gibi örgütler ile ilişkisini geliştirdi mi?” sorusuna Miras Shekenov:

⁵⁹¹ Hans M. Kristensen ve Robert S. Norris, “Worldwide deployments of nuclear weapons, 2017” **Bulletin Of The Atomic Scientists**, Vol. 73, 2017, s.291-292.

“Kimse garanti vermemektedir. Yani nükleer silahtan vazgeçildiğinde size her türlü ekonomik destek vereceğiz diye net bir ifade yok.

Nükleer silahsızlanma devletlerarasında güven veriyor. Örneğin, şahıs üzerinden konuşacak olursak; siz görüşmeye geldiğinizde belimde tabancam olsa, masaya koysam ancak kullanmasam dahi yanlış bir etki yaratır. Ancak şuanda olduğu gibi silahsız bir masada oturup konuşma bir uzlaşıya dönüşüyor.

Son zamanlarda Kazakistan, devlet olarak barışçıl projeler üretmekte. Örneğin Suriye meselesinde Astana görüşmeleri, İran görüşmeleri, uluslararası arenada Kuzey Kore'nin nükleer silah problemine karşı arabuluculuk yapmaktadır.”

“Semey Nükleer Poligonu'nun kapatılması Kazakistan ve Özkemen halkına nasıl etki etmiştir?” sorusuna Miras Shekenov:

“Sizin Semey hakkında bilgi sahibi olduğunuz anlaşılıyor. Nükleer silahın ne denli tehlikeli olduğunun, birey olarak farkındasınız. Nükleer silahların etkisi uzun sürmektedir.

Kazakistan halkı, halk olarak nükleer silah denemesinin sonucunu bizzat yaşadı. Semey Poligonu sebebi ile zarar gören halka, Kazakistan devleti her türlü yardımı gerçekleştirmektedir.

Kazakistan'a bölgesel, genel ve ekonomik olarak etkisi olumlu yöndedir. Yatırımcı güven ortamı ister ve Kazakistan bunu sağladı. Sovyetlerden dağılan ve en çabuk büyüyen ülke Kazakistan'dır.

Ancak nükleer silahtan vazgeçmek, teknolojiden vazgeçmek değildir. Kazakistan'da atom teknolojisi bulunmaktadır. Takamok adında bir proje gerçekleştirildi. Bu teknolojik bir çalışmadır ve barışçıl atom üretimidir. Magati Antlaşması ile nükleer silah yerine uranyum bankası oluşturuldu. Burda amaç, uranyumun bir silahtan ziyade ekonomik bir araç olarak kullanılması olmuştur.”

Nükleerin ve uranyumun askeri bir güç faktörü olduğu gibi, devletler için olumlu anlamda bir güç faktörü olduğu ortaya konulmuştur. Enerji üretimiyle, uranyumun bankacılık sistemine entegre edilmesi, finansal bir önemi de ortaya çıkarmaktadır. Diplomasi tanım olarak “uluslararası ilişkileri düzenleyen antlaşmalar bütünü” olarak tanımlanmaktadır.⁵⁹² Bu tanım çerçevesinde, Kazakistan'ın uluslararası sistemde “nükleer diplomasi” yaptığı da görülmektedir. Nükleer silahsızlanma politikası ve uluslararası alanda karşılaşılan nükleer krizlerde önemli bir aktör görevi görmesi, yine Kazakistan'ın nükleer diplomasiye verdiği önemi göstermektedir.

⁵⁹² Türk Dil Kurumu, “Diplomasi” http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5b68c5495ecca9.86825231 (Erişim Tarihi: 07.08.2018).

ÖZGEÇMİŞ

Anadolu Üniversitesi Kamu Yönetimi bölümünde lisans eğitimimi 2010 yılında tamamladıktan sonra Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler bölümünde “Terör Örgütlerinin Yasa Dışı Finans Kaynakları ve PKK Terör Örgütü Örneği: Irak Saha Araştırması” konulu yüksek lisans tezimi tamamlayarak 2014 yılında mezun oldum. Yüksek Lisans tez çalışmam için Irak: Zaho-Duhok-Musul-Erbil ve Kerkük’te bulunarak denekler ile gerçekleştirilen yüzyüze görüşmeler ile tez çalışmamı tamamladım. Çeşitli gazete ve dergilerde gazetecilik yaparak 2014 yılında İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünde doktora eğitimime başladım. Bu zaman zarfında çeşitli akademik dergilerde terör, istihbarat ve uluslararası ilişkiler alanlarında Türkçe ve İngilizce makaleler yayınladım. Ayrıca çeşitli kitaplarda tek ve çok yazarlı yazar olarak yer aldım. Doktora tez çalışmam ise “Güç Olgusunda Nükleer Silahlanma: Kazakistan-Kuzey Kore Örneği” başlığında gerçekleştirilmiş, tez çalışması için ise Kazakistan’da saha araştırmasında bulundum. Ayrıca İstanbul Esenyurt Üniversitesinde Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümünde Öğretim Görevlisi olarak çalışmaktayım.